ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ.

Ἐκδίδονται δαπάνῃ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ.

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡᾼ,
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΡΜΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ.

1859.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

> Zugleich voll Form und voll Fülle, zugleich philosophirend und bildend, zugleich zart und energisch, sehen wir sie (die Griechen) die Jugend der Phantasie mit der Männlichkeit der Vernunft in einer herrlichen Menschheit vereinigen.
>
> Schiller.

I.

Διονύσιος Κόμ. Σολωμὸς, υἱὸς τοῦ Κόμ. Νικολάου Σολωμοῦ, καὶ τῆς Κυρίας Ἀγγελικῆς Νίκλη, ἐγεννήθηκε εἰς τὴ Ζάκυνθο, τὴν 8 Ἀπριλίου 1798. Οἱ πρόγονοί του εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Κρήτη, ταῖς ἀρχαῖς ἐκείνου τοῦ αἰῶνος, καὶ ἐσυναριθμήθηκαν εἰς ταῖς σημαντικώτεραις οἰκογένειαις τοῦ τόπου. Ἐννεαετὴς ἔχασε τὸν πατέρα του, κ᾽ ἔμεινε, μὲ τὸν αὐτάδελφόν του, Κομ. Δημήτριον, κληρονόμος πλουσίας περιουσίας· δῶρο τῆς τύχης πολύτιμο, ὅταν τὰ γενναιότερα φυσικὰ δῶρα ἐκινδύνευαν νὰ μείνουν ἄκαρπα εἰς αὐτὴ τὴν ἀφώτιστη γωνία τῆς Εὐρώπης. Οἱ εὐκατάστατοι τῶν Ἑπτανησίων,—καὶ εὐτυχῶς ὄχι ὀλίγοι ἐντρέποντο τὴν ἀμάθεια,-ἔστελναν μικρὰ τὰ παιδιά τους εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἰταλίας· κέντρο φωτισμοῦ εἰς αὐτοὺς προτιμότερο, κυρίως ἐξ αἰτίας τῆς ἰταλικῆς γλώσσας, ἡ ὁποία εἶχε καταστηθῆ, καὶ ἦταν ὡς ἐπροχθὲς, ἡ ἐπίσημη καὶ φιλολογικὴ τῆς Ἑπτανησιακῆς κοινωνίας. Καὶ εἰς τὴν Κέρκυρα, τὸ ξένο αὐτὸ στοιχεῖον, σχεδὸν ἄγνωστο εἰς τὸ πλῆθος, ἐπλημμύρισε ταῖς ἀνώτεραις τάξες τῆς πολιτείας· ἐνῷ εἰς τὰ ἄλ-

λα˚νησιά, δὲν ἔφθασε νὰ καταντήσῃ καθημερινὸ οὔτε εἰς τὸ στόμα τῆς ἀριστοκρατίας· ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ, μάλιστα εἰς τὴ Ζάκυνθο, ἀπὸ τὰ ἰταλικὰ γράμματα ἄρχιζε ἡ παιδομάθεια. Ἰταλὸς ἦταν καὶ ὁ πρῶτος διδάσκαλος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ Ἀββᾶς Σάντος Ῥώσσης, πρόσφυγας εἰς τὴ Ζάκυνθο ἀπὸ τὴν Κρεμῶνα, ὅπου ἐδίδασκε τὴ ῥητορική. Ἡ ἀρετή, καὶ τὸ σοβαρὸ, ἀλλὰ φιλόστοργο, ἦθος τοῦ προκομμένου ἀνδρὸς, ἦταν ὁ μόνος φραγμὸς εἰς τοῦ νέου τὴν ὁρμητικὴ καὶ φιλελεύθερη ψυχὴ, ἡ ὁποία πρώϊμα ἔδειξε τὰ ἀξιολογώτερα στοιχεῖα τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος. Ζωηρότατος καὶ πρόσχαρος ἐξεθύμαινε μιμούμενος τὰ ἀξιογέλαστα ἰδιώματα τῶν ἄλλων, ἅμα τὰ ἐπαρατηροῦσε, καθὼς ἔβλεπε καὶ ἐθαύμαζε τὰ καλὰ, καὶ εἶχε ζωηρὸ τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας· συμμαθητὴς τῆς μικρῆς του ἡλικίας τὸν εἶδε νὰ κλάψῃ θερμὰ τὸν θάνατο ἑνὸς ὁμηλίκου του, καὶ νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι ἑνὸς ἄλλου, ὁ ὁποῖος εἶχε πράξει ἕνα εὐεργέτημα· καὶ εἰς τοῦτο ἐπροεικονίζετο ἡ μεγαλοφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς, ὁ ὁποῖος εἰς ὅλη τὴ ζωή του δὲν ἔκλινε ποτὲ τὴν κεφαλὴν εἰς ἄλλο ἀνθρώπινο ὕψος εἰμὴ τῆς ἀρετῆς.

Αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμὸς, αὐτὴ ἡ γλυκαισθησία, ἀντανακλοῦσαν καθαρὰ εἰς τὰ παρθενικὰ πιθέματα τοῦ μικροῦ Σολωμοῦ, ὡς σώζονται ἀκόμη εἰς μίαν εἰκόνα του ζωγραφημένη προτοῦ περάσῃ εἰς τὴν Ἰταλία. Αὐτοῦ τὸν ἔστειλε (1808) δεκαετῆ ὁ ἐπίτροπός του Κόμ. Μεσαλᾶς, μὲ τὸν διδάσκαλόν του, ὁ ὁποῖος ἐπέστρεφε εἰς τὴν πατρίδα του. Ὁ Ῥώσσης τὸν ἄφησε εἰς τὴ Βενετία, εἰς τὸ Λύκειο τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀναγκάσθηκε νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ κοντά του, βλέποντας πραγματικῶς ἀπὸ τὰ παράπονα τῶν διδασκάλων, ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ σχολείου ὁ νέος ἤδη μαθη-

μένος νὰ μὴν αἰσθάνεται ἄλλον χαλινὸν εἰμὴ τῆς ἀγάπης. Εἰς τὴν Κρεμῶνα ἐπρόκοψε θαυμαστὰ εἰς τὴν ἰταλικὴ καὶ λατινικὴ φιλολογία, καὶ ἄκουσε τὰ μαθήματα τοῦ καθηγητῆ Πίνη· αὐτοὺς τοὺς δύο διδασκάλους του ἐμελετοῦσε συχνὰ μὲ σέβας καὶ μὲ εὐγνωμοσύνη ὁ Σολωμός, καὶ ὡς δεῖγμα αὐτῶν τῶν σταθερῶν αἰσθημάτων του, ἔστειλε (1850) τοῦ Πίνη τὸ ἐπίγραμμα «Μικρὸς Προφήτης», καὶ ἐχάρηκε ὅτι ὁ ὑπέργηρος διδάσκαλός του ἀναγνώρισε εἰς ἐκείνην τὴν συνοπτικὴν εἰκόνα τὴν ποιητικὴ του δύναμι.

Ἀπὸ τὴν Κρεμῶνα ἐπέρασε εἰς τὴν Παβία, νὰ συμπληρώσῃ ταῖς σπουδαῖς του· ἀλλὰ οἱ σχολαστικοὶ τύποι ἦταν ἀσυμβίβαστοι μὲ τὴ φύσι τοῦ πνεύματός του· ὅθεν ἔλεγεν ὁ ἴδιος ὅτι ἀπὸ μόνην ἀγαθοσύνη τους οἱ καθηγητάδες τοῦ ἔδωσαν τὸν στέφανον τῆς νομικῆς σχολῆς, τὸν ὁποῖον αὐτὸς οὔτε εἶχε ζητήσει, οὔτε ποτὲ μετὰ ταῦτα ἐθεώρησε ὡς ἐδικόν του. Ἤδη τὸν εἶχε ἁρπάξει ὅλον ἡ ποίησι, πρὸς τὴν ὁποία μικρόθεν αἰσθάνθηκε σφοδρὰ τὰ πρῶτα ὁρμήματα τῆς ψυχῆς του. Προτοῦ ἀκόμη μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλία, μίαν ἡμέρα ἐνῷ ἐπεριδιάβαζε εἰς τὴν ἐξοχὴ μ᾽ ἕναν ὁμήλικόν του, καὶ ἔξαφνα ἀκούσθηκε τὸ λάλημα μιᾶς φλογέρας, ἄστραψε εἰς τὴ φαντασία του ἡ ἐξωτερικὴ φύσι μ᾽ ὅλη τὴν ἥμερη χάρι 'πῶχει εἰς τὸ μητρικὸ νησί του, τόσον ὥστε ἐγύρισε πρὸς τὸν σύντροφόν του καὶ τὸν ἐρώτησε· «Τί αἰσθάνεσαι;» «Τίποτε» τοῦ ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος· ψυχρότης, τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ἔμελλε ν᾽ ἀπαντήσῃ συχνὰ εἰς τὸ δρόμο τῆς ζωῆς του, ὅταν ἐζητοῦσε εἰς τοὺς ἄλλους ἐνθουσιασμὸν ἀνάλογο μὲ τὴ φλόγα τῆς καρδιᾶς του. Τοιουτοτρόπως ἐπρωτάκουσε τὴ μυστηριώδη φωνή, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ φύσι σιγανὰ προσκαλεῖ τὸν γεννημένον ποιητὴν εἰς ταῖς ἁγναῖς ἀγκάλαις της, νὰ

γένη ὁ καλήτερος αὐτῆς ἑρμηνευτής. Μὲ ὅμοιαν ἑτοιμότητα ἄνοιξε ὁ νοῦς του εἰς τὰ κάλλη τῆς Τέχνης· καὶ μίαν ἡμέρα ὁ διδάσκαλός του ἔμεινε ἐκστατικὸς, βλέποντάς τον, ἐνῷ ἐπαναλάμβανε τὸ μάθημά του, μὲ ἐμψυχωμένη καὶ ἁρμόδια, ἀλλ' ὄχι μιμητὴ, χειρονομία, νὰ ξεστηθίσῃ τοὺς στίχους τοῦ Βιργιλίου, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν πατροπαράδοτη προφορὰ τῶν Ἰταλῶν σώζουν βέβαια πολὺ τῆς ὑψηλῆς ἁρμονίας τους. Τὰ πρῶτα γυμνάσματά του εἰς λατινικοὺς καὶ ἰταλικοὺς στίχους ἐφαίνοντο τόσον ἀνώτερα τῆς ἡλικίας του, ὥστε ὁ διδάσκαλός του τοῦ ἔλεγε· **Greco, tu farai dimenticare il nostro Monti.**

II.

Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ἠμποροῦσε νὰ ὀνομασθῇ ὁ τρίτος λαμπρὸς αἰῶνας τῶν ὡραίων γραμμάτων εἰς τὴν Ἰταλία. Τὴν ποίησιν ἐξαιρέτως, ἡ ὁποία εἶχε καταντήσει ἄψυχος μηχανισμὸς εἰς τὰ χέρια τῶν στιχουργῶν, ἀνώρθωσαν πρῶτοι ὁ Παρίνης καὶ ὁ Ἀλφιέρης, οἱ ὁποῖοι καὶ οἱ δύο δὲν ἐπρόδωσαν ποτὲ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς Τέχνης. Κατόπι τους ὁ Μόντης μὲ τὸ ἐξαίσιο παράδειγμά του ἀνάστησε τὴν μελέτη τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Πετράρχη, ἐνῷ τοῦ πρώτου τὸ ἀθάνατο ποίημα ὀλίγο ἐσπουδάζετο, καὶ τοῦ δεύτερου τὰ τεχνικώτατα ἔργα παρεννοημένα δὲν ἐχρησίμευαν εἰμὴ ὡς τύπος εἰς ἀνόητα μιμήματα. Ἡ Ἰταλία τότε καθημερινῶς ἀντηχοῦσε ἀπὸ νέα ᾄσματα, ὅπου ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος ἐξαναφαίνοντο ἁγνὰ, ἐλεύθερα πλέον ἀπὸ τὸν γαλλισμὸν, ὁ ὁποῖος πολὺν καιρὸ τὰ εἶχε παραμορφώσει, ὁ ῥυθμὸς μουσικώτατος καὶ καινούριος, μάλιστα εἰς τὸ ἀνομοιοκατάληκτο ἐνδεκασύλλαβο μέτρο, τόσο λαμπρὰ τελειοποιημένο μὲς τὰ στιχουργήματα τοῦ Παρίνη, τοῦ Φόσκολου, τοῦ Μόντη καὶ τοῦ Πινδεμόντη. Καὶ εἰς τὴν ἀ-

ναμόρφωσι τῆς καλαισθησίας ἐσυνέργησε ἴσως ὄχι ὀλίγο ἡ πρωτόπλαστη ὁμηρικὴ ποίησι, ἡ ὁποία, εἰς τὴν ἁπλῆ πεζὴ μετάφρασι τοῦ Καισαρώτη, ἔγεινε κοινῶς καταληπτή, καὶ εἰς τὴν ἔμμετρη τοῦ Μόντη (κατόρθωμα ἴσως μοναδικὸ εἰς ὅλη τὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων) ἐφάνηκε ἰταλική, δίχως νὰ πειραχθοῦν πολὺ τὰ πρωτότυπα κάλλη της. Ἂν κανένας τότες ἔῤῥιχνε μία ματιὰ εἰς τὸν ἐπίλοιπον φιλολογικὸν κόσμο, βέβαια δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἰδῇ τὸν ποιητή μας ἀλλοῦ παρὰ εἰς τὴν Ἰταλία νὰ ξετυλίζῃ ταῖς σπάνιαις δύναμες, ὁποῦ εἶχε λάβει πλουσιοπάροχα ἀπὸ τὴ φύσι. Ἄνθιζε ἀληθινὰ εἰς τὴ Γερμανία ἡ ποίησι μὲς τὰ συγγράμματα τοῦ Γόεθ καὶ τοῦ Σχίλλερ, τὰ ὁποῖα ἀργότερα ἔμελλαν νὰ ἐνεργήσουν τόσον καρπόφορα εἰς τὸν ἑλληνικώτατον νοῦν του· ἀλλ᾽ ἂν τὸ φιλέρευνο πνεῦμα του θὰ ἀναπαύετο προθυμότερα εἰς ἐκεῖνον τὸν γερμανικὸν αἰθέρα, ἡ τραχύτης ὅμως τῆς γλώσσας, καὶ τὸ ὀλίγον τι νεφελῶδες τῆς μορφῆς, ἤθελε κατ᾽ ἀρχὰς πειράξουν τὴ λεπτότατη αἴσθησί του, μὲ τὴν ὁποία δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὁμοιωθῇ τίποτε καλήτερα παρὰ τὸ γλυκὸ ἦθος τῆς μεσημβρίας.

Μέσα εἰς τόσην ἁρμονία, εἰς τὴ γῆ, ὅπου ἡ φαντασία ζωογονεῖται ἀκατάπαυτα ἀπὸ κάθε λογῆς ἀριστουργήματα, ἐπέρασε τὰ πρῶτα νειάτα του ὁ Σολωμός, ἐμαγεύθηκε ἀπὸ τὴν ὡραιότερη γλῶσσα τοῦ κόσμου, καὶ παρ᾽ ὀλίγον ἐμπῆκε εἰς τὸν λαμπρὸν κύκλο, ὅπου ἔλαβε τόσον ἔξοχην θέσιν ὁ συμπατριώτης του ὁ Φόσκολος. Ἀλλὰ μέσα ᾽ς τὸ χρυσοκέντητο ἔνδυμα, αἰσθάνετο ὁ νέος Σολωμὸς ὅτι ἡ Τέχνη, μάλιστα εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Μόντη, δὲν ἐπαράσταινε τὴν ὑψηλὴν ἰδέα της, ὅπως δείχνεται ἐνσαρκωμένη εἰς ἐκεῖνα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Δάντη, καὶ τοῦ Σέϊκσπηρ.

Εὑρισκόμενος εἰς τὸ Μιλάνο ἐγνώρισε τὸν Μόντη, καὶ τὸν ἔβλεπε συχνά. Ἐπείραζε τὸν περίφημον ποιητὴν ἡ κριτικὴ τόλμη τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος, μ' ὅλον ὅτι εἰλικρινὴς θαυμαστής του, δὲν ἐδίσταζε ὅμως ποτὲ νὰ τοῦ φανερώσῃ τὴ γνώμη του. «Δὲν πρέπει τινὰς νὰ συλλογίζεται »τόσο» τοῦ εἶπε ὁ Μόντης ἐρεθισμένος, ἐνῷ ὁ Σολωμὸς ἑρμήνευε ἕνα χωρίον τοῦ Δάντη, «πρέπει νὰ αἰσθάνεται, »νὰ αἰσθάνεται». *Πρέπει πρῶτα μὲ δύναμι νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς*, ἀπάντησε εὐθὺς ὁ νέος ποιητὴς, *κ' ἔπειτα ἡ καρδιὰ θερμὰ νὰ αἰσθανθῇ ὅ,τι ὁ νοῦς ἐσυνέλαβε.*

Στενότερην σχέσιν ἔλαβε ὁ Σολωμὸς μὲ ἄλλους δύο ἰταλοὺς φιλολόγους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀνταγάπησαν καλήτερα παρὰ ὁ Μόντης. Ὁ ἕνας ἦταν ὁ Ἰωάννης Τόρτης, μαθητὴς τοῦ ἀγαθοῦ Παρίνη, ὑπέρμαχος τῆς σχολῆς, ἡ ὁποία, ἐναντίον εἰς τὴ γνώμη καὶ εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ Μόντη, ἐξώριζε ἀπὸ τὴν νέαν ποίησι τὴν παλαιὰ Μυθολογία. Ὁ ἄλλος, Ἰωσὴφ Μοντάνης, Κρεμωνιάτης, νοῦς κριτικώτατος, ἐχθρὸς τῆς ξερῆς σχολαστικότητος, θρεμμένος ἀπὸ φιλοσοφικαῖς μελέταις, εἶχε κατ' ἀρχὰς ἀσπασθῇ τὴν ποίησι, ἀλλὰ αἰσθανόμενος ὅτι ἐκινδύνευε νὰ παρεννοήσῃ τὴ διάθεσι τοῦ πνεύματός του, ἐγκαίρως ἐδόθηκε ὅλος εἰς τὴν κριτικὴ, καὶ εἰς αὐτὴν εὐδοκίμησε. Περὶ αὐτοῦ λέγει ἀνώνυμος βιογράφος του ὅτι «ἐφύλαξε ἀ»μόλυντη τὴν ἄδολη καὶ γενναία ψυχή του· σταθερὸς εἰς »τὰ φρονήματά του, ἐθεωροῦσε ὅτι ἦταν τὸ ἄκρον τῆς »καταισχύνης νὰ καταστaίνῃ τινὰς τὰ γράμματα ὄργα»να ἀνανδρης δουλείας, ἢ μανικῆς ἀκολασίας.» Ὅθεν μὲ ἀλήθεια ἐχάραξε εἰς τὸν τάφο του ὁ Π. Ἰορδάνης· «Εἰλι»κρινὴς καὶ θερμὸς ἐραστὴς τοῦ Ἀληθοῦς καὶ τοῦ Ἀγα»θοῦ, πρὸς τὰ ὁποῖα εἶχε πάντοτε προσηλωμένο τὸ εὐ-

»γενικό του πνεῦμα, καὶ μελετῶντας καὶ γράφοντας.» Μὲ αὐτὰ τὰ ὡραῖα ἠθικὰ προτερήματα, κατὰ δυστυχίαν παρὰ πολὺ σπάνια ὡς καὶ εἰς ταῖς πλέον φιλελεύθεραις πολιτείαις, ἐσυμπαθοῦσε φυσικὰ ὁ Σολωμὸς, ὁ ὁποῖος νέος ἀκόμη εἶχε παρόμοια φρονήματα. Τὸ μαρτυροῦν τὰ ἀκόλουθα πολύτιμα λόγια, ὁποῦ σώζονται εἰς ἕνα ἄμορφο σχεδίασμα ἐπιταφίου λόγου, τὸν ὁποῖον, αὐτὸς εἰς τὴν Ἰταλία εὑρισκόμενος, ἐξεφώνησε, ὡς φαίνεται, πρὸς τοὺς συμμαθητάδες του. *Νέοι συμμαθητάδες! μάθετε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἀρετὴ, δίχως νὰ ὑπερηφανεύεσθε· καὶ δὲν θὰ ὑπερηφανευθῆτε, ἂν ἀληθινὰ μάθετε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἀρετή. Ἀλλὰ μὴ παραχαμηλώσετε ποτὲ τὴν κεφαλὴ, διότι θὰ εὕρεθοῦν πολλὰ ἄτιμα καὶ ἀχρεῖα χέρια ἕτοιμα νὰ σᾶς τὴν πλακώσουν. Ἂν πάλι τολμήσουν οἱ ἄνανδροι νὰ σᾶς ὑβρίσουν, γιὰ νὰ σκεπάσουν τοὺς πολλοὺς φόβους, οἱ ὁποῖοι φωλιάζουν μὲς τὴν ψυχή τους, τότε, ναὶ, σηκώσετε τὴν κεφαλὴ μὲ ὅλη τὴ δύναμι 'πῶχει, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι θὰ πέσῃ εὐθὺς ἐκείνη ἡ αὐθάδεια, ἐπειδὴ εἶναι μικρόψυχη αὐθάδεια.*

Μὲ αὐτὰ τὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα ἐφώτισαν σταθερὰ τὴ ζωή του ἕως τὴν ὕστερην ὥρα, ἐπέστρεψεν ὁ Σολωμὸς εἰς τὴν πατρίδα του (1818). *Βάρβαρος*, ὡς εἶπε ὁ ἴδιος εἰς ἕνα ἰταλικὸ ποίημά του, αὐτὸς εἶχε πατήσει τὸ ἔδαφος τῆς Ἰταλίας, καὶ τὸ ἄφινε πλουτισμένος μὲ τὸ ἄνθος τῆς ἰταλικῆς σοφίας. Ἡ ἴδια εὐγνωμοσύνη, τὴν ὁποίαν ἔθρεψε θρησκευτικῶς πρὸς τοὺς παλαιοὺς διδασκάλους του, ἦταν, μὲς τὴ γενναία ψυχή του, χρέος ἱερὸ καὶ πρὸς τὴν γῆν, ὅπου ἐπρωτογνώρισε τὸ Ὡραῖο καὶ τὸ Ἀληθές· χρέος, τὸ ὁποῖο δὲν ἐξεπλήρονε μὲ ἄδειανὰ λόγια, ἀλλὰ, ὅσαις φοραῖς ἔτυχε, μὲ ἔργα, καὶ μὲ εὐεργ-

γετήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐκάλυψε ἡ μυστικότης τῆς φιλανθρωπίας του. Καὶ τότε, ὡς λέγεται, ἐμελετοῦσε νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν Ἰταλία, καὶ νὰ ἐγκαταστηθῇ ἐκεῖ· ἀλλὰ ἐὰν καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἡ βυζάστρα ἔπρεπε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ γιὰ πάντα ἀπὸ ταῖς μητρικαῖς ἀγκάλαις, καὶ ὁ φωτισμένος νοῦς του ἔβλεπε εἰς τὴ φιλολογικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασι τοῦ τόπου του μίαν ἐρημία, ὅμως τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο μυστικὰ ἀναφτέρονε κάθε ἑλληνικὴ καρδιά, προμηνυτικὸ τῆς ἐθνικῆς νεκρανάστασις, δὲν ἐδύνατο εἰμὴ ἐνεργητικώτατα νὰ τὸ ἀκούσῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ μας· διότι αὐτή, μὲ ὅλη τὴν ξένη ἀναθροφή, μὲ ὅλη τὴ δύναμι ὁποῦ ἔχουν ἡ πρώταις ἐντύπωσες, ἐσώζετο ἑλληνικώτατη· παράδειγμα ὄχι πρῶτο, ἀλλὰ σημαντικώτατο, τῆς θαυμαστῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀτομικότητος, ἡ ὁποία δὲν προδίνει, τὸν ἑαυτό της οὔτε εἰς τὴ δύναμι τῆς βίας, οὔτε εἰς τὴ χάρι τῆς ξένης μορφῆς. Καὶ εἰς τούτη τὴν ὕστερη περίστασι εὑρισκόμενος, λαμβάνει ἐλεύθερα τὰ ξένα στοιχεῖα, συγχωνεύοντάς τα μὲ τὰ ἐδικά του, ὅσον ἀρκεῖ ὅπως τοῦτα ξετυλιχθοῦν τελειότερα. Καὶ αὐτὸ ἔκαμε ὁ Σολωμός· τὸ ἔνδοξο **καὶ ἕτοιμο στάδιο**, τὸ ὁποῖο ἔβλεπε ὀμπρός του εἰς τὰ ἰταλικὰ γράμματα, θεληματικῶς ἐπαραίτησε· ἀλλὰ αὐτὴ ἡ πεῖρα του μιᾶς ξένης ἡλικιωμένης φιλολογίας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐγνώρισε λαχταριστὴν εἰς τὰ χείλη τῶν συγγραφέων της, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ μαλακότης καὶ ἡ δύναμι, ἡ ἐλαφρότης καὶ ἡ βαθύτης, συνυπάρχουν ἀξιολογώτερα παρὰ εἰς ταῖς ἄλλαις νέαις φιλολογίαις, ὁποῦ δὲν ἔχουν ὕλη ὁμοίως εὐκολομόρφωτη, αὐτὴ ἡ καλλιτεχνικὴ τριβή του, λέγω, ἐστάθηκε βοήθημα μεγάλο ὄχι μόνον, ἀλλά, στοχάζομαι, ἀναγκαῖον, εἰς τὴν πρώϊμη ἀνάπτυξι τοῦ μορφωτικοῦ πνεύματος, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Σο-

λωμὸς μεγαλόψυχα ἑτοιμάζετο νὰ καλλιεργήσῃ γλῶσσαν πνιμμένην εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς δουλείας.

III.

Ἀφοῦ μὲ τὸν Θεόκριτο συναπέθανε τὸ πρωτότυπο ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχε τόσο πλούσια τὴν οὐσία του, ὥστε ὀχτὼ αἰῶνες μόλις ἐστάθηκαν ἀρκετοὶ ὅπως φανερωθῇ ὅλο μὲς τὰ πολύμορφα λαμπρά του ἔργα· ἀφοῦ, μὲ τὸν ἀφανισμὸ τῆς πολιτικῆς αὐτονομίας, ὁ νοῦς ἐκατάφυγε ὅλος εἰς τὴν σκεπτικὴν ἔρευνα, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴν ἀτμοσφαῖρα τοῦ κόσμου ἡ σοφία ἀποσύρθηκε εἰς τὰ σπουδαστήρια· ἔπαυσε ἡ Τέχνη νὰ χύνῃ ταῖς ζωηφόραις πηγαῖς της μὲς τὰ σπλάχνα τῆς κοινωνίας, καὶ μέσ' ἀπ' αὐτὰ νὰ λαμβάνῃ τὴν ἀμόρφωτην ὕλη· καθημερινῶς βαθύτερο χάσμα ἐχώριζε τὸ πλῆθος καὶ τοὺς λογίους, οἱ ὁποῖοι προσηλωμένοι εἰς τὰ ἀθάνατα ἀριστουργήματα τῶν προγόνων ἐπροσπαθοῦσαν νὰ φυλάξουν ἀκέραιους τοὺς τύπους τοῦ περασμένου, καὶ μάλιστα τὴ γλῶσσα, δηλαδὴ τὸν τύπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ ἄλλοι συγκεφαλαιόνονται. Καὶ ἐνῷ ἀπὸ ἕνα μέρος, εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ὁ φιλολογικὸς νοῦς ἐκατέβηκε, εἰς τὸ πολυχρόνιο διάστημα τῆς δουλείας, ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς τυπικῆς καὶ νόθης γραμματολογίας, ἀπὸ τὴ σκιὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς καὶ Ῥωμαϊκοὺς καιρούς, ἕως εἰς τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ εἰς τοὺς Βυζαντινούς, — ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὁ ἀλησμονημένος λαός, γυρίζοντας εἰς τὴ φύσι, ἐδιάλυε τὸν σοφὸν ὀργανισμὸ τῆς ἀρχαίας φωνῆς, καὶ ἀπὸ τὰ συντρίμματά της, καὶ ἀπὸ ξένα στοιχεῖα, ἐμόρφονε τὴν νέα, μὲ σιγανὴν ἀδιάκοπην ἐργασία προοδεύοντας, ἕως ὁποῦ ἡ καινούρια μορφὴ ἀνέβηκε κ' ἐκυρίεψε ὅλαις ταῖς τάξες τῆς κοινωνίας. Καὶ ἐνόσῳ τὸ ἔθνος ἐφαίνετο ὅτι δὲν εἶ-

χεν ὕπαρξι, οἱ γραμματισμένοι ἠμποροῦσαν νὰ μείνουν, καὶ ἔμειναν, ἀδιάφοροι εἰς τοῦ δημοτικοῦ πνεύματος τὴν ἐνέργεια· ἀλλὰ μόλις ἐχάραξε γιὰ τὸ ἔθνος ἕνα παρόν, καὶ ἕνα μέλλον, οἱ λόγιοι αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη ν' ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὴν ἄψυχην ἀρχαιοτροπία τῆς γραπτῆς γλώσσας, καὶ νὰ τὴν τροπολογήσουν ὥςε νὰ γένῃ δεχτὴ εἰς τὸ ἔθνος. Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως θέτοντας ὡς βάσι τῆς γραπτῆς πάντοτε τὴν ἀρχαία, καὶ ὄχι τὴ ζωντανὴ φωνή, ἔπρεπε τὸ ἀπροσδιόριστο σύστημα νὰ τοὺς καταφέρῃ, ὕστερα ἀπὸ πολυδιάφορα σκοντάμματα, ἀνεπαισθήτως εἰς ἐκείνην τὴν πρώτη νεκρὴ μορφή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μεταβίας εἶχαν ξεκολληθῇ, ὅταν ἐπροσπάθησαν νὰ συγκοινωνήσουν ζωντανὰ μὲ ὅλα ἀξεχώριστα τὰ μέρη τοῦ ἔθνους.

IV.

Εἰς τὴ σχολαστικὴ παράδοσι τῆς γραπτῆς γλώσσας ξένος ἦταν ὁ Σολωμός, γιὰ τὴ φιλολογικὴ κατάστασι τοῦ τόπου του, καὶ ξένος ἔπρεπε νὰ μείνῃ πάντοτε. Ἡ ἁγνὴ ποιητική του διάθεσι, ἀφιλίωτη πάντα μὲ τὴ σχολαστικότητα, ἔπρεπε νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἄλλη πάγκοινη παράδοσι τῆς ὁμιλουμένης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔῤῥεεν ἀκόμη μία καθαρὴ φλέβα ἑλληνισμοῦ. Ἡ ποίησι, ἡ ὁποία δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀναπνέῃ παρὰ εἰς ταῖς ἀγκάλαις τῆς φύσις, δὲν στέργει ἄλλο ὄργανον εἰμὴ τὴ ζωντανὴ φωνὴ μὲ τοὺς τύπους της, ἡ ὁποία ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ λαχταριστὴ καρδιὰ ὅλης τῆς κοινωνίας· οὔτε ἄλλην πρέπει νὰ παραδεχθῇ ὁ πεζὸς λόγος, ἂν δὲν θέλῃ νὰ καταντήσῃ ξερὸς λογικὸς μηχανισμός, ἱκανός, ὡσὰν τὰ μαθηματικὰ σχήματα, νὰ ὑπηρετῇ τὸν νοῦ, ἄφωνος ὅμως καὶ ἄκαρπος πρὸς τὴν κοινωνία, τῆς ὁποίας εἶναι καλεσμένος νὰ χαρίσῃ τὰ καλὰ τοῦ φωτισμοῦ. Αὐτὸν τὸν δρόμον ἀκολούθησαν ὅσαις φιλολο-

γίαις εὐτύχησαν νὰ εὕρουν εἰς τὸ ἔθνος γλῶσσαν ἐπιδεχτικὴν νὰ καταστηθῇ μεταδότρια τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς σοφίας. Καὶ τέτοια φαίνεται ἡ ἁπλῆ μας· μεσινὴ μεταξὺ τῆς γραμματικῆς πολυτυπίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῆς ἁπλότητος τῶν νεωτέρων, μὲ ταῖς ὁποίαις ἐσυμμορφώθηκε, φαίνεται προωρισμένη νὰ δεχθῇ μέσα της καὶ νὰ συγχωνέψῃ ὅ,τι σώζεται ἄφθαρτο εἰς τὴν κληρονομία τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὅ,τι ἔϐγαλε ὁ νέος εὐρωπαϊκὸς κόσμος· ἐκφραστικώτατη, ἐπειδὴ ὅσο βαρύτερα ἦταν πλακωμένο, τόσο ἐβαθύνετο τὸ αὐτόνομο ἑλληνικὸ πνεῦμα, τόσο ζωντανότερα ἡ φύσι μὲ λυπηραῖς βαφαῖς ἐντυπόνετο μὲς τὴ φαντασία καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ, καθαρισμένα εἰς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου.

Μὲ τὴν αὐτομόρφωτη αὐτὴ γλῶσσα ἐσυγγένευε ὁ ποιητικὸς νοῦς τοῦ Σολωμοῦ, καὶ αὐτὸς ἄρχισε νὰ τὴ μελετήσῃ, ἅμα ἐπέστρεψε εἰς τὴν πατρίδα του, ὥστε εἰς ὀλίγο διάστημα καιροῦ ἐπῆρε τὸ πνεῦμα της, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐφρόντιζε νὰ συνάξῃ ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Ὁ ἐνθουσιασμένος ἐκεῖνος ἑρμηνευτὴς τῶν ποιητικῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νεωτέρων, ἔκλινε πρόθυμα τὸ αὐτὶ εἰς τὰ αὐτοσχεδιάσματα ἑνὸς τυφλοῦ γέροντος ὁποῦ ἐζοῦσε εἰς τὴ Ζάκυνθο μὲ τὸ τραγοῦδι· ἐδύναμονε μὲς τὴν ψυχὴ τοῦ νέου ποιητῆ τὸ θάῤῥος του εἰς τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, ὅταν ἐτύχαινε ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τὸ ἄτεχνο στόμα τοῦ φτωχοῦ Νικολάου στίχους γενναίους καθὼς εἶναι οἱ ἑξῆς, ἀπὸ μίαν περιγραφὴ πυρκαϊᾶς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα·

Ὁ Ἅγιος Τάφος τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνος δὲν ἐκάη·
Ἐκεῖ, 'ποῦ βγαίνει τ' Ἅγιο Φῶς, ἄλλη φωτιὰ δὲν πάει.

Ἀπὸ παρόμοιαις λαμπραῖς ἀχτῖνες, ἡ ὁποίαις σκόρπιαις ἀστράφτουν ἀπὸ τὸ ἀκαλλιέργητο πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ἐπρο-

σπαθοῦσε ὁ Σολωμὸς νὰ συνθέσῃ τὸ φωτεινὸ στοιχεῖον, ὅπου ἔμελλε νὰ στήσῃ τὰ ποιητικά του πλάσματα. Καὶ ἐμετροῦσε τὴ μεγάλη δυσκολία τοῦ κατορθώματος, ἐμβαίνοντας εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ ἐξωτερικὰ βοηθήματα μικρὰ ὅσον ἦταν μεγάλη ἡ ἐσωτερική του ἀνδρεία. Πρόδρομοι τοῦ Σολωμοῦ, εἰς τὴ ῥητὴ διαμαρτύρησι ἐναντίον εἰς τὸ πολυχρόνιο σύστημα τῆς γραπτῆς γλώσσας, εἶχαν ἔβγει κυρίως ὁ Χριστόπουλος καὶ ὁ Βηλαρᾶς· ποιητὴς ὁ πρῶτος· τεχνικώτερος στιχουργὸς ὁ δεύτερος· ἀλλὰ καὶ οἱ δύο, ἀμέτοχοι τῆς φλογερῆς ποιητικῆς ὁρμῆς, ἡ ὁποία ἔσπρωχνε τὸν Σολωμὸ πρὸς τὴν ὑψηλότερη σφαῖρα τῆς φαντασίας, δὲν ἐδυνήθηκαν νὰ ὑψώσουν τὴ γλῶσσα εἰς τὴ σεμνοπρέπεια τῆς Τέχνης· ὅθεν στερημένος ἀπὸ μεγάλα παραδείγματα, ὅταν εἰς τὰ πρῶτα ἁπλοελληνικὰ γυμνάσματά του (*) εὕρισκε τὴν ὕλη ἀνυπόταχτη εἰς τὴ δύναμι τῆς μορφῆς, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἴδια τῶν Μεγάλων, τὸν ἔκανε ν' ἀμφιβάλλῃ, ἂν τωόντι ἦταν καλεσμένος ἀπὸ τὴ φύσι εἰς τὸ σοβαρὸν ἔργο, ὡς ἤδη τὸ ἐννοοῦσε, τῆς ποιητικῆς. Τούτου σώζεται εἰς τὰ ἰδιόγραφά του μία μαρτυρία, τῆς ὁποίας ἐφύλαξα θέσιν ἁρμοδιώτερη ἐδῶ, διότι χαραχτηρίζει τὰ πρῶτα βήματα τοῦ ποιητῆ μας. Φαντάζεται ὅτι εἰς τὴ μονάξια θ' ἀκούσῃ τὴ φωνὴ τοῦ Ὁμήρου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ παρουσία του διὰ μιᾶς ἐμψυχόνει τὴν ἀναίσθητη φύσι·

Κάθε ῥεῖθρο ἐρωτεμένο,
Κάθε αὔρα καθαρὴ,
Κάθε δέντρο ἐμψυχωμένο,
Μὲ τὸ φλίφλισμα ὁμιλεῖ·

(*) Τέτοια πιθανῶς εἶναι ἡ δύο Μετάφρασες ἀπὸ τὸν Μεταστάσιο, Ἡ Ἄνοιξι καὶ Τὸ Καλοκαῖρι, καὶ ἡ Ὠδὴ εἰς τὴ Σελήνη.

Κι᾽ ὅπου πλέον μοναχιασμένοι
Εἶναι οἱ βράχοι σιγαλοὶ,
Μῆνιν ἄειδε, θὲ ν᾽ ἀκούσῃς
Νὰ σοῦ ψάλλῃ μία φωνή·

Καὶ σὺ ἀκόλουθα τὸν στίχο,
. . . . . γιὰ νὰ ἰδῇς,
Ἂν γνωρίζῃ τὴ φωνή σου
Ὁ τυφλὸς ὁ ποιητής.

Μὲ τόσαις δυσκολίαις ἀγωνιζόμενος ὁ Σολωμὸς δὲν ἐδείλιαζε, καὶ τρεῖς χρόνους μοναχὰ μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν Ἰταλία ἔγραφε τὴν *Τρελλὴ Μάνα*, καὶ πολὺ πιθανῶς τὰ *Δύο Ἀδέλφια* (*). Εἶχε παύσει νὰ συγγράφῃ εἰς τὴν ἰταλικὴ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποία, μόνον ὡς ξεφάντωσι καὶ γιὰ νὰ κάμῃ χάρι τῶν φίλων του, αὐτοσχεδίαζε ἀκόμη μὲ θαυμαστὴν ἑτοιμότητα. Τὸ πνεῦμα του φυσικὰ αὐτεξούσιο καὶ ἀναπαυμένο εἰς τὸν ἐθνισμὸ, εἶχε

(*) **Λάμπρου Ἀποσπ. XVIII καὶ XIX.** ὅτι τὸ ἔτος **1822** ἤδη εἶχε σχεδὸν τελειοποιήσει τὸ πρῶτο, ἐξάγεται ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἐπιστολῆς, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Κύρ. Λοδοβίκος Στράννης ἀφιέρονε τοῦ Φόσκολου τὰ ἰταλικὰ αὐτοσχεδιάσματα τοῦ Σολωμοῦ (τῇ **15** Ἰαν. **1822**)

. . . **Del resto l'amico non fa uso della poesia italiana cha astemporaneamaate per far piacere all' amicizia, a pona ogni sua cura nel formare la lingua greca moderna; la qual opera si aspetta da tutti quelli cha son teneri dell' onor nazionale, con premura impazienta d' ogni ritardo. Intanto abbiamo ascoltato in questo idioma a l' ottava e la terzina a lo sciolto in maniera, che ci fa rammentare i Classici; a presto vi manderò la Madra Pazza, lavero originale, del quala le strofe da lui cantate furono sempre accompagnate da lagrime.**

Rima improvvisate del N. Sig. Conte Dionisio Salamon. Corfù 1822.

ἤδη χωρισθῇ τὴν ξένη φιλολογία ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἦταν θρεμμένο. Ἡ ποίησι τῶν συγχρόνων του Ἰταλῶν, ἂν ἐξαιρεθῇ ὁ Μανζώνης, ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβε ἄξιους συνεργοὺς εἰς τὴν φιλολογικὴν ἀναμόρφωσι, εἶναι ἕνα λαμπρὸ ξαναῦφασμα τῆς λατινικῆς τέχνης· ὁ ἴδιος ὁ Σολωμὸς ἦταν ὀπαδὸς ἐκείνης τῆς σχολῆς, ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ὕφους· ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν οὐσία, φαίνεται, μὲς τὰ ποιητικά του ἰταλικὰ δοκίμια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, μία σεμνότης ὅλη ἑλληνική. Ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ φανερωθῇ μὲ ἀνάλογη καθαρότητα, παρὰ εἰς μία γλῶσσα, ὡσὰν τὴ δική μας, ἡ ὁποία σώζει ἀκόμη ἀνέγγιχτα τὰ φυσικά της κάλλη. Καὶ τῳόντι εἰς τὰ δύο προειρημένα ἑλληνικὰ ποιήματα αἰσθάνεσαι τὴ δροσερὴ πνοὴ ἡ ὁποία ζωντανεύει τὰ πρωτόπλαστα ἔργα τῆς φαντασίας. Εἰς τὰ *Δύο Ἀδέλφια* ὁ ποιητὴς ἐπαράστησε τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου, ἡ ὁποία πρώτη φορὰ ἁπλόνει τὴ φοβερὴ σκιά της εἰς μίαν ἀμέριμνη καὶ παρθενικὴ ψυχή· καὶ ἐνῷ τοῦτο ἀκολουθάει μὲ θαυμαστὴ βαθμολογία, ἡ ἁπλότης τοῦ τρόπου εἶναι τέτοια, ὥστε κινδυνεύει νὰ μὴ δεχθῇ ὅλο τὸ ὡραῖον τοῦ ποιήματος ὅποιος δὲν ὑψωθῇ εἰς τὴν ἁγνὴ τῆς ψυχῆς διάθεσι, ἀπὸ τὴν ὁποίαν αὐτὸ ἐβγῆκε καθαροστάλαχτο. Καὶ ἂν ἐδῶ ἡ Τέχνη ἐνίκησε τὸν δύσκολον ἀγῶνα νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ἀμίμητην ἀθῳότητα καὶ χάρι τῆς παιδικῆς ἡλικίας, μὲ ὅμοιαν ἀλήθεια ἐδυνήθηκε, εἰς τὴν *Τρελλὴ Μάνα*, νὰ εἰκονίσῃ τὸ σφοδρότερο καὶ βαθύτερο τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, τὴν μητρικὴν ἀγάπη. Ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτοῦ ἐμψυχόνεται ὁ ποιητὴς νὰ τολμήσῃ τὰ γενναιότερα πετάγματα τῆς λυρικῆς· καὶ ἐνῷ αὐτὸ παρουσιάζεται ἀκλόνητο μὲς τὴν τρικυμία τῆς τρέλλας, σμίγονται ἀβίαστα μὲ ταῖς πλέον τρομαχτικαῖς ἢ πλέον χαριτωμέναις εἰκόνες.

Καὶ εἰς τοῦτο τὸν ὡδηγοῦσε ἡ φυσική του καλαισθησία, πρὶν ἀκόμη ἡ ὑψηλὴ κριτική του δύναμι εὕρῃ τὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος σώζεται γραμμένος εἰς τὰ μεταγενέστερα ἰδιόγραφα· *Ἀκολούθησε σταθερὰ τοῦτο· Ἀνάμεσα εἰς τὰ τρομερὰ ἢ λυπηρὰ πράγματα, σφιχτὰ δεμένα, μία ἁπλούστατη μικρὴ κοντυλιὰ τερπνὴ (ἢ ἀντίστροφα), καθὼς ἡ εἰκόνα τοῦ μικροῦ χλωροῦ βάτου εἰς τοὺς ἀπείρους ἄμμους τῆς Ἀφρικῆς.*

V.

Τὸν ἴδιον χαρακτῆρα τῆς Τέχνης, ἡ ὁποία ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ φύσι, ἔχουν καὶ τὰ ἄλλα ποιητικά του γυμνάσματα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς· *Ὁ θάνατος τῆς Ὀρφανῆς*, *ὁ θάνατος τοῦ Βοσκοῦ*, *ἡ Εὐρυκόμη*, *ἡ Ξανθοῦλα*, *ἡ Ψυχοῦλα*, *τὸ Λίγα γιούλια*, *καὶ ἡ Σκιὰ τοῦ Ὁμήρου*. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ὁ Σολωμὸς καθημερινῶς ἐμψυχόνετο ἀπὸ τοὺς πνευματώδεις φίλους του, πρὸς τοὺς ὁποίους τότες ἐσυνηθοῦσε νὰ ἐκφωνῇ εὐθὺς τὰ συνθέματά του, οἱ δισταγμοί του ὅμως δὲν ἔπαυαν, διότι ἡ τριβή του εἰς τὴ γλῶσσα, μάλιστα τότε, δὲν ἀναλογοῦσε μὲ τὸ πλοῦτος τῆς φαντασίας του. Ὅθεν ὅταν (περὶ τὰ τέλη τοῦ 1822) ὁ Τρικούπης ἔφθασε εἰς Ζάκυνθο, καλεσμένος ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον Λόρδ Γυίλφορδ, καὶ ἐπεσκέφθηκε τὸν Σολωμό, ὁ ποιητὴς δὲν τοῦ ἐξεφώνησε τοὺς ἁπλοελληνικοὺς στίχους του, ἀλλὰ τὴν ἰταλικὴ Ὠδὴ ***Per Prima Messa***, τὴν ὁποίαν εἶχε συνθέσει ἀκόμη εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἰταλία. Ὁ Τρικούπης τοῦ ἐπαρατήρησε ὅτι ὁ προορισμός του ἦταν, ὄχι νὰ λάβῃ μίαν λαμπρὴ θέσι εἰς τὸν ἰταλικὸν Παρνασσό, ἀλλὰ νὰ ἔβγῃ θεμελιωτὴς νέας φιλολογίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτα τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ὡσὰν ἑνὸς ἀποσταλμένου τῆς κοινῆς ἀγωνιζομένης μητέρας

πρὸς τὸ καλήτερο ἀπὸ τὰ τέκνα της, ἀνταποκραίνοντο εἰς τὴ διάθεσι καὶ εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Σολωμοῦ, ὥςε γιομάτος θάῤῥος ἐξακολούθησε τὴ μελέτη τῆς μητρικῆς του γλώσσας, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Τρικούπη· καὶ ὅσον καιρὸν ὁ νέος φίλος του ἔμεινε εἰς τὴ Ζάκυνθο ἦταν ἀχώριστοι, καταγινόμενοι ἀδιάκοπα εἰς τὴν ἁπλῆ, καὶ μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγον, εἰς τὴν ἀρχαία. «Παρατηρῶ» τοῦ εἶπε ὁ Τρικούπης «ὅτι ὅσο προκόβεις εἰς τὴν »Ἑλληνική, τόσο ἁπλούστερα γράφεις, ὅταν συνθέτης εἰς »τὴν ὁμιλουμένη.» *Τοῦτο σημαίνει*, ἀπεκρίθηκε ὁ Σολωμὸς, *ὅτι ἐννοῶ καλήτερα καὶ τὴ μία καὶ τὴν ἄλλη*.

Καὶ πραγματικῶς ἡ πρόοδός του εἰς τὴ γλῶσσα φαίνεται ἀπίστευτη, ἂν σκεφθῇ τινὰς ὅτι τότε (τὸν Μάϊον 1823) ἔγραψε, εἰς τὸ διάστημα, ὡς λέγεται, ἑνὸς μηνὸς, τὸν *Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερία*. Καὶ τωόντι, ἂν ἦναι ἀληθινὸν ὅτι ὁ καθαρὸς Ἑλληνισμὸς στέκεται εἰς τὴ ζωντανὴ φωνὴ, εἰς τὸ σεμνὸ κάλλος τῆς μορφῆς, καὶ εἰς τὸ ξάστερο βάθος τοῦ λόγου, βέβαια τοῦτο τὸ ποίημα ἔβγαινε ὡς ὁ πρῶτος γνήσιος καρπὸς τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας, ὕστερ' ἀπὸ εἴκοσι αἰῶνες τοῦ μαρασμοῦ της. Αὐτὸς ὁ αὐγερινὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ ἔλαμψε ἤδη εἰς δύο γενεαῖς ἀνθρώπων μὲ φῶς ἀθάμπωτο καὶ παρηγορητικὸ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καταιβαίνει εἰς κάθε γενναία ψυχὴ τὸ θάῤῥος εἰς τὰ μέλλοντα καλὰ καὶ ὥμορφα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὸν *Ὕμνον*, ὁ Σολωμὸς ἔδειχνε ὅτι ἤδη ἦταν ἱκανὸς νὰ ῥυθμίζῃ τὸ ὕφος του κατὰ τὰ διαφορετικὰ ποιητικὰ ἀντικείμενα. Ἐπικρατεῖ, μὲ ἀμίμητην ἁπλότητα, ὁ ἐλεγειακὸς χαραχτῆρας εἰς τὸ προοίμιον (Στρ. 3—14), ὅπου ὁ ποιητὴς ἐνθυμίζει τὸ περασμένο· καὶ κανονικῶς τὸ ἔκαμε, διότι δίχως τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα, δίχως τὴν ὑπομονὴ

μὲς τὰ πολυχρόνια παθήματα, δὲν ἐννοεῖται ἡ ἀκαταμάχητη ὁρμὴ τοῦ αὐτόνομου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὁποῦ παρουσιάζεται εἰς τὴ φαντασία τοῦ ποιητῆ βγαλμένο ἀπὸ τὰ ἱερὰ κόκκαλα τῶν προγόνων, μὲ τὴν ἀκονισμένη ῥομφαία, καὶ μὲ τὸ μάτι ὁποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ, ὡς νὰ ἐθαῤῥοῦσε ὅτι γλήγορα θὰ τὴν κάμῃ δική του. Μὲ τὸν λυρικὸν ἐνθουσιασμὸν, ὁποῦ ἐμψυχόνει ὅλο τὸ ποίημα, ἑνόνεται ἡ ἐπικὴ σεμνοπρέπεια εἰς τὰ διάφορα μεγάλα ζωγραφήματα τεχνικὰ δεμένα· εἰς τὴ μάχη καὶ εἰς τὸ πάρσιμο τῆς Τριπολιτσᾶς (Στρ. 35—73.), ὅπου ἡ εἰκόνες πλουσιοπάροχα χυμέναις ἐνθυμίζουν τὴν ὁμηρικὴν ἀφθονία· εἰς τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς Κορίνθου (74—89), ὅπου λάμπουν τὰ τερπνότερα χρώματα, μάλιστα εἰς ἐκείναις ταῖς στροφαῖς (83-86), ἡ ὁποίαις μὲ θαυμαστὴ χάρι καὶ μαλακότητα εἰκονίζουν τὰ καλὰ τῆς ἐλευθερίας· εἰς τὴ μάχη, καὶ εἰς τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀχελώου (104-121), ὅπου ὁ ἄκρος λυρισμὸς κορυφόνεται εἰς τὸ ὑψηλότατο κίνημα τῆς κατάρας (111-115), τὸ ὁποῖον μὲ τὴν σοβαρώτατην ἔκφρασι τολμηρὰ ἑνόνει τὴν πικρὴν εἰρωνεία (114).

Ὁ γενικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἔθνους ἐδέχθηκε τὸ σοφὸ καὶ ἁρμονικώτατον ᾆσμα· κ' ἔμειναν ἀτελεσφόρητα, καὶ ἕως τὰ σήμερα περιωρισμένα εἰς τὸν σχολαστικὸν κύκλον, ὅπου ἐγεννήθηκαν, τὰ παράπονα ὅτι ἡ γλῶσσα ἦταν χυδαία καὶ ἡ στιχουργία σφαλμένη. Ἂν ἦταν ποτὲ δυνατὸν ἡ φωνὴ τῶν σχολαστικῶν νὰ κλονήσῃ τοῦ Σολωμοῦ τὸ θάῤῥος εἰς τὸ δρόμο, τὸν ὁποῖον καθαρὰ τοῦ εἶχε χαράξει ὁ φωτισμένος νοῦς του, ἦλθε ἐγκαίρως νὰ τὸν ἐμψυχώσῃ ἡ γνώμη ἑνὸς ἄκρου φιλολόγου τῆς Γαλλίας, ὁ ὁποῖος, ἐκεῖνο τὸ ἔτος 1824, ἐδημοσίεψε τὰ ἐθνικά μας τραγούδια. Μὲ ἐκεῖνο τὸ γυμνασμένο πνεῦμα, ὁποῦ τὸν ὡδήγησε ἀσφα-

λῶς εἰς ὅλαις ταῖς ἱςορικαῖς του ἔρευναις, ὥςε θεωρεῖται, μὲ ἄλλους ὀλίγους, θεμελιωτὴς νέας ἱςορικῆς μεθόδου, ὁ Φωριὲλ ἐγνώρισε τὴ φύσι τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, καὶ εἰς τὰ ἀξιόλογα Προλεγόμενα τῆς Συλλογῆς, ἐκήρυττε ὅτι «αὐτὴ ἡ γλῶσσα εἶναι μία καὶ ἔχει ἤδη στέρεον καὶ »ὁμοιοειδῆ χαραχτῆρα, ὅτι εἶναι ἡ ὡραιότερη τῶν εὐ»ρωπαϊκῶνγλωσσῶν, ἡ ἐπιδεχτικώτερη νὰ τελειοποιηθῇ·» καὶ ἐσυμβούλευε τοὺς λογίους τοῦ ἔθνους μας «νὰ κατα»λάβουν ὅτι ἡ εὐτυχία καὶ ἡ δόξα του εἰς τὸ ἑξῆς στέ»κονται εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦ παρόντος, καὶ ὄχι »εἰς τὸν ἀνωφέλετον ἀγῶνα νὰ γυρίσουν εἰς τὸ περασμέ»νο.» (*) Καὶ ἐνῷ ἀπὸ ἕνα μέρος, αὐτὴ ἡ ἀμερόληπτη φωνὴ, ἐρχόμενη ἀπὸ τὴν φωτισμένην Εὐρώπη, ἦταν μέγα παρηγόρημα γιὰ τὸν ποιητή μας, ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἡ πολύτιμη ὕλη ἐκείνης τῆς Συλλογῆς,-ὡς πρὸς τὰ αἰσθήματα, τὰ φρονήματα, τὰ ἤθη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα, ὅπως αὐτὴ σώζεται εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, καὶ μάλιστα εἰς τὰ ὄρη, ὅπου ἐφύλαξε καλήτερα τὸν χαραχτῆρα της, - ἔγεινε ἀντικείμενο σοβαρῆς, σταθερῆς, καὶ βαθείας μελέτης εἰς τὸ φιλέρευνο πνεῦμα του· ὕλη ὅμως, ἡ ὁποία δὲν ἔμελλε νὰ ξαναφανῇ ἀπαράλλαχτη μὲς τὰ ποιήματά του, καθὼς στοχάζονται ὅτι ἔπρεπε ὅσοι θεωροῦν ἐθνικὴ τὴν ποίησι τότε μόνον, ὅταν παθητικῶς ξαναδίνει τὰ φρονήματα, τὸ ἦθος, καὶ τὸ ὕφος τοῦ λαοῦ. Αὐτὰ ὁ Σολωμὸς ἤθελε τὰ ὀνομάσῃ παρῳδήματα.

Ὁ Ὕμνος ἐτυπώθηκε εἰς τὸ Μεσολόγγι, τὸ ἀκόλουθον ἔτος (1824)· καὶ ὅταν ὁ Τρικούπης ἐπῆγε νὰ τὸν ἀνα-

(*) Fauriel, Chansons Populaires. Discours Préliminaire.

γνώση ἀκόμη ἀνέκδοτον τοῦ Λὸρδ Μπάϊρον, ὁ μέγας ποιητὴς εἶχε ἤδη κλείσει τὰ μάτια. Πόσο θὰ ἐνθουσιάζετο ὁ γενναῖος νὰ ἰδῇ, σιμὰ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησι, τὰ φωτεινὰ χαράμματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς Τέχνης! Ἡ γνώμη του βέβαια θὰ ἐμψύχονε τὸν νέον ποιητή μας, τοῦ ὁποίου ἔλειψαν κατὰ δυστυχίαν παρόμοιαις ἐμψύχωσες. Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς εἰς ταῖς ἀγκάλαις τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδας, ἔμπνευσεν εἰς τὸν ψάλτη τῆς ἐλευθερίας της ἕναν δεύτερον ὕμνο. Σιμὰ εἰς τὸν σκοπὸ νὰ δοξάσῃ τὸν εὐεργέτη, καὶ ἐνταυτῷ τὰ νέα θαύματα τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας, ἀπόβλεπε ὁ ποιητὴς καὶ εἰς τὸ ἄλλο τέλος, νὰ νουθετήσῃ τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευε ἐξ αἰτίας τῆς διχόνοιας τῶν ἀρχηγῶν του· νὰ στιγματίσῃ τὴν πολιτικὴ τῶν δυνατῶν τῆς γῆς, οἱ ὁποῖοι πότε εἶχαν κατατρέξει, πότε προδώσει, τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας. Τοῦτοι οἱ διαφορετικοὶ σκοποὶ ἔβλαψαν τὴν ἑνότητα τοῦ συνθέματος, καὶ ἐθόλωσαν τὴν καθαρὴ πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως· ὅθεν εἰς κάποια μέρη αὐτοῦ τοῦ ποιήματος λείπει ἐκείνη ἡ θερμότης, ὁποῦ χαραχτηρίζει τὰ κυριώτερα συγγράμματα τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ αὐτὰ τὰ μέρη φαίνονται πλέον ἀδύνατα παραβαλλόμενα μὲ τὰ ἄλλα, εἰς τὰ ὁποῖα αὐτὸς δείχνεται μὲ ἀκέραιη τὴν ποιητική του δύναμι. Τέτοια ἐξόχως εἶναι· Ἡ μάχη τῶν Χριστουγενῶν (Στρ. 52-59), περὶ τῆς ὁποίας δικαίως ὁ Τερτσέττης εἶπε· «Αὐτοὶ οἱ στίχοι θά 'ναι ἡ ἀναγάλλιασι τῶν μεταγενεστέρων» — Ὁ μεγαλόψυχος ποιητὴς ὁποῦ ἀγναντεύει τὴν ὁλόφωτη ὄψι τῆς Ἐλευθερίας, καθὼς ὁ ἀετὸς τὸν ἥλιο (60-62)· καὶ ἐκείνη ἡ ἐνθουσιασμένη σειρὰ (99-120), εἰς τὴν ὁποίαν ζωγραφίζονται πρῶτα ἡ Σουλιώτισσαις, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ μέγας ποιητὴς σκυμμένος

στοχαστικὰ εἰς τὸ μνῆμα τοῦ μεγάλου ἥρωα τῆς ἀναστημένης Ἑλλάδας. Τούτη ἡ ὕστερη θέσι, καὶ τὸ ἐπίγραμμα *Ἡ Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν*, γραμμένο πιθανῶς εἰς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ (1825), εἶναι ἀπὸ τὰ σπάνια παραδείγματα, τὰ ὁποῖα δείχνουν ὅτι, ἐὰν εἶναι πολὺ δύσκολο, ἀδύνατο ὅμως δὲν εἶναι εἰς τὸν ἀληθινὸν ποιητὴ νὰ φανερώσῃ μὲ ἁπλαῖς καὶ δημοτικαῖς μορφαῖς τὰ πλέον διαλεχτὰ ἐφευρήματα τῆς φαντασίας.

VI.

Αὐτὴ ἡ δημοτικότης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποιητής μας καθημερινῶς ἐῤῥίζονε περισσότερο, ὅσο βαθύτερα ἐδέχετο τὸ πνεῦμα τῆς ζωντανῆς φωνῆς τοῦ ἔθνους του, ἐφάνηκε λαμπρὰ εἰς τὸ Τραγοῦδι, *Ἡ Φαρμακωμένη*, γραμμένο τὸ ἔτος 1826. Μία Ζακυνθινὴ νέα, ἡ ὁποία ἀγαποῦσε τὴν ποίησι καὶ τὴ μουσικὴ, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Σολωμὸς εἶχε σχέσιν ἀγνῆς φιλίας, καὶ συχνὰ εὐτυχοῦσε νὰ τὴν ἀκούσῃ νὰ τραγουδάῃ τὰ ποιητικά του δοκίμια, ἐρωτεύθηκε εἰς ἕναν νέον ξένον, καὶ, φοβούμενη μήπως ἀπὸ τοῦ πάθους τὴ σφοδρότητα κινδυνέψῃ ἡ τιμή της, ἐφαρμακώθηκε. Ὁ ποιητὴς τὴν ἔκλαψε μὲ δάκρυα θερμὰ, τὰ ὁποῖα ἐπήγαζαν ἀπὸ τὴ λύπη, καὶ ἀπὸ τὴν ἀγανάχτησι πρὸς τὴν καταλαλιὰ τοῦ κόσμου, ὁποῦ ἐκατάτρεχε τὴν κόρη καὶ ζωντανὴ καὶ πεθαμμένη· ἐβγῆκε εὐθὺς ὑπέρμαχος τῆς ἀθῳότητος ἐναντίον εἰς τὴν ἀδικοχρισία τῶν ἀνθρώπων, μὲ θάῤῥος, ναὶ, ἀλλὰ μὲ πρᾳότητα, μὲ σοβαρὸ πάθος, σεμνὸ ὡσὰν τὴν παρθένα, τὴν ὁποίαν ἐθρηνοῦσε. Τὸ ἀκαλλώπιστο ὕφος, ἡ ἁπλούστατη μελῳδία τοῦ στίχου, ἡ δημοτικώτατη φράσι, εἰς τοῦτο τὸ τραγοῦδι, εἶναι διαφανέστατα ἐνδύματα τῆς ἠθικῆς καὶ ποιητικῆς ἀληθείας· καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἠμπορεῖ καλήτερα νὰ δείξῃ πόσον εὔκολα ὁ ποιη-

τῆς μας ἐπετοῦσε εἰς τὰ ὕψη, πόσον ἐλεύθερα ἀνάπνεε εἰς αὐτά, παρὰ ἡ μετάβασι, *Θὰ ξυπνήσῃ τὴν ὕστερη 'μέρα*, ὅπου, δίχως νὰ ἀλλάξῃ τόνο, παραστaίνει τὴν παρθένα, ἡ ὁποία θαῤῥετὰ ἀγναντεύει τὴν ὄψι τῆς Θείας Δικαιοσύνης. Τὸ Τραγοῦδι, ἐνῷ ἐξεπλήρονε ὅλους τοὺς ὅρους τῆς Τέχνης, ἐπίτυχε τέλεια καὶ τὸν κοινωνικὸ σκοπό του· ὁ ποιητής, ἕως ταῖς ὕστεραις ἡμέραις τῆς ζωῆς του, ἐθυμότουν ἀκόμη μὲ συγκίνησι πῶς, ἅμα ἐκυκλοφόρησαν οἱ στίχοι, ἄνθρωποι μικροὶ μεγάλοι ἔτρεξαν ἐνθουσιασμένοι νὰ τὸν συγχαροῦν ὅτι, ἀντὶ τῆς κακολογίας, εἰς ὅλα τὰ στόματα ἀντηχοῦσε τὸ ἠθικώτατον ᾆσμα του.

Ἡ διάθεσι αὐτὴ τοῦ ποιητικοῦ του πνεύματος νὰ ἐνεργῇ ἄμεσα, ὡς ἠθικὸς διορθωτής, εἰς τὴν κοινωνία, διάθεσι, τῆς ὁποίας δὲν ἔλειψε εἰμὴ ἕνας πλατύτερος κοινωνικὸς κύκλος, γιὰ νὰ γεννήσῃ ἔργα ἄξια τοῦ παλαιοῦ Κωμικοῦ μας, ἐβγῆκε μὲ τρομερὰ χρώματα εἰς τὴ Σάτυρα, τὴν ὁποίαν ἔγραψε περίπου εἰς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ (1826 ἢ 1827), Τὸ *Ὄνειρο*. Τοῦ αἰσχροῦ καὶ ἅρπαγος ἀνθρώπου ὁ πολυτελὴς ἐνταφιασμὸς ἄναψε τὴν ἀγανάκτησι μὲς τὴν ψυχὴ τοῦ Σολωμοῦ, κ' εὐθὺς τὴν ἀκόλουθην ἡμέρα ἐδιαδόθηκε εἰς πολυάριθμα ἀντίγραφα τὸ ἐπιτάφιο ἐκεῖνο ποίημα· αὐτοσχεδίασμα, τὸ ὁποῖον, ὡς *Ἡ Φαρμακωμένη*, ἐπέζησε εἰς τὴν πρώτη ζωηρότατην ἐντύπωσι τὴν ὁποίαν ἐπροξένησε. Κ' ἐνῷ σήμερα θαυμάζεται ὡς ἀριστούργημα τῆς σοβαρῆς Σατυρικῆς, οἱ σύγχρονοι συμπολίταις του αἰσθάνοντο εἰς αὐτὸ ὁλοζώντανη τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς, καὶ ὡμολογοῦσαν ὅτι ὁ δίκαιος θυμὸς δὲν εἶχε παρασύρει τὸν ποιητὴν εἰς τὴν παραμικρὴ παραμόρφωσι ἢ ὑπερβολή.

Τοῦ ἄλλου εἴδους τῆς Σατυρικῆς, τοῦ γελαστικοῦ, εἶχε ἤδη δώσει δείγματα ὁ Σολωμός, τὰ ἐλαφρὰ αὐτοσχεδιά-

σματα, Τὸ *Ἰατροσυμβούλιο* καὶ Ἡ *Πρωτοχρονιά*, ὅπου πλαστικώτατα παρασταίνεται, μὲ ταῖς πλέον ἀνώμαλαις καὶ φανταστικαῖς μορφαῖς, ἡ ἀξιογέλαστη φιλαυτία, εἰς τὸ πρόσωπο τοῦ Ῥοΐδη.

VII.

Εἰς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ (1826) ὁ Σολωμὸς ἔγραφε τὸν *Λάμπρο*, ποίημα τὸ ὁποῖον εἶχε ἤδη προσχεδιάσει σύγχρονα μὲ τὸν *Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερία*. Καὶ τούτου τοῦ συνθέματος ἠθικὸς ἦταν ὁ ἐξωτερικὸς σκοπὸς, μὲ μέρη ὅπου εἰκονίζετο ὁ ἐθνικὸς ἀγῶνας. Καὶ ἐνῷ ἐκαταγίνετο ὁ ποιητὴς εἰς αὐτὸ, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὕστερα ἀπὸ ἀθάνατα ἀνδραγαθήματα, ἐκόντευε νὰ καταποντισθῇ ἀπὸ ταῖς ἄγριαις καὶ πολυάριθμαις δύναμες τοῦ βαρβάρου. Ὁ ἡρωϊσμὸς μὲς τὰ βάθη τῆς συμφορᾶς, ἄκρος εἰς τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἀντιχτυποῦσε εἰς τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ μας· καὶ βέβαια αὐτὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἦναι ὁ ὕστερος εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται καὶ ν' ἀποδείξῃ τὴν συμπάθειά του πρὸς τὴν ὑψηλὴ πολυθρήνητη τραγῳδία, ὁποῦ ἐξετυλίζετο εἰς τὴν ἐκεῖ ἀντίκρυ στερεά. Αὐτὴ ἡ συμπάθεια, ἡ ὁποία τότες ἐτίμησε τόσο τὰ ἐθνικὰ φρονήματα τοῦ Ζακυνθινοῦ λαοῦ, καθὼς προτήτερα κ' ἔπειτα ἐδοξάσθηκαν πολλὰ παιδιά του θυσιαζόμενα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας, δὲν δύναμαι καλήτερα νὰ τὴ μαρτυρήσω παρὰ μὲ ταῖς ἑξῆς ὀλίγαις γραμμαῖς σχεδιασμέναις ἀπὸ τὸν ποιητὴ σύγχρονα μὲ τὰ συμβάντα (*)·

1. *Καὶ ἐσυνέβηκε αὐταῖς ταῖς ἡμέραις ὁποῦ οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορκοῦσαν τὸ Μεσολόγγι· καὶ συχνὰ ὁλημερνῆς,*

(*) Τοῦ πεζοῦ αὐτοῦ ἀπλοελληνικοῦ σχεδιάσματος δὲν ἐδυνήθηκα νὰ σώσω τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ ἐκδιδόμενον ἀπόσπασμα.

καὶ κἄποτε ὁληνυχτῆς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθο ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολύ.

2. Καὶ κἄποιαις γυναῖκες μεσολογγίτισσαις ἐπερπατοῦσαν τριγύρου γυρεύοντας γιὰ τοὺς ἄντρες τους, γιὰ τὰ παιδιά τους, γιὰ τ' ἀδέλφια τους, 'ποῦ ἐπολεμοῦσανε.

3. Καὶ 'ς τὴν ἀρχὴ ἐντρεπόντανε νὰ 'βγουνε, καὶ ἐπροσμένανε τὸ σκοτάδι γιὰ ν' ἁπλώσουν τὸ χέρι, ἐπειδὴ δὲν ἦταν μαθημέναις.

4. Καὶ εἴχανε δούλους, καὶ εἴχανε 'σὲ πολλαῖς πεδιάδες γίδια, βόϊδια, καὶ πρόβατα πολλά.

5. Καὶ ἀκολούθως ἐβιαζόντανε καὶ ἐσυχροτηράζανε ἀπὸ τὸ παραιθύρι τὸν ἥλιο, πότε νὰ βασιλέψῃ, γιὰ νὰ 'βγουνε.

6. 'Αλλὰ ὅταν ἐπερισσέψανε ἡ χρείαις, ἐχάσανε τὴν ἐντροπή· ἐτρέχανε ὁλημερῆς.

7. Καὶ ὅταν ἐκουραζόντανε, ἐκαθόντανε 'ς τ' ἀκρογιάλι, καὶ συχνὰ ἀσηκόνανε τὸ κεφάλι, κι' ἀκούανε, γιατὶ ἐφοβόντανε μὴ πέσῃ τὸ Μεσολόγγι.

8. Καὶ ταῖς ἔβλεπε ὁ κόσμος νὰ τρέχουνε τὰ τρίστρατα, τὰ σταυροδρόμια, τὰ σπίτια, τὰ ἀνώγεια, καὶ τὰ χαμώγεια, ταῖς ἐκκλησίαις, τὰ ξωκκλήσια, γυρεύοντας.

9. Καὶ ἐλαβαίνανε χρήματα, πανιὰ γιὰ τοὺς λαβωμένους.

10. Καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε κἀνένας τὸ ὄχι, γιατὶ ἡ φώτησες τῶν γυναικῶν ἦταν ταῖς περισσότεραις φοραῖς συντροφευμέναις ἀπὸ ταῖς κανονιαῖς τοῦ Μεσολογγιοῦ, καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀποκάτου ἀπὸ τὰ πόδια μας.

11. Καὶ οἱ πλέον πάμπτωχοι ἐβγάνανε τ' ὀβολάκι τους, καὶ τὸ 'δίνανε, καὶ ἐκάνανε τὸ σταυρό

τους, κυττάζοντας κατὰ τὸ Μεσολόγγι καὶ κλαίοντας.

Εἰς τοῦτο τὸ κομμάτι φαίνεται ἁπλᾶ χαραγμένη ἡ τοτεσινὴ διάθεσι τοῦ πνεύματός του· ἤδη ἐσχεδίαζε τὸ ποίημα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἦναι τὸ κυριώτερο ἔργο τῆς ζωῆς του·—*Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι*. καὶ σύγχρονα μὲ τὸ πέσιμο τοῦ Μεσολογγιοῦ ἐγράφθηκαν ἡ σωζόμεναις στροφαῖς τοῦ Α'. *Σχεδιάσματος*.

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος (1827) ἀπέθανε εἰς τὴν Ἀγγλία ὁ ἔνδοξος συμπολίτης του, ὁ Φόσκολος. Ἅμα ἔφθασε εἰς τὴ Ζάκυνθο ἡ εἴδησι, ὁ Σολωμὸς ἐσύνθεσε εὐθὺς, καὶ ἐξεφώνησε εἰς τὴν ἐκκλησία τῶν Λατίνων τὸν ἐπιτάφιον ἐκεῖνον λόγον, ὅπου ἡ ῥητορική του δύναμι δὲν φαίνεται κατώτερη τῆς ποιητικῆς. Τόσο μεγάλην ἐντύπωσιν ἔκαμε εἰς τὸ ἀκροατήριον, ὥστε τὸ ἱερὸν τοῦ τόπου δὲν τοὺς ἐβάσταξε νὰ ἐκφράσουν τὸν ἐνθουσιασμό τους μὲ ζωηρὰ χειροκροτήματα. Καὶ ἂν ἡ ὡραιότης τοῦ Λόγου μαγεύει καὶ τὸν ἀμερόληπτον ἀναγνώστη, οἱ ἀκροαταῖς του ἐδοκίμαζαν καὶ ἕνα ἄλλο αἴσθημα σπάνιο· ἐπειδὴ, ἐνῷ ὁ Σολωμὸς, ἐγκωμιάζοντας τὸν ἔξοχον ἄνδρα, ἐπαρουσιάζετο καὶ αὐτὸς, θερμὸς ἐνθουσιαστὴς τῶν γραμμάτων, ἄκρος ζηλωτὴς τῶν ὑψηλῶν χρεῶν τοῦ φιλολόγου, θανάσιμος ἐχθρὸς τῆς ὑποκρισίας, τῆς μικροσοφίας, καὶ τῆς ψευδοσοφίας,—οἱ συμπατριώταις του ἐγνώριζαν ὅτι ἐκεῖνα τὰ λόγια δὲν ἦταν ῥητορικαῖς ὑπερβολαῖς, ἀλλὰ τὸ καθαρὸ ξεθύμασμα τῆς ἀγαθῆς καὶ φλογερῆς ψυχῆς του.

VIII.

Ἐντοσούτῳ ὁ Σολωμὸς αἰσθάνετο τὴν ἀνάγκη νὰ ἀφιερωθῇ ὅλος εἰς τὴ μελέτη τῆς Τέχνης, καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπε ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του, ἀνάμεσα εἰς πολλαῖς σχέσες καὶ συγγενικαῖς καὶ φιλικαῖς, ἦταν δύσκολο γι' αὐτὸν νὰ ἀ-

πομονωθῆ δσον ἤθελε, ἐπέρασε (1828) εἰς τὴν Κέρκυρα, ὅπου καὶ ἐγκαταστήθηκε, καὶ ἔμελλε νὰ τελειώσῃ ταῖς ἡμέραις του. Ἄμα ἔφθασε αὐτοῦ, ἐπῆγαν νὰ τὸν χαιρετήσουν οἱ Καθηγητάδες τῆς ἤδη ἀπὸ τὸν Λόρδ Γυίλφορδ συστημένης Ἀκαδημίας, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἕνας, ὁ Βάμβας, τὸν ἐπαρακίνησε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐλευθερωμένην Ἐλλάδα, μὲ τοῦτα τὰ λόγια· «Ἐψάλατε τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα »της, ὑπάγετε τώρα νὰ φιλήσετε τὴν ἱερὰν αὐτῆς γῆν.»

Εἰς τὴν Κέρκυρα ἔλαβεν ἀφορμὴ νὰ ἐνδαθύνῃ εἰς μίαν ἀπὸ ταῖς ὡραίαις Τέχναις, τὴν ὁποίαν ἀγαποῦσε καὶ ἐνvοοῦσε ὄχι ὀλιγώτερο παρὰ τὴ ᾽δική του. Ἐγνώρισε τὸν ἔξοχον Κερκυραῖον Μουσικοδιδάσκαλον, Νικόλαον Μάντσαρον, ὁ ὁποῖος εἶχε ἤδη μελοθετήσει τὴν *Φαρμακωμένη*. Τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιητικῆς ἡ στενὴ συγγένεια, τῆς ὁποίας λαμπρὸ παράδειγμα, καὶ ἴσως ἄκρον, ἦταν τὸ ἰδιαίτερο ποιητικὸ πνεῦμα τοῦ Σολωμοῦ, ὁ πρὸς τὴν Τέχνην ὑψηλὸς ζῆλος, ὁποῦ διακρίνει τὸν Μάντσαρο, ἐμόρφωσαν μεταξύ τους ἐκείνη τὴ θερμὴ φιλία, ἡ ὁποία ἀναπαύεται ὁμοίως εἰς τὴ συγκοινωνία τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας. Ὁ μουσικὸς ἐμέτρησε διὰ μιᾶς τὸ ὕψος τοῦ ποιητῆ, ἐννόησε τὰ πλάσματά του, καὶ δὲν ἄργησε νὰ χαρίσῃ εἰς τὸ ἔθνος του τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ μουσικὸ καλλιτέχνημα, *Τὸν Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερία*. (*) Τὸ πλοῦτος τῆς ποιητι-

(*) Ἡ μουσικὴ τοῦ Ὕμνου, εἶναι συνθεμένη εἰς δημοτικοὺς χοροὺς, μὲ τέσσερης φωναῖς, καὶ θεωρεῖται εἰς τὴν Ἑπτάνησο ὡς ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος. Τὴν ἴδιαν ὕλην ἐσύνθεσε ὁ Μάντσαρος in stile fugato, εἰς 46 κομμάτια, καὶ τὴν ἀφιέρωσε τῆς Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῆς Ἑλλάδας, ὁ ὁποῖος τὸν ἐτίμησε μὲ τὸν ἀργυροῦν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.—Τὰ ἄλλα ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, ὅσα ἐμελοθέτησε ὁ Μάντσαρος, εἶναι τὰ ἑξῆς· Ἡ Φαρμακωμένη, Ἡ δύο πρώταις στροφαῖς τοῦ Ὕμνου εἰς Μπάϊρον, Ἡ Αὐγοῦλα, Ἡ Ξανθοῦλα, Ἡ Εὐρυκόμη, Ἄκου ἕν᾽ ὀνειροψυχή

κῆς ὕλης ἔδωσε ἀφορμὴν εἰς τὸν Μάντσαρο, νὰ δείξῃ καὶ αὐτὸς τὴν μουσικὴ του δύναμι, εἰς τὰ εἰκοσιτέσσερα κομμάτια ὁποῦ συνθέτουν τὸ πόνημά του, εἰς τὰ ὁποῖα μὲ ἀνάλογην ἁρμονία συνοδεύει τὰ διάφορα ποιητικὰ φαντάσματα, ἀλλάζοντας ἁρμόδια τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὰ μελῳδήματα, ἀπὸ τὸν μαλακώτερον ἕως τὸν αὐστηρότερον χαραχτῆρα. Εἶπα ἑλληνικὸ τὸ σύνθεμα, διότι ὁ Μάντσαρος, μ' ὅλον ὅτι μορφωμένος εἰς τὴν Ἰταλια, ὅμως εἰς τὰ περισσότερά του πονήματα, καὶ ἐξόχως εἰς τὸν *Ὕμνον*, ἔπλασε, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴ δημοτικὴ μουσικὴ, ἕνα νέον εἶδος, τοῦ ὁποίου τὰ χαραχτηριστικὰ εἶναι ἡ καθαρὴ ἁπλότης καὶ ἡ θερμότης ἴδια τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἐνῷ ὁ μουσικὸς ἐμψυχόνετο εἰς τὴ μελέτη τῆς τέχνης του ἀπὸ τὸν ποιητὴ, τοῦτος πάλι καθημερινῶς οἰκειόνετο περισσότερο εἰς τὸν μυστηριώδη αἰθέρα της, καὶ εἰς ὀλίγο διάστημα καιροῦ, δίχως νὰ τὴ μάθῃ ἐπιστημονικῶς, ἔφθασε νὰ μαντεύῃ τοὺς βαθύτερους συνδυασμούς της.

IX.

Ἡ ἔλλειψι τῶν σημαντικωτέρων χειρογράφων ματαιόνει πάντα περισσότερο τὴν προσπάθεια νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν ποιητὴν εἰς τὴν ἀδιάκοπην πρόοδο τοῦ πνεύματός του· αὐτὴ ἔμεινε μυστήριο γιὰ ὅλους, ἐπειδὴ ὁ Σολωμὸς δὲν ἔδειχνε πλέον κἀνενὸς τὰ συγγράμματά του· καὶ σημαντικὴ ἀπόδειξι αὐτῆς τῆς ἀλήθειας εἶναι τὸ Ἀνέκδοτον Ἀπόσπασμα, *Ὁ Κρητικὸς*, τὸ ὁποῖον ἐφάνηκε τῳόντι ηὕρεμα εἰς τοὺς πλέον ἐγκαρδίους φίλους του. Μόνον ὀλίγον

μου, Ἑ τὴν κορυφὴ τῆς θάλασσας (Λάμπρ. Ἀπόσπ. XXXII.) Φωνοῦλα μὲ πίκρα μὲ κράζει (Λάμπρ Ἀπόσπ. XXV. Παραλλ.) Ἀπὸ τὸ θρόνο τ' Ἄπλαστου, καὶ τὸ, Ἄνθια θυμοῦμ' ἐπέφτανε κτλ. (Ὠδὴ τοῦ Πετράρχη, Στρ. 7.)

καιρὸ ἀφοῦ ἔφθασε εἰς Κέρκυρα ἔγραψε κ' ἐδημοσίεψε χειρόγραφην (1829) τὴν Ὠδὴ τῆς *Μοναχῆς*, ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι κἀνένα ποιητικὸ ὕψος δὲν τὸν ἐδείλιαζε. Ὅταν ἡ Τέχνη τολμάῃ νὰ ἐκφράσῃ θρησκευτικοὺς στοχασμοὺς, κινδυνεύει πολὺ νὰ χάσῃ τὴν ἀνεξαρτησία της, καὶ νὰ φανῇ μικρὴ σιμὰ εἰς τὸ βάθος τῆς ἀποκαλυμμένης ἀλήθειας. Ὁ Σολωμὸς ἐβγῆκε ἀξιόλογα ἀπὸ τὴ δύσκολη θέσι, κ' ἐδυνήθηκε, σιμὰ εἰς τὴν ἀγνότητα τῆς παρθενίας, πλαστικῶς νὰ παραστήσῃ τὰ πλέον μυστηριώδη νοήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν θείαν ἀγάπη τοῦ Θεανθρώπου πρὸς τὸ πλάσμα του, εἰς τὴν ἀρχέτυπη χαριτωμένην εἰκόνα τῆς νεκρωμένης Νύμφης τοῦ Χριστοῦ (Στρ. 11, 12), τὴν Πλάσι (Στρ. 8,9), μυστήριο, τοῦ ὁποίου ὁ χριστιανὸς ποιητὴς ἀντιπαραθέτει ὡς ἐξήγησι τὸ ἄλλο μυστήριο, τὴν Ἀνάστασι, εἰς ἐκείναις ταῖς δύο στροφαῖς, ἡ ὁποίαις θὰ μείνουν ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ Ὕψους, σπάνια καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ποιητάδες.

X.

Τοιουτοτρόπως ὁ Σολωμὸς ἐξακολουθοῦσε μὲ θάῤῥος τὸ ποιητικό του στάδιο, ὅταν ἀπὸ τὴ γαλήνη τῆς ἁπλῆς καὶ φιλάνθρωπης ζωῆς του μὲ βία τὸν ἅρπαξε μία δίκη (1833), σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦταν νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ ὅλην τὴν κατάστασί του. Καὶ κατὰ δυστυχίαν, εἰς τὰ πέντε ἔτη ὁποῦ ἐδιάρκεσε ἡ χρισολογία, ἔτριψε μέρος τοῦ πολύτιμου καιροῦ του, γιὰ ν' ἀντιπράξῃ εἰς τὴν ἐπιβουλὴ τῶν ἐχθρῶν του· μ' ὅλον ὅτι ἡσύχαζε ὁ νοῦς του εἰς τὴν ἀπόφασι, ὁποῦ εἶχε πάρει, ἂν ἐτύχαινε νὰ χάσῃ τὴν ὑλικὴν ἀνεξαρτησία, νὰ ἐγκαταστηθῇ εἰς Παρισίους, καὶ νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἐσχάτην ἀνάγκη, ὄχι ἐμπορευόμενος τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματός του, ἀλλὰ μεταφράζοντας εἰς τὴν

ἰταλικὴ νεοφανῆ γαλλικὰ συγγράμματα. Τούτη ἡ μεγάλη μεταβολὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ, δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ καταφεύγῃ συχνὰ εἰς τὸν κόσμο τῆς φαντασίας· ὅθεν εἰς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ (1833), ἔγραφε τὴ *Φαρμακωμένη 'ς τὸν Ἅδη*, καὶ ἐτελειοποίησε ἕνα μέρος τοῦ *Λάμπρου*, καὶ τὸ ἐδημοσίεψε (1834), γιὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τὴν Ἀ ν θ ο λ ο γ ί α, περιοδικὸ φύλλο συστημένο ἀπὸ τὸν λόγιον καὶ φιλελεύθερον ἁρμοστὴ, Λὸρδ Νοῦγεντ.

Εἰς τὰ δεκάξι ἐχτάστιχα τοῦ *Λάμπρου*, ὁ Σολωμὸς ἔδειχνε εἰς τὸ ἔθνος του ὅτι ἡ ἁπλῆ γλῶσσα δύναται νὰ ἐκφράσῃ μὲ θαυμαστὴ σφοδρότητα καὶ συντομία τὰ παθητικώτερα καὶ πλέον ἀπόκρυφα αἰσθήματα. Ἡ γιγαντιαία, ἀλλὰ μάταιη, ἀντίστασι τῆς θέλησις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τοὺς ἠθικοὺς νόμους δὲν ἐπαραστήθηκε ἴσως ποτὲ εἰς εἰκόνα τρομερώτερη ἀπὸ τούτην τοῦ *Λάμπρου*· καὶ δικαίως ἔδωσε ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκρισι μὲ τὴν Λαίδυ Μάκβεθ τοῦ Σέϊκσπηρ·— ὡς καὶ τούτη μὲ φρικτὴν ἀνδρεία καταπλακόνει τὴν φωνὴ τῆς συνείδησις, τόσον ὥστε ὁ ποιητὴς δὲν δύναται ἀλλέως νὰ ξεσκεπάσῃ τὰ σπαραγμένα φυλλοκάρδια της εἰμὴ ἀφαιρῶντας της, εἰς μίαν φυσικὴν ἀνωμαλία, τὴν ἐλευθερία.— Ὡς πολυσήμαντην ἀντίθεσι πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὁποῦ καταστρέφει τὸν ἑαυτό του, ἔστησε ὁ Ἕλληνας ποιητὴς τὴν ταπεινὴ ψυχὴ τῆς γυναικὸς, ἡ ὁποία μὲ τὰ θεῖα ὁρμήματα τῆς ἀγάπης ἐννοεῖ τὴ δύναμι τῆς χάριτος, καὶ τελεῖ εἰς τὸν ἑαυτό της τὸ ἄπειρο μυστήριο τῆς μετανοίας· ὑψηλὴ θέσι, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναλογεῖ ὁ τολμηρότατος λυρισμὸς καὶ τὸ καθαρώτατο ὕφος. (α)

(α) Ἀγνοῶ ποίαν ἐντύπωσι ἔκαμε τότε τὸ Ἀπόσπασμα τοῦ Λ ά μ-

Ὡς πρὸς τὸ ὅλο τοῦ ποιήματος, τοῦ ὁποίου εἶχε τελειοποιήσει διάφορα μέρη, τὸ εὑρισκόμενο χειρόγραφο δὲν μᾶς θέτει εἰς κατάστασι νὰ κρίνουμε· Τὰ σωζόμενα κομμάτια, καὶ ἐξαιρέτως τὰ Ἀποσπ. XX καὶ XXVI, δείχνουν πῶς ὁ ποιητὴς ἤξευρε μὲ τὰ ἁπλούστερα μέσα νὰ ἐκφράσῃ τὸ δεινότερο πάθος.

Μ' ὅλον τοῦτο ἔλεγε· *Ὁ Λάμπρος θὰ μείνῃ Ἀπόσπασμα*. Καί, ἂν δὲν σφάλλω, ὁ νοῦς του, ἤδη τραβιγμένος ἀπὸ μίαν ἀνώτερη θεωρία εἰς τὴν περιοχὴ τῆς ποιητικῆς, ἄφινε ἀτελείωτο ἐκεῖνο τὸ πόνημα, ὡς, εἰς τὴ γνώμη του, κατώτερο ἀπὸ τὴν θέσι, ὅπου πρέπει νὰ ὑψωθῇ ἡ Τέχνη, ἂν θέλῃ νὰ ἦναι εἰς ὅλα ἀληθινή. Ἐπειδὴ καθημερινῶς ἐμορφόνετο εἰς τὸ πνεῦμα του μία ἰδέα τοῦ ποιητικοῦ ἔργου ὑψηλότατη, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλ' ἔπειτα νὰ ἀναπαυθῇ μὲ ὅλαις ταῖς δύναμες τοῦ νοὸς καὶ τῆς φαντασίας, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνάβρυσε ἡ σεμνοπρέπεια τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους, καὶ ὁ νέος μεγαλοπρεπὴς πολύμορφος ῥυθμὸς τοῦ στίχου εἰς τὰ δεκαπεντασύλλαβα ποιήματά του. Καὶ ἐδῶ ἁρμόζει ἡ παρατήρησι ὅτι ἡ γλῶσσα λαγαρίζεται ἴσια μὲ τὴν ποίησί του, εἰς βαθμὸν ἐπαισθητὸν ἀπὸ τὸν *Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* ἕως τὸν *Λάμπρο*, καὶ ἀπὸ

π ρ ο υ εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὅσην ἔπρεπε νὰ περιμείνῃ ὁ ποιητής, ὄχι βέβαια, ἂν θὰ κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν μὴ ξανατύπωσι τῶν στίχων· μόνον εἰς τὸν Ἑ λ λ η ν ι κ ὸ ν Π α ρ ν α σ ὸ ν τοῦ κυρ. Χαντσερῆ (Ἀθήναις 1840) ἐφάνηκε τὸ Ἀπόσπασμα, laniatum corpore toto

. . . . et lacerum crudeliter ora,
Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.

τὰ ὀχτάστιχα ὁ Ἐκδότης τὰ ἐκατάστησε ἑξάστιχα, ἀφαίρεσε ὁλόκληραις στροφαῖς, ἄλλαξε στίχους, καὶ τὸ ἔβαλε εἰς τὸν Παρνασόν του ὡς ἔργον τοῦ Σολωμοῦ! Τέτοιος ἀνάκουστος βανδαλισμὸς ἐπέρασε εἰς τὸν φιλολογικόν μας κόσμον ἀτιμώρητος.

τοῦτο ἕως τὰ ὑςερινά του ποιήματα· καὶ αὐτὸ, εἰς συγγραφέα σχεδὸν ἀμαθῆ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἀποδείχνει τὴν ὀρθότητα τῆς θεωρίας ὅτι, ὄχι ἀπὸ τὴ μηχανικὴ προσέγγισι εἰς τὴν ἀρχαία, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ὀργανικὸ ξετύλιγμα τῆς νέας, δύναται νὰ μορφωθῇ ἡ φιλολογική μας γλῶσσα. Καὶ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ὁ Σολωμὸς ἦταν ἀκούραστος· σοφὸς παρατηρητὴς, μὲ τὸ ἀκοίμητο λεπτὸ καλλιτεχνικὸ αἴσθημα, ἅρπαζε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τὸ πνεῦμα τῆς ζωντανῆς φωνῆς, εἰς ἐκείναις ταῖς φράσες, ταῖς ὁποίαις παραβλέπουν ὅσοι δὲν εὐτύχησαν νὰ ἔχουν τοῦτο τὸ σπανιώτατο φυσικὸ χάρισμα· καὶ ταῖς *ἐβάφτιζε*, ὡς ἔλεγε, *εἰς τὴ διπλῆ κολυμπήθρα τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς φαντασίας*.

Ἀρχὴ τῆς νέας ποιητικῆς ἐποχῆς του θὰ θεωρῆται, ἴσως, ὁ *Κρητικὸς*, ποίημα, τὸ ὁποῖον ἔγραφε σύγχρονα μὲ τὴ δημοσίεψι τοῦ *Λάμπρου*, καὶ τοῦ ὁποίου σώζεται μόνον τὸ ἐκδιδόμενον Ἀπόσπασμα. Ἤδη ἐζήτουσε ὄργανο ἁρμοδιώτερο νὰ δεχθῇ τὸ πλοῦτος τῆς ῥυθμικῆς, ἡ ὁποία ἦταν κλεισμένη εἰς τὴ μουσικώτατη ψυχή του· ὅθεν ἐβάλθηκε νὰ τελειοποιήσῃ τὸν *πολιτικὸν* στίχο, τὸν ὁποῖον ἕως τότε δὲν εἶχε μεταχειρισθῇ εἰμὴ εἰς ἐλεγειακὰ καὶ καὶ ἁπλᾶ συνθέματα. Ἡ μελῳδικώτατη στιχουργία τοῦ Κρητικοῦ, ἡ ῥωμαντικὴ αὐτὴ ποίησι, ὅπου εἰκονίζεται μία τωόντι ἑλληνικὴ ψυχὴ, εἰς τὴν ὁποία συγχωνεύονται ἡ ἀνδρεία, ὁ πατριωτισμὸς, καὶ ἡ παθητικώτατη λατρεία τῆς ἀγαπημένης γυναικὸς, μαρτυροῦν τὴν εἰρήνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσώζετο ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ μας, εἰς ἐκείνη τὴν κρίσιμη ἐποχὴ τῆς ζωῆς του.

XI.

Ἀλλ' ἐὰν τὸ πνεῦμα του ἐβγῆκε ἐλεύθερο, καὶ ἴσως δυ-

ναμωμένο, ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἄλλαξε ὅμως ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του· ἐκέρδισε ἀποφασιστικῶς τὴ δίκη (1838), ἡ καρδιά του ὅμως ἔμενε θανάσιμα πληγωμένη, ἐπειδὴ εἰς ἐκεῖνο τὸ διάστημα ἔλαβε ἀφορμὴ νὰ γνωρίσῃ δολεροὺς πολλοὺς τῶν φαινομένων φίλων του· ὅθεν ἀπὸ τότε ἐπεριορίσθηκε, δίχως ὅμως νὰ στύψῃ ἡ ἀθάνατη πηγή της, ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἄκρα ἀγαθοπιστία του. Καὶ εἰς τὴ μονάξια τὸν ἔσπρωχναν πάντα περισσότερο καὶ αὐτὸ καὶ ἄλλα προσωπικά του παθήματα, καὶ τὸ ἀντιποιητικὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος μας, τὸ ὁποῖον ἐχαραχτήρισε ὁ Σχίλλερ μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια· «Ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἔ»συρε τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ εἰς ἕναν δρόμο, εἰς τὸν ὁ»ποῖον εἶναι φόβος μήπως αὐτὸ θὰ ἀπομακραίνεται πάντα »περισσότερο ἀπὸ τὴν Τέχνη τοῦ Ἰδανικοῦ. Νόμος αὐτῆς »εἶναι ν' ἀφήσῃ τὴν πραγματικότητα, καὶ μὲ τόλμη σε»μνὴ νὰ ὑψωθῇ ὅπου δὲν ἐπικρατεῖ ἡ Χρεία· διότι ἡ Τέ»χνη εἶναι μία θυγατέρα τῆς Ἐλευθερίας, καὶ θὰ ὑποτά»ζεται εἰς τὴν ἀνάγκη τοῦ Πνεύματος, ὄχι εἰς τὴ βία τῆς »ὕλης. Ἀλλὰ σήμερα βασιλεύει ἡ Χρεία, καὶ εἰς τὸν τυ»ραννικὸ ζυγό της σέρνει δεμένην τὴν ξεπεσμένη ἀνθρω»πότητα. *Ἡ ὠφέλεια* εἶναι τὸ μέγα εἴδωλον τοῦ καιροῦ, »τὸ ὁποῖον ὅλαις ἡ δύναμες βιάζονται νὰ ὑπηρετοῦν, καὶ »ὅλοι οἱ νόες νὰ προσκυνοῦνε. Εἰς τούτη τὴ χοντρὴ ζυγα»ριὰ κανένα βάρος δὲν ἔχει ἡ πνευματικὴ ἀξία, καὶ χά»νοντας κάθε ἐμψύχωσι φεύγει ἀπὸ τὴν πολυθόρυβη ἀγο»ρὰ τοῦ αἰῶνος. Ὡς καὶ τὸ φιλέρευνο φιλοσοφικὸ πνεῦμα »ἁρπάζει τῆς Φαντασίας μίαν ἐπικράτεια κατόπι τῆς ἄλ»λης, καὶ τὰ ὅρια τῆς Τέχνης στενεύονται, ὅσο περισσό»τερο ἡ Ἐπιστήμη ἁπλόνει τὰ 'δικά της.» (*) Ὅμοια ἐφρο-

(*) Schiller. Ueber die aesthet. Erziehung des Menschen. 2. Briefe.

νοῦσε καὶ ὁ Σολωμὸς, κ' ἐφύλαξε ἀπείραχτη τὴν καθαρὴ ποιητική του διάθεσι, ἀποκρούοντας, ὅσον ἐδύνατο, τὰ ἐνάντια στοιχεῖα·- καὶ εἰς αὐτὴ τὴν ἀνάγκη τῆς φύσις του πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ὅτι δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ περάσῃ εἰς τὴν ἐλευθερωμένην Ἑλλάδα, προαισθανόμενος ὅτι αὐτοῦ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ μένῃ ἀδιάφορος εἰς τὰ πολυειδῆ ἀτοπήματα, ὅπου πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ παραστρατήσῃ ἕνα ἔθνος, εἰς ταῖς ἀρχαῖς τοῦ πολιτισμοῦ του. Ὁ Σολωμὸς δὲν ἐσυνηθοῦσε νὰ θεατρίζῃ τὰ ἐθνικά του φρονήματα· ἀλλὰ *μὲς τὸ ἅγιο βῆμα τῆς ψυχῆς* οἰκοδομοῦσε τὴν ἀληθινὴν Ἑλλάδα·- αὐτὴ, τὴν ὁποίαν ὁ κοινὸς ἄνθρωπος δὲν ἐκαταξιώθηκε νὰ ἰδῇ ποτὲ, μὲ ὅσους συμπερασμοὺς κι' ἂν μορφώσῃ ἀπὸ τὰ πράγματα, μὲ ὅσα ὀνείρατα κι' ἂν γεννήσῃ ἡ ἐπιθυμία του, - αὐτὴ, 'ποῦ εἶναι μυστήριο γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα παιδιά της (*Ἐλευθ. Πολιορκ. Σχεδ.* Γ'. *'Απόσπ.* Ι.), φανερόνεται εἰς τὰ μάτια τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ μὲ τὰ θεϊκά της γνωρίσματα· καὶ αὐτὸς τὴν ἀναγνωρίζει, καὶ μ' ὅλον τοῦτο αἰσθάνεται ὅτι δὲν δύναται ἀκέραιην νὰ τὴν ἀγκαλιάσῃ ἡ φαντασία του, ἐπειδὴ, καθὼς τοῦ πολύαστρου οὐρανοῦ, ὅμοια καὶ αὐτῆς, πολλὰ *μέρη φαίνονται καὶ μέρη 'ναι κρυμμένα*. Τοῦτο τὸ ἑλληνικὸ Μέλλον, τὸ ὁποῖον ὁ Σολωμὸς μὲ ποιητικὸν τρόπον ἀρχέτυπον ἠθέλησε, ἂν δὲν σφάλλω, νὰ συμβολοποιήσῃ εἰς τοὺς ἀθάνατους ἐκείνους στίχους, ἦταν πρᾶγμα, εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὸς μὲ ἀκλόνητο θάῤῥος ἐπίστευε, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἑξῆς ἁπλῆ φράσι, ἡ ὁποία σώζεται εἰς ἕνα του ἰδιόγραφο· *Κλεῖσε μέσα 'ς τὴν ψυχή σου τὴν Ἑλλάδα, καὶ θὰ αἰσθανθῇς μέσα σου νὰ λαχταρίζῃ κάθε εἶδος μεγαλεῖον.*

XII.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐποχήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπομονώθηκε περισσότερο ἀπὸ τὴν κοινωνία, ἐκαταγίνετο πάντα θερμότερα εἰς τὴν τελειοποίησι τῶν πονημάτων του, καὶ εἰς τὴ μελέτη τῆς φιλοσοφίας, τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦσε τὴν πρόοδο εἰς τὰ μεγάλα γερμανικὰ συγγράμματα, καὶ ἐξόχως εἰς τὰ θεωρητικὰ τοῦ Σχίλλερ, ὁ ὁποῖος ἄνοιξε νέον ὁρίζοντα τῆς Ποιητικῆς. Ὁ Σολωμὸς τὰ ἐμελετοῦσε εἰς ταῖς ἰταλικαῖς μετάφρασες, ὁποῦ τοῦ ἔκαναν πρόθυμα οἱ φίλοι του, ὡς ἀγάπης ἀνταπόδωσιν τῶν θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἄφθονα ἐχάριζε εἰς τὸν νοῦ καὶ εἰς τὴν καρδία ὅσων εὐτύχησαν νὰ τὸν πλησιάσουν. Τὸ φιλέρευνο πνεῦμα του ἐκινεῖτο εἰς τὰ διάφορα κέντρα τῆς φιλοσοφικῆς ἔρευνας, εἰς ὅλα μὲ θαυμαστὴν ἑτοιμότητα, ἀλλὰ προθυμότερα εἰς ἐκεῖνο τῆς Κριτικῆς, διότι εὕρισκε πλουσιοπάροχην τὴν ὕλη εἰς τὴ μεγάλη του πολυμάθεια τῆς παλαιᾶς καὶ νέας φιλολογίας. Εἰς τοῦτο, καθὼς εἰς κάθε ἄλλο, ὁ νοῦς του ἐνεργοῦσε ἐλεύθερα, καὶ ἡ μαγεία τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς δὲν ἦταν ποτὲ ἱκανὴ νὰ τὸν πλανέσῃ ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ συγγράμματος. Αἰσθάνετο ζωηρότατα τὴν ἀμίμητη ἁρμονία τοῦ Βιργιλίου, ὥστε ὡμολογοῦσε ὅτι ἀπὸ αὐτόν, καθὼς ἀπὸ τὸν Δάντη καὶ ἀπὸ τὸν Πετράρχη, ὠφελήθηκε εἰς τὴν τελειοποίησι τοῦ στίχου του (χάρις εἰς τὴ δύναμι, ἴδια τοῦ μεγάλου νοός, νὰ εὕρῃ τὸ ὅμοιο εἰς τὰ πλέον διάφορα), καὶ μ᾽ ὅλον τοῦτο, ἐνῷ ἡ Κριτικὴ δὲν εἶχε ἀκόμη τολμήσει νὰ δώσῃ ἀποφασιστικῶς τὰ πρωτεῖα εἰς τὰ Ὁμηρικὰ Ποιήματα, ὁ Σολωμὸς εἰς αὐτὰ μόνα εὕρισκε τὸ ἀθάνατο παράδειγμα τῆς ἀρχαίας Τέχνης, καὶ ἔδειχνεν ὅτι ὁ Λατῖνος ποιητὴς εἰς τὰ ξαναπλάσματά του τὴν εἶχε παρεννοήσει. Ἕνα ἀπὸ τὰ μέρη,

εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται νὰ συγκριθοῦν μερικώτερα οἱ δύο ποιητάδες, εἶναι ἡ Δολώνεια (*Ἰλιάδ.* Κ.), μὲ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Νίζου καὶ τοῦ Εὐρυάλου (*Αἰνειάδ.* IX). Ὁ Σολωμὸς ἐθαύμαζε τὴν ὁμηρικὴ ῥαψῳδία, ὅπου ἡ ἀνδρεία καὶ ὁ νοῦς συνενωμένα καὶ συμβοηθούμενα βγάνουν εἰς καλὸ τέλος τὸ τολμηρὸν ἐπιχείρημα, καὶ ὡς ἀντίθετο εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ τῶν Ἑλλήνων πολεμάρχων φαίνεται ἡ ματαιότης καὶ ἡ ὀλιγοψυχία τοῦ Δόλωνα. Εὕρισκε ἐξ ἐναντίας εἰς τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Βιργιλίου ὅτι ὁ ποιητὴς ἄλλο δὲν εἶχε κατὰ νοῦν, εἰμὴ νὰ σχηματίσῃ μίαν παθητικὴ διήγησι· πάθος ὅμως, τὸ ὁποῖο καταντᾷ ψυχρὸ, ἅμα συλλογισθῇ τινὰς ὅτι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τῶν δύο νέων εἶναι ἡ ἄσκοπη καὶ παράκαιρη ἐπιθυμία τοῦ Εὐρυάλου, νὰ φορέσῃ τὴν λαμπρὴν περικεφαλαίαν, ὁποῦ τοὺς προδίνει. Ἀκόμη νέος εἶχε γράψει· *Ἡ δυσκολία, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ συγγραφέας, (ὁμιλῶ γιὰ τὸν μεγάλον συγγραφέα) δὲν στέκει εἰς τὸ νὰ δείξῃ φαντασία καὶ πάθος, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ὑποτάξῃ αὐτὰ τὰ δύο πράγματα, μὲ καιρὸ καὶ μὲ κόπο, εἰς τὸ νόημα τῆς τέχνης* (*). Ὅθεν ἐθαύμαζε τὸ ὕψος τοῦ Αἰσχύλου, κ᾽ ἔλεγε ὅτι ὁ μεγαλότολμος ἐκεῖνος νοῦς εἶχε προαισθανθῆ τὴν ῥωμαντικὴν ποίησι· ἐθεωροῦσε τοῦ Σοφοκλῆ τὰ δράματα, καλλιτεχνήματα τέλεια· ἀλλὰ συναριθμοῦσε τὸν Εὐριπίδη μὲ τοὺς πολλοὺς ποιητάδες, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν εἰς τὸ πάθος, ὡς κύριον σκοπὸν, ὄχι ὡς μέσον, τῆς Τέχνης.

Ἀπὸ τὰ δύο Ὁμηρικὰ Ποιήματα ἀναγνώριζε εἰς τὴν Ὀδύσσεια, καλήτερα παρὰ εἰς τὴν Ἰλιάδα, καθαροὺς τοὺς νόμους, ὁποῦ ηὗρε ὁ αὐτοδίδακτος πατέρας τῆς Ποιητι-

(*) Σημ. εἰς τὸ Ποίημα εἰς τὸ θάνατο τοῦ Α. Μπάϊρον.

κῆς. Καὶ εἰς τὴν Ὀδύσσεια, ἔκρινε ἀριστούργημα τὴ ῥαψῳδία τοῦ Κύκλωπος, εἰς τὴν ὁποίαν, ἔλεγε, ὁ Ποιητὴς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὴν δύναμι τοῦ νοὸς, ἡ ὁποία ἀντιπαλεύει μὲ τὴν ἄγρια ὑλικὴ δύναμι, καὶ κατορθόνει νὰ τὴν νικήσῃ.

XIII.

Ἡ φιλοσοφικὴ μελέτη, ἡ ὁποία εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴ τὸν ἐνασχόλησε ἴσως παρὰ πολὺ, δὲν ἐμάρανε ὅμως εἰς αὐτὸν τὴν ζωηρότατην αἴσθησί του πρὸς τὴ φύσι, μ᾽ ὅλον ὅτι φαίνεται ὁπῶς τὸ σκεπτικὸ πνεῦμα τὴν ἀπογυμνόνει ἀπὸ τὴ μαγεία, ὁποῦ πνέουν τὰ κάλλη της ἀνερεύνητα. Ἀπὸ ταῖς θεωρίαις, εἰς ταῖς ὁποίαις ὑψόνετο ὁ νοῦς του, ἀπὸ τὴ σχεδὸν μαθηματικὴν ἀνάλυσι τῶν βαθυτέρων ἀρχῶν, τὸν ἔβλεπες πολλαῖς φοραῖς εὔκολα νὰ καταιβαίνῃ εἰς παιγνιδίσματα μὲ ἄκακα παιδάκια, ἢ νὰ προσηλόνῃ τὸ βλέμμα γαληνὸ καὶ ἐρωτεμένο εἰς τὴν ὡραία φύσι, ὁποῦ τὸν ἐπερικύκλονε. Μακρυὰ ὅμως ἀπὸ τὴν ἀσθενικὴν αἰσθαντικότητα, ἡ ὁποία φαίνεται εἰς πολλοὺς νέους ποιητάδες, τούτη ἡ πρὸς τὴν φύσι συμπάθεια ἦταν εἰς αὐτὸν τὶ μυστικὸ καὶ μόλις ὡμολογημένο (*)· καὶ ὅταν εἰς αὐτὴν ἐπαραδίδετο, εὐθὺς τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα εὕρισκαν ἀνταπόκρισι εἰς τὴν ἐσωτερική του δύναμι. Εἰς ἕνα καθαρώτατο τῆς ἄνοιξις δεῖλι, ἀφοῦ ἐσταμάτησε νὰ θεωρήσῃ τὰ

(*) Εἰς ἕνα του ἰδιόγραφο εὑρίσκεται ἡ ἑξῆς εἰκόνα·

Ἡ Τέχνη σιωπηλὴ λατρεύει τὴν Φύσι, καὶ τούτη, ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς μακρυνῆς ἀγάπης, ἐβάλθηκε γυμνὴ νὰ χορεύῃ ἐμπροστά της. Ἐκείναις ἡ Μορφαῖς ἀντιχτύπησαν εἰς τὸν νοῦ τῆς Τέχνης, καὶ αὐτὴ ταῖς ἐχάρισε τῶν ἀνθρώπων.

διάφορα χρώματα εἰς τὴ θάλασσα, εἰς τὰ βουνὰ, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸ, εἶπε· *Κάπου λέγω γι' αὐτὰ τὰ χρώματα*
Ὁποῦ δὲν ἔχουν ὄνομα κ' ἔχουν περίσσια κάλλη·
Τέτοιαις, ἐπρόσθεσε, *ἠμποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι εἶναι καὶ ἡ πολλαῖς καὶ πολυποίκιλαις δύναμες τῆς ψυχῆς.*– Αὐτὴ ἡ μετάβασι ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἐπιφάνεια τῆς φύσις, καὶ ἀπὸ τούτη πάλι εἰς ἐκεῖνα, ἦταν εἰς αὐτὸν ἀκατάπαυστη, ὥστε ἐδύνατο νὰ ὀνομασθῇ ἡ πνοή του. Ὅθεν ἡ θαυμαστὴ ἐνάργεια, τὴν ὁποίαν ἔχουν εἰς τὰ ποιήματά του τὰ ἐξωτερικὰ ἄψυχα φαινόμενα, ὄχι ὀλιγώτερο παρὰ τὰ μυστικώτερα κινήματα τῆς ψυχῆς. Καὶ ἐνῷ ὡς πρὸς τοῦτα τὰ ὕστερα ὁ ἡλικιωμένος ἀνθρώπινος λόγος δίνει εἰς τὸν νέον ποιητὴν ὑπεροχὴ πρὸς τοὺς ἀρχαίους, καὶ τοῦτοι πάλι ὑπερτεροῦν εἰς τὰ πρῶτα, χάρις εἰς τὸ ἀκόμη παρθενικό τους αἴσθημα, ὁ Σολωμὸς, μὲ ὀλίγους νέους ποιητάδες, διακρίνεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς εἰς τοῦτο, ὅτι φαίνεται ἀρχαῖος ὅταν παρασταίνῃ τὴν φύσι. Ἀπὸ τὰ πρῶτα γυμνάσματα τοῦ ποιητικοῦ του πνεύματος, *Τὰ δύο Ἀδέλφια* (*Λάμπρ.* *Ἀπόσπ.* XVIII.), ἕως εἰς τὸ *Ἔστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸ* κτλ. (*Ἐλευθ. Πολιορκ. Σχεδ. Γ'. Ἀπόσπ.* VI.), ἠμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἄτομον ἐδιάτρεξε τοὺς διαφορετικοὺς βαθμοὺς, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ περάσῃ μία φιλολογία, γιὰ νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὸ ἄνθος ἕως τὴν ὡριμότητα τοῦ καρποῦ· καὶ ὅμως ἡ ἐξωτερικὴ φύσι φαίνεται εἰς τὴν ὕστερη, ὄχι ὀλιγώτερο παρὰ εἰς τὴν πρώτη, ἐποχὴ, μὲ ὅλη τὴ ζωηρότητα τῆς παρθενίας της, *γιομάτη θαύματα*, *σπαρμένη μάγια*, καὶ πάντοτε σιμὰ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Εἰς τοῦτο ὁ Σολωμὸς ἔμοιασε τοῦ Δάντη, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἐφύλαξε πάντοτε εἰς τὴν ποίησί του ἄβλαφτη καὶ λαμπρὴ τὴν ὄψι τῆς φύσις

χοντὰ εἰς ταῖς βαθύτεραις καὶ σοφώτεραις εἰκόνες τῆς ἠθικῆς φαινομενολογίας. Εἰς κανένα, ἴσως, ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ δὲν ἤθελ' εὕρουμε λαμπρότερα νὰ συβρέουν ἡ δύο τούταις πηγαῖς, ὅθεν ποτίζεται τὸ πλαστικὸ πνεῦμα, Ἡ Φύσι, καὶ ὁ Ἄνθρωπος, παρὰ εἰς τὸν *Πόρφυρα*, ἂν εἴχαμε ἀκέραιο τὸ ποίημα. Ἡ μεγαλόκαρδη, εὐαίσθητη, στοχαστικὴ ψυχὴ τοῦ νέου, ἀγκαλιασμένη ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς πλάσις, λύεται εὔκολα ἀπὸ τόσους γλυκοὺς δεσμούς, γιὰ ν' ἀντιπαραταχθῇ εἰς τὸ ἄγριο τέρας, ὁποῦ ἄφευχτα θὰ τὸν ἐξολοθρέψῃ.

XIV.

Ὅσο ἀνέβαινε εἰς τὸ φῶς τῆς Ἰδέας, τόσο σοβαρώτερα αἰσθάνετο τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς τέχνης του· ὅθεν ὁ Σολωμὸς θὰ συναριθμῆται μὲ τοὺς ὀλίγους ποιητάδες, οἱ ὁποῖοι εἶδαν ὅτι ὑψηλότατην ἐντολὴν ἔχει ἡ ποιητική, καὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐκπληρώσουν· τὸ ἠθέλησαν ἐξόχως ὁ Δάντης καὶ ὁ Σχίλλερ, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο εἰς τὸ σοβαρὸ περιεχόμενο κάποτε ἐθυσίασαν τὸ καθαρὸ κάλλος τῆς πλαστικῆς μορφῆς. Ἀπὸ παρόμοιαν ὑψηλὴν ἰδέα τῆς Τέχνης ἀναχωροῦσε, κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ποιητικώτατος τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὅταν ἐξώριζε ἀπὸ τὴν Πολιτεία του τοὺς ποιητάδες, ἐνόσῳ ἡ Τέχνη τους ἔτεινε νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ πάθη, ἀντὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ (*). Καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, ὁ Σολωμὸς ἔβλεπε καθαρὰ καὶ

(*) Καὶ περὶ ἀφροδισίων δὴ καὶ θυμοῦ, καὶ περὶ πάντων τῶν ἐπιθυμητικῶν τε καὶ λυπηρῶν καὶ ἡδέων ἐν τῇ ψυχῇ, ἃ δὴ φαμὲν πάσῃ πράξει ἡμῖν ἕπεσθαι, ὅτι τοιαῦτα ἡμᾶς ἡ ποιητικὴ μίμησις ἐργάζεται, τρέφει γὰρ ταῦτα ἄρδουσα, δέον αὐχμεῖν· καὶ ἄρχοντα ἡμῖν καθίστησι, δέον ἄρχεσθαι αὐτά, ἵνα βελτίους τε καὶ εὐδαιμονέστεροι ἀντὶ χειρόνων καὶ ἀθλιωτέρων γιγνώμεθα. Πλάτ. Πολιτ. Ι'.

ἀσάλευτα ἐπίστευε ὅτι ψυχὴ τοῦ ἀληθινοῦ ποιήματος πρέπει νὰ ἦναι ἡ νίκη τοῦ λόγου ἀπάνου εἰς τὴ δύναμι τῶν αἰσθήσεων· θρίαμβος ἀληθινὸς, διότι οὔτε θὰ στηρίζεται εἰς τὴν στοϊκὴν ἀπάθεια, οὔτε θὰ ἀναπαύεται (μ' ὅλον ὅτι ὄχι ῥιζικῶς ἀντίθετο) εἰς τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν θείαν θέλησι, ἀλλὰ θὰ πηγάζῃ εἰς τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ συναίσθησι τῆς ἠθικῆς του ἐλευθερίας καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ἔβγῃ νικητὴς μέσ' ἀπὸ τοὺς πλέον γλυκοὺς πειρασμοὺς τῆς καρδίας, ἀπὸ τὸν πλέον τρομερὸν ἀγῶνα μὲ τὴν τυφλὴν ὀργὴ τῶν ἀνελευθέρων ἐχθρῶν τοῦ φωτός. «Η »ψυχὴ» λέγει ὁ Σχίλλερ «τόσο περισσότερο ἐκτείνεται μέ»σα της, ὅσο περισσότερους περιορισμοὺς εὑρίσκει ἔξω της. »Διωγμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ ἐχυρώματα, ὅσα δύνανται νὰ δώ»σουν μίαν φυσικὴν προστασία τοῦ αἰσθητικοῦ ἀνθρώπου, »προσφεύγουμε εἰς τὸν ἀκαταμάχητον πύργο τῆς ἠθικῆς »μας ἐλευθερίας, καὶ ἀποχτοῦμε μίαν ἀπόλυτη καὶ ἄπει»ρη ἀσφάλεια, ἐνῷ ἀφίνουμε ἕνα ἁπλῶς σχετικὸ καὶ προ»σωρινὸ ὑπεράσπισμα μέσα εἰς τὸ πεδίον τῶν φαινομένων.» »Ἀλλὰ μάλιστα γιὰ τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ μᾶς πλακώσῃ »τούτη ἡ φυσικὴ βία, ὅπως ἀναγκασθοῦμε νὰ ζητήσουμε »βοήθεια εἰς τὴν ἠθική μας φύσι, δὲν ἠμποροῦμε νὰ φθά»σουμε εἰς τούτη τὴν ὑψηλὴ συναίσθησι τῆς ἐλευθερίας »μὲ ἄλλο παρὰ μὲ τὸ πάθος. Η κοινὴ ψυχὴ μένει ἁπλῶς »εἰς τοῦτο τὸ πάθος· καὶ μέσα εἰς τὸ ὕψος τοῦ πάθους »ποτὲ δὲν αἰσθάνεται ἄλλο τι παρὰ τὸν τρόμο· μία αὐ»τόνομη ψυχὴ ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος »σπρώχνεται νὰ μεταβῇ εἰς τὴ συναίσθησι τῆς ἄκρας ἐ»νεργείας, καὶ ἀπὸ κάθε φοβερὸ ἀντικείμενο ἠξεύρει νὰ γεν»νήσῃ ἕνα ὑψηλό.» (*) Τέτοια ἦταν ἡ θέσι, εἰς τὴν ὁποίαν

(*) Schiller. Ueber das Pathetische.

ἔσταινε ὁ Σολωμὸς τοὺς *Ἐλεύθερους Πολιορκημένους*, ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ φανῇ ἀκέραιος ὁ ἄνθρωπος· τὸ ὕψος τῆς ψυχῆς, καὶ ἐνταυτῷ τὰ φυσικὰ αἰσθήματα εἰς ὅλη τους τὴ σφοδρότητα. Αὐτὸ τὸ σέβας πρὸς ὅλα τὰ ἰδιώματα τοῦ θείου πλάσματος ἀνάγκαζε τὸν ποιητὴ νὰ μὴ θυσιάζῃ κανένα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ νὰ τὰ θέσῃ ὅλα εἰς μίαν ἁρμονικὴν ἰσοζυγία· νὰ παραστήσῃ πλαστικῶς τὰ παντοειδῆ ἀνθρώπινα ὁρμήματα, αἰσθήματα, φρονήματα, καὶ πάθη· τὸν ἔρωτα, τὴν μητρικὴν ἀγάπη, τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς δόξας, τὴν φιλοζωΐα, τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ κάλλη τῆς φύσις, τὴν ὥρα ὁποῦ θανάτου σκιὰ τὰ σκεπάζει τῶν ἀγωνιζομένων· καὶ σύγχρονα νὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος ὀμπροστὰ εἰς ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἐνάντια. Αὐτὴ ἡ αὐτονομία ἔπρεπε νὰ φανῇ ὅμοια, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὴ μορφή, εἰς τὸν ἀνδρικὸν καὶ εἰς τὸν γυναίκειον χαραχτῆρα· καὶ ὡς κορυφὴ τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ μεγαλείου ἐφαίνετο εἰς τὸ ποίημα μία τῶν γυναικῶν, (*) τῆς ὁποίας ὁ ποιητὴς ἔδινε ἕνα πνεῦμα φιλέρευνο, διψασμένο νὰ ἐννοήσῃ τι ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ παντός. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ μυστικὴ διάθεσι τῆς γυναικὸς πιάνεται ὁ Πειρασμὸς ὅπως τὴν κάμῃ νὰ ξεκλίνῃ ἀπὸ τὴν θέσι, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὴ ὑψώθηκε καὶ βαστιέται μὲ τοὺς ἄλλους ἀγωνιστάδες. Ἐνῷ, εἰς ταῖς ὑστεριναῖς ὥραις, ἡ γυναῖκες κάθονται περίλυπαις, καὶ σιωπηλαῖς, ξάφνου ἡ Μάρθα

(*) Ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ποιήματος δὲν ὑπάρχει, ὄχι στίχος, ἀλλ' οὔτε ἡ παραμικρὴ νύξες, εἰς τὰ εὑρισκόμενα χειρόγραφα. Καὶ ὅμως ὁ ποιητὴς τὸ ἐθεωροῦσε ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ ὀλίγα, ὡς ἔλεγε, ὅπου εἶχε 'πιτύχει τὴν ἔννοια τῆς τέχνης του. Ἐκ μνήμης ἀνάφερα τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ χωρίου· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὴν φράσι, δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸ βάλω μέσα εἰς τὰ Ἀποσπάσματα τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων.

σκάει τὰ γέλια. Τότε μία ἄλλη τῆς λέει· «Τί κάνεις, ὦ »καρδιογνώστρα; ἐσύ, ὁποῦ δὲν σὲ εἴδαμε νὰ καλοκαρδί»ζεσαι οὔτε εἰς τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δόξας, »τώρα γελᾷς, ἐνῷ ἐχάσαμε τὰ πάντα;» Καὶ ἡ Μάρθα· «Εἰς »ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἐπαρουσιάσθηκε εἰς τὸ πνεῦμα μου ὁ »Πειρασμός, καὶ μοῦ ἔταξε νὰ μοῦ ξεσκεπάσῃ τὰ ἄπειρα »μυστήρια τῆς πλάσις, ἂν ἐγὼ ἔστεργα ν' ἀφήσω τοῦτο »τὸ χῶμα. Τοῦτο ἔκανε ὁ Πειρασμός, κ' ἐγὼ ἐκδίκησι »τοῦ 'πῆρα.»

Ὡς ἀντίθετον εἰς τὴν οὐρανικὴ γαλήνη, ὅπου ὕψωσε τοὺς Πολιορκημένους, ὥστε ὅλα τους τὰ ἔργα, τὰ λόγια, οἱ στοχασμοί, παρομοιάζονται μὲ τὸ ὡραιότερο καὶ τερπνότερο γέννημα τῆς φύσις (*Ἐλεύθ. Πολιορκ. Σχεδ. Γ'. Ἀπόσπ.* II. *Στ.* 1-3), φαίνεται ἡ χαρὰ τοῦ δυνατοῦ βαρβάρου, ὁποῦ μὲ ἄπονη σκληρότητα περιπαίζει τὴν ἀδυναμία τῶν Πολιορκημένων (*Αὐτοῦ. Σχεδ. Β'. Ἀπόσπ.* III.), καὶ μὲ τὸ πολεμικὸν ὄργανον ἀναγαλλιάζει ἡ ψυχή του εἰς τὸν τερπνότατον ἀέρα, ἐπειδὴ εἶναι βέβαιος ὅτι γλήγορα θὰ κάμῃ δική του τὴν χαριτωμένη ἐκείνη γῆ· ἔπειτα (*Αὐτοῦ. Σχεδ. Γ'. Ἀπόσπ.* V.) καταφρονεῖ τόσον τὴν ἀντίστασί τους, ὥστε δὲν εὑρίσκει εἰς τὴν ἄγρια φαντασία του ἄλλα παραδείγματα νὰ τὴν εἰκονίσῃ, παρὰ τὰ πλέον οὐτιδανὰ ἐνεργήματα τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου· ἀλλὰ τέλος ταπεινωμένος ἀδημονεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ καταβάλῃ τὴν ἀνδρεία τους, καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Ἐλεύθεροι θριαμβεύουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴ τῶν ἐχθρῶν τους.

XV.

Μὲ τὸ ἀρχέτυπο νόημα τοῦ ποιήματος ἐπλάσθηκε καὶ ἀνάλογη μορφή, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Σολωμὸς ἐδείχνετο διαφορετικός, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἑαυ-

τό του, ὅπως εἶχε φανῆ εἰς τὰ ἀρχαιότερα ποιήματά του. Ὀμπρὸς εἰς τόσο ὕψος θεωρούμενα, αὐτὰ ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλᾶ δοκίμια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγυμνάσθηκαν ἡ πολλαῖς ποιητικαῖς δύναμές του, ὅπως καθεμία φθάσῃ εἰς τὸ ἄκρο τῆς τελειότητος. Ὁ λυρικὸς ἐνθουσιασμὸς τῶν δύο *Ὕμνων*, ἡ πολύμορφη καὶ σφοδρὴ ἔκφρασι τοῦ πάθους εἰς τὸν *Λάμπρο*, ἡ πρὸς τὸ μυστηριῶδες κλίσι εἰς τὴ *Μοναχὴ*, ἡ ῥωμαντικὴ καὶ ἀνατολικὴ ζωηρότης, μὲ τὴν ὁποίαν θεοποιεῖται εἰς τὸν *Κρητικὸ* τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης, ἡ φανταστικώτατη πικρὴ εἰρωνεία εἰς ταῖς *Σάτυραις* καὶ εἰς τὰ *Ἐπιγράμματα*, ἦταν ὄργανα ποιητικά, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ξαναφανοῦν σεμνοπρεπέστατα εἰς τὸ Ποίημα, καὶ ὡσὰν πνευματοποιημένα νὰ συμπνέουν ὅλα εἰς τὴ μόρφωσί του. Καὶ τοῦτο φαίνεται ἴσως ἀρκετὰ εἰς τὰ εὑρισκόμενα ἀποσπάσματα τοῦ Ποιήματος, καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς· καθὼς εἶναι βέβαιον ὅτι χάρις εἰς τὴ φύσι τῆς γλώσσας ὁ ποιητὴς ἐδυνήθηκε νὰ ἐντύσῃ μὲ ὁμηρικὸ, δηλαδὴ ἁπλούστατο καὶ φυσικὸ ὕφος, ἐλεύθερο ἀπὸ τοὺς περιεργασμένους τύπους, τὴν πνευματικώτατην οὐσία. Εἰς αὐτὸ εὕρηκεν ἁρμόδιον καὶ τὸν ςίχο ἡ ῥυθμικὴ του δύναμι, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ, ἀντηχητικὴ εἰς τοὺς *δύο Ὕμνους*, ἐνεργητικὴ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν *Λάμπρο*, μελωδικὴ καὶ σχεδὸν μουσικοειδὴς εἰς τὸν *Κρητικὸ*, ἔφθασε τὸ ἄκρο τῆς ἁρμονίας εἰς αὐτὰ τὰ ὕστερα ποιήματά του.

Εἶχε δείξει τὴν ἐπιδεξιότητά του εἰς τὰ διάφορα ὁμοιοκατάληχτα μέτρα, καὶ εἰς τὸ ἀνομοιοκατάληχτο ἐνδεκασύλλαβο (*)· μέτρα τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν τὰ εἶχε εὕρει εἰς τὴν ἰταλικὴ στιχουργία, ἤθελε βέβαια τὰ ἐφεύρῃ· τόσο τὰ

(*) Εἰς τὴ Μετάφρασι τῆς Σ. Ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος.

θέλει ἡ φύσι τῆς γλώσσας μας, καὶ τόσο φαίνεται πρωτότυπος εἰς αὐτὰ ὁ ἑλληνικὸς ῥυθμὸς, μάλιστα εἰς τὸν *Λάμπρο*, ὅπου τὸ ὀχτάστιχο ἀποχτᾷ ἕνα βάρος, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ποιητάδες, ἐπειδὴ ὁ χαραχτῆρας αὐτῆς τῆς στροφῆς γενικῶς εἶναι μία ἐλαφρὴ τερπνότης, καθὼς ἡ χαρμόσυνη ἁρμονία εἰς τὰ τρία ὀχτάστιχα τοῦ *Λάμπρου*, Ἀπόσπ. XXI. Εἰς τὸν *Κρητικὸ* καὶ εἰς τὸ Β'. Σχεδ. τῶν *Ἐλευθ. Πολιορκ.* ἐμεταχειρίσθηκε τὸν ὁμοιοκατάληχτον δεκαπεντασύλλαβον στίχον εἰς τρόπον, ὥστε αὐτὰ τὰ ἀτελῆ δοκίμια θέλει μείνουν εἰς τὴ γλῶσσα ὡς ἀξιόλογο παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ μέτρου. Καὶ ἐνῷ, (τὸ ἔτος 1844), ἦταν ἤδη ἀρκετὰ προχωρημένος εἰς τοὺς *Ἐλεύθερους Πολιορκημένους*, ἀποφάσισε νὰ μεταβάλῃ τὸ ποίημα εἰς ἀνομοιοκατάληχτους στίχους, μέτρο, τὸ ὁποῖον εἶχε ἕως τότε διστάσει νὰ παραδεχθῇ, φοβούμενος μὴ καταντήσῃ μονότονο εἰς διεξοδικὸ ποίημα. Καὶ τωόντι ἡ ὁμοιοκαταληξία, ἀντὶ νὰ ἦναι μία δυσκολία γιὰ τὸν ποιητὴ, μὲ τὴν πολυμορφία της μάλιστα τὸν ἐλευθερόνει ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ αὐξήσῃ μέσα εἰς τὸ στίχο τὴν ἁρμονία, ὥστε αὐτὴ νὰ βαστιέται μοναχή της, δίχως τὸ βοήθημα αὐτοῦ τοῦ ἤχου, τὸν ὁποῖον ὁ Μίλτον ὠνόμασε *κουδούνισμα*, ὡς ἀνάξιον τῆς ὑψηλῆς στιχουργίας. Μὲ τὸ ἀνομοιοκατάληχτο μέτρο ἐπιχείρησε ὁ Σολωμὸς καὶ μίαν ἀναμόρφωσι τῆς προσῳδίας του. Εἰς ὅλα τὰ ἀρχαιότερα ποιήματά του, καὶ εἰς τὰ δύο πρῶτα Σχεδιάσματα τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων*, ἐμεταχειρίσθηκε συχνὰ τὴ συναίρεσι τῶν διφθόγγων τῆς ὁμιλουμένης (ια,εει,αει,κτλ.), καὶ τὴ συνεκφώνησι τῶν συναπαντουμένων φωνηέντων· χρῆσι κανονικώτατη, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ στιχουργὸς δύναται νὰ ἐκτείνῃ τὸν περιωρισμένον ἦχο, μάλιστα εἰς τὰ ὀλιγο-

σύλλαβα μέτρα· όχι ιταλισμός, ώς άλλοι είπαν· διότι ή συναίρεσι τών διφθόγγων μας δέν πρέπει νά θεωρήται βιασμένη, είμή έάν τής έφαρμόσουμε, άντί τής σημερινής προφοράς, τήν άρχαία, δηλαδή τήν πατροπαράδοτη είς τά σχολεία· καί ή συνεκφώνησι ή συνίζησι, είναι σύμφωνη καί αύτή μέ τούς νόμους τής προφοράς, καί τής άκουστικής, γνωστή είς τούς παλαιούς, είς τή δημοτική ποίησι τών Βυζαντινών (*), καί είς τούς αύτοδίδακτους στιχουργούς τών έθνικών ᾀσμάτων. Παρατηρούμεν όμοίως ότι ό Σολωμός άπόφυγε τή διαίρεσι καί τή χασμῳδία, δύο έλαττώματα, τά όποία παραλύουν τόν ρυθμό τού στίχου, καί άπό τά όποία μόνος, μεταξύ τών νέων έλλήνων ποιητάδων, έφυλάχθηκε ό Βηλαράς, έξόχως είς τό καλήτερό του στιχούργημα, τή μετάφρασι τής Βατραχομυιομαχίας. Μ'όλον ότι, ώς έσημείωσα, ή προσῳδία τού Σολωμού είς τά άρχαιότερα ποιήματά του είναι κανονικώτατη, όμως αύτός αίσθανόμενος τήν άνάγκη νά τεντώσῃ έντελέστατα τήν ρυθμική χορδή, ώστε καθαρώτατος νά έβγῃ ό ήχος, καί σύμφωνος μέ τό άποσταλαγμένο ύφος τού λόγου, ύποτάχθηκε αύτοθέλητα είς αύστηρότατον κανόνα, νά άποφύγῃ, δηλαδή, όσο τό δυνατόν, τή συναίρεσι, καί μάλιστα τή συνεκφώνησι, δίχως νά προσφύγῃ είς τή διαίρεσι καί είς χασμῳδία. Καί βέβαια είς τέτοιαν έντέλεια τής στιχουρ-

(*) Οί δημοτικοί στίχοι οί τό παλαιόν μέν τροχαϊκώς ποδιζόμενοι, άρτι δέ πολιτικοί όνομαζόμενοι, — μέτρον μέν γάρ αύτοίς πεντεκαίδεκα συλλαβαί· οί δέ πολλοί καί είς έπτακαίδεκα ή καί πλείονας αύτούς ποτε παρεκτείνουσι συλλαβάς, αίτινες, αί πλείους δηλαδή τών πεντεκαίδεκα, εί μέν μετά συμφώνων λαλούνται, γελώνται ώς άρρυθμοι καί σκώπτονται ώς πολύποδες· εί δέ μόνοις έκφωνούνται καθαροίς φωνήεσι, λανθάνον τό πολύπουν έχουσι τῇ ταχείᾳ συνεκφωνήσει τών φωνηέντων, καί σώζεται ό τροχαϊκός ρυθμός. Εύστάθ. Ίλ. Α σελ. 11.

γικῆς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰμὴ ὅποιος λάβῃ ἀπὸ τὴν φύσι τὸ δῶρον αὐτὸ τῆς ἁρμονίας, (οὐσιαστικὸ μέρος τοῦ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ) καὶ γυμνάσῃ τὴν δύναμί του, ἐμψυχωμένος ἀπὸ τὸν ἄκρον ζῆλον τῆς τέχνης. Εἰς τὰ ὀλίγα εὑρισκόμενα ἀνομοιοκατάληκτα ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων, ὅπου ὁ Σολωμὸς ἐφάρμωσε τὸ νέο προσῳδικὸ σύστημά του, φαίνεται πῶς ἀπὸ τὴν τεχνικὴ πλοκὴ τῶν συμφώνων καὶ τῶν φωνηέντων, πῶς ἀπὸ ταῖς διαφορετικαῖς φωναῖς καὶ τόνους μέσα εἰς κάθε στίχο, καὶ ἀπὸ τοὺς διαφορετικοὺς ῥυθμοὺς τοῦ κάθε στίχου, μορφόνεται ἡ ἁρμονία τῆς κάθε σειρᾶς, σύμφωνα μὲ τὴν φύσι τοῦ ποιητικοῦ νοήματος, εἰς ὅλους τοὺς βαθμούς, ἀπὸ τὴ σοβαρώτερη ἕως τὴν τρυφερώτερη διάθεσι τῆς ψυχῆς. Ἐνῷ εἰς αὐτὰ ὅλα φαίνεται λαμπρὰ ὁ πλαστικὸς νοῦς καὶ ἡ πλούσια φαντασία τοῦ Σολωμοῦ, φαίνεται ἄλλο τόσο ἡ ἐλαστικότης τῆς ἁπλῆς, ἡ ὁποία εἶναι δεχτικὴ τέτοιας ἁρμονίας, ἂν ὀρθὰ ἐννοηθοῦν καὶ πιστὰ τηρηθοῦν οἱ νόμοι της εἰς τοὺς γραμματικοὺς καὶ προφορικοὺς τύπους. Ἀλλὰ ἐὰν εἰς τὸ ἔργο του τὸν ἐβοηθοῦσε τὸ πνεῦμα τῆς ὁμιλουμένης, τὸν ἐδυσκόλευε ὅμως ἡ λεχτικὴ ὕλη, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε ὅλην πρόχειρην, οὔτε ἦταν δυνατὸν νὰ τὴν ἔχῃ· ὅ,τι ἀπάνθισε ἀπὸ ἐθνικὰ τραγούδια καὶ παροιμίαις δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀρκέσῃ εἰς τὰ πολυειδῆ λεπτὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς τοῦ ἐπαρουσίαζε ἡ ἄκρα καλαισθησία του. Τὸ πλοῦτος μίας γλώσσας τότε μόνον φαίνεται, ὅταν τὸ ξεσκεπάσῃ τὸ φωτισμένο μάτι τῶν συγγραφέων καὶ τὸ θέσῃ εἰς τὸ ἀληθινό του φῶς· ὅθεν μακαριστὸς θὲ νὰ ἦναι, ἂν γεννηθῇ εἰς τὸ ἔθνος, ἕνας ἄλλος Σολωμός, ὅταν οἱ λόγιοι, σύμφωνοι ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα, ἀρχίσουν νὰ ξεθάψουν τοὺς ἀμελημένους θησαυρούς της.

XVI.

Εἰς τὴν ὕστερη δεκαετία τῆς ζωῆς τοῦ ποιητῆ, σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ (1847-1851), εἰς τὴν ὁποία προσωρινὰ ἐπέστρεψε εἰς τὴν ἰταλικὴ σύνθεσι· εἰς τοῦτο ἴσως ἐξωτερικῶς ἐσυνέργησαν διάφορα περιστατικὰ, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν εὐαίσθητη ψυχή του ἐξύπνησαν ζωηρότερα τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἰταλία. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἰταλικά του ποιήματα τὰ κυριώτερα εἶναι, τὸ Δεκατετράστιχο εἰς Ὀρφέα, τὸ ὁποῖον ἀπεύθυνε πρὸς τὸν ἰταλὸν αὐτοσχεδιαστὴ Μποριόνη (1847), καὶ τέσσερα μικρὰ ποιήματα εἰς ἐνδεκασύλλαβο ἀνομοιοκατάληχτο μέτρο, *Ἡ Φαρμακωμένη*, *Ὁ Ἕλληνας πολεμιστής*, (*) *Ἡ Σαπφώ*, καὶ *Τὸ Ἑλληνικὸ Καράβι*. Εἰς τοῦτο τὸ ὕστερο ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐξεφώνησε ὡς θέμα πρὸς τὸν ἄλλον αὐτοσχεδιαςή, τὸν περίφημον Ι. Ῥεγάλδη, ἀναγνωρίζεται ὁ μεγαλότεχνος ποιητὴς τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων*· καὶ ἐπειδὴ σώζεται τελειοποιημένο, πρέπει νὰ θεωρῆται δεῖγμα πολύτιμο τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Σολωμὸς ἐσχάτως ἐργάζετο τὸ ποιητικὸν ὕφασμα· πιτυχημένο συγχώνευμα τοῦ ἐπικοῦ εἴδους καὶ τοῦ λυρικοῦ, μέσα εἰς μίαν ἁπλότητα, ἡ ὁποία μένει μοναδικὴ εἰς τὴ φιλολογία τοῦ αἰῶνος. Περὶ αὐτοῦ ἔλεγεν ὁ ἴδιος· *Τούτη εἶναι ποίησι ἑλληνική*· ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα τρία σύγχρονα ἰταλικὰ ποιήματά του ἀναγνώριζε περισσότερο τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰταλικῆς τέχνης· καὶ τῳόντι ἡ μαλακὴ καὶ ἀποστρογγυλωμένη μορφή τους ἐξηγοῦν, μοῦ φαίνεται, τὴν διάκρισι, ὁποῦ ἔκανε ὁ ποιητής. Περὶ τούτου δύναται τινὰς νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὴ *Σαπφώ*· καθὼς θέλει θαυμάσῃ εἰς αὐτὸ τὸ ποίημα, καὶ

(*) Ἰδ. Σημ. τῶν Ἰταλικῶν, Σελ. 435.

εἰς τὸ Δεκατετράστιχο εἰς τὸν Ὀρφέα, πῶς τὸ ὑψηλὸ καὶ μυστηριῶδες νόημα δὲν ἔσυρε τὸν ποιητὴ ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Τέχνης του, ἀλλὰ μέσα εἰς αὐτὰ ἐφεύρηκε ἀρχέτυπαις καθαραῖς μορφαῖς ἡ πλαστική του φαντασία, νὰ παραστήσῃ ἕνα ἀπὸ τὰ μυστήρια τῆς ψυχῆς, τὴν ἀκοίμητην ἔρευνα τῆς ἀλήθειας. Ὅθεν δικαίως ἔλεγε τοῦ Σολωμοῦ ὁ Θωμαζέος, παραβάλλοντάς τον μὲ τοὺς Γερμανούς· «Τοῦτοι δίνουν καὶ εἰς τὰ κοινὰ νοήματα τὴν ὄψι τῆς »βαθύτητος· ἐσὺ εὔρηκες τὸν τρόπο νὰ καταστήσῃς κοι»νὴ τὴν βαθύτερην ἔννοια». Καὶ τὴν ἀξιομνημόνευτην αὐτὴν κρίσιν ἐδυνήθηκε νὰ μορφώσῃ ὁ ἔξοχος ἄνδρας καὶ ἀπὸ τὰ ποιήματα καὶ ἀπὸ τὸν προφορικὸν λόγον τοῦ Σολωμοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον συχνὰ ἐσυναναστρέφετο, ὅλον τὸν καιρὸν τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν Κέρκυρα. Καὶ ὄχι μόνον τὰ ἰταλικά του συνθέματα ἐθεωροῦσε γνήσια ἄνθη του Ἰταλικοῦ Παρνασοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς στίχους ἤξερε νὰ ἐκτιμήσῃ, καθὼς τοὺς ἄκουε ἀπὸ τὸ τεχνικώτατο στόμα τοῦ ποιητῆ, (*) ὁ ὁποῖος μὲ τὴν καθαρώτατη προφορὰ ἕνονε μίαν ἁρμονικώτατη ἐκφώνησι. Εἰς ἐκεῖνα τὰ πλάσματα τῆς γυμνασμένης Τέχνης ἔβλεπε ὁ πολυμαθὴς γλωσσολόγος ξετυλιγμένην τὴν δύναμι τῆς ὁμιλουμένης, τὴν ὁποίαν εἶχε ἤδη ἀγαπήσει εἰς τὰ ἁπλᾶ γεννήματα τῆς φαντασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὅθεν ἀφοῦ ἄφησε τὴν Κέρκυρα ἔγραφε ἀνάμεσα εἰς ἄλλα περὶ Σολωμοῦ· «Ἡ γλῶσσα ὁποῦ τοῦ χρειάζεται εἶναι ἡ ζωντανή, καὶ ἡ »γραικικὴ γλῶσσα, ὅπως ζήσῃ εἰς τὰ γράμματα, ἔχει χρεία »ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος τὴν κατέχει καὶ τὴν κυριεύει καὶ τὴν »μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον τῆς ζωντανῆς ζωῆς του».

(*) Μόλις ἄκουσε ἀπὸ τὸν Σολωμὸ τὸ Ἐπίγραμμα Μικρὸς Προφήτης, τὸ ἐμετάφρασε εὐθὺς εἰς ὡραίους λατινικοὺς στίχους.

Η ἰταλικὴ σύνθεσι, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ἐργάζετο μὲ ἀπίστευτην εὐκολία, δὲν τὸν ἀπόκοβε ὅμως ἀπὸ τὴν ἑλληνική. Εἰς τὴν ἴδιαν ἐποχὴ (1849), σιμὰ εἰς τὸ κυριώτερον ἔργο του, *Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι*, ἔγραφε καὶ τὸ *Carmen Seculare*, ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ὡς φαίνεται, εἶναι τὰ σωζόμενα τρία Ἀποσπάσματα (Σελ. 294). Μέρος τοῦ τρίτου ἀποσπάσματος εὑρίσκεται καὶ εἰς ἰταλικοὺς ἑνδεκασύλλαβους στίχους (Σελ. 368), καὶ ὅποιος συγκρίνῃ αὐτὰ τὰ δύο στιχουργήματα τῆς ἰδίας ὕλης θέλει εὕρῃ ὅτι ὁ χαραχτῆρας τῶν δύο γλωσσῶν ἦταν καθαρώτατα τυπωμένος εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Σολωμοῦ, ὥστε ὅταν ἔγραφε ἑλληνικὰ ἐλευθερόνετο παντάπασι ἀπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴ τῆς ἰταλικῆς, μ' ὅλον ὅτι εἰς αὐτὴν συνήθως ὡμιλοῦσε, καὶ, ταῖς περισσότεραις φοραῖς, ἐπρωτοσχεδίαζε τὰ ποιήματά του. Σύγχρονα ἐτέλειωσε καὶ τὸν *Πόρφυρα*, καὶ ἔμελλε νὰ τὸ δημοσιέψῃ. Πρὸς ἕναν φίλον του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐπαρατήρησε ὅτι τὸ ἔθνος ἤθελε δεχθῇ καλήτερα ἕνα ποίημα ἐθνικό, ἀπάντησε εὐθύς· *Τὸ ἔθνος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ ἐθνικὸν ὅ,τι εἶναι Ἀληθές.* Ὅμως εἰς τὴν ἄλλην παρατήρησι, ὅτι ἤθελ' ἦναι καλὸ νὰ εὐχαριστηθῇ καὶ ἡ φιλοτιμία τοῦ ἔθνους, ἔστερξε, καὶ εἶπε ὅτι ἤθελε τυπώσῃ συγχρόνως καὶ ἕνα μέρος τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων*.

XVII.

Εἰς τὴν τρίτην αὐτὴν ἐποχὴ τοῦ ποιητικοῦ ξετυλιγμοῦ του, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπῆκε ὁ Σολωμὸς μὲ τὸ γ'. Σχεδίασμα τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* (1844), καὶ ἡ ὁποία δὲν ἦταν εἰμὴ τὸ πλήρωμα τῆς ἄλλης, ὁποῦ ἄνοιξε μὲ τὴν ποίησι τοῦ *Κρητικοῦ* (1833), ἀσάλευτο ἐσώζετο εἰς τὴν ψυχή του τὸ θάῤῥος, ἄσβεστος ὁ ἐνθουσιασμός, βαθεῖα παρὰ ποτὲ ἡ πρὸς τὴν Τέχνην εὐλάβεια, εἰς τὴν ὁ-

δ

ποίαν ἐθυσίασε τὴν πρόσκαιρη φήμη, προσηλωμένος εἰς τὸν ὑψηλὸν τύπον, τὸν ὁποῖον εἶχε εὕρει ἡ ποιητική του δύναμι φθασμένη εἰς τὴν ἀκμή της. Ἀλλὰ ἤδη ἄρχιζε νὰ τοῦ ἑτοιμάσῃ τὸ πρόκαιρο τέλος μία ἀσθένεια, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς δὲν τὸν ἐπείραζε εἰμὴ σωματικῶς, ἀλλὰ, εἰς τοὺς ὑστερινοὺς δύο χρόνους τῆς ζωῆς του, ἐθάμπονε κάποτε τὴν λαμπρότητα τοῦ νοός του. Συχνὰ αἰσθάνετο ἕνα γενικὸ δείλιασμα, καὶ γιὰ νὰ τὸ παύσῃ, ὥστε νὰ χαρῇ πάλιν, κἂν προσωρινὰ, τὴ συνειθισμένη του ἀκατάπαυτη ζωηρότητα τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, ἐπρόστρεχε εἰς τὰ δυνατὰ πιοτὰ, καὶ αὐτὴ ἡ κατάχρησι βέβαια αὔξησε τὴν δύναμι τοῦ πάθους· πολλαῖς φοραῖς, εἰς τὴ μέση τῆς θαυμαστῆς ὁμιλίας του, ἐφαίνετο ὅτι τὸν ἐπλάκονε ἕνας φοβερὸς ϛοχασμὸς, καὶ ἐνῷ εἶχε ἀκόμη ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ὑγείας, συχνὰ ἔλεγε πρὸς τοὺς φίλους του· *γλήγορα θὰ σᾶς ἀφήσω*. Ὅθεν δὲν ἐδυνήθηκε νὰ ἀποτελειώσῃ ὅλα τὰ ποιήματά του, καὶ δὲν ἔφθασε (ἀπ' ὅσο γνωρίζω) παρὰ νὰ σχεδιάσῃ, καὶ ἐν μέρει νὰ στιχουργήσῃ, ἕνα, τὸ ὁποῖο τοῦ ἔμπνευσε ἡ Ἐπανάστασι τῆς Ἠπείρου, καὶ ὁ Ἀνατολικὸς Πόλεμος, καθόσον ἡ δυτικὴ Χριστιανοσύνη ὑποστήριζε τὸν βάρβαρον τύραννο τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἡ ἀσθένειά του, περὶ τῆς ὁποίας οἱ ἰατροὶ ἐδιαφώνησαν, (ἄλλοι τὴν ἔκριναν τῆς καρδίας, ἄλλοι τοῦ ἐγκεφάλου) δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐξέρχεται καθημερινῶς, ἕως ὁποῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου 1856, καὶ ὅταν ἤδη εἶχε ὑποταχθῇ εἰς μετριώτερην δίαιτα, ἐπροσβλήθηκε ἀπὸ ἐγκεφαλικὴν συμφόρησι, καὶ ἀπὸ τότε, μ' ὅλον ὅτι ἀνέλαβε εὐθὺς, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκτεθῇ πλέον εἰς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα· καὶ γιὰ τὸ διάστημα περίπου δύο μηνῶν ἐπέρασε ἥσυχα, μελετῶντας καὶ συναναστρεφόμενος μὲ ὀλίγους με-

ταξὺ τῶν φίλων του. Ἀλλὰ τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον ἐπροόδευε, ὡς φαίνεται, μὲ κρυφὴν ἐνέργεια, ἤδη ἐφανερόνετο μὲ τὰ τρομερὰ χαρακτηριστικά του· ἡ νυχτερινὴ ἀγρύπνια, καὶ ἡ δύσπνοια, τὸν ἀνάγκασαν νὰ προστρέξῃ εἰς τοὺς ἰατρούς· ἡ δυνατή του κρᾶσις καὶ ἡ γενναία ἀντενέργεια τῆς θέλησίς του ἐπάλεψαν μὲ τὴν ἀσθένειαν εἰς τρόπον, ὥστε ὀλίγαις ἡμέραις πρὶν τῆς ὕστερης ὥρας του, οἱ ἰατροὶ εἶχαν λόγους νὰ ἐλπίσουν ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ἀναλάβῃ, κἂν προσωρινὰ, τὴν ὑγεία του. Καὶ ἐνῷ εἰς αὐτὴν τὴν ἐλπίδα γλυκὰ ἐπαραδίδετο αὐτὸς ὁ ἴδιος, τὸν ἐκυρίεψε τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον, ταῖς ὑστεριναῖς ἡμέραις, φαίνεται ὅτι εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὸν ἐγκέφαλο· ὅθεν εἰς τὸ ὀχταήμερο τοῦτο διάστημα ἦταν συνήθως βυθισμένος εἰς μίαν γενικὴν ἀπονάρκωσι, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔϐγαινε κάποτε μὲ ὅλη τὴ σωματικὴ καὶ πνευματική του δύναμι, ἕως ὁποῦ ἐτελείωσε ἀνώδυνα, τὴν ἡμέρα 9/21 Νοεμβρίου 1857

Ὁ θάνατός του, ἂν καὶ μὴ ἀνέλπιστος, ἐκαταθορύϐησε ὅλην τὴν πόλι τῆς Κέρκυρας· μὲ τὴν πολυχαιρινὴ διαμονή του, ὄχι ὀλιγώτερο παρὰ μὲ τὴν φήμη τοῦ μεγάλου νοὸς καὶ τῆς σοφίας, ὁ Σολωμὸς εἶχε γείνει πρὸ πολλοῦ σεϐαστὸς καὶ κοσμαγάπητος. Ὥστε τίποτε δὲν ἠμποροῦσε ὡραιότερα νὰ ἀπαντήσῃ τὸ κοινὸν αἴσθημα τῶν Κερκυραίων, παρὰ ἡ ὁμόφωνη ἀπόφασι τῆς Ἑπτανησιακῆς Βουλῆς, ἡ ὁποία εὐθὺς ἐδιάκοψε τὴν συνεδρίασι, κηρύττοντας δημόσιον τὸ πένθος· καὶ ἡ ἄλλη τῆς τοπικῆς ἀρχῆς, νὰ παύσουν τὰ δημόσια ξεφαντώματα τῆς ἀποκρέω, νὰ μείνῃ κλεισμένο τὸ θέατρο, ὅσο τὸ ἄψυχο σῶμα τοῦ θρηνουμένου ἀνδρὸς ἐκείτετο ἀκόμη μεταξὺ τῶν ζώντων. Καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία ἠμποροῦσε νὰ ὀνομασθῇ μία μυστικὴ ἀκατάπαυτη πηγὴ τῆς ἀγαθοσύνης, καθαρὴ ἀντα-

νάκλασι ἐστάθηκε ὁ ἐνταφιασμός του, εἰς τὸν ὁποῖον παρευρέθηκε ὅλος ὁ κλῆρος, πολυάριθμος λαὸς ἀπὸ τὴν πόλι καὶ ἀπὸ τὰ προάστεια, καὶ ἡ ἐγχώρια μουσική· δώδεκα νέοι αὐτοκάλεστοι, ἄλλοι ἐγκάρδιοι φίλοι του, ἄλλοι ἁπλῶς γνώριμοί του, ἐβαστοῦσαν, διαδεχόμενοι τὴν πολυστέναχτη τιμή, τὸ φέρετρο, κ' ἐκρατοῦσαν ταῖς πτέρυγες τοῦ μαύρου νεκρικοῦ καλύμματος ἕξι σεβάσμιοι γέροντες, ἕως τὸ κοιμητῆρι τῶν ὀρθοδόξων. Η γενικὴ σιγὴ ἐνῷ τὸ ξόδι ἐδιάβαινε τὰ πολυανθρωπότερα μέρη τῆς πόλις, καὶ ἡ σοβαρὴ λύπη εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα, ἔδειχναν ὅτι 'ς ἐκείνη τὴ στιγμὴ ὅλος ὁ λαὸς συνέπνεεν εἰς ἕνα μόνον θεάρεστον αἴσθημα, καὶ ὅτι, ἐπιδεχτικὸς τοῦ πλέον ὑψηλοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐπροσκυνοῦσε τὸ μεγαλεῖον τοῦ νοὸς καὶ τῆς ἀρετῆς.

XVIII.

Ἰδοὺ τὰ ὅσα δύναμαι νὰ μαρτυρήσω περὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς, ἀπὸ τὴν προφορικὴν παράδοσι τοῦ ἰδίου, καὶ τῶν φίλων του, καὶ ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἔρευνα τῶν ἰδιογράφων του, ὅσα ηὗρε καὶ μοῦ ἐπαράδωσε ὁ ἀξιότιμος ἀδελφός του. Καὶ ὡς πρὸς τὰ προσωπικὰ συμβάντα τῆς ζωῆς του, στοχάζομαι ὅτι πολλὰ ὀλίγον ἤθελε ἐξάγεται ἀπὸ τὰ συγγράμματά του, καὶ ἂν τὰ εἴχαμε ὅλα καὶ ἀκέραια· διότι τὸ ἔργον του εἰς τὴν Τέχνη, καθὼς καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν προφορικὸν λόγον του, ἦταν μία αὐθόρμητη ἀδιάκοπη προσπάθεια νὰ σβύνῃ τὴν προσωπικότητά του μέσα εἰς τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια, ἐνεργῶντας τοῦ Ἡρακλείτου τὸ ἀξίωμα· «Τοῦ λόγου δὲ ἐόντος ξυνοῦ, ζώουσιν οἱ »πολλοὶ ὡς ἰδίαν ἔχοντες φρόνησιν· ἡ δ' ἐστιν οὐκ ἄλλο τι »ἀλλ' ἐξήγησις τοῦ τρόπου τῆς τοῦ παντὸς διοικήσεως· διὸ »καθ' ὅ,τι ἂν αὐτοῦ τῆς μνήμης κοινωνήσωμεν, ἀληθεύομεν· ἃ δὲ ἂν ἰδιάσωμεν,

«ψευδόμεθα.» — Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἱστορία τοῦ πνευματικοῦ ξετυλιγμοῦ του, τὰ εὑρισκόμενα συγγράμματα μόλις δείχνουν, ναὶ μὲν σημαντικά, ἀλλὰ ὀλίγα καὶ ἀραιὰ τὰ ἴχνη, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς ἐπροχωροῦσε εἰς ἀπάτητο μονοπάτι μέσα 'ς τὸν κόσμο τῆς φαντασίας. Ὅθεν ἡ ἀνάγκη νὰ περιέχῃ τοῦτο τὸ βιβλίον τὰ ὅσα εὑρέθηκαν καὶ εἰς τὴν παράδοσι καὶ εἰς τὰ χειρόγραφα, καὶ τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς νεότητός του, καὶ τὰ ἀτελῆ σχεδιάσματα τῆς ὥριμης τέχνης του. Εἰς τοῦτα τὰ πολύτιμα συντρίμματα, οἱ μὲν νέοι θὰ ποτισθοῦν τὴν ἁγνὴν ἀγάπη τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, καὶ εἰς τὸν ἐθνικὸν ποιητή μας θὰ ἔχουν ἕνα νέον παράδειγμα, πολὺ σπάνιον εἰς τὴν ἐποχή μας, ὅτι ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν τελειοποίησι τοῦ ἀρχικοῦ πλάσματος, ὁποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἔμπνευσι, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια χαραχτηριςικὰ τοῦ μεγάλου νοὸς, τὸ μόνον, ὁποῦ δύναται νὰ ἀθανατίσῃ τὰ συγγράμματα· οἱ δὲ γυμνασμένοι νόες θέλει ξανοίξουν τὴν ζωντανὴν οὐσία, ὁποῦ περιχύνεται καὶ εἰς τὰ ἔσχατα μέλη τοῦ ποιητικοῦ ἔργου· καὶ ἅμα καλὰ ἐννοήσουν τὴν ὑψηλὴν τάσι τοῦ ἀνδρὸς, καὶ θεωρήσουν τὴν σεβαστὴν αὐτὴν ἀτομικότητα, σχεδὸν ἀδιάκοπα καὶ εἰρηνικὰ ἀφιερωμένην εἰς τὴν λατρεία τῆς Τέχνης, ἀφ' ἑαυτοῦ τους θὰ φθάσουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πολὺ περισσότερα, καὶ πολὺ τελειότερα, παρὰ τὰ εὑρισκόμενα, συγγράμματα εἶχε ἀφήσει ὁ μακαρίτης εἰς τὴν ἀγαπημένην Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅσοι εἶναι συνειθισμένοι νὰ κρίνουν φανταστικὰ ὀνείρατα ὅ,τι δὲν εἶναι τὸ ἄμεσον ἐξαγόμενο τῶν αἰσθήσεων, ὡς νὰ μὴν ὑπῆρχε νοῦς, ἰδού, σιμὰ εἰς τὰ ὅσα ἀναφέρονται χωριςὰ εἰς τὰ σημειώματα τούτου τοῦ βιβλίου, ἡ μαρτυρία τῶν φίλων καὶ γνωρίμων τοῦ ἀοιδίμου, μετα-

ξὺ τῶν ὁποίων ἄλλοι ἄκουσαν ἀπὸ τὸ στόμα του πολλότατους στίχους τῆς *Σ. Ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος*· ἄλλοι πολλὰ ὀχτάστιχα τοῦ *Λάμπρου*· ἄλλοι ὁλόκληρον τὸν *Πόρφυρα*· ἄλλοι τὰ Ἐλεγεῖα εἰς τὸ θάνατο τῆς *Πέρσυ*, τῆς *Ῥοδόσταμω* καὶ τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ ποιητῆ· ἄλλοι δύο ὁλόκληρα ἰταλικὰ ποιήματα τελειοποιημένα· ἄλλοι μέρη τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων*, τῶν ὁποίων δὲν σώζεται ἴχνος εἰς τὰ εὑρισκόμενα χειρόγραφα.

Μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Κριτική, ὅταν θὰ ἀποφασίσῃ περὶ Σολωμοῦ, θέλει λογαριάσῃ τὴν ἀληθινὴν κατάστασι τῶν πραγμάτων, δὲν ἐσυμμερίσθηκα τοὺς δισταγμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του, - ὁ ὁποῖος μεταβίας ἔστερξε νὰ δημοσιευθοῦν τὰ ἀνέκδοτα, μάλιστα τὰ ἀτελῆ σχεδιάσματα τῆς ὑστερινῆς ἐποχῆς, - καὶ ἀνέλαβα τὴν τακτοποίησι τῶν ἰδιογράφων, καὶ τὴν ἐπιστασία τῆς ἐκδόσεως τῶν *Εὑρισκομένων συγγραμμάτων* τοῦ μακαρίτου, μὲ τὴν ἐμψύχωσι καὶ συνεργίαν τῶν ΚΚ. Καρόλου Μάνεσι, Γερασίμου Μαρκορᾶ καὶ Πέτρου Κουαρτάνου, οἱ ὁποῖοι εὐαρεστήθηκαν νὰ ἀναθέσουν εἰς ἐμὲ τὸ κυριώτερο μέρος τοῦ ἔργου. Ἄμποτε νὰ μὴν ἀργήσῃ ἡ ὥρα, νὰ φανερωθοῦν τὰ ἀκόμη σωζόμενα συγγράμματα τοῦ μακαρίτου, ὥστε τοῦτο τὸ βιβλίον νὰ μὴ σταθῇ ὡς ἱστορικὸ μνημεῖο τοῦ τρομεροῦ κινδύνου, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκονται, ἐπιβουλευόμενα ἢ ἀπὸ τὴν αἰσχροκέρδεια ἢ ἀπὸ τὸν φθόνο, τὰ καθαρὰ γεννήματα τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς μεγαλοφυΐας.

Κερκύρᾳ, 2 (14) Ὀκτωβρίου 1859.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΟΛΥΛΑΣ.

Ἐνῷ τὸ βιβλίον ἦταν ἕτοιμο νὰ δημοσιευθῇ, ἔλαβα ἀπὸ τὸν Κύρ. Γ. Τερτσέττη τὸ ἑξῆς σύγγραμμα τοῦ Σολωμοῦ, καὶ χαίρομαι ὅτι ἐπρόφθασα νὰ τὸ προτάξω, ὡς προοίμιον, εἰς τὰ ποιήματά του.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ. (*)

A voce più ch' al ver drizzan li volti;
E così ferman sua opinione,
Prima ch' arte o ragion per lor s' ascolti.
Dante Purg. C. XXVI.

ΠΟΙΗΤΗΣ, - ΦΙΛΟΣ, - ΣΟΦΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ.

ΦΙΛ. Ἔπειτα ἀπὸ τόσαις ὁμιλίαις, ἐξέχασες κυττάζοντας κατὰ τὸ Μωριά.

ΠΟΙΗΤ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξέχασες καὶ σύ, γιατὶ δὲ μοῦ ὡμιλοῦσες παντελῶς· εἶναι πιθανὸ νὰ ἐστοχαζόμασθε τὰ ἴδια πράγματα καὶ οἱ δύο· ἠμπορεῖ νὰ ἐπέρασαν τρεῖς ὥραις ἀφοῦ ὁ ἥλιος ἐμεσουράνησε, θέλουν ἀκόμη τέσσερες γιὰ νὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ, ἂν θέλῃς, ἠμποροῦμε νὰ καθίσουμε εἰς τούτη τὴν πέτρα, καὶ νὰ ξαναρχινήσουμε.

ΦΙΛ. Ἂς καθίσουμε· γλυκειὰ ἡ μυρωδία τοῦ πελάγου, γλυκὸς ὁ ἀέρας, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀσυγνέφιαστος.

ΠΟΙΗΤ. Τὸ πέλαγο εἶναι ὅλο στρωτὸ, καὶ ὁ ἀέρας λεπτότατος, καὶ ὅποιος ἤθελε νὰ κινήσῃ γιὰ τὸ Μωριά, δὲν

(*) Σημ. τοῦ Κυρ. Γ. Τερτσέττη·

Ἔγραψε τὸν Διάλογον ὁ Διονύσιος Σολωμὸς εἰς Ζάκυνθον κατὰ τὸ 1824. Σώζεται τὸ ἀντίγραφον, ἀτελὲς ὡς κατωτέρω θέλομεν σημειώσει, τὸ ὁποῖον φίλος τού τις ἀντέγραψεν κατὰ παραγγελίαν τοῦ ποιητοῦ καὶ πρὸς χρῆσιν του· ἀλλὰ οὔτε τὸ ἐπιθεώρησεν, οὔτε ἐδημοσίευσε τὸν Διάλογον- τὸν δημοσιεύομεν κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦτο.

ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ταξεῖδι χωρὶς νὰ δουλέψουν ἀκατάπαυτα τὰ κουπιά.

ΦΙΛ. Τί σοῦ ἀρέσει περσότερο ἡ ἡσυχία τῆς θάλασσας, ἢ ἡ ταραχή;

ΠΟΙΗΤ. Νὰ σοῦ 'πῶ τὴν ἀλήθεια, μοῦ ἄρεσε πάντα ἡ γαλήνη, ὁποῦ ἁπλόνεται καθαρώτατη· τὴν ἐθεωροῦσα 'σὰν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ὁποῦ ἀπομακραίνει ἀπὸ ταῖς ἀνησυχίαις τοῦ κόσμου, καὶ μὲ εἰλικρίνεια φανερόνει ὅσα ἔχει μέσα του. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐπέρασαν τὰ καράβια μας γιὰ νὰ πᾶνε 'ς τὸ Μεσολόγγι, μ' ἀρέσει περσότερο ἡ ταραχή· ἐφαίνονταν δύο δύο, τρία τρία, καὶ ἐξάνοιγες λευκὰ τὰ κατάρτια ἀπὸ τὰ φουσκωμένα πανιά, λευκὰ ἀπὸ τοὺς διασκορπισμένους ἀφροὺς τὰ κύματα, τὰ ὁποῖα μὲ μία βουή, ὁποῦ λὲς καὶ ἦταν χαρᾶς, ἀναγάλλιαζαν εἰς τὸ πέλαγο τοῦ Ἰονίου, καὶ ἐσυντρίβονταν εἰς τὸ γιαλὸ τῆς Ζακύνθου.

ΦΙΛ. Τὸ θυμοῦμαι καλά· καὶ τόσος ἦταν ὁ κρότος, καὶ τόση ἡ ἀνακάτωσι τοῦ πελάγου, ὁποῦ σὲ ἐπαραμέρισα, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸ ῥάντισμα, ὁποῦ ἀποπάνου μας 'σταλοβολοῦσε ἡ θάλασσα.

ΠΟΙΗΤ. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ πέρα οἱ δικοί μας δὲν ἔχουν τόση δυσκολιὰ νὰ βρέχωνται μὲ τὸ αἷμα τους, ὅσην ἔχουμε ἐμεῖς νὰ νοτισθοῦμε ἀπὸ ὀλίγαις σταλαγματιαῖς θαλασσιναῖς.

ΦΙΛ. Ἑτοιμάζεσαι πάλι νὰ ξανακυττάξῃς κατὰ τὸ Μωριά, καὶ νὰ ξανασωπάσῃς . . . ἀγκαλὰ ἐγὼ ἔχω τὸν τρόπο νὰ σὲ κάμω νὰ ὁμιλῇς ὅποτε θέλω.

ΠΟΙΗΤ. Ἐκατάλαβα· θέλεις νὰ ὁμιλήσουμε γιὰ τὴ γλῶσσα· μήγαρις ἔχω ἄλλο 'ς τὸ νοῦ μου, πάρεξ ἐλευθερία καὶ γλῶσσα; Ἐκείνη ἄρχισε νὰ πατῇ τὰ κεφάλια τὰ τούρκικα, τούτη θέλει πατήσῃ ὀγλήγορα τὰ σοφολογιω-

τατίστικα, καὶ ἔπειτα ἀγκαλιασμέναις καὶ ἡ δύο θέλει προχωρήσουν εἰς τὸ δρόμο τῆς δόξας, χωρὶς ποτὲ νὰ γυρίσουν ὀπίσω, ἂν κανένας Σοφολογιώτατος κρώζη, ἢ κανένας Τοῦρκος βαβίζη· γιατὶ γιὰ 'μὲ εἶναι ὅμοιοι καὶ οἱ δύο.

ΦΙΛ. Βέβαια εἶναι ἐχθροί μας καὶ οἱ δύο· μὲ κάνεις νὰ θυμηθῶ τὰ λόγια τοῦ Λόκ' - Ἡ γλῶσσα εἶναι ἕνα μεγάλο ποτάμι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν ἀνταπόκρισι τὰ ὅσα γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅποιος δὲν τὴν μεταχειρίζεται καθὼς πρέπει, κάνει ὅ,τι τοῦ βολέση, γιὰ νὰ κόψη ἢ νὰ ἐμποδίση τοὺς δρόμους, μὲ τὸ μέσον τῶν ὁποίων τρέχει ἡ πολυμάθεια. Ὅποιος κάνει λοιπὸν αὐτὸ μὲ ἀπόφασι θεληματική, πρέπει οἱ ἄλλοι νὰ τὸν στοχάζωνται ἐχθρὸν τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς πολυμάθειας.

ΠΟΙΗΤ. Τί λές; ὡς πότε θὰ πηγαίνῃ ὀμπρὸς αὐτὴ ἡ ὑπόθεσι; ἕνας λαὸς ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος νὰ ὁμιλῇ 'ς ἕναν τρόπο, ὀλίγοι ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ ἐλπίζουν νὰ κάμουν τὸν λαὸν νὰ ὁμιλῇ μίαν γλῶσσαν 'δικήν τους!

ΦΙΛ. Γιὰ κάποιον καιρὸ ἡ ὑπόθεσι θέλει ἀκολουθήση· ἡ ἀλήθεια εἶναι καλὴ Θεά, ἀλλὰ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου συχνότατα τὴν νομίζουν ἐχθρήν. Κάποιοι γνωρίζουν τὴν ἀλήθεια, ἀλλ' ἐπειδὴ γράφοντας εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον τὸν σκοτεινὸν ἀπόχτησαν κάποια φήμη σοφίας, τὸν ἀκολουθοῦν, καὶ ἂς ἦναι καὶ σφαλερός.

ΠΟΙΗΤ. Λοιπὸν εἶναι ἀξιοπαρόμοιαστοι μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ ζήσουν πουλοῦν φαρμάκι.

ΦΙΛ. Περιγράφει τὸ ἐργαστῆρι ἑνὸς ἀπ' αὐτοὺς ὁ Σέίκσπηρ ἐξαίρετα, καὶ θέλω νὰ σοῦ ξαναθυμήσω τὰ λόγια του, γιατί, τῇ ἀληθείᾳ, μοῦ ξαναθυμοῦν τὸν τρόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι γραμμένα τὰ βιβλία τῶν Σοφολογιωτάτων. — Ἐκρέμονταν ἀπὸ τὸ πατερὸ τοῦ φτωχότατου ἐρ-

γαστηριοῦ μία ξεροχελῶνα, ἕνας κροκόδειλος ἀχερωμένος, καὶ ἄλλα δερμάτια ἄσχημων ψαριῶν· ἦταν τριγύρου πολλὰ συρτάρια ἄδειανὰ μὲ ἐπιγραφαῖς, ἀγγειὰ ἀπὸ χοντρόπηλο πράσινο, ἦταν φούσκαις, ἦταν βρομόχορτα παληωμένα, κακομοιριασμένα δεμάτια βοῦρλα, παληὰ κομμάτια ἀπὸ διαφόρων λογιῶν ἰατρικὰ, ἀρηὰ σπαρμένα ἐδῶ κ'ἐκεῖ, γιὰ νὰ προσκαλέσουν τὸν ἀγοραστή.

ΠΟΙΗΤ. Βλέπω ἀπὸ μακρυὰ ἕναν Σοφολογιώτατον· ἐπιθυμῶ γιὰ τὴν ἡσυχία μου καὶ γιὰ τὴ 'δική σου, καὶ γιὰ τὴ 'δική του, νὰ μὴν ἔλθη κοντά μας.

ΦΙΛ. Τὸ ἐπιθυμῶ πολύ· ἐσὺ θυμόνεις παρὰ πολύ.

ΠΟΙΗΤ. Θυμόνω γιατὶ εἶμαι στενεμένος νὰ ξαναπῶ τὰ πράγματα, ὁποῦ εἶπαν τόσαις φοραῖς τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ δίχως ὠφέλεια νὰ τὰ ξαναπῶ. Οἱ Γάλλοι ἔλαβαν φιλονεικία γιὰ τὴ γλῶσσα, καὶ ἐτέλειωσε εἰς τὴν ἐποχὴ τοῦ Δαλαμβέρτ· τὴν ἔλαβαν οἱ Γερμανοὶ, καὶ ὁ Ὄπιτς ἔδωσε τὸ παράδειγμα τῆς ἀλήθειας· τὴν ἔλαβαν οἱ Ἰταλοὶ, καὶ μὲ τόσο πεῖσμα, ὁποῦ μήτε τὸ παράδειγμα τοῦ Ὑψηλότατου Ποιητῆ εἶχε φθάσει γιὰ τότε νὰ τοὺς καταπείση. Ἡσύχασαν τελοςπάντων, γράφοντας τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τους, τὰ σοφὰ ἔθνη, καὶ ἀντὶ ἐκείναις ἡ ἐλεειναῖς ἀνησυχίαις νὰ μᾶς ἦναι παράδειγμα γιὰ νὰ ταῖς ἀποφύγουμε, ἐπέσαμε εἰς χειρότερα σφάλματα. Τελοςπάντων οἱ Σοφολογιώτατοι ἐκείνων τῶν ἐθνῶν ἤθελαν νὰ γράφεται μία γλῶσσα, ὁποῦ ἦταν μία φορὰ ζωντανὴ εἰς τὰ χείλη τῶν ἀνθρώπων· κακὸ πρᾶγμα βέβαια, καὶ ἂν ἦταν ἀληθινὰ δυνατόν· γιατὶ δυσκολεύει τὴν ἐξάπλωσι τῆς σοφίας· ἀλλ' οἱ δικοί μας θέλουν νὰ γράφουμε μία γλῶσσα, ἡ ὁποία μήτε ὁμιλιέται, μήτε ἄλλαις φοραῖς ὡμιλήθηκε, μήτε θέλει ποτὲ ὁμιληθῆ.

ΦΙΛ. Ὁ Σοφολογιώτατος ἔρχεται κατὰ 'μᾶς.

ΠΟΙΗΤ. Καλῶς τὰ 'δέχθηκες μὲ τὴν ὑπομονή σου! ἐγὼ δὲν θέλω λόγια μ' αὐτόν. Κύττα πῶς τρέχει! Τὸ πηγοῦνι του σηκόνει τὴν ἄκρη, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴ μύτη. Ὤ νὰ ἐγένονταν ἡ ἕνωσι, καὶ τόσο σφιχτή, 'ποῦ νὰ μὴν 'μπορῇ πλέον ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του, γιὰ νὰ φωτίσῃ τὸ γένος!

ΣΟΦ. Ἔφαγα τὸν κόσμο, φίλτατε, γιὰ νὰ σ' εὕρω· ἔτρεχα, ὅπως εἶναι τὸ χρέος ἑνὸς καλοῦ πατριώτη νὰ τρέχῃ, ὅταν ἦναι εἰς κίνδυνον ἡ δόξα τοῦ γένους· ἕνα βιβλίο θέλει τυπωθῇ 'γλήγορα, γραμμένο εἰς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας, ὁποῦ λέγει κακὸ γιὰ 'μᾶς τοὺς σοφούς, καὶ μοῦ κακοφαίνεται.

ΦΙΛ. Γιατί σοῦ κακοφαίνεται;

ΣΟΦ. Γιατὶ πολλὰ μυαλὰ εἶναι σωστά, καὶ πολλὰ ὄχι· καὶ ὅσα δὲν εἶναι σωστά, ἠμπορεῖ νὰ ἀπατηθοῦν. Εἶναι τόσοι χρόνοι ὁποῦ σπουδάζω γιὰ τὸ κοινὸν ὄφελος τῆς πατρίδας μου, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔβγουν ἄλλοι νὰ μοῦ τυφλώσουν τοὺς ἀνθρώπους. Ἦλθα 'ς ἐσέ, ὁποῦ εἶσαι σοφὸς καὶ σύ, γιὰ νὰ ἑνωθοῦμε μὲ ὅσους συλλογίζονται καλά, καὶ νὰ καταπλακώσουμε αὐτὸν τὸν βάρβαρον συγγραφέα.

ΦΙΛ. Καὶ ποῖος εἶναι ὁ συγγραφέας;

ΣΟΦ. Δὲν μοῦ εἶπαν τ' ὄνομά του· μοῦ εἶπαν 'πῶς εἶναι ἕνας νέος, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν κοινὴ γλῶσσα βαστάει πάντα τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι, καί, ἀπὸ τὴ μάνητα τὴ μεγάλη, 'ἠμποροῦμε νὰ 'ποῦμε 'πῶς ἐκαταστήθηκε ἄλλος Αἴας μαστιγοφόρος.

ΠΟΙΗΤ. Λοιπὸν πάρε τὰ μέτρα σου, μὴ λάχῃ καὶ 'ς τὸν θυμό του σκοτώσῃ πρόβατα καὶ αὐτός, καὶ ἐντροπιασθῇ.

ΣΟΦ. Ἂς ἐντροπιασθῇ· γι' αὐτὸν δὲν μὲ μέλει· μὲ μέλει γιὰ τὸ κοινὸν ὄφελος.

ΠΟΙΗΤ. Καὶ τί ὄφελος;

ΣΟΦ. Ἡ γλῶσσα σοῦ φαίνεται 'λίγη ὠφέλεια; μὲ τὴν γλῶσσα θὰ διδάξῃς τὸ κάθε πρᾶγμα· λοιπὸν πρέπει νὰ διδάξῃς πρῶτα ταῖς ὀρθαῖς λέξες.

ΠΟΙΗΤ. Σοφολογιώτατε, ταῖς λέξες ὁ συγγραφέας δὲν ταῖς διδάσκει, μάλιστα ταῖς μαθαίνει ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα· αὐτὸ τὸ 'ξέρουν καὶ τὰ παιδιά.

ΣΟΦ. (*Μὲ μεγάλη φωνή*) Γνωρίζεις τὰ Ἑλληνικά, Κύριε; τὰ γνωρίζεις, τὰ ἐσπούδαξες ἀπὸ μικρός;

ΠΟΙΗΤ. (*Μὲ μεγαλήτερη*) Γνωρίζεις τοὺς Ἕλληνας, Κύριε; τοὺς γνωρίζεις, τοὺς ἐσπούδαξες ἀπὸ μικρός;

ΦΙΛ. Ἀδέλφια, μὴν ἀρχινᾶτε νὰ φωνάζετε, γιατὶ βρισκόμασθε εἰς τὸ δρόμο, καὶ ἡ ἀληθινὴ σοφία λέει τὸ δίκαιόν της μὲ μεγαλοπρέπεια, καὶ χωρὶς θυμούς.

ΣΟΦ. (*Χαμηλόνοντας τὴ φωνὴ καὶ προσπαθῶντας νὰ φανῇ μεγαλόπρεπος*) Ἀλήθεια, φίλε· ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ Σωκράτης.

ΠΟΙΗΤ. Ἀπαράλλαχτα! Θυμήσου τὸ ὄνομα, γιατὶ ἠμπορεῖ νὰ χρειασθῇ. Ὡστόσο σοῦ ξαναλέγω ὅτι ὁ διδάσκαλος τῶν λέξεων εἶναι ὁ λαός.

ΣΟΦ. Τοῦτο μοῦ φαίνεται πολὺ παράξενο· ἕνας ἀπὸ τοὺς σοφώτερους τοῦ ἔθνους μας ἔγραψε ὅτι, γιὰ νὰ γράφουμε μὲ τὰ λόγια τοῦ λαοῦ, πρέπει καὶ μὲ τοὺς στοχασμοὺς τοῦ λαοῦ νὰ συλλογιζώμασθε.

ΠΟΙΗΤ. Αὐτὰ εἶναι τέκνα στραβόκορμα ἑνὸς πατέρα εὐμορφότατου. Ὁ Κονδιλλιὰκ εἶχε 'πεῖ 'πῶς ἡ λέξι εἶναι τὸ σημεῖο τῆς ἰδέας· δὲν ἐφαντάσθηκε ὅμως ποτὲ 'πῶς ὅσοι ἔχουν ταῖς ἴδιαις λέξες ἔχουν τοὺς ἴδιους στοχασμούς.

Τὰ νομίσματα εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ζῆς, ἔχουν τὴν ἴδια τιμή· μ'ὅλον τοῦτο εἰς τὰ χέρια μου δὲν ἀξίζουν, γιατὶ δὲν ἠξέρω νὰ τὰ ξοδιάζω, εἰς τὰ χέρια σου ἀξίζουν ὀλίγο περισσότερο, γιατὶ ἠξέρεις καὶ τὰ οἰκονομεῖς, καὶ εἰς τὰ χέρια ἑνὸς τρίτου εἰς ὀλίγον καιρὸ πληθαίνουν. Ἂν ἦταν αὐτὸ ἀληθινὸ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἑνὸς τόπου ἔπρεπε νὰ ἔχουν τοὺς ἴδιους στοχασμούς· διαφέρουν ὅμως εἰς αὐτοὺς, ὅπως διαφέρουν εἰς ταῖς φυσιογνωμίαις· καὶ ἂν κατὰ δυστυχίαν τοῦ γένους κἀνένας Σοφολογιώτατος ἐτρελλαινότουν, εἶναι πιθανὸ νὰ ἐξεθύμαινε τὴν τρέλλα του μὲ τὰ ἴδια λόγια, ὁποῦ ἦταν συνειθισμένος νὰ λαλῇ· καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι σωστὸ πρᾶγμα νὰ 'πῶ, ὅτι συλλογίζεται ὡσὰν κ' ἐσένα;

ΣΟΦ. 'Σ τοῦτο τὸ στερνὸ, φρόνιμα ὡμίλησες· ταῖς λέξες ὅμως τοῦ λαοῦ νὰ μεταχειριζόμασθε εἶναι ἄγνωστο πρᾶγμα.

ΠΟΙΗΤ. Τὸ ἐνάντιο εἶναι ἄγνωστο. Εἰς τί περίστασες βρισκόμασθε, εἰς τί περίστασες βρίσκεται ἡ γλῶσσα μας; Ἐβγῆκε ἀκόμα κἀνένας μεγάλος συγγραφέας νὰ μᾶς ἦναι παράδειγμα, ὁ ὁποῖος νὰ εὐγένισε ἀληθινὰ τὰ λόγια της, ζωγραφίζοντας μὲ αὐτὰ εἰκόνες καὶ πάθη;

ΣΟΦ. . . . . . 'σὰν τὸν Ὅμηρο, ὄχι βέβαια.

ΠΟΙΗΤ. Πολὺ 'ψηλὰ ἐπήδησες, φίλε. 'Πές μου λοιπὸν πῶς πρέπει νὰ πορευθοῦμε;

ΣΟΦ. Πρέπει νὰ τρέξουμε εἰς ταῖς μορφαῖς τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, καὶ νὰ πάρουμε ὅσαις ἠμποροῦμε, καὶ κάποιαις ἀπὸ ταῖς δικαῖς μας, ὁποῦ δὲν εἶχαν οἱ Παλαιοὶ, νὰ ταῖς σύρουμε 'ς τὴν παλαιὰ μορφή.

ΠΟΙΗΤ. Γιατί;

ΣΟΦ. Γιατὶ αὐταῖς ἡ λέξες εἶναι εὐγενικώτεραις.

ΠΟΙΗΤ. Πὲς τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἄβλαβη ἡ συνείδησί σου, ἐνῷ μοῦ λὲς τέτοια;

ΣΟΦ. Ἄβλαβη, μὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἑλικῶνος!

ΠΟΙΗΤ. Φριχτότατος ὅρκος! καὶ βεβαιώσου 'πῶς μοῦ ταράζει τὰ σωθικά. Ἐγὼ σοῦ λέγω ὡστόσο, 'πῶς ἔχεις πλακωμένην τὴν κρίσιν ἀπὸ τὸν κόπον, ὁποῦ ἔκαμες, γιὰ νὰ ταῖς μάθῃς, καὶ ἐπειδὴ παρατηρῶ 'πῶς ἐσεῖς ὅλοι ἐλπίζετε νὰ φωτίστε τὸ γένος μὲ τὸ ἀλφαβητάρι 'ς τὸ χέρι, σ' ἐρωτῶ ποῖο ἀλφαβητάρι εἶναι εὐγενικώτερο τὸ 'δικό μας, ἢ τὸ ἰταλικό;

ΣΟΦ. Ὅσο γιὰ τοῦτο . . . . τὰ γράμματα κάθε ἀλφαβηταριοῦ ἔχουν τὴν ἴδιαν εὐγένεια.

ΠΟΙΗΤ. Ἤγουν δὲν ἔχουν κάμμίαν ἀφ' ἑαυτοῦ τους. Ὅταν εἶναι σκόρπια καὶ ἀνακατωμένα, τί δηλοῦν; ἔρχεται ὁ τυπογράφος, τὰ διαλέει, τὰ βάνει εἰς τάξι, καὶ τὸ μάτι διαβάζει· *Οὐρανὸς*, *Μάρκος Μπότσαρις*, *Σοφολογιώτατος*. Εἰς τὴν πρώτη λέξι, σκύφτω τὸ κεφάλι μου, ἀναδακρύζω 'ς τὴ δεύτερη, καὶ εἰς τὴν τρίτη, γελῶ γιὰ χρόνους. Τὸ ἴδιο 'πὲς γιὰ ταῖς λέξες· ἡ εὐγένειά τους κρέμεται ἀπὸ τὴν τέχνη, μὲ τὴν ὁποίαν ταῖς μεταχειρίζεσαι.

ΣΟΦ. Ὅποιαν τέχνην καὶ ἂν μεταχειρισθῇς, ἡ λέξες τῆς τωρινῆς Ἑλλάδας εἶναι διεφθαρμέναις . . . . . Τί μὲ κυττάζεις χωρὶς νὰ ὁμιλῇς;

ΠΟΙΗΤ. Κυττάζω ταῖς ἄσπραις τρίχες τῆς κεφαλῆς σου.

ΣΟΦ. Ἀμμὴ τί ἔχουν νὰ κάμουν μὲ ταῖς λέξες;

ΠΟΙΗΤ. Ἔχουν νὰ κάμουν μὲ τὸν καιρό. Ὁ καιρὸς, ὁποῦ ἄρχισε νὰ σοῦ κάνει σεβάσμια τὰ μαλλιὰ, διαφθείρει ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ταῖς γλώσσαις ἀκόμα, καὶ ἡσύχασε.

ΣΟΦ. Τί εὐγένεια ἠμποροῦν νὰ ἔχουν ἡ λέξες μας, ἂν ἦναι διεφθαρμέναις;

ΠΟΙΗΤ. Τὴν εὐγένειαν, ὁποῦ εἶχαν ἡ ἀγγλικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Σέϊκσπηρ, ὁποῦ εἶχαν ἡ γαλλικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Ῥασίν, ὁποῦ εἶχαν ἡ ἑλληνικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Ὅμηρος, καὶ ὅλοι τους ἔγραψαν ταῖς λέξες τοῦ καιροῦ τους. Κάθε γλῶσσα πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχῃ λέξες ἀπὸ ἄλλαις γλώσσαις· καὶ ἡ εὐγένεια τῶν γλωσσῶν εἶναι ὡσὰν τὴν εὐγένεια τῶν ἀνθρώπων· εὐγενὴς ἐσὺ, εὐγενὴς ὁ πατέρας σου, ὁ πάππος σου εὐγενὴς, ἀλλὰ παγαίνοντας ἐμπρὸς βρίσκεις βέβαια τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ ἔπαιζε τὴ φλογέρα βόσκοντας πρόβατα.

ΣΟΦ. Ἐγὼ δὲν λέγω νὰ γράφουμε καθαυτὸ ἑλληνικὰ, ἀγκαλὰ ἔπρεπε νὰ κάνουμε χίλιαις εὐχαῖς γιὰ νὰ ξαναζήσουν ἐκεῖνα τὰ λόγια.

ΠΟΙΗΤ. Ἐγὼ δὲν κάνω καμμία, γιὰ νὰ μὴν χάνω καιρό· καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Ματουσάλα νὰ ἤμουν βέβαιος 'πῶς θὰ ζήσω, δὲν ἄνοιγα στόμα γιὰ τέτοιαις εὐχαῖς, ἡ ὁποίαις φέρνουν τὸ ἴδιο ὄφελος, ὁποῦ φέρνουν τὰ κλάὐματα 'ς τὰ σώματα τῶν νεκρῶν. Ἡ εὐχαῖς, ὁποῦ κάνω εἶναι γιὰ νὰ ξαναζήσῃ ἡ σοφία, καὶ ἡ σοφία δὲν θέλει ξαναζήσῃ ποτὲ, ὅσο γράφετε μὲ τὸν τρόπον τὸν ἐδικόν σας. Ἔλαβα πάντα τὴ δυστυχία νὰ στοχάζωμαι μὲ τὸν Σωκράτη ταῖς λέξες ὡσὰν ταῖς σφυριαῖς· τὸ αὐτί σου Πυθαγορίζει 'ς ταῖς παλαιαῖς, τὸ δικό μου καὶ τοῦ γένους 'ς ταῖς τωριναῖς.

ΣΟΦ. Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ μοῦ ἐμποδίσῃ νὰ διορθώσω, καθὼς θέλει ὁ Κοραῆς, ταῖς λέξες μας μὲ τὰ σχήματα τῆς παλαιᾶς;

ΠΟΙΗΤ. Γιὰ ποῖο δίκαιο θέλεις νὰ κάμῃς τέτοια διόρθωσι;

ΣΟΦ. Γιατὶ ἡ διόρθωσι μιᾶς γλώσσας νέας πρέπει νὰ γείνῃ μὲ τὴν ὁδηγία τῆς μητρός της· ὅλη ἡ Ἑλλάδα λέγει *μάτι*, ἐμεῖς πρέπει νὰ διορθώσουμε, καὶ νὰ 'ποῦμε *ὀμμάτιον*· λέγει *κρεββάτι*, πρέπει νὰ 'ποῦμε *κραββάτιον*.

ΠΟΙΗΤ. Ἡ πρότασι αὐτὴ ὁμοιάζει τὴν τρέλλα κάποιων ἀνθρώπων, ὁποῦ ἔχουν τὰ φαινόμενα τῆς φρονιμάδας.

ΣΟΦ. Τί ἐννοεῖς νὰ 'πῇς;

ΠΟΙΗΤ. Ἐννοῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι μ' ὅλον 'ποῦ ἡ πρότασι φαίνεται 'πῶς περιέχει κάποιο δικαίωμα, ἂν τὴν 'ξετάξῃς καλὰ, δὲν περιέχει κανένα, καὶ εἶναι ἐνάντια εἰς τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων ἐθνῶν.

ΣΟΦ. Τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ ἀποδείξῃς.

ΠΟΙΗΤ. Μετὰ χαρᾶς· καὶ τόσο προθυμότερα σοῦ τὸ ἀποδείχνω, ὅσο συλλογίζομαι 'πῶς τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτο θεμέλιο, εἰς τὸ ὁποῖο ὑψόνεται τὸ μεγάλο χτίριο τῆς γλώσσας σας, ἡ ὁποία, μὲ τὸ θέλημά σου, εἶναι βαρβαρώτατη, ὅπως θέλει σοῦ τὸ ἀποδείξω εἰς τὸ ἑξῆς. Ἡ διαφθορὰ τῆς μορφῆς τῶν λέξεων, λέγει ὁ Γιβελὲν, εἶναι τριῶν λογιῶν· ἢ ἀλλάχνουν τὰ φωνήεντα, ἢ ἀλλάχνουν τὰ σύμφωνα, ἢ ἀλλάχνουν τοποθεσία τὰ ψηφεῖα, ὁποῦ συνθέτουν μίαν λέξι. Τοῦτο γίνεται εἰς κάθε γλῶσσα, ὁποῦ γεννιέται ἀπὸ ἄλλην. Παρατήρησε τὴ γλῶσσα τῶν Λατίνων, τὴ γλῶσσα τῶν Ἱσπανῶν, τὴ γλῶσσα τῶν Γάλλων, τὴ γλῶσσα τῶν Ἰταλῶν. Σύγκρινέ ταις μὲ τὴ γλῶσσα 'ποῦ ταῖς ἐγέννησε, καὶ θέλει ἰδῇς φανερώτατην τὴν ἀλήθειαν, ὁποῦ σοῦ λέγω. Τώρα ἂς πάρουμε τὸν πρῶτο στίχο τοῦ Δάντη, καὶ ἂς τὸν διορθώσουμε κατὰ τὸν τρόπο, ὁποῦ σεῖς ἀποφασίσετε νὰ μεταχειρισθῆτε· *Nel mezzo del cammin di nostra vita.* Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι καθαυτὸ θυγατέρα τῆς Λατινικῆς, εἶναι ἔγγονή της· ἂς κάμουμε τὴ διόρθωσι μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιδεξιότητα, μὲ τὴν ὁποία τὴν κάνετε ἐσεῖς εἰς τὴ γλῶσσα σας· *Nel*, εἶναι βάρβαρο, πρέπει νὰ 'ποῦμε· *in.-mezzo*, 'κεῖ-

να τὰ δύο zz εἶναι βάρβαρα, πρέπει νὰ 'ποῦμε *medio*. - *Del*, τίποτες. - *Cammin*, κάθου γύρευε πόθεν ἔρχεται! ἀλλὰ θέλει μεγαλοψυχία· ἂς τὸ λατινίσουμε· *cammini*. - *nostra*, πρέπει νὰ 'ποῦμε· *nostrae*. - *vita*, πρέπει νὰ 'ποῦμε· *vitae*. Νά, διορθωμένος ὁ στίχος καὶ φωτισμένο τὸ γένος! *In medio cammini nostrae vitae*.

ΣΟΦ. Τοῦτο εἶναι γελοῖον.

ΠΟΙΗΤ. Καὶ τὰ 'δικά σας τάχα ἀλλοιότικα εἶναι; Εἶναι ἀπαράλλαχτα τὰ ἴδια. Καὶ τόσον ἀνόητος ἦταν ὁ Δάντης νὰ μὴν ἠξεύρῃ καὶ αὐτὸς κατ' ἀναλογία νὰ κάμῃ 'ς τὴ γλῶσσα του τέτοια διόρθωσι; Οἱ στίχοι του οἱ λατινικοὶ δὲν εἶναι βέβαια εὔμορφοι, ὅμως μὲ τὸν Βιργίλιο, ὁποῦ ὅλον τὸν εἶχε 'ς τὸ νοῦ του, δὲν ἤθελε πολὺ τέτοιαις διόρθωσες νὰ ταῖς κάμῃ. Γιατί δὲν ταῖς ἔκαμαν οἱ Γάλλοι; γιατί δὲν ταῖς ἔκαμαν οἱ Λατῖνοι; Καὶ πῶς ἠμποροῦσαν νὰ ταῖς κάμουν; Ἂς πάρουμε τὴν ὕστερη λέξι, καὶ ἂς ἰδοῦμε ἂν ἠμπορῇ ποτὲ νὰ ξεβαρβαρωθῇ. Εἴπαμε *vitae*, ἀντὶ γιὰ *vita*· ἀλλὰ ἐξεβαρβαρώθηκε εἰς τέτοιον τρόπο; Ὄχι, Σοφολογιώτατε· ἡ μορφὴ τῆς λέξις ἔπεσε ἀπὸ μίαν βαρβαρότητα εἰς ἄλλην· τὸ *vitae* εἶναι διεφθαρμένο καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ θαυμαστό σου τὸ *βίος*, τὸ ἑλληνικό· τὸ *βίος* λοιπὸν εἶναι ἡ πρωτότυπη μορφή, καὶ ἡ ἀληθινὰ εὐγενική; Ποῖος τὸ εἶπε; Ποῖος ξεύρει νὰ σοῦ τὸ 'πῇ; Τὸ *ὄφις*, τὸ ὁποῖο βέβαια τὸ στοχάζεσαι εὐγενικώτερο ἀπὸ τὸ *φίδι*, τὸ *ὄφις* λέγω, μὲ τόσαις ἄλλαις λέξες, δὲν εἶναι μήτε ἑλληνικό, γιατὶ τὸ *οφ* εἶναι ξένο, καὶ μοναχὰ ἡ κατάληξί του εἶναι ἑλληνική· καὶ ἔτσι καθὼς βλέπεις, Σοφολογιώτατε, ἀγάλια, ἀγάλια, ἐγὼ σὲ στενεύω νὰ ὁμιλήσῃς τοῦ Ἀδὰμ τὴ γλῶσσα, καὶ ἠμπορεῖς νὰ μοῦ ψάλῃς μὲ τὸν Δάντη· *La lingua ch'ei parlò fu tutta spenta*· γιατὶ ἐγὼ σοῦ ἀποκραίνομαι· Ὁμίλειε μὲ τὰ νοήματα, γιὰ νὰ μὴ βαρβαρίζῃς!

ΣΟΦ. ˜. . . λοιπόν;

ΠΟΙΗΤ. Λοιπὸν τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας ὅλαις ταῖς λέξες...

ΣΟΦ. *(κοκκινίζοντας)* Πάντα τὸν λαὸ μοῦ βγάνεις ἔξω γιὰ διδάσκαλο! ποῖος τὸ εἶπε ποτέ!

ΠΟΙΗΤ. Πολλοὶ τὸ εἶπαν, πολλοί. Ὁ Βάκων λέγει, δὲν θυμοῦμαι εἰς τὶ μέρος, ὅτι εἶναι κάποιοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι στοχάζονται 'πῶς τὰ πράγματα εἰπώθηκαν ὅλα, καὶ ἐσὺ στοχάζεσαι 'πῶς δὲν εἰπώθηκε τίποτε.

ΣΟΦ. Σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ 'πῇς ποῖος τὸ εἶπε;

ΠΟΙΗΤ. Ἄκουε, Σοφολογιώτατε, καὶ τρόμαξε· ***Is qui, omnium eruditorum testimonio, totiusque judicio Graeciae, cum prudentia et acumine et venustate et subtilitate, tum vero eloquentiae*** (ἀκοῦς, Σοφολογιώτατε; ***e l o q u e n t i a e***) ***varietate, copia, quam se cumque in partem dedisset, omnium fuit facile princeps.***

ΣΟΦ. Ποῖος; 'πές μου ποῖος, νὰ ἡσυχάσουμε.

ΠΟΙΗΤ. Θυμήσου τὸ ὄνομα, ὁποῦ ἐμελέτησες προτήτερα, γιατὶ τώρα χρειάζεται.

ΣΟΦ. Ποῖος; ὁ Σωκράτης;

ΠΟΙΗΤ. Ὁ ἴδιος· καὶ ἐπειδὴ σὲ βλέπω καὶ ἀγνίζεις εἰς τ'ὄνομά του, νὰ σὲ θερίσω καὶ μὲ τὰ λόγια του·

Ἀλκ. Οἶμαι ἔγωγε· ἀλλὰ γοῦν πολλὰ οἷοί τ' εἰσὶν (οἱ πολλοὶ) διδάσκειν σπουδαιότερα τοῦ πεττεύειν. – Σωκ. Ποῖα ταῦτα; – Ἀλκ. Οἷον καὶ τὸ ἑλληνίζειν παρὰ τούτων ἔγωγε ἔμαθον· καὶ οὐκ ἂν ἔχοιμι ἐμαυτοῦ εἰπεῖν διδάσκαλον, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς ἀναφέρω, οὓς σὺ φῂς οὐ σπουδαίους εἶναι διδασκάλους. – Σωκ. Ἀλλ', ὦ γενναῖε, τούτου μὲν ἀγαθοὶ διδάσκαλοι οἱ πολλοί, καὶ δικαίως ἐπαινοῖντ' ἂν αὐτῶν εἰς διδασκαλίαν. – Ἀλκ. Τί δή; – Σωκ. Ὅτι ἔχουσι περὶ αὐτά, ἃ χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς διδασκάλους ἔχειν.

ΣΟΦ. . . . . Μὴ λάχῃ καὶ ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο;

ΠΟΙΗΤ. Ἐσύ, ὁποῦ εἶσαι ἑλληνιστής, μοῦ χάνεις ἐμὲ τέτοια ἐρωτήματα; εἶναι δουλειὰ 'δική σου.

ΣΟΦ. Δὲν σοῦ λέγω τὸ ἐναντίο.... Εὐμορφότατα λόγια!

ΠΟΙΗΤ. Εὐμορφότατο νόημα! Ναί, εὐμορφότατο νόη-

μα! Ἀμμὴ τί ἤθελες; νὰ γράφῃ ταῖς λέξες τῆς κεφαλῆς του καθένας; μὲ ποῖο δικαίωμα; μὲ τὸ δικαίωμα, ᾽ποῦ δίνει τὸ πνεῦμα καὶ ἡ μάθησι; Καλὸ, λοιπόν· ἕνας, ὁποῦ ἔχει πνεῦμα καὶ μάθησι, φτειάνει μορφαῖς λέξεων καθὼς θελήσῃ, ἕνας ἄλλος κάνει τὸ ἴδιο, ἕνας τρίτος κάνει χειρότερα, καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸ δὲν ἔχουμε παρὰ σκοτάδια πυκνότατα. Γιὰ τοῦτο ἡ φύσι τῶν πραγμάτων ἠθέλησε νὰ γεννιοῦνται τὰ λόγια ἀπὸ τὸ ςόμα ὄχι δύο καὶ τριῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα· καὶ ἡ φιλοσοφία ἀγροίκησε αὐτὴν τὴν θέλησί της, καὶ τὴν ἐκήρυξε ᾽ς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅσο μὲν γι᾽ αὐτὸ, ᾽ποῦ ὑποπτεύεσαι, ᾽πῶς νὰ ἦναι ἄλλο τι ἀπ᾽ ὅ,τι σημαίνουν τὰ λόγια, γιὰ ν᾽ ἀφήσῃς κάθε ἀμφιβολία, νὰ σοῦ ᾽πῶ πόσοι Κλασικοὶ ἐξαναεῖπαν τὸ ἴδιο πρᾶγμα.

ΣΟΦ. Ὄχι, ὄχι, μὴ μελετήσῃς κανέναν, γιατὶ ὁ Πλάτων ἀξίζει γιὰ ὅλους τους, καὶ γιὰ ὅσους θὰ γεννηθοῦν.

ΠΟΙΗΤ. Δίκαια κρίσι· ἀλλὰ ἡ προφητεία τὴν ὑπερβαίνει.

ΣΟΦ. Ἐγὼ πιστεύω τοῦ Πλάτωνος, περσότερο ἀπὸ ὅσα δικαιώματα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ προβάλῃ· παρὰ νὰ ἀμφιβάλλω ᾽ς τὰ λόγια του, κάλλιο νὰ τρελλαθῶ, καὶ ἤθελε τωόντι τρελλαθῶ, ἂν ἀμφίβαλλα. Ἀγκαλὰ...τέτοιο πρᾶγμα μοῦ κάνει μεγάλην ἀγανάχτησι ᾽ς τὴν ψυχή μου... Εἶσαι γενναῖος;

ΠΟΙΗΤ. Καὶ ἂν δὲν ἦμαι, - ἀκολουθῶντας τὰ παραδείγματα τόσων ἄλλων, προσπαθῶ νὰ φαίνομαι τέτοιος.

ΣΟΦ. Ὤ! εἶσαι τέτοιος βέβαια, εἶσαι τέτοιος!

ΠΟΙ. Εὐχαριςῶ, καὶ ἂς ἦναι ἡ πρώτη φορὰ ᾽ποῦ μὲ βλέπεις.

ΣΟΦ. *(ὁμιλῶντας ἀγαλινά.)* Πιστεύεις ᾽πῶς ὁ Πλάτων (Θεέ μου, συγχώρεσέ με!) ὁ Πλάτων, λέγω, ὁ ἴδιος, ὁποῦ τὸ εἶπε, πιστεύεις ᾽πῶς ἔγραφε καθὼς ὁμιλεῖ ὁ λαός;

ΠΟΙΗΤ. Δὲν τὸ πιστεύω· καὶ ποῖος τὸ πιστεύει;

ΣΟΦ. Τὸ πιστεύουν ὅσοι εἶναι τῆς χυδαϊκῆς φατρίας.

ΠΟΙΗΤ. Στρεβλὸ πρᾶγμα.

ΣΟΦ. Τί ἔλεγες ἕως τώρα σὺ ὁ ἴδιος;

ΠΟΙΗΤ. Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἐμεῖς δὲν εἴπαμεν ἀκόμη πῶς πρέπει νὰ γράφουμε τὴ γλῶσσα· ἕως τώρα εἶπα, καὶ σοῦ ἀπόδειξα, 'πῶς ἡ μορφαῖς τῶν λέξεων, ὅταν ἦναι κοιναῖς, δὲν εἶναι ὑποκείμεναις νὰ ἀλλάζωνται ἀπὸ κανέναν, μὲ πρόφασι διόρθωσις· καὶ τίποτε ἄλλο.

ΣΟΦ. Καὶ τὰ λόγια τοῦ Πλάτωνος γιατί μοῦ τὰ ἀνάφερες;

ΠΟΙΗΤ. Γιὰ νὰ καταπεισθῇς 'πῶς τὴ σημασία τῶν λέξεων ὁ λαὸς τὴν διδάσκει τοῦ συγγραφέα.

ΣΟΦ. Τὸ σύγγραμμα λοιπὸν θὰ ἦναι κάθε ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὴν ὁμιλία.

ΠΟΙΗΤ. Ὄχι κάθε ἄλλο πρᾶγμα· ἐκεῖνο, ὁποῦ λέγει ὁ Βάκων γιὰ τὴ φύσι, δηλαδὴ, 'πῶς ὁ φιλόσοφος, γιὰ νὰ τὴν κυριέψῃ, πρέπει πρῶτα νὰ τῆς ὑποταχθῇ, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ 'πῇ γιὰ τὴ γλῶσσα· ὑποτάξου πρῶτα 'ς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, καὶ, ἂν εἶσαι ἀρκετὸς, κυρίεψέ την.

ΣΟΦ. Αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνω πῶς γίνεται.

ΠΟΙΗΤ. Νά, πῶς γίνεται. Ἀπὸ τὰ παραδείγματα, 'ποῦ θέλει σοῦ ἀναφέρω, θέλει φανερωθῇ πῶς ὁ συγγραφέας πότε 'ς ταῖς φράσες του ἀκολουθάει τὸν λαὸ, πότε ὄχι· πῶς ἡ μορφὴ τῶν λέξεων, ὁποῦ μεταχειρίζεται ὁ λαὸς, δὲν ἀλλάζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα· πῶς κάθε λέξι γιὰ νὰ λάβῃ εὐγένεια, δὲν χρειάζεται ἄλλο παρὰ ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέα· ἂν παίρνω τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς ξένους, μὴ μὲ ἐλέγχῃς· γιατὶ τὸ φταίξιμο δὲν εἶναι 'δικό μου· *Quand' io fui desto innanzi la dimane-Pianger sentii fra 'l sonno i miei figliuoli - Ch' eran con meco, e domandar del pane.* Παρατήρησε, σὲ παρακαλῶ· - τὸ θυμᾶσαι ὅλο ἐκεῖνο τὸ μεγάλο θαῦμα τῆς Τέχνης, τὸν Οὐγολῖνο; τοῦτα τὰ λόγια σοῦ ἐγγίζουν τὴν ψυχή;

ΣΟΦ. Μάλιστα.

ΠΟΙΗΤ. Εδῶ δὲν εἶναι μεταφορὰ κάμμία, ἐδῶ δὲν εἶναι κάμμία φράσι δεινὴ, καὶ εἰς τούτους τοὺς τρεῖς στίχους ὁ Ποιητὴς ἀκολούθησε τὸν λαό· μάλιστα εἶναι καλὸ νὰ παρατηρήσουμε 'πῶς ἐκεῖνο τὸ *con meco*, ὁποῦ οἱ Ἰταλοὶ τὸ βρίσκουν σωστότατο, δὲν ἠμπορεῖ νὰ προέρχεται παρὰ ἀπὸ τὸν κοινὸ λαὸ, γιατὶ ὁ συγγραφέας ἀφ' ἑαυτοῦ του δὲν τολμάει νὰ τὸ κάμῃ· καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, θυμήσου τὸ *δῶ* τοῦ Ὁμήρου, τὸ *ca'* τοῦ Δάντη, καὶ ἄλλα τέτοια πλῆθος, καὶ, γιὰ νὰ πληροφορηθῇς 'πῶς ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ τὰ πλάττει, βάλε καὶ ἐσὺ, κατὰ μίμησιν, ἀντὶ γιὰ *ψωμὶ*, *ψῶ*, νὰ ἰδοῦμε τὶ ἀπόκρισι λαβαίνεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

ΣΟΦ. Εἰς ποίαις περίστασες ὁ ποιητὴς δὲν ἀκολουθάει 'ς ταῖς φράσες του τὸν λαό;

ΠΟΙΗΤ. Εἰς πολλαῖς· ὅμως καὶ εἰς αὐταῖς πρέπει ἡ φράσες του νὰ ἔχουν κἄποιαν ἀναλογία μὲ ταῖς ἄλλαις, ὁποῦ ὑπάρχουν· *E questa e l'altre mossero a sua danza - E quasi velocissime faville - Mi si velàr di subita distanza* - 'Σ τοὺς πρώτους δύο στίχους, ἡ φράσες τοῦ ποιητῆ εἶναι φράσες τοῦ λαοῦ, 'ς τὸν τρίτον ὄχι, καὶ ἔχει τέχνην καλὴν ἡ μορφὴ τῶν λέξεων, μ' ὅλον τοῦτο εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια.-*I' venni in loco d'ogni luce muto*· αὐτὴ ἡ φράσι δὲν εἶναι τοῦ λαοῦ, τὰ λόγια ὅμως τὰ καταλαβαίνει, γιατὶ εἶναι 'δικά του.

ΣΟΦ. Δός μου κἀνένα παράδειγμα, γιὰ νὰ καταλάβω εἰς τὶ τρόπον ἡ λέξες, ὁποῦ φαίνονται χυδαϊκαῖς, ἠμποροῦν νὰ εὐγενισθοῦν.

ΠΟΙΗΤ. Εὐθύς· ὄχι ποτὲ ἀλλάζοντας μορφή. Ἀλλὰ 'πές μου ἐσὺ πρῶτα, - *sollevò*, *peccator*, *capo*, *pasto*, *forbendo*, *capelli*, αὐτὰ τὰ λόγια σοῦ φαίνονται εὐγενικά;

ΣΟΦ. Τὰ τρία τὰ στερνὰ μοῦ φαίνονται πολὺ χυδαῖα.

ΠΟΙΗΤ. *La bocca sollevò dal fiero pasto - Quel pec-*

cator, forbendola a' capelli - Del capo ch' egli avea di-retro guasto. Τώρα ἐκεῖνο τὸ *forbendo*, ἐκεῖνο τὸ *pasto* σοῦ φέρνουν φρίκη ἢ ὄχι;

ΣΟΦ. —

ΠΟΙΗΤ. Νά, λοιπὸν, ἂν ἔχῃς ψυχὴ, αἰσθάνεσαι 'πῶς ἔτσι μεταχειρισμένα τὰ λόγια δὲν εἶναι χυδαϊκά· ἂν δὲν ἔχῃς, μήτε τὰ φαντάσματα τῆς ποιήσεως βλέπεις, μήτε τὰ πάθη αἰσθάνεσαι, καὶ μὲ τὴν πρόληψι, 'ποῦ ἔχεις, τὰ λόγια σοῦ φαίνονται χυδαϊκά.

ΣΟΦ. Ἡ βάσι λοιπὸν, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καλλωπίσουμε τὴ γλῶσσα μας, ἀντὶ νὰ ἦναι ἡ ἑλληνικὴ, θέλεις νὰ ἦναι ἡ τωρινή;

ΠΟΙΗΤ. Ἐξ ἀποφάσεως.

ΣΟΦ. Καὶ πῶς ἠμπορεῖ νὰ γείνῃ αὐτό; Εἶναι τόσαις διάλεκτοι 'ς τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὲν ἀκουόμασθε ἀνάμεσό μας.

ΠΟΙΗΤ. Πόσαις διάλεκτοι; πόσαις; Κύττα καλὰ, μὴ σὲ ἀπατήσῃ ἡ διαφορὰ τῆς προφορᾶς, ἐνῷ κρίνεις ταῖς διαλέκτους τῆς Ἑλλάδας· δέκα λόγια, ὁποῦ ἐμεῖς ἔχουμε ἀλλοιότικα ἀπὸ 'κεῖνα, ὁποῦ ἔχουν εἰς τὸ Μωριὰ, τί πειράζουν; Ἔπειτα, ποίαις εἶναι τούταις ἡ μεγάλαις διαφοραῖς Ἐμεῖς λέμε *πατερὸ*, καὶ ἀλλοῦ λένε *πάτερο*, ἐμεῖς λέμε *ματία*, καὶ ἀλλοῦ λένε *ματιά*, ἐμεῖς λέμε *ἀέρας*, καὶ ἀλλοῦ λένε *ἀγέρας*, ἐμεῖς *ἠμποροῦνε*, καὶ ἀλλοῦ λένε *ἠμποροῦν*· τί διαφοραῖς εἶναι τούταις; δὲν ἀκουόμασθε ἀνάμεσό μας; ἄφησε νὰ τὸ λέγουν οἱ Ἰταλοὶ, οἱ ὁποῖοι ἀληθινὰ δὲν ἀκούονται. Ἔλαβες ξένον δοῦλον ποτέ;

ΣΟΦ. Τοὺς δούλους μοῦ βγάνεις ἔξω;

ΠΟΙΗΤ. Ἀποκρίσου, γιατὶ δὲν ἠξέρεις ποῦ ἀποβλέπει ἡ ἐρώτησί μου.

ΣΟΦ. Ἔλαβα.

ΠΟΙΗΤ. Ὅταν ὡμιλοῦσαν τοὺς ἐκαταλάβαινες;

ΣΟΦ. —

ΠΟΙΗΤ. Ἀποκρίνομαι ἐγώ· ἐγὼ ἔλαβα δούλους ξένους, ἕναν ἀπὸ τὴ Μάνη, καὶ τὸν ἐκαταλάβαινα ἐξαίρετα· ἕναν ἀπὸ τὸ Γαστοῦνι, ἕναν ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο, ἕναν ἀπὸ τὴ Χιὸ, ἕναν ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολι, καὶ τοὺς ἐκαταλάβαινα ἐξαίρετα· ἄκουσα νὰ ὁμιλοῦν ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ τὴν Κωνςαντινούπολι, καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ τοὺς ἐκαταλάβαινα τόσο, ὁποῦ σχεδὸν ἔλεγα ὅπῶς εἶναι ἀπὸ τὸν τόπο μου.

ΣΟΦ. Ἀμμὴ αὐτοὶ ἦταν ἀμαθέστατοι ὅλοι.

ΠΟΙΗΤ. Ἦταν· καὶ ὁ Χριστόπουλος, ὁποῦ εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἀμαθέστατος, γράφει μὲ ταῖς λέξες αὐτῶν.

ΣΟΦ. Καὶ αὐταῖς ἡ λέξες . . . .

ΠΟΙΗΤ. Καὶ αὐταῖς ἡ λέξες εἶναι ἡ ἴδιαις, μὲ ταῖς ὁποίαις βρίσκεις γραμμένη τὴ *Βοσκοπούλα*, ποίημα, ὁποῦ δὲν εἶναι γυναῖκα νὰ μὴ γνωρίζῃ, καὶ ἔχει 'ς τὴ ῥάχη του χρόνους διακόσιους. Εἴδαμε τὰ Κλέφτικα τυπωμένα, καὶ γνωρίζουμε καὶ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ, καὶ ἐπαρατηρήσαμε 'πῶς δὲν ἔχουν μία λέξι, 'ποῦ νὰ μὴ σώζεται 'ς τὴ Ζάκυνθο.

ΣΟΦ. Καὶ ἡ φτώχεια τῆς γλώσσας δὲν σοῦ φέρνει σύγχυσι κάμμία;

ΠΟΙ. Πρῶτον μὲν, δὲν ἄκουσα ποτὲ 'πῶς ἡ φτώχεια μιᾶς γλώσσας εἶναι ἀρκετὸ δικαιολόγημα, γιὰ νὰ τὴν ἀλλάξουν οἱ σπουδαῖοι· δεύτερον δὲ, ποῖος ἀποφάσισε 'πῶς εἶναι φτωχή;

ΣΟΦ. Ὅλοι οἱ σοφοὶ τοῦ ἔθνους.

ΠΟΙΗΤ. Σοφοί; ἂς ἦναι· καὶ οἱ σοφοὶ δὲν σοῦ φαίνονται 'πῶς ἠμποροῦν νὰ πάρουν λάθος;

ΣΟΦ. Εἶναι εὐκολώτερο νὰ λανθάνεσθε ἐσεῖς.

ΠΟΙΗΤ. Νὰ ἦταν τοῦτο ζήτημα σκοτεινὸ καὶ καινούριο, ἴσως· ἀλλὰ εἶναι καινούριο; εἰς τὴν ἐποχὴ τοῦ Δάντη δὲν ἐκινήθηκε κάτι παρόμοιο; ὅλοι οἱ σοφοὶ, καθὼς τοὺς κράζεις ἐσὺ, ἐκείνου τοῦ καιροῦ, δὲν ἐκατάτρεξαν τὸν Δάντη; δὲν τοῦ ἔλεγαν 'πῶς ἡ γλῶσσα εἶναι διεφθαρμένη, δυστυχισμένη, φτωχὴ, καὶ 'πῶς δὲν εἶναι ἄξια νὰ τὴ

γράφη ἄνθρωπος, ὁποῦ ἔχει σοφία; Δὲν αὐθάδιασαν νὰ τὸν φωνάξουν 'πῶς ἤπρεπε νὰ διπλώσουν μὲ τὰ συγγράμματά του τὸ πιπέρι; Τί λοιπὸν μοῦ φέρνεις ἔξω τοὺς σοφούς, γιὰ νὰ μὲ τρομάξῃς; Δὲν εἶχαν εἰς τοῦτο περισσότερη γνῶσι ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους οἱ χυδαῖοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐτραγουδοῦσαν 'ς τοὺς δρόμους τοὺς στίχους του; Εἶναι τώρα ἕνας 'ς τὴν Ἰταλία 'ποῦ νὰ μὴ σπουδάζῃ, γιὰ νὰ μάθῃ τὴ γλῶσσα, τὸν Δάντη;

(*) * * *

ΣΟΦ. Ἐγὼ σὲ βεβαιόνω ὅτι πολεμῶ γιὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο.

ΠΟΙΗΤ. *(Πιάνοντας φιλικὰ τὸ χέρι τοῦ Σοφ.)* Τίμια λόγια σοῦ ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ στόμα· καὶ ἐγὼ καὶ ἐσὺ πολεμοῦμε γιὰ τὴν ἀλήθεια· ἀλλὰ συλλογίσου καλά, μήπως, κυνηγῶντας τὴν ἀλήθειαν εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπο, ἀπατηθῇς, σφίγγοντας εἰς τὸν κόρφο σου τὸ φάντασμά της. Ἔλα 'ς τὸ νοῦ σου, στοχάσου πόσο κακὸ κάνει ἡ γλῶσσα 'ποῦ γράφετε· ὡς πότε θὰ ἀκολουθοῦν νὰ μᾶς κλαίγουν οἱ ξένοι, καὶ νὰ μᾶς ξαναθυμοῦν ταῖς δόξαις τῶν παλαιῶν μας, γιὰ νὰ μᾶς αὐξήσουν τὴν ἐντροπή; *Ἡ δάφνη κατεμαράνθη*, ἐφώναξε ὁ γενναῖος πικρότατα καὶ ἀληθινὰ λόγια! Ναί! Ἀλοίμονον! ἡ δάφνη κατεμαράνθη! Ἔρχεται ὁ ξένος καὶ βρίσκει ἀκόμη ζωνταναῖς πολλαῖς συνήθειαις τῆς Ἰλιάδος· ἀκόμη ἡ γυναῖκες λέγουν τὰ μυρολόγια εἰς τὰ λείψανα, καὶ τὰ φιλοῦν· ἀκόμη ὁ γέρος 'ς τὴ δυστυχιά του χτυπάει τὸ μέτωπό του μὲ τὰ δύο του χέρια, καὶ τὰ σηκόνει 'ς τὸν οὐρανό, 'σὰν νὰ ἤθελε νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, γιατί ἔπεσε τέτοια συμφορὰ 'ς τὸ κεφάλι του· ἀκόμη γυμνό-

(*) Σημ. Κυρ. Τερτσέττη· Ἕως ἐδῶ τελειόνουν τὸ πρῶτο, δεύτερο, καὶ τρίτο τετράδιον· δὲν εὑρέθη τὸ τέταρτο, ἴσως λείπει καὶ τὸ πέμπτο· τὸ ἀκόλουθον εἶναι τὸ ὑστερινό.

νει τὸ βυζί της ἡ μάνα καὶ ξαναθυμάει τοῦ παιδιοῦ της τὸ γάλα, 'ποῦ τοῦ ἔδωσε· ἀκόμη ὁ δοῦλος κάνει ὅρκον εἰς τὸ ψωμί, 'ποῦ τὸν ἔθρεψε. Ὅμως ὁ ξένος δὲν ἔχει ἄλλα 'δικά μας νὰ μουρμουρίση 'ς τὰ χεῖλα του παρὰ *Μῆνιν ἄειδε, Θεά*, γιατὶ ἡ δάφνη κατεμαράνθη. Καὶ τώρα, 'ποῦ ξαναγίνεται νίκη 'ς τὸ Μαραθῶνα, δὲν σώζεται φωνὴ ἀνθρώπου νὰ ξανακάμη 'ς τὴ γλῶσσα μας ὅρκον, *Μὰ ταῖς ψυχαῖς, 'ποῦ ἐχάθηκαν πολεμῶντας*! γιατὶ ἡ δάφνη κατεμαράνθη (*ὁ ποιητὴς κλαίει*).

ΣΟΦ. (*γελάει*) Σὲ παρακαλῶ νὰ θυμηθῇς τὰ λόγια τὰ πικρὰ 'ποῦ μοῦ εἶπες.

ΠΟΙΗΤ. Συγχώρεσέ με· ἔχω εὔκολο τὸ χεῖλο καὶ δὲν ἔχω κακὴ τὴν καρδιά· συγχώρεσέ με, σοῦ λέγω.

ΣΟΦ. 'Πὲς 'πῶς τὰ 'ξαστόχησα ὅλα.

ΠΟΙΗΤ. Ὄχι ὅλα, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, μὰ τὴ μνήμη τοῦ Μπότσαρι, μὴ τὰ ξαστοχήσης ὅλα! Τόσοι πατέρες ἔχουν εἰς τὴ διδασκαλία σου τὰ παιδιά τους, καὶ ἐλπίζουν νὰ τὰ κάμης ἀσπίδες τῆς πατρίδας, καὶ μὴν θέλης νὰ πάρης τὸ κρῖμα 'ς τὸ λαιμό σου. Δὲν εἶναι ἐντροπὴ νὰ φανερώση ἄνθρωπος 'πῶς ἔσφαλε, μάλιστα θέλει σ' ἐπαινέση κάθε γενναῖος, καὶ ἐγὼ σοῦ δίνω 'ς τὸ μέτωπο τὸ φιλὶ τῆς εἰρήνης.

ΣΟΦ. Ἐμεῖς, ἐμεῖς, θέλει σηκώσουμε τοὺς στύλους τῆς γλώσσας, τώρα 'ποῦ ἡ ἐλευθερία . . . .

ΠΟΙΗΤ. Δὲν ὑποφέρεσαι πλέον! Ἐσεῖς, ἐσεῖς θέλει σηκώσετε τοὺς ἴδιους στύλους, ὁποῦ ἔστησε περνῶντας ἀπὸ τὴν Παλαιςίνην ὁ Σέσωςρις! Δὲν ὑποφέρεσαι πλέον! Ἐσὺ ὁμιλεῖς γιὰ ἐλευθερία; ἐσὺ, ὁποῦ ἔχεις ἀλυσωμένον τὸν νοῦν σου ἀπὸ ὅσαις περισπωμέναις ἐγράφθηκαν, ἀπὸ τὴν ἐφεύρεσι τῆς Ὀρθογραφίας ἕως τώρα, ἐσὺ ὁμιλεῖς γιὰ ἐλευθερία; Εἴδαμε τὸ ὄφελος, ὁποῦ ἐκάμετε μὲ τὰ φῶτα σας εἰς τὴν ἐπανάστασι τῆς Ἑλλάδας· ἀκούσαμε ποιητάδες

ἀνόητους, 'ποῦ ἤθελαν νὰ ἀθανατίσουν τοὺς Ἥρωες καὶ οἱ 'παινεμένοι Ἥρωες δὲν ἐκαταλάβαιναν λέξι· ἀκούσαμε πεζοὺς σκοτεινόμυαλους, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπαθοῦσαν νὰ ἀνάψουν φλόγα πολέμου εἰς τὸν λαὸ, καὶ ἀρχινοῦσαν μὲ τὴ λέξι Προτροπή. Καὶ πῶς; ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ἔτρεχε ν' ἀκούσῃ τὸν Κικέρωνα, γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε; γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε, ἐδιόρθονε ὁ λαὸς τὸν Δημοσθένη, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε ἐπιταυτοῦ μὲ τὴ λέξι σφαλμένη; γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε ἐθαύμασε, ὅταν ἐδιάβασε τὴν ἱστορία του ὁ Ἡρόδοτος, κ' ἔκλαιγε ὥστόσο ἀκούοντάς την ὁ Θουκυδίδης, ὁποῦ ἦταν δεκατρίων χρονῶν; καὶ γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαιναν τίποτε, ἐκφωνοῦσαν οἱ Σπαρτιάταις, τρέχοντας εἰς τὴ μάχη, τὰ πολεμικὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου, καὶ αἰσθάνονταν τραγουδῶντας καὶ ἄλλην ψυχὴ μὲς τὰ στήθια τους; Ὦ νέοι συμμαθητάδες μου, πῶς ἠμπορεῖτε νὰ λάβετε ποτὲ ἐλπίδα νὰ τραγουδήσουν καὶ τὰ 'δικά σας, ἐὰν σᾶς τρυποῦν τ' αὐτιὰ οἱ διδάσκαλοί σας μὲ *βρώματα*, μὲ *θούριον*, καὶ μὲ παρόμοια; Ὦ Σοφολογιώτατοι! αὐτὰ εἶναι τὰ μαθήματα, ὁποῦ τοὺς δίνετε, καὶ θέλετε νὰ τοὺς φωτίσετε! τόσο κάνει νὰ τοὺς φωτίσετε καὶ μὲ μία φοῦχτα στάχτη 'ς τὰ μάτια! Σᾶς δίνω ὅμως τὴν εἴδησι ὅτι ἐτέλειωσε τὸ βασίλειόν σας εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τῶν Τουρκῶν τὸ βασίλειο. Ἐτέλειωσε, καὶ ἴσως ἀναθεματίστε τὴν ὥρα τῆς Ἐπαναστάσεως· ὄχι, ὄχι, ἡ Εὐρώπη, ὁποῦ ἔχει προσηλωμένα εἰς ἐμᾶς τὰ μάτια της, γιὰ νὰ ἰδῇ τί κάνουμε τώρα, ὁποῦ συντρίβουμε ταῖς ἅλυσες τῆς σκλαβιᾶς, δὲν θέλει μᾶς ἰδῇ ποτὲ νὰ ὑποταχθοῦμε εἰς τριάντα τυράννους ξύλινους!

ΦΙΛ. Σώπα, γιατὶ μαζόνεται ὁ λαός.

ΠΟΙΗΤ. Δὲν μὲ μέλει, ἂς μαζωχθῇ· μάλιστα ἂς μαζωχθῇ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδας ὅλης, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Σοφολογιώτατος πῶς ὁμιλεῖ· ἂς μαζωχθῇ, γιὰ νὰ τὸν φω-

νάξω ὅσο δύναμαι δυνατώτερα, πόσο εἶναι ἀδικημένος εἰς τὸ σκῆπτρο τῆς γλώσσας, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκε ἡ φύσι. Ἐγνώρισε τὴ δύναμι αὐτοῦ τοῦ σκήπτρου ὁ Σωκράτης, τὴν ἐγνώρισε ὁ Κικέρων, τὴν ἐγνώρισε ὁ Σπερόνης, τὴν ἐγνώρισαν ὅλοι οἱ σοφοὶ κάθε ἔθνους, καὶ κάθε καιροῦ, καὶ τοῦτος θέλει νὰ τὸ ἀδράξῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, νὰ τὸ τσακίσῃ, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἄλλο βρυκολακίστικο!

ΣΟΦ. Ἀλλὰ, Κύριε....

ΠΟΙ. Ἀλλὰ, Κύριε, δὲν θέλει τὸ τσακίστε ποτέ· οἱ ἀνδρεῖοι θέλει τὸ μεταχειρισθοῦν εἰς τὴν πλάτη σας, καθὼς ὁ Ὀδυσσέας ἐμεταχειρίσθηκε τὸ δικότου εἰς τὴν πλάτη τοῦ Θερσίτη.

ΣΟΦ. Ἀλλὰ, Κύριε.....

ΠΟΙΗΤ. Ἀλλὰ, Κύριε, δὲν ἠξέρεις τὶ συλλογίζεσαι. Νὰ ἀλλάξῃς τὴ γλῶσσα ἑνὸς λαοῦ! Σῦρε, λοιπὸν, τριγύρισε τὴν Ἑλλάδα, σῦρε ναὕρῃς τὴν κόρη, καὶ 'πές της μὲ τὶ λόγια πρέπει νὰ λέγῃ ὅτι ἡ εὐμορφότερη εὐμορφιὰ τοῦ κορμιοῦ της εἶναι ἡ τιμή· ἄμε ναὕρῃς τοὺς πολεμάρχους, ψηλάφησέ τους ταῖς λαβωματιαῖς, καὶ 'πές τους ὅτι πρέπει νὰ ταῖς λὲν *τραύματα*· ἄμε ναὕρῃς τὸν ἀσπρομάλλη, ὁ ὁποῖος θυμᾶται πόσον αἷμα μᾶς ἐρούφηξεν ὁ Ἀλῆς, καὶ 'πές του μὲ τὶ λόγια πρέπει νὰ παρασταίνῃ βρέφη, παρθέναις, γέροντες ἀδικοσκοτωμένους ἑξῆντα χιλιάδες· ἄμε ναὕρῃς τοὺς δυστυχέστατους Χιώταις, οἱ ὁποῖοι παραδέρνουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ ὅταν κουρασθοῦν κάθονται, ἴσως, εἰς κανένα ἔρημο ἀκρογιάλι, καὶ ψάλλουν μὲ λόγια 'δικά τους, *ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμε καὶ ἐκλαύσαμε*.

ΣΟΦ. Ἀλλὰ, Κύριε.....

ΠΟΙΗΤ. Ἀλλὰ, Κύριε, δὲν σ' ἀφίνω νὰ ὁμιλῇς πλέον. Ἄλλην ἔγνοια δὲν ἔχετε παρὰ νὰ διακονεύετε λέξες μὲ τὰ κεφάλια σας· καὶ τὰ κεφάλια σας εἶναι ἄλαλα καὶ ξερὰ, ὡσὰν τὰ κρανία, 'ποῦ κοιμοῦνται 's τὰ χώματα. Θέλει ἄλ-

λο παρὰ λέξες διακονεμέναις γιὰ νὰ ὠφελήσῃς ἕναν λαὸ, ὁ ὁποῖος πολεμάει γιὰ τὴν ἐλευθερία, ὁποῦ ἔχασε ἀπὸ αἰῶνες, καὶ κάνει τέρατα! Εἶναι δύο φλόγες, διδάσκαλε, μία 'ς τὸ νοῦ, ἄλλη 'ς τὴν καρδιὰ, ἀναμμέναις ἀπὸ τὴ φύσι εἰς κάποιους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἰς διάφοραις ἐποχαῖς διαφορετικὰ μέσα μεταχειρίζονται γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα· καὶ ἀπὸ τὴ γῆ πετιοῦνται 'ς τὸν οὐρανὸ, καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πετιοῦνται 'ς τὸν Ἅδη, καὶ ζωγραφίζουν εἰκόνες καὶ πάθη, παρόμοια μ' ἐκεῖνα, ὁποῦ εἶναι σπαρμένα ἀπὸ τὴ φύσι 'ς τὸν κόσμο· καὶ ἀγαποῦν καὶ σέβονται, καὶ λατρεύουν τὴν τέχνη τους, ὡσὰν τὸ πλέον ἀκριβὸ πρᾶγμα τῆς ζωῆς, καὶ ὁμοιόνονται μὲ τὰ συμβεβηκότα, 'ποῦ περιγράφουν, καὶ κάνουν τοὺς ἄλλους καὶ γελοῦν, καὶ κλαίουν, καὶ ἐλπίζουν, καὶ φοβοῦνται, καὶ δειλιάζουν, καὶ ἀνατριχιάζουν, καὶ δὲν ἀφίνουν ἀναίσθηταις παρὰ ταῖς πέτραις καὶ σέ.

ΣΟΦ. (*Ὁμιλῶντας γλήγορα*) Καλὰ, καλὰ, ἀλλὰ 'λίγοι γνωρίζουν τὴν παλαιὰν ὀρθογραφία.

ΠΟΙΗΤ. Χαίρετε, λοιπὸν, θεῖοι τόνοι, ὀξείαις, βαρείαις, περισπωμέναις! χαίρετε, ψιλαῖς, δασείαις, ςιγμαῖς, μεσοστιγμαῖς, ἐρωτηματικαῖς, χαίρετε! Ὁ κόσμος τρέμει τὴ δύναμί σας, καὶ οὐδὲ ποιητὴς, οὐδὲ λογογράφος ἠμπορεῖ νὰ γράψῃ λέξι, χωρὶς πρῶτα νὰ σᾶς ὑποταχθῇ. Ἐσεῖς ἐμπνεύσετε, πρὶν γεννηθῆτε, τὸν Ὅμηρο, ὅταν ἐτραγουδοῦσε τὴν Ἰλιάδα, τὴν Ὀδυσσεία, τοὺς Ὕμνους, καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδας τὸν ἐπερικύκλονε καὶ τὸν ἐκαταλάβαινε· ἐσεῖς τὸν ἐμπνεύσετε, ὅταν περιγράφει τὸν ἀποχαιρετισμὸ τοῦ Ἕκτορος εἰς τὴν Ἀνδρομάχη, καὶ τὸ τέκνο του τὸν φοβᾶται καὶ κρύβεται· ἐσεῖς τὸν ἐμπνεύσετε, ὅταν περιγράφει τὸν δυστυχισμένον βασιλέα τῆς Τρωάδας, 'ποῦ παγαίνει 'ς τὸν Ἀχιλλέα, καὶ πέφτει 'ς τὰ πόδια του, καὶ τοῦ φιλεῖ τὰ χέρια, ὁποῦ τοῦ εἶχαν ὀλίγο προτήτερα σκοτώσει τὸ ἀ-

κριβώτερό του παιδί· ἐσεῖς ἐμπνεύσετε τὸν Δάντη, ὅταν ἐτραγουδοῦσε τὸν Οὔγολῖνο μὲ μίαν δύναμι, 'ποῦ δὲν βρίσκω παρόμοιαν εἰς ὅλη τὴν ποίησι τῶν παλαιῶν· ἐσεῖς τὸν Σέϊκσπηρ, ὅταν ἐπαράσταινε τὸν Λέαρ, τὸν Ἄμλετ, τὸν Ὀτέλλο, τὸν Μάκβεθ, καὶ ἀνατρίχιαζεν ὅλος ὁ κόσμος τῆς Ἀγγλίας· ἐσεῖς τὸν Ῥασὶν, ἐσεῖς τὸν Γόεθ, ἐσεῖς τὸν Πίνδαρο, ὁποῦ ἦταν στενοχωρεμένος ἀπὸ τοὺς σοφολογιώτατους τοῦ καιροῦ του νὰ τοὺς κράζῃ κοράκους. Κοράκοι, ὅλοι κοράκοι ἀληθινοὶ, καὶ χειρότεροι ἀπὸ τὸν κόρακα, ὁποῦ ἔβγῆκε ἀπὸ τὴν Κιβωτὸ, καὶ ἐθρεφόταν ἀπὸ τὰ λείψανα, ὁποῦ εἶχε ἀφήσει ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Κόσμου.

ΣΟΦ....*(κυττάζει 'ς τὰ μάτια τὸν ποιητὴ καὶ φεύγει.)*

ΦΙΛ. Εἶμαι βέβαιος ὅτι τοῦ φαίνεται 'πῶς σ' ἐχαιρέτησε, τόσο εἶναι καταζαλισμένος! Δὲν ἠξέρει τί ν' ἀποκριθῇ, ὅμως δὲν τὸν ἐκατάπεισες. Τρέχει νὰ ξαναπῇ ἀλλοῦ ὅτι εἶναι γλῶσσα διεφθαρμένη.

ΠΟΙΗΤ. *(Κυττάζοντας κατὰ τὸ Μωριά)* Ὁ ἥλιος ἔχει συναγμέναις ταῖς ὑστεριναῖς του ἀχτῖνες ἐκεῖ.

ΦΙΛ. Θυμήσου τὰ λόγια τῆς Θείας Γραφῆς· νὰ μὴ σ' εὔρῃ θυμωμένον ὁ ἥλιος ὁποῦ πέφτει.

ΠΟΙΗΤ. Ἁγιώτατα λόγια! καὶ προσπαθῶ, 'ς τὴ ζωή μου, νὰ τὰ θυμοῦμαι, ὅσον δυνατὸν περισσότερο· ἀλλὰ κάθε φορὰ, 'ποῦ φιλονεικήσω μὲ τοὺς Σοφολογιώτατους, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ τυφλώσουν τὸ γένος, τέτοια λόγια μοῦ βγαίνουν ὁλότελα ἀπὸ τὸ νοῦ.

ΦΙΛ. Ἔχεις προσηλωμένα τὰ μάτια σου ἐκεῖ, καὶ τόσο ἀναμμένος εἶσαι 'ςτὸ πρόσωπο, καὶ τόσο σοῦ τρέμουν τὰ μέλη, ὁποῦ φαίνεται 'πῶς ἑτοιμάζεσαι νὰ πᾶς ἐκεῖ πέρα νὰ πολεμήσῃς.

ΠΟΙΗΤ. Μοῦ πονεῖ ἡ ψυχή μου· οἱ 'δικοί μας χύνουν τὸ αἷμα τους ἀποκάτου ἀπὸ τὸ Σταυρὸ, γιὰ νὰ μᾶς κάμουν ἐλεύθερους, καὶ τοῦτος, καὶ ὅσοι τοῦ ὁμοιάζουν, πολεμοῦν, γι' ἀνταμοιβὴ, νὰ τοὺς σηκώσουν τὴ γλῶσσα.

ΥΜΝΟΣ (α)

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ.

ἔγραψε

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

ΖΑΚΥΝΘΙΟΣ

τὸν Μάϊον Μῆνα

1823.

ΥΜΝΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ.

Libertà v o c a n t a n d o, ch'è si cara
Come sa chi per lei vita rifiuta.
DANTE.

1.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι,
Ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

2.

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3.

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες,
Πικραμμένη, ἐντροπαλή,
Κ' ἕνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
Ἔλα πάλι, νὰ σοῦ 'πῇ.

4.

Ἄργειε νἄλθῃ ἐκείνη ἡ 'μέρα,
Καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλὰ,
Γιατὶ τά 'σκιαζε ἡ φοβέρα,
Καὶ τὰ 'πλάκονε ἡ σκλαβιά.

5.

Δυστυχής! Παρηγορία
Μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λὲς
Περασμένα μεγαλεῖα,
Καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

6.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
Φιλελεύθερην λαλιὰ,
Ἕνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
Ἀπὸ τὴν ἀπελπισιὰ,

7.

Κ' ἔλεες· πότε, ἄ! πότε βγάνω
Τὸ κεφάλι ἀπὸ τς' ἐρμιαῖς;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ 'πάνω
Κλάψαις, ἅλυσες, φωναῖς.

8.

Τότε ἐσήκονες τὸ βλέμμα
Μὲς τὰ κλάϋματα θολὸ,
Καὶ εἰς τὸ ῥοῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
Πλῆθος αἷμα Ἑλληνικό.

9.

Μὲ τὰ ῥοῦχα αἱματωμένα,
Ξέρω ὅτι ἔϐγαινες κρυφὰ,
Νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
Ἄλλα χέρια δυνατά.

10.

Μοναχὴ τὸν δρόμο ἐπῆρες,
Ἐξανάλθες μοναχή·
Δὲν εἶν' εὔκολαις ἡ θύραις,
Ἐὰν ἡ χρεία ταῖς κουρταλῆ.

11.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
Ἀλλ' ἀνάσασιν κὰμμιά·
Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
Καὶ σὲ 'γέλασε φρικτά.

12.

Ἄλλοι, ὠϊμέ! 'ς τὴν συμφορά σου
Ὁποῦ ἐχαίροντο πολὺ,
Σύρε νὰ εὕρῃς τὰ παιδιά σου,
Σύρε, ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
Καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
Ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
Ποῦ τὴν δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

1*

14.

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
Ἡ τρισάθλια κεφαλή,
Σὰν πτωχοῦ 'ποῦ θυροδέρνει,
Κ' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
Κάθε τέκνο σου μὲ ὁρμή,
'Ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
Ἢ τὴν νίκη, ἢ τὴν θανή.

16.

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, 'Ελευθεριά!

17.

Μόλις εἶδε τὴν ὁρμήν σου
Ὁ οὐρανὸς, 'ποῦ γιὰ τς' ἐχθροὺς
Εἰς τὴν γῆν τὴν μητρικήν σου
Ἔτρεφ' ἄνθια καὶ χαρποὺς,

18.

'Εγαλήνευσε· καὶ ἐχύθη
Καταχθόνια μία βοή,
Καὶ τοῦ Ῥήγα σου ἀπεκρίθη
Πολεμόχραχτη ἡ φωνή (1)·

19.

Όλοι οἱ τόποι σου σ'ἐκράξαν,
Χαιρετῶντας σε θερμὰ,
Καὶ τὰ στόματα ἐφωνάξαν
Ὅσα αἰσθάνετο ἡ καρδιά.

20.

Ἐφωνάξανε ὡς τ'ἀστέρια
Τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ νησιὰ,
Καὶ ἐσηκώσανε τὰ χέρια
Γιὰ νὰ δείξουνε χαρὰ,

21.

Μ' ὅλον 'ποῦ 'ναι ἀλυσωμένο
Τὸ καθένα τεχνικὰ,
Καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
Ἔχει· Ψ ε ύ τ ρ α Ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ά. (6')

22.

'Γκαρδιακὰ 'χαροποιήθη
Καὶ τοῦ Βάσιγκτον ἡ γῆ,
Καὶ τὰ σίδερα ἐνθυμήθη
Ποῦ τὴν ἔδεναν καὶ αὐτή.

23.

'Απ' τὸν πύργον του φωνάζει,
'Σὰ νὰ λέῃ, σὲ χαιρετῶ,
Καὶ τὴν χήτην του τινάζει
Τὸ Λεοντάρι τὸ Ἱσπανό.

24.

Ἐλαφιάσθη τῆς Ἀγγλίας
Τὸ θηρίο, καὶ σέρνει εὐθὺς
Κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ῥουσσίας
Τὰ μουγκρίσματα τς' ὀργῆς.

25.

Εἰς τὸ κίνημά του δείχνει,
Πῶς τὰ μέλη εἶν' δυνατά·
Καὶ 'ς τοῦ Αἰγαίου τὸ κῦμα ῥίχνει
Μιὰ σπιθόβολη ματιά. (γ)

26.

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη
Καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἀετοῦ,
'Ποῦ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει
Μὲ τὰ σπλάγχνα τοῦ Ἰταλοῦ·

27.

Καὶ 'ς ἐσὲ καταγυρμένος,
Γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ,
Ἔχρωζ' ἔχρωζε ὁ σχασμένος,
Νὰ σὲ βλάψῃ, ἂν ἠμπορῇ.

28.

Ἄλλο ἐσὺ δὲν συλλογιέσαι
Πάρεξ ποῦ θὰ πρωτοπᾷς·
Δὲν 'μιλεῖς, καὶ δὲν κουνιέσαι
'Σ ταῖς βρύσιαις ὁποῦ ἀγροικᾷς·

29.

'Σὰν τὸν βράχον, ὁποῦ ἀφίνει
Κάθε ἀκάθαρτο νερὸ
Εἰς τὰ πόδιατου νὰ χύνῃ
Εὐχολόσϐυστον ἀφρὸ,

30.

Ὁποῦ ἀφίνει ἀνεμοζάλη,
Καὶ χαλάζι, καὶ βροχὴ,
Νὰ τοῦ δέρνουν τὴν μεγάλη,
Τὴν αἰώνιαν κορυφή.

31.

Δυστυχιά του, ὢ δυστυχιά του,
Ὁποιανοῦ θέλει βρεθῇ „
'Σ τὸ μαχαῖρισου ἀποκάτου,
Καὶ 'ς ἐκεῖνο ἀντισταθῇ.

32.

Τὸ θηρίο 'π' ἀνανογιέται,
Πῶς τοῦ λείπουν τὰ μικρὰ,
Περιορίζεται, πετιέται,
Αἷμα ἀνθρώπινο διψᾷ·

33.

Τρέχει, τρέχει ὅλα τὰ δάση,
Τὰ λαγκάδια, τὰ βουνὰ,
Καὶ ὅπου φθάσῃ, ὅπου περάσῃ,
Φρίκη, θάνατος, ἐρμιά·

34.

Ἐρμιὰ, θάνατος, καὶ φρίκη,
Ὅπου ἐπέρασες κ'ἐσύ·
Ξίφος ἔξω ἀπὸ τὴν θήκη,
Πλέον ἀνδρείαν σοῦ προξενεῖ.

35.

Ἰδοὺ ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
Τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς·
Τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
Νὰ τῆς ρίψῃς 'πιθυμᾷς.

36.

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
Δείχνει πάντα ὁπῶς νικεῖ,
Καὶ ἂς ἦν' ἅρματα γεμάτη,
Καὶ πολέμιαν χλαλοή.

37.

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
Γιὰ νὰ ἰδῆς πῶς εἶν' πολλά·
Δὲν ἀκοῦς 'ποῦ φοβερίζουν
Ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιά; (2)

38.

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
Θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτὰ,
Γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
Ποῦ θὲ ναὔρῃ ἡ συμφορά.

39.

Καταιβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
Τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
Τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
Λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40.

Γιατὶ ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
Ἀλίγα τὰ αἵματα γιατί;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγῃ,
Καὶ 'ς τὸ κάστρο ν' ἀναιβῇ (3).

41.

Μέτρα... εἶν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι,
Ὁποῦ φεύγοντας δειλιοῦν·
Τὰ λαβώματα 'ς τὴν πλάτη
Δέχοντ', ὥστε ν' ἀναιβοῦν.

42.

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
Τὴν ἀφεύγατη φθορά·
Νά, σᾶς φθάνει· ἀποκριθῆτε
'Σ τῆς νυκτὸς τὴ σκοτεινιά (4).

43.

Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη
Ἔτσι ἀρχίζει, ὁποῦ μακρυὰ
Ἀπὸ ῥάχη ἐκεῖ 'σὲ ῥάχη
Ἀντιβουΐζε φοβερά.

44.

'Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
'Ακούω σμίξιμο σπαθιῶν,
'Ακούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
'Ακούω τρίξιμο δοντιῶν.

45.

Ἄ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
Ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
Πάρεξ θάνατου πικρός.

46.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
Ἡ κραυγαῖς, ἡ ταραχὴ,
Ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
Τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοὶ,

47.

Καὶ ἡ βρονταῖς, καὶ τὸ σκοτάδι,
Ὁποῦ ἀντίσκοφτε ἡ φωτιὰ,
'Επαράσταιναν τὸν ᾅδη
Ποῦ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά·

48.

Τ' ἀκαρτέρειε.—'Εφαίνοντ' ἴσκιοι
'Αναρίθμητοι γυμνοὶ,
Κόραις, γέροντες, νεανίσκοι,
Βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49.

Ὅλη μαύρη μυρμηγκιάζει,
Μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιὰ,
Ἀὰν τὸ ῥοῦχο ὁποῦ σκεπάζει
Τὰ κρεββάτια τὰ 'στερνά.

50.

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
Ἐπετιοῦντο ἀπὸ τὴν γῆ,
Ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι
Ἀπὸ τούρκικην ὀργή.

51.

Τόσα πέφτουνε τὰ θέρι-
σμένα ἀστάχυα εἰς τοὺς ἀγρούς·
Σχεδὸν ὅλα ἐκειὰ τὰ μέρη
Ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52.

Θαμποφέγγει χἀνέν' ἄστρο,
Καὶ ἀναδεύοντο μαζῆ,
Ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
Μὲ νεκρώσιμη σιωπή.

53.

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
Μὲς τὸ δάσος τὸ πυκνὸ,
Ὅταν στέλνῃ μίαν ἀχνάδα
Μισοφέγγαρο χλωμὸ,

54.

Ἐὰν οἱ ἄνεμοι μὲς τ' ἄδεια
Τὰ κλαδιὰ μουγκοφυσοῦν,
Σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια,
Ὁποῦ οἱ κλόνοι ἀντικτυποῦν.

55.

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν,
Ὅπου εἶν' αἵματα πηχτὰ,
Καὶ μὲς τ' αἵματα χορεύουν
Μὲ βρυχίσματα βραχνὰ,

56.

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
Εἰς τοὺς Ἕλληνας κοντὰ,
Καὶ τὰ στήθια τοὺς ἐγγίζουν
Μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57.

Ἐκειὸ τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
Βαθυὰ μὲς τὰ σωθικὰ,
Ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει,
Καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58.

Τότε αὐξαίνει τοῦ πολέμου
Ὁ χορὸς τρομακτικὰ,
Σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
'Σ τοῦ πελάου τὴν μοναξιά.

59.

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου·
Κάθε κτύπημα 'ποῦ ἐβγῇ
Εἶναι κτύπημα θανάτου,
Χωρὶς νὰ δευτερωθῇ.

60.

Κάθε σῶμα ἱδρόνει, ῥέει·
Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
'Απ' τὸ μῖσος 'ποῦ τὴν καίει,
Πολεμάει νὰ πεταχθῇ.

61.

Τῆς καρδίας κτυπίαις βροντᾶνε
Μὲς τὰ στήθια τους ἀργὰ,
Καὶ τὰ χέρια ὁποῦ χουμᾶνε
Περισσότερο εἶν' γοργά.

62.

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
Οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
Γι' αὐτοὺς ὅλους τὸ πᾶν εἶναι
Μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63.

Τόση ἡ μάνητα καὶ ἡ ζάλη,
'Ποῦ στοχάζεσαι, μὴ πῶς
'Απὸ μία μεριὰ καὶ ἀπ' ἄλλη
Δὲν μείνῃ ἕνας ζωντανός.

64.

Κύττα χέρια ἀπελπισμένα
Πῶς θερίζουνε ζωαῖς!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
Χέρια, πόδια, κεφαλαῖς,

65.

Καὶ παλλάσκαις, καὶ σπαθία
Μὲ ὁλοσκόρπιστα μυαλά,
Καὶ μὲ ὁλόσχιστα κρανία
Σωθικὰ λαχταριστά.

66.

Προσοχὴ κάμμία δὲν χάνει
Κανεὶς, ὄχι, εἰς τὴν σφαγή·
Πᾶνε πάντα ἐμπρός. Ὦ! φθάνει,
Φθάνει· ἕως πότε οἱ σκοτωμοί;

67.

Ποῖος ἀφίνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
Πάρεξ ὅταν ξαπλωθῇ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
Καὶ λὲς κ' εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68.

Ὠλιγόστευαν οἱ σκύλοι,
Καὶ Ἀ λ λ ᾶ ἐφώναζαν, Ἀ λ λ ᾶ·
Κὰὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χείλη
Φ ω τ ι ὰ ἐφώναζαν, φ ω τ ι ά.

69.

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
Πάντα ἐφώναζαν φωτιά,
Καὶ οἱ μιαροὶ κατασκορπιοῦντο,
Πάντα σκούζοντας Ἀλλᾶ.

70.

Παντοῦ φόβος, καὶ τρομάρα,
Καὶ φωναῖς, καὶ στεναγμοί·
Παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα,
Καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71.

Ἦταν τόσοι! πλέον τὸ βόλι
Εἰς τ' αὐτιὰ δὲν τοὺς λαλεῖ.
Ὅλοι χάμου ἐκείτοντ' ὅλοι
Εἰς τὴν τέταρτην αὐγή.

72.

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη,
Καὶ κυλάει 'ς τὴν λαγκαδιά,
Καὶ τὸ ἀθῶον χόρτο πίνει
Αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴν δροσιά.

73.

Τῆς αὐγῆς δροσάτο ἀέρι,
Δὲν φυσᾶς τώρα ἐσὺ πλειὸ
'Σ τῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι (5)·
Φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ.

74.

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ,
Καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, 'Ελευθεριά!

75.

Τῆς Κορίνθου ἰδοὺ καὶ οἱ κάμποι·
Δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχὰ
Εἰς τοὺς πλάτανους, δὲν λάμπει
Εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά·

76.

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
Τώρα ἀθῷα δὲν ἀντηχεῖ
Τὰ λαλήματα ἡ φλογέρα,
Τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί·

77.

Τρέχουν ἅρματα χιλιάδες,
'Σὰν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιαλό·
'Αλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαράδες
Δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

78.

Ὢ τρακόσιοι! σηκωθῆτε
Καὶ ξανάλθετε 'ς ἐμᾶς·
Τὰ παιδιά σας θέλ' ἰδῆτε
Πόσο 'μοιάζουνε μὲ σᾶς.

79.

Όλοι εκείνοι τὰ φοβοῦνται,
Καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ
Εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται,
Κι' ὅλοι χάνουνται ἀπ' ἐδῶ.

80.

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ ὀλέθρου
Πεῖναν καὶ Θανατικὸ,
Ποῦ μὲ σχῆμα ἑνὸς σκελέθρου
Περπατοῦν ἀντάμα οἱ δυό·

81.

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
Ἀπεθαίνανε παντοῦ
Τὰ θλιμμένα ἀπομεινάρια
Τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

82.

Καὶ ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία,
Ποῦ ὅ,τι θέλεις ἠμπορεῖς,
Εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
Ματωμένη περπατεῖς.

83.

Σ τὴν σκιὰ χεροπιασμέναις, (6)
Σ τὴν σκιὰ βλέπω κ' ἐγὼ
Κρινοδάκτυλαις παρθέναις,
Ὅπου χάνουνε χορό·

84.

'Στὸν χορὸ γλυκογυρίζουν
Ὡραῖα μάτια ἐρωτικὰ,
Καὶ εἰς τὴν αὖρα κυματίζουν
Μαῦρα, ὁλόχρυσα μαλλιά.

85.

Ἡ ψυχή μου ἀναγαλλιάζει,
Πῶς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
Γλυκοβύζαστο ἑτοιμάζει
Γάλα ἀνδρείας, καὶ ἐλευθεριᾶς.

86.

Μὲς τὰ χόρτα, τὰ λουλούδια,
Τὸ ποτῆρι δὲν βαστῶ·
Φιλελεύθερα τραγούδια
'Σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

87.

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ,
Καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὢ χαῖρε, 'Ελευθεριά!

88.

'Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
Τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
'Μέρα 'ποῦ ἄνθισαν οἱ λόγγοι (7)
Γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

89.

Σοῦ 'λθε ἐμπρὸς λαμποκοπῶντας
Ἡ Θρησκεία μ'ἕνα σταυρὸ,
Καὶ τὸ δάκτυλο κινῶντας
Ὁποῦ ἀνεῖ τὸν οὐρανὸ,

90.

'Σ αὐτὸ, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
Στάσου ὀλόρθη, Ἐλευθεριά·
Καὶ φιλῶντας σου τὸ στόμα
Μπαίνει μὲς τὴν ἐκκλησιά. (8)

91.

Εἰς τὴν τράπεζαν σιμόνει,
Καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνὸ
Γύρω γύρω της πυκνόνει,
Ποῦ σκορπάει τὸ θυμιατό.

92.

Ἀγροικάει τὴν ψαλμῳδία,
Ὁποῦ ἐδίδαξεν αὐτή·
Βλέπει τὴν φωταγωγία
'Σ τοὺς Ἁγίους ἐμπρὸς χυτή.

93.

Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ 'ποῦ πλησιάζουν
Μὲ πολλὴ ποδοβολὴ,
Κι' ἄρματ', ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες ἐσύ.

94.

Ἄ! τὸ φῶς 'ποῦ σὲ στολίζει,
Ἐὰν ἡλίου φεγγοβολή,
Καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
Δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τὴν γῆ·

95.

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη
Χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
Κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

96.

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκόνεις,
Τρία πατήματα πατᾷς,
Ἐὰν τὸν πύργο μεγαλόνεις,
Καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾷς·

97.

Μὲ φωνὴ 'ποῦ καταπείθει,
Προχωρῶντας, ὁμιλεῖς·
«Σήμερ', ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
»Ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.

98.

»Αὐτὸς λέγει...'Αφοκρασθῆτε·
»'Εγὼ εἶμ' Ἄλφα, Ὠμέγα ἐγώ· (9)
»Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
»'Εσεῖς ὅλοι, ἂν ὀργισθῶ;

99.

»Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
»Ἠοῦ μ' αὐτὴν ἂν συγκριθῇ
»Ἐκείνη ἡ κάτω ὁποῦ σᾶς ἔχω
»Σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῇ.

100.

»Κατατρώγει, ὡσὰν τὴν σχίζα,
»Τόπους ἄμετρα ὑψηλοὺς,
»Χώραις, ὄρη ἀπὸ τὴν ῥίζα,
»Ζῶα, καὶ δένδρα, καὶ θνητοὺς,

101.

»Καὶ τὸ πᾶν τὸ καταχαίει,
»Καὶ δὲν σώζεται πνοὴ,
»Πάρεξ τοῦ ἄνεμου 'ποῦ πνέει
»Μὲς τὴ στάχτη τὴ λεπτή.»

102.

Κάποιος ἤθελε ἐρωτήσῃ·
Τοῦ θυμοῦ του εἶσαι ἀδελφή;
Ποῖος εἶν' ἄξιος νὰ νικήσῃ,
Ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῇ;

103.

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
Τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθιὰ,
Ἠοῦ ὅλην θέλει θανατώσῃ
Τὴν μισόχριστη σπορά.

104.

Τὴν αἰσθάνονται, καὶ ἀφρίζουν
Τὰ νερὰ, καὶ τ'ἀγροικῶ
Δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν,
'Σὰν νὰ 'ρυάζετο θηριό.

105.

Κακορίζικοι, 'ποῦ πᾶτε
Τοῦ 'Αχελώου μὲς τὴν ῥοὴ, (10)
Καὶ 'πιδέξια πολεμᾶτε,
'Απὸ τὴν καταδρομὴ

106.

Νὰ ἀποφύγετε! τὸ κῦμα
Ἔγεινε ὅλο φουσκωτό·
Ἐκεῖ εὑρήκατε τὸ μνῆμα,
Πρὶν νὰ εὑρῆτε ἀφανισμό.

107.

Βλασφημάει, σκούζει, μουγκρίζει
Κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ,
Καὶ τὸ ῥεῦμα γαργαρίζει
Ταῖς βλασφήμιαις τοῦ θυμοῦ.

108.

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
Πλῆθος ἄλογα, καὶ ὀρθὰ
Τρομασμένα χλημητρίζουν,
Καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109.

Ποῖος 'ς τὸ σύντροφον ἁπλόνει
Χέρι, ὡσὰν νὰ βοηθηθῇ·
Ποῖος τὴν σάρκα του δαγκόνει,
Ὅσο ὁποῦ νὰ νεκρωθῇ·

110.

Κεφαλαῖς ἀπελπισμέναις,
Μὲ τὰ μάτια πεταχτὰ,
Κατὰ τ' ἄστρα σηκωμέναις
Γιὰ τὴν ὕστερη φορά.

111.

Σϐύεται, — αὐξαίνοντας ἡ πρώτη
Τοῦ Ἀχελώου νεροσυρμὴ, —
Τὸ χλημήτρισμα, καὶ οἱ χρότοι,
Καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

112.

Ἔτσι ν' ἄκουα νὰ βουίξῃ
Τὸν βαθὺν Ὠκεανὸ,
Καὶ 'ς τὸ κῦμα του νὰ πνίξῃ
Κάθε σπέρμα Ἀγαρηνό·

113.

Καὶ ἐκεῖ 'ποῦ 'ναι ἡ Ἁγία Σοφία,
Μὲς τοὺς λόφους τοὺς ἑπτὰ,
Ὅλα τ' ἄψυχα κορμία,
Βραχοσύντριφτα, γυμνὰ,

114.

Σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
Ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ,
Κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξῃ
Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ· (11)

115.

Κάθε πέτρα μνῆμα ἂς γένῃ,
Καὶ ἡ Θρησκεία, κ' ἡ Ἐλευθεριὰ
Μ' ἀργοπάτημα ἂς πηγαίνῃ
Μεταξύ τους, καὶ ἂς μετρᾷ.

116.

Ἕνα λείψανο ἀναιβαίνει
Τεντωτὸ, πιστομητὸ,
Κι' ἄλλο ξάφνου καταιβαίνει,
Καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλειό·

117.

Καὶ χειρότερα ἀγριεύει
Καὶ φουσκόνει ὁ ποταμός·
Πάντα πάντα περισσεύει
Πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118.

Ἆ! γιατί δὲν ἔχω τώρα
Τὴν φωνὴν τοῦ Μωϋσῆ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
Ὁποῦ ἐσβυοῦντο οἱ μισητοὶ,

119.

Τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
'Σ τοῦ πελάου τὴν λύσσα ἐμπρὸς,
Καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦσε
'Αναρίθμητος λαός·

120.

'Αχλουθάει τὴν ἁρμονία
Ἡ ἀδελφὴ τοῦ 'Ααρὼν,
Ἡ προφήτισσα Μαρία,
Μ' ἕνα τύμπανο τερπνὸν, (12)

121.

Καὶ πηδοῦν ὅλαις ἡ χόραις
Μὲ τς ἀγκάλαις ἀνοικταῖς,
Τραγουδῶντας, ἀνθοφόραις,
Μὲ τὰ τύμπανα κ' ἐχειαῖς.

122.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴ,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
Ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

123.

Εἰς αὐτὴν, εἶν' ξακουσμένο,
Δὲν νικιέσαι ἐσὺ ποτέ·
Ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ξένο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

124.

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλόνει
Κύματ' ἄπειρα εἰς τὴν γῆ,
Μὲ τὰ ὁποῖα τὴν περιζώνει,
Κ' εἶναι εἰκόνα σου λαμπρή.

125.

Μὲ βρυχίσματα σαλεύει
'Ποῦ τρομάζει ἡ ἀκοή·
Κάθε ξύλο κινδυνεύει
Καὶ λιμιῶνα ἀναζητεῖ·

126.

Φαίνετ' ἔπειτα ἡ γαλήνη
Καὶ τὸ λάμψιμο τοῦ ἥλιοῦ,
Καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
Τοῦ γλαυκότατου οὐρανοῦ.

127.

Δὲν νικιέσαι, εἶν' ξακουσμένο,
'Σ τὴν ξηρὰν ἐσὺ ποτέ·
Ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ξένο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

128.

Περνοῦν ἄπειρα τὰ ξάρτια,
Καὶ 'σὰν λόγγος στρυμωχτὰ
Τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
Τὰ ὁλοφούσκωτα πανιά.

129.

Σὺ ταῖς δύναμέςσου σπρώχνεις,
Καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἶν' πολλαῖς,
Πολεμῶντας, ἄλλα διώχνεις,
Ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς·

130.

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράζῃς
Δύο μεγάλα σὲ θωρῶ, (13)
Καὶ θανάσιμον τινάζεις
Ἐναντίον τους κεραυνό.

131.

Πιάνει, αὐξαίνει, κοκκινίζει,
Καὶ σηκόνει μιὰ βροντὴ,
Καὶ τὸ πέλαο χρωματίζει
Μὲ αἱματόχροη βαφή.

132.

Πνίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι,
Καὶ δὲν μνέσκει ἕνα κορμί·
Χάρου, σκιὰ τοῦ Πατριάρχη,
Ποῦ σ' ἐπέταξαν ἐκεῖ.

133.

Ἐκρυφόσμιγαν οἱ φίλοι
Μὲ τς ἐχθρούς τους τὴ Λαμπρὴ,
Καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χείλη,
Δίνοντάς τα εἰς τὸ φιλί.

134.

'Κειαῖς ταῖς δάφναις, 'ποῦ ἐσκορπῆστε, (14)
Τώρα πλέον δὲν ταῖς πατεῖ,
Καὶ τὸ χέρι, ὁποῦ ἐφιλῆστε,
Πλέον, ἄ! πλέον δὲν εὐλογεῖ.

135.

Ὅλοι κλαῦστε· ἀποθαμμένος
Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησιᾶς·
Κλαῦστε, κλαῦστε· κρεμασμένος
Ὡσὰν νά 'τανε φονηάς.

136.

Ἔχει ὁλάνοιχτο τὸ στόμα
Ἡ' ὥραις πρῶτα εἶχε γευθῆ
Τ' Ἅγιον Αἷμα, τ' Ἅγιον Σῶμα·
Λὲς πῶς θὲ νὰ ξαναβγῆ

137.

Ἡ κατάρα 'ποῦ εἶχε ἀφήσει
'Λίγο πρὶν νὰ ἀδικηθῆ
Εἰς ὁποῖον δὲν πολεμήσῃ,
Καὶ ἠμπορῆ νὰ πολεμῆ.

138.

Τὴν ἀκούω, βροντάει, δὲν παύει
Εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴν γῆ,
Καὶ μουγκρίζοντας ἀνάβει
Τὴν αἰώνιαν ἀστραπή.

139.

Ἡ καρδιὰ συχνοσπαράζει...
Πλὴν τί βλέπω; σοβαρὰ
Νὰ σωπάσω μὲ προστάζει
Μὲ τὸ δάκτυλο ἡ θεά.

140.

Κυττάει γύρω εἰς τὴν Εὐρώπη
Τρεῖς φοραῖς μ' ἀνησυχιά·
Προσηλόνεται κατόπι
'Σ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀρχινᾷ·

141.

«Παλληκάρια μου! οἱ πολέμοι
»Γιὰ σᾶς ὅλοι εἶναι χαρὰ,
»Καὶ τὸ γόνα σας δὲν τρέμει
»'Στοὺς κινδύνους ἐμπροστά.

142.

»'Απ' ἐσᾶς ἀπομακραίνει
»Κάθε δύναμι ἐχθρική·
»'Αλλὰ ἀνίκητη μιὰ μένει,
»'Ποῦ ταῖς δάφναις σᾶς μαδεῖ·

143.

»Μία, 'ποῦ ὅταν ὡσὰν λύκοι
»Ξαναρχόστενε ζεστοὶ,
»Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν νίκη,
»Ἄχ! τὸν νοῦν σᾶς τυραννεῖ.

144.

»Ἡ Διχόνοια 'ποῦ βαστάει
»Ἕνα σκῆπτρο ἡ δολερή·
»Καθενὸς χαμογελάει,
»Πάρ' το, λέγοντας, καὶ σύ.

145.

»Κειὸ τὸ σκῆπτρο, 'ποῦ σᾶς δείχνει,
»Ἔχει ἀλήθεια ὡραία θωριά·
»Μὴν τὸ πιάστε, γιατὶ ῥίχνει
»Εἰσὲ δάκρυα θλιβερά.

146.

»Ἀπὸ στόμα, ὁποῦ φθονάει,
»Παλληκάρια, ἂς μὴν 'πωθῇ,
»Πῶς τὸ χέρι σας κτυπάει
»Τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

147.

»Μὴν εἰποῦν 'ς τὸν στοχασμό τους
»Τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά·
»Ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους,
»Δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

148.

»Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα·
»Ὅλο τὸ αἷμα ὁποῦ χυθῇ
»Γιὰ θρησκεία, καὶ γιὰ πατρίδα,
»Ὅμοιαν ἔχει τὴν τιμή.

149.

»'Στὸ αἷμα αὐτὸ, 'ποῦ δὲν πονεῖτε
»Γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκειὰ,
»Σᾶς ὁρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε,
»'Σὰν ἀδέλφια 'γκαρδιακά.

150.

»Πόσον λείπει, στοχασθῆτε,
»Πόσο ἀκόμη νὰ παρθῇ·
»Πάντα ἡ νίκη, ἂν ἑνωθῆτε,
»Πάντα ἐσᾶς θ'ἀκολουθῇ.

151.

»Ὦ ἀκουσμένοι εἰς τὴν ἀνδρεία!...
»Καταστῆστε ἕνα σταυρὸ,
»Καὶ φωνάξετε μὲ μία·
»Βασιλεῖς, κυττάξτ' ἐδῶ.

152.

»Τὸ σημεῖον 'ποῦ προσκυνᾶτε
»Εἶναι τοῦτο, καὶ γι'αὐτὸ
»Ματωμένους μᾶς κυττᾶτε
»'Στὸν ἀγῶνα τὸν σχληρό.

153.

»'Ακατάπαυστα τὸ βρίζουν
»Τὰ σκυλιὰ, καὶ τὸ πατοῦν,
»Καὶ τὰ τέκνα του ἀφανίζουν,
»Καὶ τὴν πίστι ἀναγελοῦν.

154.

»Ἐξ αἰτιᾶς του ἐσπάρθη, ἐχάθη
»Αἷμα ἀθῷο χριστιανικὸ,
»Ποῦ φωνάζει ἀπὸ τὰ βάθη
»Τῆς νυκτός· Νὰ 'κδικηθῶ.

155.

»Δὲν ἀκοῦτε, ἐσεῖς εἰκόνες
»Τοῦ Θεοῦ, τέτοια φωνή;
»Τώρα ἐπέρασαν αἰῶνες,
»Καὶ δὲν ἔπαυσε στιγμή.

156.

»Δὲν ἀκοῦτε; εἰς κάθε μέρος
»Σὰν τοῦ Ἀβὲλ καταβοᾷ·
»Δὲν εἶν' φύσημα τοῦ ἀέρος,
»Ποῦ σφυρίζει εἰς τὰ μαλλιά.

157.

»Τί θὰ κάμετε; θ' ἀφῆστε
»Νὰ ἀποκτήσωμεν ἐμεῖς
»Λευθερίαν, ἢ θὰ τὴν λύστε
»Ἐξ αἰτίας Πολιτικῆς;

158.

»Τοῦτο ἀνίσως μελετᾶτε,
»Ἰδού, ἐμπρός σας τὸν Σταυρό·
»Βασιλεῖς! ἐλᾶτε, ἐλᾶτε,
»Καὶ κτυπήσετε κ' ἐδῶ. »

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ

ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ.

(1) *Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων...*

(2) Ἀρματώθηκαν τότε ὅλοι ἀπὸ δεκατέσσερους χρόνους καὶ ἀπάνου.

(3) Ἡ περιτειχισμένη Τριπολιτσᾶ δὲν ἔχει κάστρον, καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ κάστρου ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς τὴν μεγάλην *Τάπιαν* τῆς πόλις.

(4) Ἀγκαλὰ καὶ ἦτον ἡμέρα ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τριπολιτσᾶ, ὁ ποιητὴς ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὁποῦ τότε ἐσκορπίστηκεν, ὅτι τὸ πάρσιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς ὥραις ἔπειτα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα.

(5) Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ φεγγάρι εὑρίσκεται τυπωμένον εἰς ταῖς τούρκικαις σημαίαις.

(6) Ὁ Λὸρδ Μπάϊρον, εἰς τὴν τρίτην ᾠδὴν τοῦ **Don Juan**, παρασταίνει ἕνα ποιητὴν Ἕλληνα, ὁποῦ, ἀπελπισμένος καὶ παραπονεμένος διὰ τὴν σκλαβιὰν τῆς πατρίδος του, ἔχει ἐμπρός του ἕνα κρασοπότηρον, καὶ κοντὰ εἰς ἄλλα λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια· «.... ἡ γυναῖκες μας χορεύουν ἀποκάτου ἀπὸ τὸν ἴσκιον· βλέπω τὰ θέλγητρα »τῶν ματιῶν τους· ἀλλὰ ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι θὰ γεννήσουν σκλάβους, γεμίζουν τὰ μάτια μου δάκρυα.» Ἐπέρασε ἕνας χρόνος ἀφοῦ ἐγράφθηκε τοῦτος ὁ ὕμνος· ὁλοέ-

να ὁ ποιητὴς ἑτοιμάζει ἕνα ποίημα γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Λὸρδ Μπάϊρον.

(7) *Ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον.* Ἡσαΐας. Κεφ. λέ.

(8) Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγιοῦ τὰ ξημερώματα αὐτῆς τῆς ἁγίας ἡμέρας· δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινὸν, καθὼς τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικταῖς καὶ ἡ ἐκκλησίαις· μάλιστα ἐκλείσθησαν ἐπιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὅλην τὴν προσοχήν τους εἰς τὸν πόλεμον.

(9) *Καὶ εἶπέ μοι· γέγονε· ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.* Ἀποκάλ. Ἰωάννου. Κεφ. κά.

(10) Τὰ περιστατικὰ τοῦ περάσματος τοῦ ποταμοῦ, τῆς μάχης τῶν Χριστουγεννῶν καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγιοῦ, εὑρίσκονται καταστρωμένα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, ἐγκαρδίου φίλου τοῦ ποιητῆ. Αὐτὴ ἡ ἱστορία ᾽γλήγορα θέλει πλουτίσῃ καὶ τὴν γλῶσσαν μας καὶ τὴν φιλολογίαν μας.

(11) Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ Σουλτάνου.

(12) Ἔξοδος. Κεφ. ιέ.

(13) Τὸ κάψιμο τῆς καραβέλλας τοῦ Καπετὰν Πασᾶ καὶ ἑνὸς ἄλλου καραβίου κοντὰ εἰς τὴν Τένεδον, ταῖς 29 Ὀκτωβρίου.

(14) Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας συνειθίζουν νὰ σπέρνουν δάφναις εἰς ταῖς Ἐκκλησίαις τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Όταν επρωτοδιαβάσθηκε τὸ ποίημα, κάποιοι εἶπαν. Κρῖμα! ὑψηλὰ νοήματα καὶ στίχοι σφαλμένοι! Γιὰ νὰ δεχθῶ τὴν πρώτην, ἀκαρτερῶ νὰ δικαιολογήσουν τὴν δεύτερη παρατήρησι. Μὰ τὸν Δία ᾽ποῦ ἐσάστισα! Αὔριο θέλει ἔρθη καὶ κανένας νὰ μοῦ δείξῃ τ᾽ ἀλφαβητάρι μὲ τὸ κονδύλι ᾽ς τὸ χέρι· ἀλλὰ ἐγὼ τοῦ τὸ παίρνω, καὶ ἀπιθόνω τὴν ἄκρην του εἰς τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Πετράρχη, τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου, καὶ εἰς τὰ ὀνόματα ὅσων στιχουργῶντας τοὺς ἀκολούθησαν, καὶ τοῦ λέγω· Λάβε τὴν καλοσύνην, Διδάσκαλε, νὰ γύρῃς τ᾽ αὐτιά σου ἐδῶ ᾽πάνου, καὶ μέτρα. Κάθε συλλαβὴ εἶναι ἕνα πόδι, καὶ γιὰ ᾽μᾶς καὶ γιὰ αὐτούς, ὅποιος καὶ ἂν ἦναι ὁ στίχος· ὅμως ἐσὺ δὲν ἠξεύρεις νὰ τὰ μετρᾷς. Τὸ φωνῆεν, μὲ τὸ ὁποῖον τελειόνει ἡ λέξι, χάνεται εἰς τὸ φωνῆεν, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ἀκόλουθη ἀρχινᾷ· ὅμως τὸ προφέρω, ἐπειδὴ ἔτσι μὲ συμβουλεύει ἡ τέχνη τῆς ἀληθινῆς ἁρμονίας. Τὸ ι α (βία) τὸ ε ε ι (ῥέει), τὸ α ῒ (Μάϊ) καὶ τὰ ἑξῆς, ὅταν δὲν ἦναι εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου, δὲν κάνουν παρὰ μία συλλαβή. Τὸ *τιμὴ* εἶναι ὁμοιοτέλευτο μὲ τὸ *πολλοί*, τὸ *κακὸς* μὲ τὸ *τυφλός*, τὸ *ἐχθὲς* μὲ τὸ *πολλαῖς*. Τοῦτοι οἱ κανόνες ἔχουν κάποιαις ἐξαίρεσες, ταῖς ὁποίαις ὅποιος ἔχει καλὰ θρεμμένη μὲ τοὺς Κλασικοὺς τὴν ψυχήν του βάνει εἰς ἔργον, χωρὶς τόσο νὰ συλλογίζεται, εἰς τὴν ἴδιαν στιγμὴν εἰς τὴν ὁποίαν μορφόνει τὴν ὕλη. Πίστευσέ μου, Διδάσκαλε, ἡ ἁρμονία τοῦ στίχου δὲν εἶναι πρᾶγμα ὅλο μηχανικό, ἀλλὰ εἶναι ξεχείλισμα τῆς ψυχῆς· μ᾽ ὅλον τοῦτο ἂν

φθάσῃς νὰ μοῦ ἀποδείξῃς ὅτι σφάλλω τοὺς στίχους, θέλει γράψω τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἰσπανῶν, νὰ τοὺς δώσω τὴν εἴδησιν, ὅτι τοὺς ἔσφαλαν ἕως τώρα καὶ αὐτοὶ, καὶ μὴ φοβᾶσαι νὰ σοῦ πάρω γιὰ τὴν ἐφεύρεσιν τὸ βραβεῖον, γιατὶ θέλει σὲ μελετήσω. Ἀλλὰ ποῖος σοῦ εἶπε νὰ τσακίσῃς τὴν λέξι *θερι-σμένα*; (στρ. 51)—Ποῖος μοῦ τό 'πε; τὸ ἀπόκρυφο τῆς τέχνης μου, καὶ τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων. Ἄμετρα εἶναι τὰ παραδείγματα τέτοιας λογῆς, καὶ θέλει σοῦ τὰ ἀναφέρω ὅλα ἕνα ἕνα, ὅταν ἀνανοηθῶ πῶς ἔχω καιρὸν νὰ χάσω. Ὁ Πίνδαρος ἔχει τσακισμέναις κάμμία χιλιάδα λέξες· οἱ τραγικοὶ 'ς τοὺς χοροὺς ἐτσάκισαν ἀρκεταῖς καὶ αὐτοὶ, καὶ ὁ Ὁράτσιος τοὺς ἐμιμήθηκε. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριόστου

Nè men ti raccomando la mia Fiordi...

Ma dir non potè ligi; e qui finio. [Canto XLII, 14]

ἀναλεῖ τὴν εἰκόνα, καὶ περιέχει πάθος λύπης. Τὸ παράδειγμα τοῦ Πινδάρου

Ἰδοῖσα δ' ὀξεῖ' Ἐριννὺς
πέφνεν ἑοῖ σὺν ἀλλαλο-
φονίᾳ γένος ἀρήϊον. (Ὀλύμπ. Εἰδ. β', στίχ. 73)

ἀναλεῖ τὴν εἰκόνα, καὶ περιέχει πάθος τρομάρας. Τὸ παράδειγμα τοῦ Δάντη

Così quelle caròle differente-
mente danzando, della sua ricchezza
Mi si facean stimar veloci e lente.
[Parad. Canto 24]

εἶναι τέτοιο, ὁποῦ ἂν τὸ διαβάσῃς μὲ ἐκείναις ταῖς ἄλλαις θείαις ζωγραφίαις, καὶ καταλάβῃς ὅτι τέτοιαις δὲν ταῖς κάνει κἀνένας, ἴσως ἠμπορεῖ, Διδάσκαλε, νὰ φιλιωθοῦμε· καὶ ἡ φιλία θέλει βαστάξῃ, ὅσο νὰ σοῦ κάμω μία παρατήρησι εἰς τὸν Πίνδαρο. Ἡ λέξι *ὅλον* (Ὀλύμπ. Εἰδ. β', στίχ. 55) βρίσκεται τσακισμένη· γιὰ ὅποιο δίκαιο, ἢ μουσικῆς, ἢ ἄλλο, ἐπαρακινήθηκεν ὁ Πίνδαρος νὰ τὴν τσακίσῃ, τὸ πρῶτο δίκαιο τὸ εἶχε ἡ φύσι τῆς λέξις, ἡ ὁποία, ἂν τσακισθῇ, ἐναντιόνεται μὲ τὴν ἰδέαν, 'ποῦ παρασταίνει. Σὲ βλέπω καὶ φρίττεις, καὶ ἑτοιμάζεσαι νὰ μαδίσῃς τὰ μαλλιά σου ὡσὰν τὸ Θ τοῦ Λουκιανοῦ (Δίκη φωνηέντων)· ἀλλὰ ἡσύχασε, γιατὶ ὁ Πίνδαρος μ' ὅλον τοῦτο μένει πάντα ὁ ἴδιος γιὰ καθέναν· ὁ ἴδιος γιὰ μὲ, ὁποῦ βρίσκω τὴν τέχνην ὅπου εἶναι, ὁ ἴδιος γιὰ σὲ, ὁποῦ ξανοίγεις ταῖς ὀξείαις ὅπου δὲν λείπουν.... βλέπω ἕνα χαμόγελο εἰς τὰ χεῖλα τῶν ξένων· ἀλλὰ δὲν τὸ κάνουν τόσο πικρὸ, γιατὶ βέβαια θυμοῦνται καὶ τὰ δικά τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ

ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ.

(α') Ἐφύλαξα τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ ποιήματος κατὰ τὴν τρίτην ἔκδοσι (Ἐν Μεσολογγίῳ 1825).

(β') Ἡ στροφὴ λείπει εἰς τὴν εἰρημένην ἔκδοσι· τὴν ἔλαβα ἀπὸ τὴ δεύτερη (Ἐν Παρισίοις 1824).

(γ') Ἀντὶ τούτης τῆς στροφῆς ὁ ποιητὴς εἶχε γράψει·

Καὶ 'ς τὸ πέλαο μία ματία
Ρίχνει 'ποῦ σπιθοβολᾷ,
Καὶ τὰ νύχια τὰ μακρύα
Σφίγγει, ἁπλόνει ἁρπαχτικά.

Ὅμως τὴν ἄλλαξε, ὡς ἐπιθύμησε ὁ φίλος του, καὶ ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εὐεργέτης, ὁ ἀείμνηστος Λόρδ Γυΐλφορδ. Τοῦτο μοῦ ἔλεγε, εἰς ταῖς ὑστεριναῖς ἡμέραις τῆς ζωῆς του, ὁ ποιητής, καὶ ἀπὸ τὰ χείλη αὐτοῦ εὐτύχησα νὰ θησαυρίσω εἰς τὴ μνήμη μου καὶ τὸ πολύτιμο τοῦτο τετράστιχο, ὡς ἐπρωτοπλάσθη.

Ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τῶν στρ. 24 καὶ 25, ἰδοὺ μία αὐτόγραφη σημείωσι τοῦ ποιητῆ.

«Γιὰ νὰ μὴ μὲ ξανασκοτίσουν οἱ φλύαροι, οἱ ὁποῖοι μὴ γνωρίζοντας τὴ φύσι τῆς Τέχνης δὲν ἠμποροῦν νὰ κρίνουν σωστὰ τὰ μέσα ὁποῦ μεταχειρίζεται, φανερόνω, ὅτι ὄχι μόνον ἡ Μεγάλη Βρεταννία δὲν εἶναι χτυπημένη ἀπὸ τού-

τη τὴ στροφὴ, ἀλλὰ παρασταίνεται δυνατὴ, καὶ ἄγρυπνη εἰς τὰ μεγάλα συμβεβηκὰ τοῦ κόσμου. Νά, γυμνὸς ὁ ςοχασμὸς, ὅπου ἐπαράστησα μὲ μίαν εἰκόνα. Ἡ Μεγάλη Βρεταννία ἀλαφιάζεται ἐκείνη τὴ στιγμὴ μήπως τὰ κινήματά μας ἐπροέρχονταν (1) ἀπὸ τὴ Ῥωσσία, καὶ τῆς λέει· θέλεις νὰ πάρῃς ἐσὺ 'ς τὴ στερηὰ, δύνουμαι νὰ πάρω κ' ἐγὼ 'ς τὸ πέλαγο, κ' ἑτοιμάζομαι. — Ἡ ἀλήθεια εἶναι 'ποῦ ἐπῆρε λάθος, καὶ χαίρομαι.»

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ
ΤΟΥ
ΛΟΡΔ ΜΠΑΪΡΟΝ
ΠΟΙΗΜΑ ΛΥΡΙΚΟ.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ
ΤΟΥ
ΛΟΡΔ ΜΠΑΪΡΟΝ.
ΠΟΙΗΜΑ ΛΥΡΙΚΟ.

1.

'Λευθεριά, γιὰ 'λίγο πᾶψε
Νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί·
Τώρα σίμωσε καὶ κλᾶψε
Εἰς τοῦ Μπάϊρον τὸ κορμί·

2.

Καὶ κατόπι ἂς ἀκλουθοῦνε
Ὅσοι ἐπράξανε λαμπρά·
'Αποπάνου του ἂς χτυποῦνε
Μόνον στήθια ἡρωϊκά.

3.

Πρῶτοι ἂς ἔλθουνε οἱ Σουλιώταις,
Καὶ ἀπ' τὸ Λείψανον αὐτὸ
Ἂς μακραίνουνε οἱ προδόταις,
Καὶ ἀπ' τὰ λόγια ὁποῦ θὰ 'πῶ·

4.

Φλάμπουρα, ὅπλα τιμημένα,
Ἂς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ,
Καθὼς ἤτανε γυρμένα
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴ θανή,

5.

Ποῦ 'βαστοῦσε τὸ μαχαῖρι,
Ὅταν τοῦ 'λειψε ἡ ζωή,
Μὲς τὸ ἀνδρόφονο τὸ χέρι,
Καὶ δὲν τ' ἄφινε νὰ 'βγῇ. (1)

6.

Ἀναθράφηκε ὁ γενναῖος
Ἐ τῶν ἁρμάτων τὴν κλαγγή·
Τοῦτον ἔμπνευσε, ὄντας νέος,
Μία θεὰ μελῳδική. —

7.

Μὲ ταῖς θείαις της ἀδελφάδες
Ἐστεκότουν σιωπηλή,
Ἐνῷ αὐξαίνανε ἡ λαμπράδες
Ἐ τοῦ Θεοῦ τὴν κεφαλή,

8.

Ποῦ ἐμελέτουνε τὴ Κτίσι·
Καὶ ὅτι ἐβγῆκε ἡ προσταγή,
Ὁποῦ ἐστένεψε τὴ Φύσι
Αἰφνιδίως νὰ φωτιστῇ,

9.

Μὲ τὰ μάτια ἀκολουθῶντας
Τὸ νεογέννητο τὸ φῶς,
Καὶ 'σὲ δαῦτο ἀναφτερῶντας,
Τῆς ἐξέβγαινε ὁ ψαλμός

10.

'Απ' τ' ἀθάνατο τὸ στόμα,
Καὶ ἀπομάχραινε ἡ βροντή,
'Ποῦ τὸ Χάος ἔχανε ἀκόμα
'Σ τὴν ὀγλήγορη φυγή,

11.

Ἕως 'ποῦ ὁλόκληρον ἐχάθη
'Σ τοῦ Ἐρέβου τὴ φυλακή,
Ὅπου ἁπλώθηκε καὶ ἐστάθη
'Σὰ' 'ς τὴν πρώτη του πηγή.

12.

—Ψάλλε, Μπάϊρον, τοῦ 'λαλοῦσε,
Ὅσαις βλέπεις ὡμορφιαῖς·
Καὶ 'κειός, 'ποῦ ἐκρυφαγροικοῦσε
'Ανταπόκρισι μ' αὐταῖς,

13.

Βάνεται, ταῖς τραγουδάει
Μ' ἕνα χεῖλο ἁρμονικό,
Καὶ τὰ πάθη ἔτσι σοῦ 'γγιάει,
'Ποῦ τραγοῦδι πλέον 'ψηλό

14.

Δὲν ἀκούστηχεν, ἀπ' ὅτα' (2)
Ἔψαλ' ὁ Ἄγγλος ὁ τυφλὸς
Τ' ἀγκαλιάσματα τὰ πρῶτα
Ποῦ ἔδωσ' ἄντρας γυναικός.

15.

Συχνὰ ἐβράχνιασε ἡ 'μιλιά του
Τραγουδῶντας, λυπηρά,
Πῶς 'ς τὸν ἥλιον ἀποκάτου
Εἶναι 'λίγη ἐλευθεριά.

16.

«Κάθε γῆ» παραπονιέται, (3)
»Ἐσκλαβώθηκε,—εἶναι μιά,
»Ὅπου ὁ ἄνθρωπος τιμιέται,
»Ἀπὸ 'δώθενε μακρυά,

17.

»Τὴν ὁποία χτυπάει τὸ νᾶμα
»Σύνορα τ' Ἀτλαντικό·
»Μετανόνει ἐν τῷ ἅμα
»Ὅποιος πάει μὲ στοχασμό

18.

»Τὴ γλυκειὰν Ἐλευθερία
»Νὰ τῆς βλάψῃ ἀπὸ κοντά·
»Τὸ 'δοκίμασεν ἡ Ἀγγλία!
»Κἀνεὶς πλέον ἂς μὴν κοτᾷ.»

19.

Καὶ ὅτι βούλεται νὰ φύγῃ (4)
Ἐκεῖ πέρα ὁ Ποιητής,
Ἀνεπόλπιστα ξανοίγει
Ἐσὲ ἐδῶ νὰ πεταχτῇς.

20.

Ἐπετάχτηκες! Μονάχη·
Χωρὶς ἄλλος νὰ σοῦ 'πῇ·
Τώρα ἀρχίνησε τὴ μάχη,
Καὶ 'γὼ 'πλάκωσα μαζῇ.

21.

Νὰ σ' τὸ 'πῇ, καὶ νὰ σὲ ῥίξῃ
Σ' τῶν Τουρκῶν ταῖς τουφεκιαῖς
Ἀσυντρόφιαστη, ἂν ξανοίξῃ
Ταῖς περίστασες δειναῖς,

22.

Κι' ἂν ταῖς εὕρῃ εὐτυχισμέναις,
Νἄλθῃ ἀντὶς γιὰ τὸν ἐχθρό,
Μ' ἄλλαις ἄλυσες φτειασμέναις
Ἀποκάτου ἀπ' τὸ Σταυρό,

23.

Ποῦ 'χε λάβει 'ς ταῖς ἀγκάλαις
Ἀπὸ 'μᾶς, κ' εἶχε θεοὺς
Ἀστραπαῖς, ἀνεμοζάλαις,
Καὶ βρονταῖς καὶ ποταμούς.

24.

Μόνον τ' ἀδικοσφαμμένα
Τὰ παιδιά σου, στρυμωχτὰ,
Μὲ τὰ χέρια τσακισμένα
Σὲ ἐσπρώξανε ὀμπροστὰ,

25.

Καὶ Σὺ ἐχύθηκες, πετῶντας
Μία ματιὰ 'ς τὸν Οὐρανὸ,
Ποῦ τὰ δίκηα σου θωρῶντας,
'Απεκρίθηκε· Εἶμαι 'δῶ.

26.

Καὶ χτυπῶντας ξεθυμαίνει
Εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴ γῆ,
Ἡ ῥομφαία σου πυρωμένη
'Οχ τὴν Ἄπλαστη Φωνὴ,

27.

Καὶ θαυμάσια τόσα πράχτει,
Ὁποῦ οἱ Τύραννοι τῆς γῆς
'Σ ἐσὲ 'κίνησαν μὲ ἄχτι,
Ὅμως ἔστρεψαν εὐθύς.

28.

Χαῖρε! Κι' ὅποιος σὲ μισάει,
Καὶ πικρὰ σὲ λοιδορεῖ,
Εὐτυχιὰ νὰ 'πιθυμάῃ,
Καὶ ποτὲ νὰ μὴ τὴν 'δῇ·

29.

Καὶ νὰ κλαίῃ πῶς ἦλθε ἡ ὥρα
Ἡ πατρίς του νὰ δεθῇ
Μὲ τὰ σίδερα, 'ποῦ τώρα
Πᾳς συντρίβοντας Ἐσύ.

30.

Χαίρου ὡστόσο ὅλους τοὺς τόπους,
Ποῦ ἐξανάλαβαν γοργὰ
Πάλι ἐλεύθερους ἀνθρώπους·
Καὶ τοῦ Μπάϊρον τὴ χαρὰ

31.

Χαίρου, ἀνάμεσα 'ς τὰ ἄλλα
Πράγματα 'ποῦ σὲ τιμοῦν·
Οἱ Μεγάλοι τὰ μεγάλα,
Ποῦ τοὺς μοιάζουνε, ἀγαποῦν.

32.

Βλέποντάς σε ἀναγαλλιάζει
Ἡ θλιμμένη του ψυχή,
Καὶ τοῦ λέγει· Ὅπλα φωνάζει
Τώρα ἡ Ἑλλάδα· πᾶμε ἐκεῖ.

33.

Καὶ κινάει νὰ σ' ἀπαντήσῃ·
Καὶ ἡ Φήμη τοῦ Ποιητοῦ,
Ποῦ τὸν κόσμο εἶχε γυρίσει,
Καὶ τὴ δέχτηκαν παντοῦ,

34.

Ἀμπροστοπάταε, νὰ σὲ κράξῃ
Μὲ ὄνομα τόσο γλυκὺ,
Ποῦ ὅποιο μάτι σὲ κυττάξῃ
Σὲ ξανοίγει πλέον σεμνή.

35.

Τὸν ἀκλούθησεν ὁ πλοῦτος,
Θεῖος 'ς τὰ χέρια τοῦ καλοῦ,
Καὶ κακόπραχτος, ἂν οὕτως
Καὶ ἦν' 'ς τὰ χέρια τοῦ κακοῦ.

36.

Μ'ἕνα βλέμμα ὁποῦ φονεύει
Τὰ φρονήματα τὰ αἰσχρὰ,
Τρομερὴ τὸν συντροφεύει,
Στέκοντάς του εἰς τὴ δεξιὰ,

37.

Καὶ ὄντας ἄφαντη 'ς τοὺς ἄλλους,
Τοῦ 'Αλκαίου ἡ σκιὰ,
Καὶ τοὺς ὤμους τοὺς μεγάλους
'Λίγο γέρνοντας, κρυφὰ

38.

Λόγια ἀθάνατα τοῦ λέει,
Μὲ τὰ ὁποῖα 'ς τὰ σωθικὰ
Τὸ θυμὸ τοῦ ξανακαίει
'Εναντίον 'ς τὴν ἀδικιά·

39.

Θυμὸν, τρόμο ὅλον γεμάτον,
Ποῦ νικάει τὴν ταραχὴ
Τῶν βροντόκραυγων ἁρμάτων,
Καὶ πετιέται ὁλοῦ μὲ ὁρμὴ,

40.

Καὶ τοῦ τύραννου χτυπάει
Τὴ βουλὴ, καὶ τὴν ξυπνᾷ,
'Σ τὴ στιγμὴ 'ποῦ μελετάει
Τῶν λαῶν τὴ συφορά.

41.

Μόνον ἄχουε τοῦ Κοράχου (5)
Τῆς Αὐστρίας τὸ χραυγητὸ,
Ποῦ δὲν ἔκρωξε τοῦ κάκου,
Καὶ ἐπεθύμαε τὸ κακό. —

42.

Ὁμοίως ἔστρεφεν ἡ Μοῖρα, (6)
Ποῦ εἶχε πάντοτε σταθῆ
Μὲς τῆς Κόλασις τὴ θύρα
Μὲ τὸ Κρῖμα ἀνταμωτὴ,

43.

Ἔστρεφε κατὰ τὴ Χτίσι,
Γιατὶ ἐμύριζε νεκρὴ
Μυρωδία, 'ποῦ 'χε σκορπίσει
Ἡ πικρὴ μεταβολή·

44.

Καὶ ἀπὸ τ'ἄπειρο διάστημα
'Αντισήκονε 'ψηλὰ
Τὸ μιαρό της τὸ ἀνάστημα,
Νὰ χαρῇ τὴ μυρωδιά.

45.

—'Σ τὴν 'Ελλάδα χαροκόπι·
Γιατὶ 'Εκεῖνον, 'ποῦ ζητεῖ,
Βλέπει νά 'ρχεται, καὶ οἱ τόποι
'Ποῦ ἡ σκλαβιὰ καταπατεῖ,

46.

Χαμηλὴ τὴν κεφαλή τους,
'Αγροικῶντας τὴ βουή,
'Εδακρύζαν, καὶ οἱ δεσμοί τους
Τοὺς ἐφάνηκαν διπλοῖ.

47.

'Αλλὰ ἀμέσως ὅλοι οἱ ἄλλοι
'Ποῦ εἶχαν ἐλευθερωθῇ,
Καὶ ἔχουν δάφνη 'ς τὸ κεφάλι
'Ποῦ δὲ θέλει μαραθῇ,

48.

Ταῖς σημαίαις τους ξεδιπλόνουν,
Καὶ ταῖς δάφναις 'ποῦ φοροῦν
Χαιρετῶντας τον σηκόνουν,
Καὶ μ'αὐταῖς τὸν προσκαλοῦν.

49.

Ποῦ θὰ πάῃ; Βουνὰ καὶ λόγγοι
Καὶ λαγκάδια ἀϊλογοῦν.
Ποῦ θὰ πάῃ; — 'Σ τὸ Μεσολόγγι,
Καὶ ἄλλοι ἂς μὴ ζηλοφθονοῦν.

50.

Τέτοιο χῶμα, ἀπ' τὴν ἡμέρα (7)
Τὴ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ,
'Ποῦ εἶχε φέρει ἀπ' τὸν αἰθέρα
Τιμὴ ἐμᾶς καὶ δόξα Αὐτοῦ,

51.

Εἶν' ἱερὸ προσκυνητάρι,
Καὶ δὲ θέλει πατηθῇ
'Απὸ βάρβαρο ποδάρι,
Πάρεξ ὅταν χαλαστῇ.

52.

Δὲν ἦταν τὴ 'μέρα τούτη
Μοσχολίβανα, ψαλμοί·
Νά, μολύβια, νά, μπαροῦτι,
Νά, σπαθιῶν λαμποκοπή.

53.

'Σ τὸν ἀέρα ἀναχατόνονται
Οἱ σπιθόβολοι καπνοί,
Καὶ ἀπὸ 'πάνου φανερόνονται
Ἴσκιοι θεῖοι πολεμικοί·

54.

Καὶ εἶναι αὐτοὶ, 'ποῦ πολεμῶντας
Ἐσκεπάσανε τὴ γῆ,
Ἀπάνου εἰς τ' ἅρματα βροντῶντας
Μὲ τὸ ἐλεύθερο χορμί·

55.

Καὶ ἀγκαλιάσματα ἐκεῖ πλήθια,
Δάφναις ἔλαβαν, φιλιὰ,
Ὅσα ἐλάβανε εἰς τὰ στήθια
Βόλια τούρκικα, σπαθιά.

56.

Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πολεμάρχοι
Περιζώνουνε πυκνοὶ
Τὴν ψυχὴ τοῦ Πατριάρχη,
Ποῦ τὸν πόλεμο εὐλογεῖ·

57.

Καὶ ἀναδεύονται, καὶ γέρνουν,
Καὶ εἰς τὸ πρόσωπο ἱλαροὶ,
Χεραπλόνουνε καὶ παίρνουν
Ἀπὸ τὴ σπιθοβολή.

58.

Ἐδῶ βλέπει ἀντρειωμένα
Νὰ φρονοῦν παρὰ ποτέ·
Καὶ ὅλος ἔρωτα γιὰ 'σένα
Προσηλόνεται 'ς ἐσέ·

59.

Τὸ πουλὶ, 'ποῦ βασιλεύει
'Πάνου εἰς τ' ἄλλα τὰ πουλιὰ,
Ἡληγορώτατα ἀναδεύει
Τὰ αἰθερόλαμνα φτερὰ,

60.

Τρέχει, χάνεται, καὶ πίνει
Τόλμην πίνει ὁ ὀφθαλμὸς
'Απὸ τ' ἄστρον, ὁποῦ χύνει
Κύματα ἄφθαρτα φωτός.

61.

Πλανημένη ἡ φαντασιά του
Μὲς τὸ μέλλον τὸ ἀργὸ,
'Ποῦ προσμένει τ' ὄνομά του
Νὰ τὸ κάμῃ πλέον λαμπρὸ,

62.

Ὁλοφλόγιστη πηδάει
Εἰσὲ μία ματιοῦ ῥοπή·
Στρέφει ἀπέχει καὶ κυττάει·—
'Ανεχδιήγητη ἀντηχεῖ

63.

'Απ' τοῦ κόσμου ὅλου τὰ πέρατα
Τοῦ Καιροῦ ἡ χλαλοὴ,
Καὶ διηγῶντας του τὰ τέρατα
Τοῦ χτυπάει τὴν ἀκοή·

64.

Ἔθνη 'ποῦ ἄλλα φοβερίζουν,
Φωναῖς, θρόνοι δυνατοί·
Ἄλλοι πέφτουνε, ἄλλοι τρίζουν,
Καὶ ἄλλοι ἀτάραχτοι καὶ ὀρθοί·

65.

Ἀπὸ φόβο καὶ ἀπὸ τρόμο,
Ἀπὸ βάρβαρους δεσμοὺς,
Ποῦ 'ναι σκόρπιοι εἰς κάθε δρόμο,
Καὶ ἀπὸ μύριους ὑβρισμοὺς,

66.

Βγαίνει, ἀνάμεσα 'ςτοὺς κρότους
Τῶν γενναίων 'ποῦ τὴν 'παινοῦν,
Καὶ κυττοῦνται ἀνάμεσό τους
Γιὰ τὸ θαῦμα 'ποῦ θωροῦν,

67.

Μία Γυναῖκα, 'ποῦ 'χε βάλει
Μὲς τὰ βάσανα ὁ καιρὸς,
Ξαναδείχνοντας τὰ κάλλη
Ποῦ τῆς ἔσβυσε ὁ ζυγὸς,

68.

Μόνον ἔχοντας γιὰ σκέπη
Τὰ τουφέκια τὰ ἐθνικὰ,
Καὶ τὸ χαίρεται νὰ βλέπη
Πῶς καὶ Αὐτὸς τὴν ἀκλουθᾷ.

69.

Ἀχ! συνέρχεται...ξανοίγει
Ἐριννύαν φαρμακερή,
Ὁποῦ ἀγιάτρευτην ἀνοίγει
Τῆς Ἑλλάδας μίαν πληγή·

70.

Ἐριννύαν ἀπὸ τὰ χθόνια
Ποῦ ἡ Ἐλπίδα ἀπαρατᾷ·
Ἡ θεομίσητη Διχόνοια
Ποῦ τὸν ἄνθρωπο χαλνᾷ.

71.

Ἀφοῦ ἐδιώχτηκε ἀπὸ τ' ἄστρα
Ὅπου ἐτόλμησε νὰ πᾷ,
Πάει 'ς τοὺς κάμπους, πάει 'ς τὰ κάστρα,
Χωρὶς ναὔρῃ δυσκολιά·

72.

Καὶ κρατῶντας κάτι φίδια
Ποῦ εἶχε βγάλει ἀπ' τὴν καρδιὰ,
Καὶ, χτυπῶντας τα 'πιτήδεια
Εἰς τοὺς Ἕλληνας, περνᾷ·

73.

Καὶ ὄχι πλέον τραγούδια νίκης
Ὡσὰν πρῶτα, ἐνῷ τυφλὰ,
Μὲ τὸ τρέξιμο τῆς φρίκης,
Τούρκικα ἄλογα πολλὰ

74.

Ἐτσαχίζανε τὰ χνάρια
Ἡ τὴν ἀπέλπιστη φυγὴ,
Καὶ ἐγκρεμίζαν παλληκάρια
Τοῦ γκρεμνοῦ ἀπὸ τὴν κορφή·

75.

Ὄχι πλέον, ὄχι τὰ δυνα-
τὰ στοιχεῖα νὰ μᾶς θωροῦν,
Καὶ νὰ ὀργίζωνται καὶ ἐκεῖνα
Καὶ γιὰ 'μᾶς νὰ πολεμοῦν· (8)

76.

Ἀλλὰ πάει 'ς τοὺς νόας μία θέρμη,
Ποῦ εἶναι ἀλλοιώτικη ἀπ' αὐτὴ,
Ὁποῦ ἐσκόρπησε 'ς τὴν ἔρμη
Χιὸ τοῦ Τούρκου ἡ 'πιβουλὴ, (9)

77.

Ὅταν τόσοι ἐπέφταν χάμου,
Καὶ μὲ λόγια ἀπελπισιᾶς,
Κόψε με, ἔλεγαν, Ἀγᾶ μου,
Καὶ τοὺς ἔκοβεν ὁ Ἀγᾶς.

78.

Ὅμως θέρμη· ποῖος ὑβρίζει
Τὸν καλήτερο, καὶ ποιὸς
Λόγια ἀνόητα ψιθυρίζει·
Ἄλλος στέκεται ὀκνηρός·

79.

Ἄλλος παίρνει τὸ ποτῆρι
Ἀποκάτου ἀπ' τὴν ἐλῃὰ,
Ὡσὰν νά 'τουν πανηγύρι,
Μὲ τὰ πόδια διπλωτά·

80.

Καὶ ἄλλοι, ἀλίτηροι! χτυπῶντας
Πέφτουνε 'ς τὸν ἀδελφὸ,
Καὶ 'παινεύονται, θαῤῥῶντας
Πῶς ἐχτύπησαν ἐχθρό.

81.

Καὶ τοὺς 'φώναξε· «Φευγᾶτε
»Τς Ἐριννύας τὴν τριχυμιά·
»Ὤ! τί χάνετε; Ποῦ πᾶτε;
»Γειά, φερθῆτε εἰρηνικά·

82.

»Γιατὶ ἀλλειῶς θὲ νὰ 'βρεθῆτε
»Ἢ μὲ ξένο βασιλῆὰ,
»Ἢ θὰ καταφανισθῆτε
»Ἀπὸ χέρια ἀγαρηνά.» (10)

83.

Ἀφοῦ ἐδῶ 'ς τὴν παλαιάσου
Κατοιχία καὶ ἄλλη φορὰ
Μὲ διχόνοιαις τὰ παιδιάσου
Σοῦ ἑτοιμάσανε ἐξοριὰ,

84.

Ἀπὸ τότες ὁποῦ ἐσώθη
'Σ τὴν Ἑλλάδα ὁ Στρατηγὸς,
Ὁποῦ ὁ Ἕλληνας εἰπώθη
(Καὶ τώρα ὄχι) ὁ 'στερινὸς,

85.

Ἕως 'ποῦ ὁ κόσμος ἐβαστοῦσε
Τὸν ἀπάνθρωπον Ἀλῆ,
Ἠοῦ ὅσον αἷμα καὶ ἂν 'ρουφοῦσε
Τόσο ἐγύρευε νὰ πιῇ,

86.

Ἐπερνοῦσαν οἱ αἰῶνες
Ἢ 'σὲ ξένη ὑποταγὴ,
Ἢ μὲ ψεύτικαις κορώναις,
Ἢ μὲ σίδερα καὶ ὀργή·

87.

Καὶ ἦλθε τότες καὶ ἐπερπάτει (11)
Ὅπου ἐπάταγες Ἐσὺ,
Καὶ τοῦ 'δάκρυζε τὸ μάτι,
Καὶ ἐπιθύμαε νὰ Σὲ ἰδῇ,

88.

Κ' ἔλεε· Πότε ἔρχεσαι πάλι!
Καὶ δὲν εἶναι ἀληθινὸ,
Πῶς μᾶς εἶχε ἀδικοβάλει
Μὲ βρυσιαῖς καὶ μὲ θυμό. (12)

89.

Ἐζωγράφιζαν οἱ στίχοι
Τὸν γαλάζιον οὐρανὸ,
Καὶ ἐκλαιόνταν μὲ τὴν τύχη,
Καὶ μὲ τ᾽ἄστρο τὸ κακὸ,

90.

Εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ σκύψῃ
Κάθε δύναμι θνητὴ,
Καὶ ἡ πατρίδα του νὰ στρίψῃ
Παντελῶς δὲν ἠμπορεῖ.

91.

Τώρα ἀθάμπωτη ἔχει δόξα,
Καὶ μὲ φέρσιμο τερπνὸν
Βλέπει ἀδύνατα τὰ τόξα
Τῶν ἀντίζηλων ἐθνῶν·

92.

Καὶ λαοὺς ἀλυσοδένει,
Καὶ εἰς τὰ πόδια τοὺς πατεῖ,
Καὶ τὸ πέλαγο σωπαίνει
Ἂν τοῦ σύρῃ μία φωνή·

93.

Τέχναις, ἅρματα, σοφία,
Τήνε κάνουν δοξαστὴ,
Ὅμως θαὔρουνε εὐκαιρία
Νὰ τὴ φθείρουνε οἱ καιροὶ,

94.

Καὶ νὰ ἰδῇ τὸ ρίζικό της
Καθὼς εἶναι ἡ καταχνιὰ,
Ποῦ εἰς τὸ κλίμα τὸ δικό της
Κρύβει τὴν ἀστροφεγγιά.

95.

«Ποῦ εἶν' » θὰ λένε σαστισμένοι
»Τὸ Λεοντάρι τὸ Ἀγγλικό;
»Εἶναι ἡ χήτητου πεσμένη,
»Καὶ τὸ μούγκρισμα βουβό.»

96.

Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς νὰ ξαναζήσῃ
Ἦταν ἄξια, καὶ νὰ ἰδῇ
Ὁ ἐρχομὸς νὰ τὴν τιμήσῃ
Τοῦ ὑψηλότατου Ποιητῇ.

97.

Ἔστεκε 'ςτὸ μισημένο
Τὸ ζυγὸ μ' ἀραθυμιά·
Τὸ ποδάρι εἶχε δεμένο,
Ἀλλὰ ἐλεύθερη χαρδιά.

98.

Ἐχαθότουνε εἰς τὰ ὄρη
Ὁ Σουλιώτης ξακουστός·
Νὰ τὸν διώξῃ δὲν ἠμπόρει
Πεῖνα, δίψα, καὶ ἀριθμός. (13)

99.

Συχνὰ σπῶντας τὰ θηκάρια
Μὲ τὰ χέρια τὰ λιγνὰ,
Ὁρμοῦν 'ς ἄπειρα κοντάρια·
Ταῖς γυναῖκες των συχνὰ

100.

Μεγαλόψυχα τραβάει
Τὸ ἴδιον αἴσθημα τιμῆς,
Ποῦ κυττῶντας τὸν Κομβάϋ
Εἶχε ὁ ἀνδρεῖος Τραγουδιστής. (14)

101.

Ταῖς ἐμάζωξε εἰς τὸ μέρος
Τοῦ Τσαλόγγου τὸ ἀκρινὸ
Τῆς ἐλευθεριᾶς ὁ ἔρως,
Καὶ ταῖς ἔμπνευσε χορό· (15)

102.

Τέτοιο πήδημα δὲν τὸ εἶδαν
Οὔτε γάμοι, οὔτε χαραῖς,
Καὶ ἄλλαις μέσα τους ἐπήδαν
Ἀθῳότεραις ζωαῖς·

103.

Τὰ φορέματα ἐσφυρίζαν
Καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιὰ,
Κάθε γύρο 'ποῦ ἐγυρίζαν
Ἀπὸ 'πάνου ἔλειπε μιά·

104.

Χωρὶς γόγγυσμα κι' ἀντάρα
Παρὰ ἐκείνη μοναχὰ,
Ὁποῦ ἐκάναν μὲ τὴν χάρα,
Μὲ τὰ στήθια, 'ςτὰ γκρεμμά.

105.

'Στὰ ἴδια ὄρη ἐγεννηθῆκαν
Καὶ τὰ ἀδάμαστα παιδιὰ,
'Ποῦ τὴν σήμερο ἐχυθῆκαν
Πάντα οἱ πρῶτοι 'ςτὴ φωτιά.

106.

Γιατί, ἀλοίμονον! γυρίζοντας
Τς ηὗρε ὁ Μπάϊρον σκυθρωπούς;
Ἐγυρεύανε δακρύζοντας
Τὸν πλέον ἔνδοξο ἀπ' αὐτούς. (16)

107.

Ὅταν 'ςτῆς νυχτὸς τὰ βάθη
Τὰ πάντα ὅλα σιωποῦν,
Καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπο τὰ πάθη,
'Ποῦ 'ναι ἀνίκητα, ἀγρυπνοῦν,

108.

Καὶ γυρμένοι εἰς τὸ πλευρό τους
Οἱ στρατιώταις τοῦ Χριστοῦ,
Μύρια βλέπουν 'ςτ' ὄνειρό τους
Ξεψυχίσματα τοῦ ἐχθροῦ·

109.

Αὐτὸς ἄγρυπνος στενάζει,
Καὶ εἰς τὴν πλάκα τὴν πικρὴ,
Ποῦ τὸν Μπότσαρη σκεπάζει,
Γιὰ πολλὴ ὥρα ἀργοπορεῖ·

110.

Ἔχει πλάγιασμα θανάτου
Καὶ ἄλλος ἄντρας φοβερὸς (17)
Εἰς τὰ πόδια του ἀποκάτου,
Καὶ εἶναι ἀντίκρυ του ὁ ναός.

111.

Ἀκριβὸ 'σὰν τὴν ἐλπίδα
Ποῦ ἔχει πάντοτε ὁ θνητὸς,
Γλυκοφέγγει ἀπ' τὴ θυρίδα
Τς Ἅγιας Τράπεζας τὸ φῶς·

112.

Μέσαθε ἔπαιρνε ὁ ἀέρας
Μὲ δροσόβολη πνοὴ
Τὸ λιβάνι τῆς ἡμέρας,
Καὶ τοῦ τό 'φερνε ὡς ἐκεῖ.

113.

Δὲν ἀκοῦς γύρου πατήματα·
Μόν' τὸν ἴσκιο του θωρεῖς,
Ὁποῦ ἁπλόνεται 'ς τὰ μνήματα,
Ἔρμος, ἄσειστος, μακρὺς,

114.

Καθὼς βλέπεις καὶ μαυρίζει
Ἴσκιος νέου κυπαρισσιοῦ,
Ἂν τὴν ἄκρη του δὲ 'γγίζει
Αὖρα ζέφυρου λεπτοῦ.

115.

Πές μου, Ἀνδρεῖε, τί μελετοῦνε
Οἱ γενναῖοι σου στοχασμοί,
Ποῦ πολλήωρα ἀργοπαροῦνε
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴν ταφή;

116.

Σκιάζεσαι ἴσως μὴ χουμήσουν
Ξάφνου οἱ Τοῦρκοι τὸ πρωΐ, (18)
Καὶ τὸ στράτευμα νικήσουν,
Ποῦ ἔχει ἀνίκητην ὁρμή;

117.

Σκιάζεσαι τοὺς Βασιληάδες,
Ποῦ ἔχουν Ἕνωσιν Ἱερή,
Μὴ φερθοῦνε ὡσὰν Πασάδες
'Σ τὸν Μαχμοὺτ ἐμπιστευτοί;

118.

Ἢ σοῦ λέει 'ς τὰ σπλάγχνα ἡ φύσις
Μ' ἕνα κίνημα κρυφό, —
«Τὴν Ἑλλάδα θὲ ν' ἀφήσῃς,
»Γιὰ νὰ πᾷς 'ς τὸν Οὐρανό» —;

119.

Βγαίνει μάγεμα ἀπ' τὴ στάχτη
Τῶν Ἡρώων, καὶ τὸν βαστᾷ,
Καὶ τὴ θέλησι τοῦ ἀδράχτει·
Τότε αἰσθάνεται μὲ μιὰ

120.

Τὴν ἀράθυμη ψυχή του,
Ποῦ μὲ φλόγα ἀναζητεῖ
Νὰ τοῦ σύρῃ τὸ κορμί του
'Σὲ φωτιὰ πολεμική. —

121.

Τοῦ πολέμου ἔνδοξοι οἱ κάμποι!
Εἶδ' ἡ Ἑλλάδα τολμηρὰ
Καὶ τὸ Σοφοκλῆ νὰ λάμπῃ
Μέσα 'ς τὴν ἁρματωσιά·

122.

Καὶ εἶδε Αὐτὸν, 'ποῦ παρασταίνει
Μαζωμένους τοὺς Ἑφτὰ
'Σ τὴν ἀσπίδα αἱματωμένη,
Ὅπου ὡρκόνονταν φριχτά·

123.

Ἐτραγούδααν προθυμότερα
Ταῖς ᾠδαῖς του τὰ παιδιὰ,
Καὶ αἰσθανόντανε ἀντρειότερα
'Σ τὴν ἀνήλικη καρδιά·

124.

Καὶ τὰ μάτια τους 'γελοῦσαν,
Μάτια μαῦρα ὡς τὴν ἐλῃὰ
Τῶν μερτηῶν, ὁποῦ 'βαστοῦσαν
Τραγουδῶντας ταις γλυκά.

125.

—'Σ τὴ φωτιά! καὶ θρέφει ἐλπίδα
Νὰ νικήσῃ, νὰ ἠμπορῇ
Νὰ ἐπιστρέψῃ 'ς τὴν Πατρίδα,
Τὸ χοράσιο του νὰ εὑρῇ·

126.

Νὰ τοῦ λέγῃ μ' ἕνα δάκρυ·
«Χαίρου, τέκνο μου ἀκριβό,
»Εἰς τοῦ στήθους μου τὴν ἄκρη
»'Ελαβώθηκα καὶ ἐγώ.

127.

»Βάλε, φῶς μου, τὴν παλάμη
»Εἰς τὰ στήθια τοῦ πατρός·
»Νά, τὴν ζώνη 'ποῦ εἶχε κάμει
»Κόρη τούρκισσα τοῦ ἀντρός.»

128.

Καὶ τὸ πέλαγο ἀγναντεύει
Ἴσως τώρα ἡ χορασιά,
Καὶ ξεφάντωσι γυρεύει
Μὲ τραγούδια τρυφερά.

129.

«Τὸν γονηό μου, Πρόνοια Θεία,
»Κάμε τόνε νικητή,
»Εἰς τὰ χώματα, 'ς τὰ ὁποῖα
»Ἡ γυναῖκα ἀπαρατεῖ

130.

»Τὰ στολίδια, τὸν καθρέφτη,
»Καὶ ἀποκάτου ἀπ' τὸ βυζὶ
»Ζώνεται ἅρματα, καὶ πέφτει
»Ὅπου κίνδυνο θωρεῖ·

131.

»Κάμε Ἐσὺ μὲ τὴν μητέρα
»Τὴ γλυκειά μου νὰ ἑνωθῇ· (19)
»Ἔλα 'γλήγορα, πατέρα,
»Ὅλη ἡ Ἀγγλία σὲ καρτερεῖ.

132.

»Τὸ καράβι πότε ἀράχνει
«Εἰσὲ θάλασσα ἀγγλική;
»Μοῦ σπαράζουνε τὰ σπλάχνη,
»Ὁποῦ μοῦ ἔκαμες ἐσύ.

133.

»Πὲς, πότ' ἔρχεσαι;»... Ὁλοένα
Εἶν' τὸ πλοῖο του 'ς τὰ νερὰ,
Ποῦ φλοισβίζουνε σχισμένα,
Καὶ ποσῶς δὲ τ' ἀγροικᾷ.

134.

Ποῖος, ἀλοίμονον! μᾶς δίνει
Μίαν ἀρχὴ παρηγοριᾶς;
Ἀπ' αὐτὸν δὲ θὲ νὰ μείνῃ
Μήτε ἡ στάχτη του μὲ 'μᾶς·

135.

Θὰ τὴν ἔχουν ἄλλοι!...Ὦ! σῦρε,
Σῦρε, Μπάϊρον, 'ς τὸ καλό·
Ὕπνος ἔξαφνα σ' ἐπῆρε,
Ποῦ δὲν ἔχει ξυπνημό·

136.

Εἶναι ἀδιάφορο, δὲ βλάβει,
Ἂν ἐκεῖ σιμοτινὸ
Πλέξῃ ἡ τούρκικο καράβι,
Ἢ καράβι ἑλληνικό.

137.

Ἄκου, Μπάϊρον, πόσον θρῆνον
Κάνει, ἐνῷ σὲ χαιρετᾷ,
Ἡ Πατρίδα τῶν Ἑλλήνων·
Κλαῖγε, κλαῖγε, Ἐλευθεριά.

138.

Γιατὶ ἐκείτεταν 'ς τὴν κλίνη,
Καὶ τοῦ ἐβάραινε πολὺ
Πῶς γιὰ πάντα εἶχε νὰ μείνῃ,
Καὶ ἀπὸ Σὲ νὰ χωριστῇ·

139.

Ἀρχινάει τοῦ ξεσκεπάζει
Ἄλλον κόσμο ὁ λογισμὸς,
Καὶ κάθε ἄλλο σκοταδιάζει,
Καὶ τοῦ κρύβεται ἀπ' ἐμπρός.

140.

Ἀλλὰ ἀντίκρυ ἀπὸ τὰ πλάσματα
Τοῦ νοὸς τὰ ἀληθινὰ,
Τοῦ προβαίνουν δύο φαντάσματα
Ὁλοζώντανα καὶ ὀρθά·

141.

Ἡ ἀκριβή του θυγατέρα,
Καθὼς ἔμεινε μικρὴ, (20)
Ἐνῷ ἡ τύχη τὸν πατέρα
Ἐκαλοῦσε ἀλλοῦ, καὶ Ἐσύ.

142.

Ἐσὺ, θεία τοῦ ἀνθρώπου εἰκόνα,
Μὲ τὰ φέγγη σου, καὶ αὐτὴ
Ὁποῦ σ' ἔφθανε 'ς τὸ γόνα
Μὲ τὴν ὥρηα κεφαλὴ,

143.

Γιὰ 'λίγη ὥρα τοῦ σηκόνετε
Τοῦ ἄλλου κόσμου τὴ θωριὰ,
Καὶ 'ς ἐσᾶς ἀντισηκόνεται
Μὲ τὴν πρόθυμη ἀγκαλιά.

144.

Ἔτσι ὁ Ἄνθρωπος τοῦ Αἰῶνος, (21)
Ὅταν ἔπαυε νὰ ζῇ,
Καθὼς ἤθελεν ὁ φθόνος,
'Σ ἕνα ἀγνώριστο νησί,

145.

Καὶ εἶχε μάρτυρα εἰς τὸ βράχο
Τοῦ Θεοῦ τὸν ὀφθαλμό,
Καὶ τριγύρω του μονάχο
Τοῦ πελάου τὸ γογγυτό·

146.

Ἐνῷ ἀνάδινε, ἡ ψυχή του,
Μόνους ἄφησε νὰ ἐλθοῦν
Ἡ Γαλλία καὶ τὸ παιδί του (22)
Πρὸς τὰ μάτια, πρὶν σβυσθοῦν·

147.

Καὶ ὄχι ἡ μοῖρα, ὁποῦ σαράντα (23)
Νίκαις τοῦ ἄδραξε ἡ σκληρή,
Καὶ βαρύτερη εἶναι πάντα
'Σὲ καρδιὰ βασιλική·

148.

Ὄχι ἡ δόξα ἡ περασμένη,
Ποῦ μὲ βία πολεμικὴ
Τοῦ ἔδειχνε τὴν Οἰκουμένη,
Λέγοντάςτου· Ἀχαρτερεῖ.

149.

'Σ τὴν ταφήτου μὲ τὴν πάχνη
Χύν' ἡ βρύσι τὸ νερὸ,
'Ποῦ τοῦ 'δρόσισε τὰ σπλάχνη,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

150.

Ταῖς ἡμέραις, ὁποῦ ἂν μόνο
Τ' ὄνομάτου ἤθελε 'πῆς,
'Ωλιγόστευαν 'ς τὸ θρόνο
Τὴν αὐθάδεια οἱ βασιλεῖς,

151.

Κατὰ 'μᾶς καὶ Αὐτὸς ἀκόμη
Εἶχε ρίξει μία ματιά· (24)
Εἶναι ἡ δάφνη ὡραία 'ς τὴν κόμη,
Ὅταν φέρνῃ ἐλευθεριά.

152.

Ὤ! νὰ 'μάθαινε ὁ Μεγάλος
Πόσην ἔδειξε χαρὰ
'Αγροικῶντας ἕνας Γάλλος·
Ἐχαθῆκαν τὰ Ψαρά. (25)

153.

Φωνὴν τρόμου ἡ Ἑλλάδα σύρνει,
Σύρνει, καὶ ἔπειτα σιωπεῖ·
Ὅμως κρότους μὲς τῇ Σμύρνῃ
Ὅλη ἡ νύχτα ἠχολογεῖ.

154.

Νά, ἀνθοστόλιστο τραπέζι·
Δὲν εἶν' γέννημα Τουρκῶν,
Ὁποῦ τρώοντας περιπαίζει
Τὴν ἀντρεία τῶν Ψαριανῶν·

155.

Μύρια λόγια, γέλια μύρια,
Καὶ χτυποῦν τὰ φωτερὰ
'Σ τὰ ὀλογέμιστα ποτήρια,
Καὶ 'ς τὰ γέλια τὰ τρελλά·

156.

Μὲ ἁρμονίαις τοὺς κράζει ἡ λύρα,
Καὶ ἐπετάχτηκαν ὁμοῦ,
Λυσσιασμένοι ἀπὸ τὴν πύρα
Τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ κρασιοῦ·

157.

Καὶ χορεύουνε τριγύρου....
'Γειά σας, Γάλλοι εὐγενικοί! (26)
Εἶν' τὰ χώματα τοῦ Ὁμήρου
Ποῦ τὸ πόδι σας πατεῖ!

158.

Γιατί μὲς τ' ἀχρεῖα τους σπλάχνη
Τὸ φαγὶ καὶ τὸ πιοτὸ
'Σὲ φαρμάκι δὲν ἀλλάχνει,
Νὰ τοὺς φάῃ τὸ σωθικό;

159.

Καὶ ἀπ' τὴ μάνητα ν' ἀνάψῃ
Ἁρμοδιώτερος χορός,
Τὸν ὁποῖον μόνος νὰ πάψῃ
Σκληρὸς θάνατος καὶ ἀργός,

160.

Γιὰ ν' ἀρχίσουν τὴ χαράτους,
Ὄντας φάσματα ἐλαφρά,
Ἔμπροστὰ 'ς τὸ βασιλῆάτους,
Καὶ 'ς τὸ Μπάϊρον ἐμπροστά,

161.

Ὁποῦ φθάνοντας 'κεῖ κάτου
Ἴσως τοῦ 'μεινε ὡς ἐκεῖ
Ἡ ἀέρινη ἀγκαλιάτου,
Σὰν προτήτερα, ἀνοιχτή!

162.

Τόνε βλέπω! Τοῦ προβαίνουν
Ἄλλα φάσματα γοργά,
Ποῦ ἀκατάπαυστα πληθαίνουν
Σφόδρα, καὶ εἶναι Ἑλληνικά.

163.

Γιὰ τὴν ποθητὴν Ἑλλάδα
Τόσο πρόθυμα ῥωτοῦν,
Σὰν νὰ ἐζήταυν τὴ γλυκάδα
Τοῦ φωτὸς νὰ ξαναϊδοῦν.

164.

Κλάψαις ἄμετρα χυμέναις,
Χέρια ἁπλότρεμα, κραυγαῖς,
Ἱποῦ ἀπ' τς ἀντίλαλους 'πωμέναις
Εἶναι πλέον τρομαχτικαῖς.

165.

Ἐκειὸς σεβάσμια προχωρῶντας,
Καὶ μὲ ἀνήσυχαις ματιαῖς,
Τὰ προσώπατα κυττῶντας,
Καὶ κυττῶντας ταῖς πληγαῖς·

166.

«Ἡ Διχόνοια κατατρέχει
»Τὴν Ἑλλάδα· ἂν νικηθῇ,
»ΜΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΧΕΙ,
»Τ' ὄνομά σας ξαναζῇ.»

Παραλλαγαῖς.

Στρ. 6. Εἰς ἄλλο ἀρχαιότερο χειρόγραφο εὑρίσκονται ἡ ἑξῆς δύο στροφαῖς, ἡ πρώτη μόνον σχεδιασμένη·

«Φανερόνονται εἰς τὴν φύσι κἄποια ὑψηλὰ πνεύματα τὰ ὁποῖα ὁ Ἄπλαστος ἠθέλησε νὰ ἐντύσῃ μὲ θαυμάσιο φῶς,

Καὶ τόσο ἔνδοξα κινοῦνε
Εἰς τὰ χτίσματα τῆς γῆς,
'Ποῦ τὸ θαῦμα μαρτυροῦνε
Τῆς ἀγνώριστης Ἀρχῆς.

Στρ. 23. 'Ποῦ εἶν' σημεῖο τῆς κεφαλῆς του,
Σημεῖον Ἔλεου, Σωτηριᾶς,
'Ποῦ δὲν τό 'χανε οἱ γονεῖς του,
Καὶ τὸ 'λάβανε ἀπὸ 'μᾶς

Εἰς ταῖς ἔρμαις τους ἀγκάλαις,
'Ποῦ ἐλατρεύαν γιὰ θεοὺς
Ἀστραπαῖς, ἀνεμοζάλαις,
Καὶ βρονταῖς, καὶ ποταμούς.

Στρ. 24. Ὅτι ἐπρόβαλες τὴν ὄψι,
Ἀπίσω σου ἦρθαν στρυμωχτὰ
Ὅσα τέκνα σου εἶχαν κόψει,
Ὅταν ἦσουν 'ς τὴν ἐρμιά·

(Ἀθῶα τέκνα ἀραχνιασμένα
Ποῦ ἄνθρωπος δὲν τὰ μετρᾷ)
Καὶ μὲ χέρια τσακισμένα
Σὲ ἐσπρώξανε ὀμπροστά.

Στρ. 26. Καὶ ἡ ῥομφαία σου πυρωμένη
Ἀπ' τὴν Ἄπλαστη Φωνὴ
Εἰς τὰ ἐμπόδια ξεθυμαίνει
Τὸ θυμὸ τόσο βαρύ,

—

Καὶ ἀχαλίνωτη παγαίνει
Πρὸς τὰ ἐμπόδια καὶ βαρεῖ
Ἡ ῥομφαία σου πυρωμένη
Ὀχ τὴν Ἄπλαστη Φωνή,

—

Καὶ χουμάει κι' ὀμπρὸς παγαίνει
Μὲς τὰ ἐμπόδια, καὶ βαρεῖ
Ἡ ῥομφαία σου κτλ.

Στρ. 55. Καὶ ἐκεῖ ἀπάνου ἐλάβαν πλήθια
Ἀγκαλιάσματα, φιλιά,
Ὅσα κτλ.

Στρ. 86. Σιμὰ εἰς αὐτὴ τὴ στροφὴ εὑρίσκονται οἱ δύο τοῦτοι στίχοι·

Ἐβασίλευεν ἡ βία,
Ἡ ἁρπαγὴ καὶ ὁ σκοτωμός.

Καὶ εἰς τοῦτο τὸ μέρος τοῦ Ποιήματος ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς σχεδίασμα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἴδιο χειρόγραφο·

«Καὶ ἡ τούρκικη τυραννία ἔφθασε εἰς τὸ ἄκρο· τότε ἡ ἐρμιαῖς καὶ τὰ βουνὰ ἔγειναν προσκυνητάρια Ἐλευθερίας, ἐγιομίσανε θεοὺς, καὶ οἱ ἀντίλαλοι ἠχολόγησαν ἀπὸ ἅρματα καὶ ὑψηλὰ τραγούδια.

Βουνὰ, λόγγοι, καὶ γκρεμμοὶ,
'Λευθεριᾶς προσκυνητάρια,
Καὶ τὰ 'πάτησαν θεοί.

Στρ. 104
ςίχ. 4. Ῥοβολῶντας 'ςτὰ γκρεμμά.

Στρ. Ἀρχινᾷ καὶ ξεσκεπάζεται,
139-140. Ὁ ἄλλος κόσμος φανερὸς,
Καὶ κάθε ἄλλο σκοταδιάζεται
Καὶ τοῦ κρύβεται ἀπ' ἐμπρός.

Ὅμως μὲς τὰ σκοταδιάσματα
Τοῦ θανάτου τὰ στερνὰ,
Τοῦ ἀπομεῖναν δύο φαντάσματα
Ὁλοζώντανα καὶ ὀρθά.

Καὶ εἰς ἄλλο ἀρχαιότερο χειρόγραφο εὑρίσκεται σεσυμμένη ἡ ἑξῆς στροφὴ (ἴσως κατόπι τῆς Στρ. 139)·

Ὅθε τῆς αἰωνιότης
Τοῦ ἠχολόγησε ἡ φωνὴ
Μὲ ἠχολόγισμα δικό της·
Τέτοιο τέλος εἶναι ἀρχή.

Στρ. 143
στίχ. 4. Μὲ τὴν τρέμουσα ἀγκαλιά.

Στρ. 149. Ἐ τὴν ταφή του χύνει ἡ ἔρμη
Βρυσομάνα τὸ νερὸ,
Ποῦ τοῦ ᾽δρόσισε τὴ θέρμη,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

—

Εἰς τὴν πέτρα του τρεχάτο,
Καὶ καθάριο τὸ νερὸ,
Ποῦ τὸ αἰσθάνθηκε δροσάτο,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

—

Χύν᾽ ἡ βρύσι τὰ νερά της
Εἰς τὴν πλάκα, ποῦ κρατεῖ,
Κ᾽ εἶχε στείλει τὴ δροσιά της,
Εἰς τὴν ὕστερη στιγμή.

—

Χύν᾽ ἡ βρύσι μὲ τὴν πάχνη
Τὸ καθάριο της νερὸ,
Ποῦ τοῦ ᾽δρόσισε τὰ σπλάχνη,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

—

'Σ τὴν ταφή του δροσισμένο
Μουρμουρίζει τὸ νερὸ,
Μὲς τὸ στῆθος τὸ καϋμένο
Ὀχ τὸ ψυχομαχητό.

Ἀντὶ αὐτῆς τῆς στροφῆς εἶχε πρῶτα·

Γέρνει ἐτιὰ μυρολοΐστρα
Εἰς τὴν πλάκα 'ποῦ τὸν κλεῖ·
Οὔτε σάλπιγγες καὶ σεῖστρα
Ἂν λαλήσουνε ἀγροικεῖ. (α)

Στρ. 158. Γιατί ξάφνου 'σὲ 'λιγάκι
Τὸ φαγὶ καὶ τὸ πιοτὸ
Δὲ τοὺς ἔγεινε φαρμάκι,
Νὰ τοὺς φάῃ τὸ σωθικό;

Μεταξὺ τῆς Στρ. 162 καὶ 163 εὑρίσκονται σβυμμέναις ἡ ἑξῆς τέσσερες στροφαῖς·

Κάθε ἀδέξιο παλληκάρι,
'Ποῦ εἰς τῆς μάχης τὴ σφαγὴ
Εἶχε πέσει ὡσὰν λειοντάρι,
'Ποῦ ἀποθαίνοντας ξεσκλεῖ·

(α) Τούτη ἡ Ἐτιὰ εὑρίσκεται εἰς μία μικρὴ κοιλάδα κοντὰ εἰς μία βρύσι εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων ἐπήγαινε νὰ ξεδιψάζεται.—Σημ. τοῦ Π.

Κάθε γέρος, κάθε κόρη,
Κάθε ἀνήλικο παιδὶ,
Ὁποῦ τύραννοι αἱμοβόροι
Εἶχαν διώξει ἀπὸ τὴν γῆ,

Ἐνῷ ἐφταίγανε ὅσο φταίγουν
Τετραήμερα τ᾽ ἀρνιὰ,
Ὁποῦ ὠρφάνεψαν καὶ κλαίγουν
Μὲ βελάσματα συχνά·

Κατὰ δαύτονε κινιοῦνται
Μὲ μεγάλη ἐπιθυμιὰ,
Καὶ θωρῶντας τον βαστιοῦνται
Σαστισμένοι ἀπὸ μακρυά·

Στρ. 162. Στιχ. 2. Καὶ μὲ πρόθυμαις ματιαῖς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ
ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ.

(1) Λέγουν πῶς εὕρηκαν δυσκολία νὰ τοῦ ἐβγάλουν τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὸ χέρι, τόσο ἦταν πρησμένο ἀπὸ τὴ σφαγὴ ἐκείνων τοὺς ὁποίους

Ce héros a forcés d'accompagner son ombre. (a)

(2) Ὁ Μπάϊρον ἐπαρόμοιαζε εἰς διάφορα πράγματα τὸν Μίλτον· — εἰς τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν προθυμία του νὰ γυμνάζεται εἰς τ' ἄρματα, εἰς ταῖς διχόνοιαις του μὲ τὴ γυναῖκα του, εἰς τὸ νὰ ἦναι δυστυχισμένος (ὅταν κανεὶς στοχασθῇ ὅτι εὑρίσκονται καὶ ἄλλαις δυστυχίαις ἔξω ἀπὸ τὸ νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος φτωχὸς καὶ τυφλός)· καὶ τέλος πάντων εἰς τὸν τρόπον ὁποῦ ἐσχημάτισε τὰ καλήτερά του ποιήματα. Εἰς τὸ *Paradise Lost*, ἡ ἀντίθεσι ἀνάμεσα εἰς ταῖς πρωτόπλασταις εὐμορφιαῖς τῆς Κτίσις, καὶ τοὺς τρόμους τῆς Κόλασις, θέλει βέβαια ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν νοῦ τοῦ Μπάϊρον. Ἡ μελαγχολική του φύσι ἀγριεμένη ἀπὸ δυσαρέσκειαις ἐσύντρεξε εἰς τὸ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ξετυλίσῃ εἰς τὰ Ποιήματά του αὐτὴ τὴν ἀντίθεσιν εἰς ἄλλον τρόπο. Ἀλλὰ ἐτοῦτο τὸ μοιάσιμο δὲν τὸ εὑρίσκεις παρὰ ὅπου ὁ Μπάϊρον τὸ ἠθέλησε, γιατὶ ὁ Μίλτον ἐμελετοῦσε πολὺ τοὺς στίχους του. Ἡ δυσκολιὰ τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ συγγραφέας (ὁμιλῶ γιὰ τὸν μεγάλον συγγραφέα) δὲν στέκει εἰς τὸ νὰ δείξῃ

(a) Racine. Bajazet.

φαντασία καὶ πάθος, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ὑποτάξῃ αὐτὰ τὰ δύο πράγματα, μὲ καιρὸ καὶ μὲ κόπο, εἰς τὸ νόημα τῆς τέχνης.

(3) Ἴδε ταῖς ᾠδαῖς του ταῖς λυρικαῖς.

(4) Ὁ Λόρδ Μπάϊρον εἶχε γνώμη νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἀμερική.

(5) Μεταξὺ εἰς τ' ἄλλα ἐδιαβάσθηκαν εἰς μία ἀπὸ ταῖς ἐφημερίδες ταῖς Αὐστριακαῖς καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια· *Ἐλπίζομεν πῶς τὰ πολιτικὰ κατορθώματα τοῦ Λόρδ Μπάϊρον θὲ νὰ ἔχουν τὴν ἰδία τύχη τῶν ποιητικῶν·* καὶ τούτη τάχατε ἦταν εἰρωνεία! Ἂν δὲν ἤθελε διαβασθῇ εἰς Αὐστριακὴν Ἐφημερίδα, κανένας βέβαια δὲν ἤθελε τὴν καταλάβῃ.

(6) Ἰδὲ τὴν δεκάτην Ὠδὴ τοῦ *Paradise Lost.*

(7) Οἱ δικοί μας ἔλαβαν εἴδησι πῶς οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἀπόφασι νὰ τοὺς πλακώσουν ξάφνου τὸ ξημέρωμα τοῦ Χριστοῦ, νομίζοντας νὰ τοὺς εὕρουν μαζωμένους εἰς ταῖς Ἐκκλησίαις. Ἀλλὰ οἱ δικοί μας ταῖς ἐσφάλισαν, ἑτοιμάσθηκαν, καὶ ἔκαμαν θρῆνο εἰς τὸν ἐχθρό.

(8) Τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀχελώου — ἡ βόμβα ὁποῦ ἄνοιξε νερὸ εἰς τοὺς διψασμένους διαυθεντευτὰς τοῦ Ἀνατολικοῦ — τὸ ἀστροπελέκι ὁποῦ εἰς μίαν ἀπὸ ταῖς καθαρώτεραις νυκτιαῖς τοῦ Ἰουνίου ἔκαψε τὰ πολεμοφόδια τοῦ στρατεύματος τοῦ Δερβὶς Πασᾶ εἰς Λιανοκλάδι· ἦταν τριακόσιαις κάσαις φουσέκια, καὶ ἑκατὸν ὀγδοῆντα Τοῦρκοι 'ποῦ ἐφύλαγαν.

(9) Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν δώσει τὸ λόγο τους, ἂν οἱ Χιώταις ἔδιναν τ' ἄρματα νὰ μὴν τοὺς πειράξουν. Ἔγειναν ἐγγυηταὶ ὅλοι οἱ Πρόξενοι οἱ Εὐρωπαῖοι ὁποῦ ἦταν ἐκεῖ. Ἀφοῦ οἱ Χιώταις ἔδωσαν τ' ἄρματα, οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ τοὺς κόφτουν, καὶ τότες τῇ ἀληθείᾳ πολλοὶ ἔλεγαν τὰ λόγια ὁποῦ τοὺς βάνω εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν ἀκόλουθη στροφή.

(10) Ὅταν ἐπρωτοκατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λὸρδ Μπάϊρον ἔγραφε τὰ ἀκόλουθα·

La Grecia ora è posta fra questi tre partiti, o riconquistare la libertà, o divenire una dipendenza de' Sovrani Europei, o tornare una provincia turca. Non le rimane che una scelta fra questi tre. Ma la guerra civile non mi sembra che una strada agli ultimi due.

(11) Ἦλθε ὁ Μπάϊρον τὴν πρώτη φορὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς 1809.

(12) Εἶναι γνωστὸ ὅτι κάποιοι ἐκατηγόρησαν τὸν Λὸρδ Μπάϊρον πῶς μᾶς εἶπε σκλάβους.

(13) Ἰδὲ τὴν ἱστορία τοῦ Περεβοῦ, καὶ τὰ προλεγόμενα τοῦ ἀξιωτάτου Κυρίου Φωριὲλ, *Chansons populaires.*

(14) Ἰδὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὑοὺμ, καὶ τὴν περίφημη ᾠδὴ τοῦ Γράϋ, *The Bard.*

(15) Ἀνάμεσα εἰς ὅσα ἐγράφθηκαν θεώρησε κατ' ἐξοχὴν τὴν περιγραφὴ τοῦ Κυρίου Φωριὲλ, *Chansons populaires.*

(16) Ὁ Μάρκος ὁ Μπότσαρης εἶχε ἀποθάνει ὀλίγον καιρὸ πρὶν ἔλθῃ ὁ Μπάϊρον.

(17) Ὁ ἀνδρεῖος Κυριακούλης ὁποῦ ἐσκοτώθηκε εἰς τὸ Φανάρι. Κείτονται ὁ Μάρκος καὶ αὐτὸς ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας, ἀπ' ἔξω.

(18) Ἰδὲ τὴ σημείωσι Ἀρ. 7.

(19) Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Μπάϊρον ἦταν συγχισμένος μὲ τὴ γυναῖκα του.

(20) Τὰ ὑστερινὰ λόγια τοῦ Λὸρδ Μπάϊρον ἐστάθηκαν τοῦτα· *ὢ θυγατέρα μου! ὢ μαύρη Ἑλλάδα!*

(21) Les personnes mêmes qui détestèrent ce grand homme ont reconnu, que depuis dix siècles il n' avait point paru sur la terre un caractère plus extraordinaire. L' Europe entière a porté le deuil du Héros, et ceux qui ont contribué à ce grand forfait sont voués au mépris des générations présentes aussi bien qu' à ceux de la postérité.

(Discours de Lord Holland au Parlement. Pilote du 3 Août 1822).

(22) Τὰ ὑστερινὰ λόγια τοῦ Ναπολέοντος ἐστάθηκαν τοῦτα· *ὢ Γαλλία! ὢ παιδί μου!*

(23) Ἡ μεγαλήτεραις νίκαις τοῦ Ναπολέοντος λογαριάζονται σαράντα ἕως πενῆντα. *Ὁ ἀριθμός τους*, ἔλεγεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, *κρέμεται ἀπὸ τὸν τρόπον ὁποῦ θέλει τινὰς νὰ ταῖς θεωρήσῃ.*

(24) Et après s' être arrêté sur ce pays (la Grèce) il (Napoléon) a repris:

La Grèce attend un libérateur! . . . Ce serait une

belle couronne de gloire! . . . Il inscrirait son nom à jamais avec ceux d'Homère, Platon, Epaminondas! . . . Je n'en ai peut-être pas été loin! . . .

Mémorial de Ste **Hélène par Las-Cases. Journal du 10 au 12 Mars 1816. Tom. II. p. 366.**

(25) Παράρτημα τοῦ ἀριθμοῦ 34.ου τοῦ *Φίλου τοῦ Νόμου*·

Σμύρνη 2 Ἰουλίου.

Ὁ ἐνταῦθα Κύριος Ἀρνὼδ Γάλλος (**Arnaud**) εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εὐθύμησε μὲ μεγάλην φαιδρότητα, καὶ συγκαλέσας εἰς λαμπρὸν συμπόσιον ὅλους τοὺς φίλους του, συνεκρότησε χορὸν καὶ μουσικὴν, καὶ ἔδειξε τὴν εὐφροσύνην τῆς ψυχῆς του μὲ τὰ πλέον ζωηρὰ αἰσθήματα. Ὁ ἀξιέπαινος καὶ λαμπρὸς Πρόξενος τῆς Γαλλίας κύριος Π. Δαβὶδ, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὴν πατρίδα μας φιλοτιμία γνωρίζεται καὶ κηρύττεται ἀπὸ ὅλους, ἐμέμφθη κατὰ πολλὰ καὶ ἤλεγξε τὸ χαιρέκακον τοῦτο κίνημα. Ὅλοι οἱ εἰς ταύτην τὴν πόλιν εὑρεθέντες Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ, καὶ πολλοὶ τῶν Εὐρωπαίων, ἐλυπήθησαν διὰ τῶν Ψαρῶν τὸ δυστύχημα καὶ ἔδειξαν μεγάλην κατήφειαν.

(26) Στοχάζομαι ὅτι κανεὶς δὲν θέλει ἀμφιβάλῃ πῶς τοῦτο ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους μόνον, ὁποῦ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔκαμαν χορὸ καὶ δεῖπνο, καὶ ὄχι εἰς ὅσους ἐγεννήθηκαν εἰς τὴ γῆ τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐγένειας.

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ. (1)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

ΥΠΟΘΕΣΙ.

Ὁ Λάμπρος ἀπάτησε τὴ Μαρία, δεκαπέντε χρονῶν κόρη, τάζοντάς της νὰ τὴ στεφανωθῇ, κ' ἔλαβε μ' αὐτὴ τέσσερα τέκνα, μία θυγατέρα, καὶ τρία ἀρσενικά, καὶ τὰ ἔῤῥιξε εἰς ὀρφανοτροφεῖο. Δεκαπέντε χρόνοι εἶχαν περάσει, κ' ἔζουσε ἡ Μαρία εἰς τὸ σπίτι τοῦ Λάμπρου ἀστεφάνωτη, καὶ τὴν ἐμάραινε ἡ ἀτιμία της καί, ἀκοίμητη μέριμνα, ἡ ἄγνωστη τύχη τῶν παιδιῶν της. Εἰς αὐτὸ ἐφαίνετο ἀδιάφορος ὁ Λάμπρος, καὶ ἀναίσθητος εἰς τὸν πόνο τῆς δυστυχισμένης μητρός· καὶ εἰς ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, τοῦτος ὁ κακοήθης, ἀλλὰ μεγαλόψυχος, ἄνδρας, ἑνωμένος μὲ τοὺς Ἕλληνες ἐπολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, παρακινούμενος καὶ ἀπὸ τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατο ἑνὸς ἱερομονάχου, ἀδελφοῦ τῆς Μαρίας, τὸν ὁποῖον εἶχε κάψει ζωντανὸν ὁ τύραννος τῆς Ἠπείρου. (Ἐδῶθεν ὁ ποιητὴς ἐλάβαινε ἀφορμή, — εἴτε ἐπεισοδικῶς, εἴτε ἀλλέως, ἀγνοῶ, — νὰ παραστήσῃ τὸν ἅγιον ἄνδρα, ὁποῦ μέσα εἰς τὸ μαρτύριο ἔβλεπε θεῖα δράματα, κ' ἐπροφήτευε τὴν ἀναγέννησι τῆς Ἑλλάδας.) Εἰς τὸ στρατόπεδο, ὅπου ἦταν ὁ Λάμπρος, κ' ἐνῷ αὐτὸς μὲ τὴ φυσικὴ δύναμι τοῦ λόγου του ἐνθουσίαζε τοὺς συντρόφους του, παρουσιάζεται ἕνας νέος, Τοῦρκος, καὶ τοὺς εἰδοποιεῖ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἑτοιμάζονται, εἰς ἕναν διωρισμένον καιρὸ καὶ τόπο νὰ τοὺς στήσουν καρτέρι γιὰ νὰ

τοὺς καταστρέψουν. Μετὰ ταῦτα ὁ νέος δείχνει ὅτι κἄτι ἄλλο ἔχει νὰ φανερώσῃ μυστικὰ τοῦ Λάμπρου, τοῦ ὁποίου 'μιλεῖ ἄφοβα, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τὸν ἐφύλαξε ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν ἄλλων πολεμιστάδων ὅταν ἐπαρουσιάσθηκε εἰς τὸ στρατόπεδο· τοῦ ξεσκεπάζεται ὅτι εἶναι κόρη, καὶ ὅτι ἐμίσησε τοὺς ὁμογενεῖς της ἀφοῦ τοὺς εἶδε νὰ θυσιάσουν μία Χριστιανὴ φιλενάδα της, ἀγάπησε τοὺς Χριστιανοὺς μόλις εἶδε πόσον ἥσυχα ἐκείνη ἡ νέα ἐπήγαινε εἰς τὸν θάνατο, καὶ ἐνθυμούμενη πόσα αὐτὴ τῆς ἔλεγε γιὰ τὴ δύναμι τοῦ Σταυροῦ, παρακαλεῖ τὸν Λάμπρο, γιὰ τὸ καλὸ 'ποῦ τοὺς ἔκαμε ἐκείνη τὴν ἡμέρα, νὰ τὴ βαφτίσῃ. Ἡ ὡραιότης τῆς κόρης, καὶ ἡ εὐαισθησία της, ἐμπνέουν τοῦ Λάμπρου σφοδρότατον ἔρωτα· καὶ 'γλήγορα κατορθόνει νὰ πλανέσῃ τὸ ἀδύνατο καὶ αἰσθαντικὸ κοράσι, καθὼς εἶχε ἀπατήσει πολλαῖς ἄλλαις, ἡ μαγευτικὴ χάρι τοῦ τρόπου καὶ τῆς ὁμιλίας του. Ποτὲ ὅμως, μέσα εἰς κἀμμίαν ἄλλη ἀγκαλιά, δὲν εἶχε αἰσθανθῆ ὁ Λάμπρος τόσο βαθυὰ νὰ ταραχθῇ ἡ συνείδησί του· καὶ μίαν ἡμέρα, ἐνῷ ἐκύτταζε τὰ χαριτωμένα κινήματα τῆς κόρης ὁποῦ ἐμιλοῦσε, ξανοίγει εἰς τὴ δεξιά της παλάμη αἱματώδη σταυρὸ, καὶ εἰς τὸ λαιμό της πλεξίδα, τὰ ἴδια γνωρίσματα τὰ ὁποῖα εἶχε κάμει τῆς θυγατρός της ἡ Μαρία, ὅταν αὐτὸς ἔμελλε νὰ τὴν ἁρπάξῃ γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν μητρικὴν ἀγκάλη. Σέρνει ὁ Λάμπρος φωνὴ φρίκης, καὶ ἡ δυστυχισμένη νέα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ πατρός της μαθαίνει τὴν ἀνέκφραστη συμφορά της.

*

* *

Εὑρίσκεται ὁ Λάμπρος μόνος μὲ τὴ θυγατέρα του εἰς μία βάρκα εἰς τὴ μέση τῆς λίμνης· εἶναι φεγγάρι· αὐτὴ, καθισμένη εἰς τὴ πρύμνη, μακρυὰ ἀπὸ τὸν πατέρα της, μὴ λάχῃ καὶ τὸν ἐγγίξῃ, καὶ μὲ ξέπλεκα τὰ μαλλιὰ ἀφημένα εἰς τὸ πρόσωπό της, νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὸ φῶς, ὅλη μαζωμένη μελετάει τὴ συμφορά της. Λάμνει ὁ Λάμπρος, καὶ δὲν τὴν κυττάζει· ἔξαφνα ἀκούει βρόντο· γυρίζει·—ἡ κόρη ἐῤῥίχθηκε εἰς τὴ λίμνη. Θὰ πάῃ νὰ τὴ γλυτώσῃ; ἢ, καλήτερα, θὰ τὴν ἀφήσῃ; Ἐνίκησε εἰς τὴ ψυχή του τὸ δεύτερο. Ἀπομακραίνεται μὲ βία, νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴ λίμνη, ὁποῦ σκεπάζει τὸ κορμὶ τῆς θυγατρός του. Εἰς αὐτὴ τὴν ἴδια νυχτιὰ, παραμονὴ τοῦ Πάσχα, ἡ Μαρία, τῆς ὁποίας ἦταν ἄγνωστα τὰ πάντα, ἔστεκε μονάχη εἰς τὸ παραθύρι, περιμένοντας τὸν Λάμπρο, καὶ μ᾽ ὅλον ὅτι ἐκόντευε νὰ ξημερώσῃ ἡ Λαμπρὴ, ὅμως αὐτὴ ἐτραγουδοῦσε λυπηρὰ τραγούδια. Φθάνει ἐκεῖνος, καὶ τὴν ξαφνίζει μὲ τὴν τρομασμένην ὄψι του· καὶ στενεμένος ἀπὸ ταῖς ἐρώτησες τῆς γυναικὸς, ζαλισμένος ἀπὸ τὸν τρόμο, τῆς ξεμυστηρεύεται ὅ,τι τοῦ συνέβηκε.

*

* *

Τὸ ἑσπέρας τῆς Λαμπρῆς ἡ δυστυχὴς Μαρία δέεται μὲ συντριβὴ καρδίας καὶ μὲ ἄκρα ταπείνωσι· ὁ Λάμπρος εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἐκκλησία, ὅπου εἶχε προσφύγει νὰ εὕρῃ παρηγορία εἰς τὴν ἀπελπισία του, ἀπιστεῖ τελοσπάντων εἰς τὴ δύναμι τῆς μετάνοιας, καὶ ἐνῷ προσπαθεῖ νὰ

πνίξη, καθὼς εἶχε κάμει πάντοτε, τὴ φωνὴ τῆς συνείδησις, καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἰδού, ἡ Θεία Δίκη τοῦ στέλνει ἀπὸ τὸ μνῆμα τὰ τρία ἀρσενικὰ παιδιά του, ὁποῦ τὸν κυνηγοῦν, καὶ δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ πρὶν τοῦ φιλήσουν στανικῶς τὸ στόμα.

* * *

Τῆς Μαρίας ἐπάρθη ὁ νοῦς, ἀδύνατος νὰ ὑπομείνῃ τὸ βάρος τόσης συμφορᾶς· καὶ εἰς τὴ τρέλλα της ἡ δύστυχη, μεταξὺ εἰς τ' ἄλλα, ζητάει νὰ στεφανωθῇ μὲ τὸν Λάμπρο· καὶ τοῦτος γιὰ νὰ τὴν ἡσυχάσῃ διορίζει νὰ ἑτοιμασθῇ τάχα ὁ γάμος.

* * *

Ὁ Λάμπρος ἀπελπισμένος γκρεμίζεται ἀπὸ ἕνα βράχο, καὶ πέφτει ἐκεῖ ὅπου εἶχε καταποντισθῇ ἡ θυγατέρα του. Τέλος αὐτοῦ φθάνει καὶ ἡ Μαρία, τρελλή, καὶ θαῤῥῶντας ὅτι τὰ βάθη τῆς λίμνης, ὅπου μέσα ἔβλεπε ἀπαράλλακτα τὸν οὐρανό, τὰ δέντρα, καὶ τὴν πρασινάδα, ἦταν ἄλλος κόσμος, καὶ ἐλπίζοντας νὰ ζήσῃ εἰς ἐκεῖνον ἡσυχώτερα, ῥίχνεται μὲ χαρὰ ἐκεῖ μέσα καὶ πνίγεται.

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ.

I.

«Ἐκειὸς, 'ποῦ ἀκούει καὶ τὴ δροσιὰ 'ποῦ στάει,
»Βλέπει τὰ βάσανά μου, καὶ βογγάει.

II.

«Βλέπεις τούτους τοὺς τάφους; χάμμιὰ 'μέρα
»'Εδῶ μέσα καὶ σὺ θὲ νὰ κοιμᾶσαι,
»Ἕως ὅπου ἀπὸ 'ψηλὰ θέλει βουίση
»Ἡ σάλπιγγα ἡ στερνὴ νὰ σὲ ξυπνήση.»

III.

«Καὶ δὲ σ' εἶδα ποτὲ δάκρυα νὰ χύσης,
»Παρὰ 'λίγη στιγμὴ πρὶν μ' ἀτιμήσης.»

IV.

«Τρέχω καὶ χάνω 'ς τὸ δεξί της χέρι
»Αἱματώδη σταυρὸ μ' ἕνα μαχαῖρι.»

V.

«Κι' ὅταν ἀκούω ξένο παιδὶ κοντά μου,
»Μ ά ν α, νὰ λέη, μοῦ σχίζεται ἡ καρδιά μου.

VI.

«Νὰ γελᾶ, καὶ νὰ κλαίη, καὶ νὰ κοιμᾶται.»

VII.

«'Αλλὰ πάντα 'ς τὴν ἔρημη τὴν κλίνη,
»Πάντα θανάτοι, δυστυχιαῖς, καὶ θρῆνοι.»

VIII.

«Τραβάω συλλογισμένη ὅλη τὴ 'μέρα,
»Κ', ἔπειτ' ἀπ' τὸ φαρμακισμένο δεῖπνο,
»Γιομάτο μαῦρα ὀνείρατα τὸν ὕπνο.»

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ. (2)

IX.

Μοῦ φαίνεται πῶς πάω καὶ ταξειδεύω
'Σ τὴν ἐρμιὰ τοῦ πελάγου εἰς τ' ὄνειρό μου·
Μὲ τὸ κῦμα, μὲ τς ἀνέμους, παλεύω
Μοναχὴ, καὶ δὲν εἶσαι εἰς τὸ πλευρό μου·
Δὲ βλέπω μὲ τὸ μάτι ὅσο γυρεύω
Πάρεξ τὸν οὐρανὸ 'ς τὸν κίνδυνό μου·
Τόνε τηράω, βόηθα, τοῦ λέω, δὲν ἔχω
Πανὶ, τιμόνι, καὶ τὸ πέλαο τρέχω.

Κι' ὅτι τέτοια τοῦ λέω, μέσα μὲ θάῤῥος
Νά σου τὰ τρία τ' ἀρσενικὰ πετιοῦνται·
Τοῦ καραβιοῦ τὰ ξύλα ἀπὸ τὸ βάρος
Τρίζουν τόσο, 'ποῦ φαίνεται καὶ σκιοῦνται·
Τότε προβαίνει ἀφεύγατος ὁ χάρος,
Καὶ στρυμωμένα αὐτὰ κρυφομιλιοῦνται,
Κι' ἀφοῦ ἔχουν τὰ κρυφὰ λόγια 'πωμένα,
Λάμνουν μὲ κἄτι κουπιὰ τσακισμένα.

Μ' ἕνα πικρὸ χαμόγελο 'ς τὸ στόμα
Ἔρχεται ἡ κόρη ἐκεῖ καὶ μὲ σιμόνει·
Τῆς τυλίζει ἕνα σάβανο τὸ σῶμα,
Ποῦ 'ς τὸν ἀέρα ὁλόασπρο φουσκόνει·
Ἀλλὰ πλειὰ χλωμιασμένο εἶναι τὸ χρῶμα
Τοῦ χεριοῦ 'ποῦ ὀμπροστά μου ἀντισηκόνει,
Καὶ τῆς τρέμει, ὅπως τρέμει τὸ καλάμι,
Δείχνοντας τὸ σταυρὸ 'ς τὴν ἀπαλάμη.

Καὶ βλέπω ἀπ' τὸ σταυρὸ καὶ βγαίνει αἷμα
Μαῦρο μαῦρο, καὶ τρέχει ὡσὰν τὴ βρύσι·
Μοῦ δείχνει ἡ κόρη ἀνήσυχο τὸ βλέμμα,
Τάχα πῶς δὲ 'μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσῃ.
Ὅσο ἐκειὰ τὰ κουπιὰ σχίζουν τὸ ῥέμα,
Τόσο τὸ κάνουν γύρω μου ν' αὐξήσῃ·
Συχνοφέγγει ἀστραπὴ, σχίζει τὸ σκότος,
Καὶ τῆς βροντῆς πολυβουίζει ὁ κρότος.

Καὶ τὰ κύματα πότε μᾶς πηδίζουν,
Ποῦ 'ς τὰ νέφη σοῦ φαίνεται πῶς νά 'σαι,
Καὶ πότε τόσο ἀνέλπιστα βυθίζουν,
Ποῦ μὴν ἀνοίξῃ ἡ κόλασι φοβᾶσαι·
Οἱ κουπηλάταις κατὰ μὲ γυρίζουν,
Βλασφημοῦν, καὶ μοῦ λένε· Ἀνάθεμά σε.
Ἡ θάλασσα ἀποπάνου μας πηδάει,
Καὶ τὸ καράβι σύψυχο βουλιάει.

Μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια ἐνῷ 'ς ἐκείνη
Τὴν τρικυμιὰ, 'ποῦ μ' ἄνοιξε τὸ μνῆμα,
Τινάζομαι μὲ βία, καὶ δὲ μ' ἀφίνει
Νὰ βγάλω τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ κῦμα,
Βρίσκομαι ἡ ἔρμη ἀνάποδα 'ς τὴν κλίνη,
'Ποῦ ἄλλαις φοραῖς τὴ 'ζέσταινε τὸ κρῖμα,
Καὶ πικρότατα κλαίω πῶς εἶναι δίχως
Τὸ στεφάνι, 'ποῦ μὤταξες, ὁ τοῖχος.

Ο ΜΑΡΤΥΡΑΣ.

Καθὼς ἐσημείωσα εἰς τὴν Ὑπόθεσι, ἔμπαινε εἰς τὸ σχέδιο τοῦ ποιήματος ἕνας ἱερέας θυσιασμένος ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

X.

Ἔψεναν τὸν ἱερέα, καὶ ὁ Ἀλῆς ἐφώναζε τῶν δούλων του,

Τὰ κάρβουνα τοῦ σκύλου ἀνάρῃα ἀνάρῃα.

Εἶχε μίαν ἀπίστευτη ἱλαρότητα. Πῶς; τάχα ἀναπαύεται εἰς δροσερὴ χλωρασιά; Καὶ ὁ Ἀλῆς περιπαίζοντάς τον· «Τί σοῦ φαίνεται, ἅγιε ἄνθρω-»πε; βλέπω καλὰ ὅτι εἶσαι συνειθισμένος νὰ θαυ-»ματουργῇς· ὁλοένα γυρίζεις, δίχως νὰ κινᾷς μή-»τε χέρι, μήτε πόδι, κ' εἶσαι ὅλος ἕνα κομμάτι. »Εὖγε σου· Παρακάλει τὸν Ἰησοῦ νὰ σὲ σώσῃ τὸ »'γληγορήτερο.» Τότε ὁ ἱερέας κινῶντας τὰ χείλη του πλέον φλογερὰ ἀπὸ τ' ἀνθράκια, ἔλεγε· «Εὐ-»λογημένη τούτη ἡ φλόγα! Ἀκούω φτερούγιασμα »'ποῦ ἔρχεται μακρόθε, καὶ μοῦ φέρνει τὴν εὐωδία »τοῦ κρίνου. Ἅ! σὲ θωρῶ, ἅγιε Ἄγγελε! Βέβαια »ἐσὺ θὰ ἔβρεξες δροσιὰ ἀπάνου εἰς τοῦτα τὰ κάρ-»βουνα, ὅμοια μ' ἐκείνη τῶν παιδιῶν εἰς τὴν κάμι-»νο. Τί κάνει αὐτός; Τεντόνει τ' ἀθάνατο δάχτυλο,

»καὶ γράφει εἰς τὸν ἀέρα, ὡσὰν εἰς μάρμαρο, μὲ »πύριναις γραμμαῖς πράμματα τὰ ὁποῖα δὲν ἐν-»νοῶ.»

Εἰς τὸ ὅραμα τοῦ ἱερέα ἐφαίνετο ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχη, καὶ οἱ Βασιλεῖς τῆς ἱερᾶς Ἑνώσεως ᾽ποῦ ἐκαταπολεμοῦσαν τὴν Ἐλευθερία. Ἔβλεπε καὶ Τούρκων κεφαλαῖς ὁποῦ ἐροβολοῦσαν μέσα εἰς τὸν λάκκο ᾽ποῦ ἐτριγύριζε τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι, καὶ ὁ ἐνθουσιασμένος μάρτυρας τοὺς ἐφώναζε·

Σταθῆτ᾽ ἐκεῖ· δὲ σᾶς ξυπνάει ᾽ς τὸν λάκκον
Ἡ κραυγὴ τῶν σκυλιῶν καὶ τῶν κοράκων.

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΕ ΤΗ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ.

XI.

«Ἐπήγαινε μὲ βία καὶ δὲν ἀργοῦσε·
»Κύτταξέ με νὰ ἰδῇς πῶς ἐκυττοῦσε.»

XII.

«Ἐτέλειωσες τῆς θλίψις τὸν ἀγῶνα·
»Ἔλα κοντά μου, ἐρωτικὴ τρυγόνα.»

XIII.

Γυναῖκα, ὠϊμὲ, τὴν ἐδική του κόρη!

XIV.

Καὶ τριγύρου τ' αὐτὶ δὲν ἀγροικάει
Πάρεξ τὸ ῥεῦμα ὀχ τὸ κουπὶ 'ποῦ στάει.

XV.

Τρέμει 'ς τὴν πρύμνη ἡ κόρη καθισμένη,
Ξέπλεκα ὀμπρὸς ὡς κάτου τὰ μαλλιά της,
Νὰ μὴ 'δῇ τὸ φεγγάρι 'ποῦ προβαίνει.

XVI.

Λογιάζει . . . .
Κάθε ἐμπόδιο 'ποῦ βρίσκει 'ς τὸ κουπί του,
Πῶς τὸ κορμὶ τῆς θυγατρός του ἀμπώχνει.

XVII.

Καὶ μήπως, 'ς τὴ στιγμὴ 'ποῦ θὲ ν' ἀράξῃ,
Τὸ κῦμα 'ς τὴ στερηὰ τοῦ τὴν πετάξῃ.

ΔΥΟ ΑΣΜΑΤΑ

ΟΠΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΑΕΙ Η ΜΑΡΙΑ.

Ἡ Μαρία στέκει 'ς τὸ παραθύρι, ὁποῦ ἀγναντεύει τὴ θάλασσα, περιμένοντας τὸν Λάμπρο· τραγουδάει ἡ ἀπαρηγόρητη μάνα, πρῶτα «Τὰ δύο 'Αδέλφια», καὶ ὕστερ' ἀπὸ μικρὴ παῦσι τὴν «Τρελλὴ Μάνα».

Οἱ δυστυχεῖς, *σημειόνει ὁ ποιητὴς*, συνειθοῦν νὰ τραγουδοῦν ᾄσματα ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασί τους.

XVIII.

ΤΑ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΙΑ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

'Ομοίως τ' ἀγγελούδια,
'Ανέσπερα ἀστέρια,
Τοῦ Πλάστη ἀπ' τὰ χέρια,
Ἐβγαῖναν λαμπρά·

Κ' ἐφώναξαν· χαῖρε,
Νεοφώτιστο θᾶμα!
Κ' ἐδένοντο ἀντάμα
Μὲ τὴν ἀγκαλιά.

Καὶ τ' ἄνθη ἀπ' τὰ δέντρα
Ξεπέφτουν, ἰδές τα,
Παράπολυ ἡ ζέστα
Τοῦ ἡλιοῦ τὰ βαρεῖ·

Ξεπέφτουν ἀνάμεσα
'Σ τὰ χόρτα τοῦ τόπου,
Ὡς πέφτει τοῦ ἀνθρώπου
Τοῦ μαύρου ἡ ζωή.

Ἡ Αὐγοῦλα ποῦ νά 'ναι;
Κοντεύει τὸ βράδυ,
'Ποῦ μαῦρο σκοτάδι
Ξαπλόνει 'ς τὴ γῆ.

Πηγαίνει ἐκεῖ 'ποῦ 'ναι
Ψηλὸ κυπαρίσσι,
Πηγαίνει 'ς τὴ βρύσι·
Δὲν εἶναι οὐδ' ἐκεῖ.

'Σ τ' ἁλῶνι, 'ς τ' ἀμπέλι,
'Σ τὸ δρόμο κυττάζει,
Καὶ τέλος φωνάζει·
«Αὐγοῦλα μου, Αὐγή!»

«Αὐγή μου» συχνότατα
Τοῦ 'βγῆκε ἀπ' τὰ στήθη,
Καὶ «Αὐγή μου» ἀπεκρίθη
Μία ἄλλη φωνή·

Πῶς εἶν' τῆς Αὐγούλας
Ὁ Ἀνθὸς ἐστοχάσθη,
Καὶ πρόθυμα ἐβιάσθη
Κατὰ τὴν Αὐγή.

Ἐγύρευε ἀνήσυχος,
Ὡσὰν περιστέρι,
Γιὰ ναὔρῃ τὸ ταῖρι,
Καὶ δὲν τοῦ βολεῖ·

Καὶ τρέχει καὶ τρέχει
Παντοῦ νὰ κυττάξῃ,
Καὶ δίχως νὰ κράξῃ
Δὲ μνέσκει στιγμή.

'Σ τὸ μάτι μαχρόθεν
Ὁ τοῖχος ἀσπρίζει,
Καὶ γύρω του ἀνθίζει
Ἡ δάφνη, ἡ μυρτηά·

'Αλλὰ ἄνανθη κλαίει,
'Ομπρὸς εἰς τὴ θύρα,
Τοῦ ἀνθρώπου τὴ μοῖρα
Κλονόγυρτη ἐπιά.

Τὴν εἶδε προβαίνοντας
'Σ τὴ μέση, κ' ἐφώναξε·
«Αὐγοῦλα μου, ἐτρόμαξε
»'Ο 'Ανθός σου πολύ.»

'Ετοῦτα λαλῶντας,
Κοντά της πηγαίνει·
'Η Αὐγοῦλα σωπαίνει,
Καὶ δὲν τοῦ 'μιλεῖ.

Προσκέφαλο κόκκινο
Τῆς κεῖται ἀποκάτου,
Κρεββάτι θανάτου
Στενὸ καὶ πικρό·

Θανάτου στεφάνι
Τριγύρου 'ς τὴν κόμη·
Εἶν' ὤμορφη ἀκόμη
'Σ τὴν ὄψι πολύ.

Ὁ Ἄγγελος ἴσως,
Ποῦ παίρνει τὸ μίλημα,
Τῆς 'πῆρε μὲ φίλημα
Γλυκὸ τὴν ψυχή·

Γιατὶ ἔχει χαμόγελο
Ἀκόμη 'ς τὸ στόμα,
Ποῦ λὲς καὶ 'ς τὸ χῶμα
Δὲν πρέπει νὰ 'μπῇ.

Δὲν εἶν' πεθαμμένη·
Τὴν ὄψι τηρᾶτε·
Κοιμᾶται, κοιμᾶται,
Εἰς ὕπνο βαθύ·

Ἀνήσυχου ὀνείρου
Τρομάρα, μαυρῖλα,
'Σ τὰ χέρια, 'ς τὰ χεῖλα,
Τὰ χρώματα σβυεῖ.

Τὴ γύρευε τόσο,
Καὶ τέλος τὴν βρέσκει,
Ἀκίνητος μνέσκει
Γιὰ νὰ τὴ θωρῇ.

(Καθίζει εἰς τὸ προσκέφαλο σιμὰ 'ς τὴν Αὐγοῦλα)

'Αθῴα πεταλοῦδα,
'Σ τῆς κάψας τὴ λαύρα,
Γυρεύει μιὰν αὖρα
Γιὰ νὰ δροσισθῇ·

Κ' ἐκεῖ κατὰ τύχη
'Σὲ μνῆμα ἀκουμπάει,
'Ποῦ ξάφνου φυσάει
Μία αὖρα γλυκή·

Τὸ φύσημα αἰσθάνεται,
'Ποῦ στέλνει τ' ἀέρι,
Κ' ἡ ἀθῴα δὲν ἠξέρει
Ποῦ χάθεται, ποῦ.

«Ψυχή μου» τὴν κράζει
Τὸ ἀνήλικο στόμα·
Δὲν 'ξέρει τὸ σῶμα
Πῶς εἶναι νεκρό·

Πῶς εἶναι 'ϛτὸν τόπο,
'Ποῦ δρόμο δὲν ἔχει
Λαμπρὰ νὰ μὴν τρέχῃ
Λευκότατο φῶς.

* * *

Γλυκόφωνο σήμαντρο,
'Ποῦ κράζει ἀπ' τὸ σπίτι
Τὸν γέρον ἐρμίτη
Νὰ 'πῇ τὸ 'σπερνό.

Ὦ σήμαντρο, ὁπότε
Καλεῖς εἰς τὸ μυρι-
στικὸ πανηγύρι,
Ἡ ἠχώ σου τερπνή·

'Αλλ' ὅποτε, ὦ σήμαντρο,
'Πεθαίνουν ἀθῷοι,
Κι' ἀργὸ μυρολόϊ
'Αρχίζεις, — πικρή·

Τὸν ἦχο, 'ποῦ τώρα
Σὺ χάνεις, μὴν πάψῃς·
'Αλλ' ἄργειε νὰ κλάψῃς
'Ανθρώπου θανή·

Κ' ἐγὼ θέλει παρα-
καλέσω τὴν φύσι,
Νὰ μὴ σὲ γκρεμίσῃ
Σεισμοῦ ταραχή.

Τοῦ Ἑσπέρου τὴ λάμψι
Θωρῶ νὰ προβάλῃ
Ἀ τὴν ἔρμην ἀγκάλη
Ψηλὰ τ' οὐρανοῦ.

Κ' ἐκεῖ 'ς τοῦ θανάτου
Τς Αὐγούλας κρεββάτι,
Συρίζει δροσάτη
Πνοὴ τοῦ βραδυοῦ,

Καὶ τ' ἄνθη ἀπ' τὸ σῶμα
Τς Αὐγῆς ἐσκορποῦσε,
Τὴν κόμη 'κινοῦσε
Τς Αὐγῆς καὶ τ' Ἄνθου.

Τῆς παίρνει μὲ χέρι
Ἀργὸ τὸ στεφάνι,
Τὸ βάνει, τὸ βγάνει
Ἀπ' τὴν κεφαλή.

«Ἡ 'μέρα βραδυάζει·
»Αὐγοῦλα, πηγαίνω·
»Κοντά σου πεθαίνω
»Ἂν μείνω μ' ἐσέ·

«Αὐγοῦλα, ἂν δὲν ἔλθῃς,
»Γιὰ πάντα σὲ ἀρνοῦμαι·
»Φοβοῦμαι, φοβοῦμαι,
»Μὴν ἔβγουν νεκροί.

«Αὐγοῦλα, γειά, ξύπνα,
»Γειά, ξύπνα, κι' ἂν λάχῃ
»Καὶ σ' εὕρουν μονάχῃ,
»Πεθαίνεις καὶ σύ.»

(Ἔτσι λέοντας ἀπομακραίνεται τρέχοντας, καὶ βαςάει ὀπίσω τὸ νεκρικὸ στεφάνι τῆς ἀδελφῆς του· πάει καὶ βρίσκει τὴ μάνα του καὶ τῆς λέει·)

«Ἡ Αὐγοῦλα κοιμᾶται,
»Ἀλήθεια σοῦ λέω·
»Μὴν κλαῖς, γιατὶ κλαίω,
»Μανοῦλα, κ' ἐγώ·

«Ἰδού τὸ στεφάνι·
»Μὴν γέρνῃς 'ς τὴν ἄλλη
»Μεριὰ τὸ κεφάλι,
»Τὰ μάτια μὴν κλειῇς·

«Σ' τ' ἀφίνω 'ς τὰ γόνατα,
»Κι' ἀκόμη ἂν ἀργήσῃ
»Ἡ Αὐγὴ νὰ ξυπνήσῃ,
»Ἐμὲ τὸ φορεῖς.»

Η ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΑ

Η

ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

XIX.

Τώρα 'ποῦ ἡ ξάστερη
Νύχτα μονάχους
Μᾶς ηὗρε ἀπάντεχα,
Καὶ ἐκεῖ 'ς τοὺς βράχους
Σχίζεται ἡ θάλασσα
Σιγαλινά·

Τώρα 'ποῦ ἀνοίγεται
Κάθε χαρδία
'Σ τὴ λύπη, ἀκούσετε
Μίαν ἱστορία,
'Ποῦ τὴν αἰσθάνονται
Τὰ σωθικά.

'Σὲ κοιμητήριο
Εἶναι στημένα
Δύο κυπαρίσσια
'Αδελφωμένα,
'Ποῦ πρασινίζουνε
Μὲς τοὺς σταυρούς·

"Οταν μεσάνυχτα
Καταβουΐζουν
Οἱ ἀνέμοι, ἂν τά 'βλεπες
Πῶς κυματίζουν,
"Ελεες πῶς κράζουνε
Τοὺς ζωντανούς.

Δύο ἀδέλφια δύστυχα
Κοιμοῦνται κάτου
Τὸν ἀνεξύπνητον
"Υπνον θανάτου,
Κ' ἔχασε ἡ μάνα τους
Τὰ λογικά.

Τὰ μαῦρα! ἐπαίζανε
'Εκεῖ ὅπου στέκει
'Ο πύργος, κ' ἔπεσε
Τ' ἀστροπελέκι,
Κι' ἄψυχα τ' ἄφησε,
Τὰ ὀλιβερά.

Ῥοδοστεφάνωτα,
Ἀσπροεντυμένα,
Τὰ καταιβάσανε
Ἀγκαλιασμένα
Μέσα εἰς τὴν ὕστερη
Ἀλησμονιά.

Δὲν ἄκουες βάβισμα
Χαμένου σκύλου·
Πουλιοῦ δὲν ἄκουες
Λάλημα, ἢ χείλου,
Ἢ κλωνοφλίφλισμα
Νὰ πνέῃ τερπνά·

Νερομουρμούρισμα,
Ὁποῦ ἀναβρύζει,
Καὶ τς ἐπιτύμβιαις
Πέτραις δροσίζει,
Μόλις ἀντίσχοβε
Τὴ σιγαλιά.

Θανῆς δὲν ἔμνεσκαν
Ἄλλα σημεῖα
Πάρεξ τοῦ λίβανου
Ἡ μυρωδία,
Ὁποῦ ἐχυνότουνε
Ἐς τὴν ἐρημιά.

(Ἡ δύστυχη μητέρα ἔρχεται ἐκεῖ τρέχοντας.)

Στέκει, μυρίζεται
Εἰς τὸν ἀέρα,
Καὶ συλλογίζεται, -
Μαύρη μητέρα! -
Σὰν κἄτι νά 'θελε
Νὰ θυμηθῇ.

'Σ τὸν τοῖχο σύῤῥιζα
Σκύφτει, κυττάει,
Γλυκολυπούμενη
Χαμογελάει
Κατὰ τὰ ἐντάφια
Χόρτα πικρά.

Κατὰ τὰ σύγνεφα,
Κατὰ τ' ἀστέρια,
Τρεμομανιάζοντας
Ῥίχτει τὰ χέρια,
Καὶ κλαίει καὶ ῥυάζεται
Τρομαχτικά.

Τῆς πέφτουν ἔπειτα,
Καὶ ληθαργίζει,
Καὶ πάλε ἀρχίναε
Νὰ τριγυρίζῃ
Τὸ περιτείχισμα
Πασπατευτά.

Γύριζε, γύριζε,
Τέλος ἐμπαίνει
'Σ τὸ σημαντρήριο,
Καὶ τ' ἀναιβαίνει,
Τὰ ἴχνη ἀλλάζοντας
Σπουδαχτικά.

Ἦτον 'ς τὴν ἄλαλη
Τὴ μοναξία
Στρογγυλοφέγγαρη
Φωτοχυσία,
Σὰν τὴ λαμπρόπλαστη
Πρωτονυχτιά·

Ὅμως ἡ δύστυχη,
Ξεφρενωμένη,
Κυττάζει ὁλόγυρα
Τετρομασμένη,
Πράχνει τὰ σήμαντρα,
Κράζει σφιχτά.

«Γλήγορα ἄς φύγουνε
»Ἀπ' τὰ λαγκάδια
»Κειὰ τὰ φριχτότατα
»Πυκνὰ σκοτάδια·
»Ἄχ! μὲ πλακόνουνε
»Μὲς τὴν καρδιά.»

«Γλήγορα ἄς φύγουνε,
«Δὲν τὰ 'πομένω,
»Μοιάζουνε, 'μοιάζουνε,
»Μὲ τὸ σχισμένο
»Ροῦχο, 'ποῦ 'σκέπασε
»Τὰ δύο παιδιά.»

Γκλὰν, γκλὰν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλὰν, γκλὰν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Ἀπὸ τὴν ἔρημη
»Ἀναφωνήτρα, (3)
»Ποῦ 'ναι εἰς τοὺς δύστυχους
»Παρηγορήτρα,
»Εἶχαν δυὸ ξέμετρα
»Τὰ δυὸ παιδιά·»

«Τά 'χω 'ς τὸν κόρφο μου,
»Καὶ τὰ φυλάω·
»Μὲ αὐτὰ τὰ ξέμετρα
»Θὲ νὰ μετράω
»Τὰ δυό τους μνήματα
»Καθημερνά.»

Γκλὰν, γκλὰν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλὰν, γκλὰν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
'Αποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Βραχνὸ τὸ ψάλσιμο·
»Τὰ χεριὰ ἀχνίζουν·
»Τοῦ νεκροκρέββατου
»Τὰ ξύλα τρίζουν·
»'Αργὰ τὰ σήμαντρα,
»Καὶ τρομερά.»

«Ναὶ, ναὶ, ἀπεθάνανε·
»Μέσα 'ς τὸ σκότο
»Τὰ καταιβάσανε,-
»'Ακούω τὸν κρότο,-
»Τὰ καταιβάσανε
»Βαθυὰ βαθυά.»

Γκλὰν, γκλὰν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλὰν, γκλὰν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Γιατί τινάζετε
»Ἀπάνω τους χώματα;
»Μή, μὴ σκεπάζετε
»Τὰ μικρὰ σώματα,
»Ποῦ ἀποκοιμήθηκαν
»Γλυκά, γλυκά.»

«Αὔριο θὰ κόψουμε
»Κἄτι λουλούδια,
»Αὔριο θὰ ψάλουμε
»Κἄτι τραγούδια,
»Εἰς τὴν πολύανθη
»Πρωτομαγιά.»

Γκλὰν, γκλὰν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλὰν, γκλὰν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά·

Γκλὰν, γκλὰν, 'παράδερνε
Μὲ τὰ γλωσσίδια,
Κ' ἐματαρχίναε,
Κ' ἔλεε τὰ ἴδια,
Ὡς ὁποῦ ἐβράχνιασε
Θανατερά.

* * *

Νά, 'ποῦ δροσόβολη
Αὖρα ξυπνάει,
Καὶ ψιθυρίζοντας
Μοσχοβολάει
Ἀπὸ τὰ ἀρώματα
Τὰ αὐγερινά·

'Σ τὰ φύλλα ἐπέρναε
Καὶ τῆς καρδίας,
'Σὰν τὰ κινήματα
Τῆς φαντασίας,
'Ποῦ ζωγραφίζουνε
Τὴν εὐτυχιά·

'Εκείν' ἡ δύστυχη
Τραβάει τὴν ἄχνα,
Βαθυὰ τὰ αἰσθάνθηκε
Μέσα 'ς τὰ σπλάχνα,
Ἄχ! κ' ἐκατέβηκε
'Σ τὴν ἐρημιά.

* * *

Μὲ λύπη ἐγκάρδια
Ἐθεωροῦσε
Ὅλα τὰ μνήματα,
Καὶ τὰ 'μετροῦσε,
Μὲ τ' ἀργὸ κίνημα
Τῆς κεφαλῆς.

* * *

ΤΟ ΞΕΜΥΣΤΗΡΕΥΜΑ.

XX.

Ἀφοῦ ἔπαυσε ἡ Μαρία τὰ τραγουδήσῃ, ἐπιστρέφει ὁ Λάμπρος ἀπὸ τὴ λίμνη, ὅπου εἶχε καταποντισθῆ ἡ θυγατέρα τους. Ἡ Μαρία τοῦ λέγει·

Λάμπρε, δὲν ἐστοχαζόμουν νὰ ἔρθῃς τόσο ’γλήγορα· ἐγὼ ἐτραγουδοῦσα· ἀλλὰ τί ἔχεις;

Ἡ ’μιλιά σου βραχνή, θαμπὸ τὸ βλέμμα,
Κ’ ἔχεις θωριὰ ’σὰν νὰ μὴν εἶχες αἷμα.

Ὁ Λάμπρος, δίχως νὰ προφέρῃ λόγο, τῆς ῥίχνει τὴν πλεξίδα, καὶ ἐκείνη παίρνοντάς την ἀπὸ χάμου «Ἄ!» φωνάζει «Τί; τὴν ηὗρες ἀπεθαμμένη »εἰς ἐκείνη τὴν ἐρμιὰ τὴ θυγατέρα μας; Ἢ τῆς »εἶδες νὰ τῆς κυματίζῃ εἰς τὸ λαιμὸ τούτη ἡ πλε»ξίδα, ἐνῷ σοῦ ἅπλονε τὸ χέρι ψωμοζητῶντας; »Τῆς εἶδες τὸ σταυρὸ εἰς τὴν παλάμη;

«Ἄ! μὰ τὴ σημερνὴ ’πές μου τα ὅλα.»

Καὶ ὁ Λάμπρος·

«Συφορὰ καὶ μαυρίλα! Ἄχου τρομάρα,
»Ποῦ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ δὲν ἀπομένει·
«Ὦ! τοῦ Θεοῦ μ' ἐχτύπησε ἡ κατάρα
»Σ' ἕναν τρόπο!» Καὶ μία στιγμὴ σωπαίνει·
Κ' ἔπειτα ἀργὰ, καὶ μὲ φωνῆς τρομάρα,
»Ἄχου,» πάλι τῆς λέει «δυστυχισμένη,
»Πρᾶμμα φριχτὸ, 'ποῦ κἀνενοῦ δὲν τό 'πα·
»Νὰ σοῦ τὸ 'πῶ;» Κ' ἐκείνη τοῦ λέει· «Σώπα.»

Ἀλλὰ ὁ Λάμπρος τῆς φανερόνει ὅτι εἶχε χάμει, χωρὶς νὰ τὴ γνωρίζῃ, γυναῖκα τὴν ἐδική του κόρη. Τότε μένουν ἄφωνοι καὶ οἱ δύο· τέλος τοὺς ἐτάραξε ὁ ἦχος τῶν σημάντρων, ἐπειδὴ χαράζει ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρᾶς· καὶ τότε ἐσίμωσαν τὰ χείλη νὰ δώσουν τὸ φιλὶ τοῦ Πάσχα, καὶ δὲν τὸ ἔδωσαν.

Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ.

XXI.

Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
Τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο ἀστέρι,
Σύγνεφο, καταχνιὰ, δὲν ἀπερνοῦσε
Τ' οὐρανοῦ 'σὲ κἀνένα ἀπὸ τὰ μέρη·
Καὶ ἀπὸ 'κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
Τόσο γλυκὸ 'ς τὸ πρόσωπο τ' ἀέρι,
'Ποῦ λὲς καὶ λέει μὲς τῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα·
Γλυκειὰ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι, καὶ κόραις,
Ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἑτοιμαστῆτε·
Μέσα 'ς ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς δαφνοφόραις
Μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
Ἀνοίξετε ἀγκαλιαῖς εἰρηνοφόραις
Ὀμπροστὰ 'ς τοὺς Ἁγίους, καὶ φιληθῆτε·
Φιληθῆτε γλυκὰ χείλη μὲ χείλη,
Πέστε Χριστὸς Ἀνέστη, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δάφναις εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
Καὶ βρέφη ὡραῖα 'ς τὴν ἀγκαλιὰ ἡ μανάδες·
Γλυκόφωνα, κυττῶντας ταῖς ζωγραφι-
σμέναις εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
Λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
'Απὸ τὸ φῶς 'ποῦ χύνουνε ἡ λαμπάδες·
Κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
'Οποῦ κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ 'ς τὸ χέρι.

XXII.

Βγαίνει, γιατὶ 'ς τὰ σωθικά του ἀνάφτει,
Καὶ γιὰ πρῶτο ἀπαντᾷ τὸν νεκροθάφτη.

XXIII.

Κἀνεὶς δὲ τοῦ 'μιλεῖ, καὶ δὲ τοῦ δίνει
Τὸ φιλὶ τὸ γλυκὸ 'ποῦ φέρνει εἰρήνη.

XXIV.

Πάντα χτυπάει, 'σὰν νά 'λπιζε ἐκεῖ κάτω
Ν' ἀγροικηθῇ 's τῆς κόλασις τὸν πάτο.

Η ΔΕΗΣΙ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ
ΤΟ ΕΣΠΕΡΑΣ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ. (1)

XXV.

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία 'λίγη νὰ πάρῃ
Δροσιὰ 'ς τὰ σωθικὰ τὰ μαραμμένα·
Εἶναι νύχτα γλυκειὰ, καὶ τὸ φεγγάρι
Δὲ βγαίνει νὰ σκεπάσῃ ἄστρο κανένα·
Περίσσια, μύρια, 'ς ὅλη τους τὴ χάρι,
Λάμπουν ἄλλα μονάχα, ἄλλα δεμένα·
Κάνουν καὶ 'κεῖνα 'Ανάστασι, 'ποῦ πέφτει
Τοῦ ὁλόστρωτου πελάου μὲς τὸν καθρέφτη.

«Τὰ μαλλιὰ σέρνω 'ς τὰ λιγνά μου στήθη·
»Δένω σταυρὸ τὰ χέρια· Οὐράνια, θεῖα!
»'Πέστε Ἐκεινοῦ, 'ποῦ σήμερα ἀναστήθη,
»Νὰ ἐλεηθῇ τὴ μαύρη τὴ Μαρία.
»'Μέρα εἶναι 'Αγάπης· Ἅδης ἐνικήθη·
»Καίονται τὰ σπλάχνα, καίονται τὰ στοιχεῖα·
»Καὶ ἡ πυρκαϊὰ τοῦ Κόσμου ἀναγαλλιάζει,
»Καὶ κατ' Αὐτὸν τὴ σπίθα της τινάζει.

«Ὁ Οὐρανὸς Ἀλληλούϊα ἠχολογάει·
»Κατὰ τὴν γῆν ἐρωτεμένος κλίνει·
»Ζῇ τοῦ νεροῦ καὶ ἡ στάλα ὁποῦ κολλάει
»Ὁ τὸ ποτῆρι· Ἀλληλούϊα ἐγὼ κ' ἐκείνη·
»Ὅταν ἡ Πύλη ἀκούστηκε νὰ σπάῃ,
»Τί χλαλοὴ 'ς τὸν κάτου κόσμο ἐγίνη;
»Χαίρεται μέσα ἡ ἄβυσσο καὶ ἀσπρίζει·
»Ὁ περασμὸς τοῦ Λυτρωτῆ σφυρίζει.»

'Σ τὴν ἐκκλησίαν ὡστόσο ὁ Λάμπρος μένει,
Ὅπου ἀνθρώπου πνοὴ δὲν ἀγροικιέται.
Ἀπ' ἕνα εἰς ἄλλο στοχασμὸ πηγαίνει·
Εἶναι ὁ νοῦς του ἔρμος κόσμος 'ποῦ χαλιέται.
Μέσ' ἀπὸ τὸ στασίδι ἀγάλι βγαίνει,
Καὶ ὀχ τὴ ψυχήτου ὁ στεναγμὸς πετιέται·
Μόνον ἡ σκόρπιαις δάφναις, 'ποῦ ἐμυρίζαν,
Ἐκεῖ 'ποῦ αὐτὸς ἐπερπατοῦσε ἐτρίζαν.

Καὶ τὸ πρόσωπο γέρνει ὡσὰν τὴ δειάφη,
Καὶ χαμηλὰ τοῦτα τὰ λόγια ῥίχτει·
«Κουφοί, ἀκίνητ' οἱ Ἁγίοι, καθὼς καὶ οἱ τάφοι·
»Εἶπα κ' ἔκραξα ὡς τ' ἄγριο μεσανύχτι.
»Ἄντρας (κ' ἡ μοῖρα ὅ,τι κι' ἄ' θέλῃ ἂς γράφῃ)
»Τοῦ ἑαυτοῦ του εἶναι Θεός, καὶ δείχτει
»'Σ τὴν ἄκρα δυστυχία· μὲς τὴν ψυχή μου
»Κάθου κρυμμένη, ἀπελπισιά, καὶ κοίμου.»

Πάει γιὰ νὰ 'βγῃ 'ς τὴ θύρα ἀργὰ, καὶ ἀνοίγει,
Λεπτὴ φωνὴ τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
Εἰς τὴν ἄλλη πηδάει, καὶ φωνὴ ὀλίγη,
Καὶ παρόμοια, τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
'Απὸ τὴν τρίτα πολεμάει νὰ φύγῃ,
Καὶ μία τρίτα τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
Αὐτοκίνηταις πάντα ἀνοιγοχλειοῦνε
Ἡ τρεῖς θύραις, καὶ ἀχὸ δὲν προξενοῦνε.

Καὶ ἰδοὺ τρία 'σὰν ἀδέλφια ἔρμα καὶ ξένα,
Ποῦ ἔν' ἀγιοχέρι σβυμμένο 'βαστοῦσαν,
Ὅπου στρίψῃ, ὅπου πάῃ, τ' ἀπελπισμένα
Γοργὰ πατήματά του ἀκολουθοῦσαν.
Λυγδερὰ καὶ πλατυὰ κι' ὅλα σχισμένα
Τὰ λαμπριάτικα ῥοῦχα ὁποῦ 'φοροῦσαν.
'Στὰ 'μπροστινὰ, 'ς τὰ 'πισινὰ στασίδια,
Ὅλο σιμά του σειοῦνται τὰ ξεσκλίδια.

Ποτὲ δὲν τά 'χει εἰς τὴ φυγή του ἀνάρῃα·
'Εδῶ ἐκεῖ, 'μπρὸς ὀπίσω, ἀπάνου κάτου.
Βαροῦν ὅμοια τὴν πλάκα ὀχτὼ ποδάρια,
Τρέχουν ἴσια, κι' ἀκούονται τὰ δικά του.
Νὰ φύγῃ μία στιγμὴ τ' Ἅδη τὰ χνάρια
Σπρώχνει μάταια μακρύο τὸ πήδημά του,
'Σὰν τ' ἄστρο 'ποῦ γοργὰ τὸ χαλοκαῖρι
Χύνεται πέντε δέκα ὀργυιαῖς ἀστέρι.

Ἔτσι ἑνωμένοι ἐκάμανε τριάντα
Φοραῖς τὴν ἐκκλησιὰ 'ποῦ βοὴ στέρνει.
'Σὰ' νά 'χε μέσα θυμιατὰ σαράντα,
Μυρωδιὰ λιβανιοῦ τὴ συνεπαίρνει.
Πάντα μὲ βία τὸ τρέξιμο, καὶ πάντα
Ὁ ζωντανὸς τ' ἀραχνιασμένα σέρνει·
Σχύφτουν, πολὺ χρυφομιλοῦν, καὶ σειέται
Τὸ βαμπάκι, 'ποῦ λὲς καὶ ξεκολλιέται.

Ἄχ! ποῖος εἶδε τὰ χέρια νὰ σηκόνῃ
Ἡ Παναγία, τὰ μάτια της νὰ κλείσῃ;
Ἄχ! ποῖος εἶδε τὸ Πάσχα αἷμα νὰ ἱδρόνῃ
Ὁ Χριστὸς, καὶ παντοῦ νὰ κοκκινίσῃ;
Τί συφορὰ τὴν ἐκκλησιὰ πλακόνει,
Ὁποῦ τὴν ἴδια 'μέρα εἶχε βροντήσει
Ἀπὸ τόσαις χαραῖς καὶ ψαλμῳδίαις,
Ποῦ 'χε ἀντιλάμψει ἀπὸ φωτοχυσίαις!

Βρίσκεται 'ς τ' Ἅγιο Βῆμα, ἀνατριχιάζει,
Καὶ πέφτει ὀμπρός τους γονατιστὸς χάμου.
Μὲ τρομάρα κυττάει καὶ τοὺς φωνάζει·
«Σᾶς γνωρίζω· τί θέλτε; Εἶστε δικά μου.
»Τοῦ καθενὸς τὸ πρόσωπο μοῦ 'μοιάζει·
»Ἀλλὰ 'πέστε τί θέλτε ἔτσι κοντά μου;
»Συχωρᾶτε, καὶ πᾶψτε.—Ἀμέτε πέρα·
»Δὲν εἶναι ἀκόμα Παρουσία Δευτέρα.»

«Ὦ κολασμένα, ἀφῆτεμου τὰ χέρια.»
Χείλη μὲ χείλη τότε ἐκολλήθῆκαν·
Ὅσα ἐδῶσαν φιλιὰ, τόσα μαχαίρια
Ὁ τοῦ δυστυχῆ τὰ φυλλοκάρδια ἐμπῆκαν.
Ἀφοῦ ’ς τὸν κόσμο ἐλάμψανε τ’ ἀστέρια,
Τέτοιου τρόμου φιλιὰ δὲν ἐδοθῆκαν.
Φτυοῦνε τὰ χείλη ’σὰν ἀπὸ φαρμάκι·
Μέσα τοῦ ἐπῆε τὸ νεκρικὸ βαμπάκι.

Στέκει ’σὰ’ μάρμαρο ὡς ’ποῦ ξημερόνει,
Κ’ εἶναι φευγάτοι οἱ πεθαμμένοι νέοι.
Τὴν τρομασμένη κεφαλὴ ψηλόνει,
Καὶ βαρυὰ νεκρολίβανα ἀναπνέει.
Τέλος πάντων τὰ μάτια ἄγρια χαρφόνει
Ὁ ταῖς δάφναις, καὶ πολληώρα ἔπειτα λέει,
«Σῦρε, σημεῖο χαρᾶς,» καὶ φουχτωμένο
Μὲ τὰ δυὸ, τὸ χτυπάει ’ς τὸ Σταυρωμένο.

«Κόλασι; τὴν πιστεύω· εἶναι τη· αὐξάνει,
»Κι’ ὅλη φλογοβολάει ’ς τὰ σωθικά μου.
»’Απόψε Κάποιος, ’ποῦ ὅ,τι θέλει χάνει,
»Μῶστειλε ἀπὸ τὸ μνῆμα τὰ παιδιά μου.
»Χωρὶς νὰ τὴ γνωρίζω ἐχθὲς μοῦ βάνει
»Τὴ θυγατέρα αἰσχρὰ ’ς τὴν ἀγκαλιά μου.
»Δὲ λείπει τώρα πάρεξ νὰ χαλάσῃ
»Τὸν Ἑαυτό του, γιατὶ μ’ ἔχει πλάσει.»

Σηκόνεται καὶ παίρνει τὴν πεδιάδα,
Σχίζει κάμπους καὶ δάση, ὄρη, λαγκάδια·
'Σ τὰ μάτια του εἶναι μαύρη ἡ πρασινάδα,
Τὰ νερὰ καὶ τὰ δέντρα εἶναι μαυράδια·
Χύνεται μὲ μεγάλη ὀγληγοράδα,
Καὶ γύρου ἂς ἦναι, ὅ,τι θωρεῖ, σκοτάδια.
Κι' ἀκόμη λέει πῶς κυνηγιέται, ἀκόμα
Τὰ βαμπάκια τοῦ χάρου ἀκούει 'ς τὸ στόμα.

Ἔτσι ὁ φονηᾶς 'ποῦ χρίματα ἔχει πλήθια,
Ἐὰν φθάσῃ νὰ τοῦ κλείσῃ ὕπνος τὸ μάτι,
Βγαίνουν μαζῆ καὶ τοῦ πατοῦν τὰ στήθια
Οἱ κρυφὰ σκοτωμένοι, αἷμα γιομάτοι.
Μεγαλόφωνα κράζοντας βοήθεια
Γυμνὸς πετιέται ὀχ τὸ ζεστὸ κρεββάτι,
Κ' ἔχει τόση μαυρίλα ὁ λογισμός του,
'Ποῦ μὲ μάτια ἀνοιχτὰ τοὺς βλέπει ὀμπρός του.

Η ΤΡΕΛΛΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ.

XXVI.

Ὁ παπᾶς γιὰ τὸ γάμο ὅλα ἑτοιμάζει,
Κ' εἶναι ἀναμμένα τὰ κεριὰ τοῦ γάμου·
Ὁ Λάμπρος τρομασμένος τήνε κράζει·
«Σήκω, δυστυχισμένη, ἔλα κοντά μου.»
Εἰς τὴ φωνὴ τοῦ Λάμπρου ἀνατριχιάζει,
Καὶ παρευθὺς σηκόνεται ἀπὸ χάμου,
Καὶ τραγουδάει, καὶ τραγουδῶντας κλαίει·
Καὶ αὐτὸς, «Μὴν κλαῖς, μὴν τραγουδᾷς,» τῆς λέει.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ.

XXVII.

Καὶ ἐξεψύχησε ὁ Λάμπρος μὲ τὸ στόμα ὀλάνοιχτο, ὄχι εἰς τὴν ἀνάπαψι τοῦ Κυρίου. Ἀλλὰ ποῖος θὰ τοῦ κλείσῃ τὰ μάτια; Ποῦ εἶναι ἡ Μαρία, ἡ δύστυχη Μαρία; Αὐτὴ λείπει ἀπὸ τὰ χαράμματα. Ἐπεριπλανᾶτο εἰς

τὸν κάμπο μονάχη χαμογελῶντας, καὶ ἡ ἀχτῖνες τοῦ ἡλίου, ὁποῦ ἀνατέλλοντας ἐκαλοῦσε τοὺς θνητοὺς νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ, ἀναγάλλιαζαν μέσα εἰς ὅλα τὰ ἡσυχώτατα νερὰ τῆς ἐρημίας· ὁλόστρωτη ἀκίνητη ἦταν ἡ μέση τῆς λίμνης ὡσὰν γαλάζια κόρη ὀφθαλμοῦ, 'ποῦ μένει ἀτάραχη, ὅταν τοῦ μέλλοντος μέριμνα δὲν ἔρχεται νὰ τὴν πειράξῃ. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἄκρη τῆς λίμνης ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σκόρπια τὰ δέντρα, 'ποῦ τὴν ἐτριγύριζαν, ἐξαναφαίνονταν εἰς τὸ μάτι ἀπαράλλαχτα ὅπως εἶναι. Ἡ μαύρη Μαρία ἐπλησίασε αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐγύρισε ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ βλέποντας τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖ μέσα νὰ ἀνταναχλῶνται, εἰς τὸ τυφλωμένο λογικό της ἐφαντάσθηκε ὅτι ἐκεῖνος ἦταν ἄλλος κόσμος· ἐκοντοστάθηκε, καὶ ὑψόνοντας τὰ μακρύα της χέρια, καὶ δείχνοντας εἰς τὴν ὄψι της τὸ χαμόγελο τῆς τρέλλας, ἐμουρμούρισε εἰς τὰ χείλη της· «Ἐκεῖνος βέβαια θὲ νὰ ἦναι κόσμος καλήτερος ἀπὸ τοῦτον, κ' ἐγὼ θὰ ἑτοιμασθῶ νὰ πάω ἐκεῖ. Θὰ ἰδῶ, τάχα, θὰ ἰδῶ ἂν κ' ἐκεῖ πέρα δὲν θὰ εὑρεθῇ οὔτ' ἕνα χέρι ἐλεημονητικὸ νὰ ἁπλωθῇ πρὸς ἐμένα. Γιατὶ εἰς τὴ γῆ τούτη ἔχω τόσους καιροὺς ὁποῦ διαβαίνω ξυπνασμένη ἀνάμεσα εἰς τόσα πρόσωπατα ξένα, ὡς νὰ εἶχα πρωτοφανῆ τώρα ὀμπροστά τους. Θὰ πάω ἐκεῖ

πέρα· ἄς στολισθῶ λοιπὸν ὅσο 'μπορέσω καλήτερα, μὴ μὲ καταφρονέσουν οἱ νέοι ξένοι ἐκεῖ κάτω.»

Ἔτσι λέγοντας ἅπλωσε τὰ λιγνά της δάχτυλα εἰς κάτι ἀγριόχορτα, ὁποῦ ἐφύτρονὰν εἰς τὴν ἐρημία, ἔπλεξε μὲ αὐτὰ ἕνα στεφάνι εἰς τὴν τρισάθλια κεφαλή της, ἔβαλε εἰς τὸ λαιμό της τὴν πολυστέναχτη πλεξίδα,

Καὶ εἰς τὸ κῦμα, 'ποῦ βλέπει ὡς τὸν καθρέφτη,
Ξαναχυττάει, χαμογελάει, καὶ πέφτει.

XXVIII.

Καὶ βλέπει μέσα 'ς τὰ νερὰ καθάρια
Ἄλλος λάμπει οὐρανὸς, ἄλλα χλωνάρια.

XXIX.

«Σχύφτω ἐδῶ μέσα, καὶ ξανοίγω ὀμπρός μου
»Ἀναπάντεχα μέρη ἀλλουνοῦ κόσμου.»

XXX.

Ἡ Μαρία, ἐνῷ πηγαίνει νὰ καταποντισθῇ, κυττάζει κατὰ γῆς, καὶ βλέποντας τὸν ἴσκιο της λέει· «Ἐσὺ λοιπὸν θέλεις νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς; σοῦ ἐβάρυνε λοιπὸν ἡ ζωὴ εἰς τοῦτο τὸν κόσμο. Ποία εἶσαι σύ; Δὲ θυμοῦμαι νὰ σ' ἔχω ἰδεῖ ποτέ μου· καὶ εἶναι πολὺ παράξενο νὰ μὲ ἀκολουθᾷς τώρα ὁποῦ εἶμαι τόσο δυστυχισμένη· φαίνεσαι ὡσὰν μία τρελλὴ αὐτοῦ κατὰ γῆς· φυλάξου ἀπὸ τοὺς ἄντρες, ἀπὸ τὰ εὐω-

δισμένα λούλουδα όπου αυτοί βαστοῦν εἰς τὸν κόρφο τους γιὰ νὰ μαγεύουν, ἀπὸ τὰ ψιθυρίσματά τους, ἀπὸ ταῖς κρυφαῖς ματιαῖς......

XXXI.

Ἔμελλε νὰ τελειώσῃ τὸ ποίημα μὲ τὴν ἀκόλουθη παρομοίωσι, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαρασταίνετο ἡ τύχη τοῦ Λάμπρου, τῆς γυναικός του, καὶ τῶν τέκνων τους·

Ἦταν ἀδύνατο δέντρο εἰς ἕνα δάσος, κι' ἅπλωσε τὰ χλωνάρια του εἰς ἄλλο δέντρο· τέσσερα βλαστάρια ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν κορμό του· ἐπέρασε τὸ ἀστροπελέκι καὶ δὲν ἄφησε ἄλλο εἰμὴ τὸ χῶμα, ὅπου εἶχαν ριζώσει,

Καὶ δὲν ἔμεινε μήτε ἕνα χλωνάρι,
Φιλέρημο πουλάκι νὰ καθίσῃ,
Τὸ βράδυ, τὴν αὐγή, νὰ κειλαϊδήσῃ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ.

XXXII. (5)

'Σ τὴν κορυφὴ τῆς θάλασσας πατῶντας
Στέκει, καὶ δὲ συγχίζει τὰ νερά της,
'Ποῦ 'ς τὰ βάθη τους μέσα ὁλόστρωτα ὄντας
Δὲν ἔδειχναν τὸ θεῖον ἀνάστημά της.
Δίχως αὖρα νὰ πνέῃ, φεγγοβολῶντας
'Η ἀναλαμπὴ τοῦ φεγγαριοῦ κοντά της
'Συχνότρεμε, 'σὰ' νά 'χε ἐπιθυμήσει
Τὰ ποδάρια τὰ θεῖα νὰ τῆς φιλήσῃ.

XXXIII.

'Κείθενε μὲ τὸ μάτι ὅποιος γυρεύει
Γιὰ νὰ ἰδῇ τὴ θωριὰ τὴ μακρυσμένη,
Τῆς 'Αφρικῆς τὴ θάλασσα ἀγναντεύει
Πάντα ἀφράτη καὶ πάντα ἀγριωμένη.

XXXIV.

Θανάτου ἐτιά, 'ποῦ τὰ χλωνάρια γέρνεις
'Σ τὴν κατοικιὰ τὴν ὕστερη τ' ἀνθρώπου.

XXXV.

Ἐὰν τὴν ἄκρην του ὁ ζέφυρος δὲ 'γγίζει,
Στέλνει ἀκίνητον ἴσκιο ὁποῦ μαυρίζει.

XXXVI.

Εἰς τὴν ἄρπα γλυκὰ γέρνει τὸ στῆθος.

XXXVII.

Καὶ φωνάζει· «Ὦ Παρθένα, ὦ Ψυχοσώστρα!»

Παραλλαγαῖς.

Ἀπόσπ. IX.

Στρ. στίχ.

2. 7,8. Κ' ἔπειτ' ἀπ' τὰ κρυφὰ λόγια 'ποῦ κάμνουν,
Παίρνουν κουπὶ τσακισμένο καὶ λάμνουν.

3. 2. Νά σου καὶ ἡ κορασιὰ καὶ μὲ σιμόνει·

» 5-8. Κ' ἐνῷ φουσκόνει αἰσθάνομαι τὴ βρῶμα
Τοῦ λιβανιοῦ, 'ποῦ τὴν καρδιὰ πλακόνει,
Καὶ τὸ χέρι, 'ποῦ τρέμει ὡσὰν καλάμι,
Μοῦ δείχνει τὸ σταυρὸ 'ς τὴν ἀπαλάμη.

Στροφ. Ἀπόσπ. XVIII.

33-35. 'Σ τοῦ αἰθέρος τὴν ἔρημη γαλάζιαν ἀγκάλη
Τὴ λάμψι τοῦ Ἕσπερου θωρῶ νὰ προβάλῃ,
Καὶ βγαίνει ἡ δροσόβολη πνοὴ τοῦ βραδυοῦ·

Κ'ἐκεῖ μὲς τὸ δύςυχο τς Αὐγούλας κρεββάτι
Τὰ λούλουδα ἐσκόρπουνε φυσῶντας δροσάτη,
Τὴν κόμη ἀνακάτονε τς Αὐγῆς καὶ τ' Ἀνθοῦ.

Στρ. ςίχ. Ἀπόσπ. XIX.

5. 5, 6. Κ' ἔμεινε ἡ μάνα τους
'Σ τὴ συφορά.

6. 6. Ἐλεεινά.

Στρ. 7. Κατόπι αὐτῆς τῆς στροφῆς εὑρίσκεται σϐυμμένη ἡ ἑξῆς·

Σιωπὴ τὰ σήμαντρα
Ὅπου τὰ 'κλάψαν,
Σιωπὴ τὰ σύνεργα
Ὅπου τὰ 'θάψαν,
Σιωπὴ τὰ ψάλματα
Τὰ λυπηρά.

» 14. Νά 'μπῃ, ἀλλὰ μάταια, —
'Πισθοδρομίζει,
Καὶ παίρνει ἀπ' ἔξωθε,
Καὶ τριγυρίζει
Τὸ περιτείχισμα
Πασπατευτά.

Στρ. ςίχ.
17. 1, 2. Καὶ αὐτὴ ἀπὸ λύπησι
Τετυφλωμένη

24. Βραχνὸ τὸ ψάλσιμο
Τοῦ καλογήρου,
Ἀχνὰ τὰ ἐντάφια
Κεριὰ τριγύρου·
Ἀργὰ τὰ 'σήμαντρα,
Καὶ τρομερά.

Ἀπόσ. XX.

ςίχ. 1, 2. Θαμπογυρίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸ βλέμμα,
Καὶ τὴν ὄψι θωρῶ 'σὰν δίχως αἷμα.

ςίχ. 3. Μίλειε, Λάμπρε, καὶ 'πές μου ὅ,τι κι' ἂν ἦναι.

» 6. Ἂ! τοῦ Θεοῦ μ' ἐπλάκωσε ἡ κατάρα

Ἀπόσπ. XXV.

Στρ. 6. Θέτω ἐδῶ, ὄχι ὡς ἄλλη γραφὴ, ἀλλὰ δυσκολευόμενος ποῦ ἀλλοῦ νὰ ταῖς θέσω ἁρμοδιώτερα, ταῖς ἑξῆς στροφαῖς, ἡ ὁποίαις ἴσως δὲν ἐγράφθηκαν εἰμὴ ὡς δοκίμιον Μέτρου·

Φωνοῦλα μὲ πίκρα μὲ κράζει·
Ἐκύτταξα ἀπάνου καὶ κάτου·
Πετιέται κρεββάτι θανάτου,
Κλειοῦν θύραις, ἀνοίγουν, χωρὶς
Ν' ἀνοίξῃ, νὰ κλείσῃ κἀνείς.

Ἀνοίγοντας, κλειῶντας, ἡ θύραις
Καμμιὰ δὲν ἐκάναν ἀντάρα·
Μὲ πιάνει μεγάλη τρομάρα·
«Ἂχ!» κάνει τὸ στόμα νὰ 'πῇ,
Καὶ βγαίνει χαμένη φωνή.

Παγαίνει τὸ πόδι 'ς τὴ θύρα,
'Ποῦ κλειέται καὶ πλειὰ δὲν ἀνοίγει·
Ξετρέχει 'ς τὴν ἄλλη νὰ φύγῃ,
Καὶ κλειέται, καὶ φθάνει μ' ὁρμὴ
'Σ τὴν τρίτα, καὶ κλειέται κι' αὐτή.

Στρ. 9. Εἰς τὸ χειρόγραφο τοῦ Λάμπρου εὑρίσκεται ἡ ἑξῆς στροφή·

Κ' ἐνῷ τὸ στόμα ἀνοιγοκλεῖ
'Ποῦ μοῦ ἔσταξε φαρμάκι,
'Σ τὰ χείλη του ἀναδεύοτουν
Τὸ νεκρικὸ βαμπάκι.

15. Τούτης τῆς στροφῆς ἡ εἰκόνα εὑρίσκεται διαφορετικὰ παραστημένη εἰς τοὺς ἑξῆς στίχους·

Γιατὶ ἐνῷ περπατεῖ καὶ παραδέρνει
Ὅπου δὲν εἶν' παρὰ νερὰ, κλωνάρια,
Ὁ παραλογισμός του ὀμπρὸς τοῦ φέρνει
Τ' ἄθλια τοῦ κρίματός του ἀπομεινάρια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ

ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ.

(1) Χειρόγραφο ὅπου περιέχονται, ἐκτὸς τῶν στίχων, διάφορα σχεδιάσματα, καὶ στοχασμοὶ, εἰς ἰταλικὴ γλῶσσα γραμμένοι, περὶ τοῦ ποιήματος· ἀπὸ αὐτὰ ἐμόρφωσα τὴν Ὑπόθεσι καὶ ἐδιάταξα τ' ἀποσπάσματα. Ἀπὸ τὰ ἰταλικὰ ἐμετάφρασα τὰ ὅσα ἐχρησίμευαν νὰ συμπληρώσουν τοὺς στίχους.—Τοῦ XXV Ἀποσπ. τὸ ὁποῖον ὁ Ποιητὴς εἶχε δημοσιεύσει (Ἴδ. Σημ. 4), δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ χειρόγραφο εἰμὴ ὀλίγοι ἀτελειοποίητοι στίχοι.

(2) Τὸ ὄνειρο, τὸ ὁποῖο ἡ Μαρία διηγεῖται τοῦ Λάμπρου, προεικόνιζε, ὡς μᾶς διδάσκει μία σημείωσι τοῦ Ποιητῆ, τὴν καταστροφὴ τοῦ ποιήματος· ἔμελλεν αὐτὴ καὶ ἡ θυγατέρα της νὰ τελειώσουν καταποντισμέναις.

(3) Ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν ἐξοχὴ τῆς Ζακύνθου.

(4) Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ποιήματος ἔστερξε ὁ ποιητὴς νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὴν *Ἰόνιον Ἀνθολογίαν* (Φάκελος Ἀ. Ἰανουάρ. 1834), ὅθεν καὶ τὸ λαμβάνω· μόνον ἐδιόρθωσα εἰς κάποια μέρη τὴν ἀμελημένη στίξι, καὶ ἕνα τυπογραφικὸ λάθος εἰς τὴ Στροφὴ 2. στίχ. 8, τὸ ὁποῖον ἀφανίζει

τὸ νόημα. Ἡ *Ἰόνιος Ἀνθολογία*, καὶ κατόπι της ὅσοι ἐξανατύπωσαν τοῦτο τὸ κομμάτι, ἔχουν·

Καὶ κατ' ΑΥΤΩΝ τὴ σπίθα της τινάζει.

Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι ὁ ποιητὴς εἶπε καὶ ἔγραψε·

Καὶ κατ' ΑΥΤΟΝ τὴ σπίθα της τινάζει.

Ἐννοῶντας, ὡς τὸ βλέπει καθένας, ***Ἐκεῖνον 'ποῦ σήμερα ἀναστήθη***.

(5) Ἔβαλα τούτη τὴ στροφὴ μὲ τὰ Ἀποσπάσματα τοῦ Λάμπρου, διότι ἐξάγω ἀπὸ μία σημείωσι τοῦ ποιητῆ ὅτι εἰς τὸ σχέδιο ἔμπαινε ἢ «Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη.» — Ἡ στροφὴ δὲν εὑρέθηκε εἰς τὰ χειρόγραφα· ἔγεινε ὅμως γνωστὴ πρὸ πολλοῦ, ἀφοῦ τὴν ἐμελοθέτησε ἀξιόλογα ὁ ὀνομαστὸς Μουσικοδιδάσκαλος, ὁ Ἱππότης Νικόλαος Μάντσαρος.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ (α)

Εἰς τὸ Ἀπόσπ. XVIII.

Μεταξὺ τῶν στροφ. 39 καὶ 40.

'Σ τὴ μάνα παγαίνει,
Τὴν βρέσχει 'ποῦ κλαίει,
Καὶ, «Μάνα,» τῆς λέει
«Μὴν κλαῖς, 'ποῦ 'μαι 'δῶ.»

(α) Καὶ αὐτὴν χρεωστοῦμε εἰς τὸν Ἱππ. Ν. Μάντσαρον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ μουσικὰ τετράδια εὑρέθηκε. Ὅταν τὴν ἔλαβα, τὸ Ἀπόσπασμα εἶχεν ἤδη ἐβγῆ ἀπὸ τὰ πιεστήρια.

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ. (α)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ.

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ.

XVIII.

. . . .

Ἐχύτταα, κ' ἤτανε μακρυὰ ἀκόμη τ' ἀκρογιάλι·
Ἀστροπελέκι μου καλὸ, γειά, ξαναφέξε πάλι!
Τρία ἀστροπελέκια ἐπέσανε, ἕνα 'ξοπίσω 'ς τ' ἄλλο,
Πολὺ κοντὰ 'ς τὴν κορασιὰ μὲ βρόντημα μεγάλο·
Τὰ πέλαγα 'ς τὴν ἀστραπὴ κι' ὁ οὐρανὸς ἀντῆχαν,
Ἡ ἀκρογιαλιαῖς καὶ τὰ βουνὰ μ' ὅσαις φωναῖς κι' ἂν εἶχαν.

XIX.

Πιστέψετε 'π' ὅ,τι θὰ 'πῶ εἶν' ἀκριβὴ ἀλήθεια,
Μὰ ταῖς πολλαῖς λαβωματιαῖς, 'ποῦ μῶφαγαν τὰ στήθια,
Μὰ τοὺς συντρόφους, 'πῶπεσαν 'ς τὴν Κρήτη πολεμῶντας,
Μὰ τὴν ψυχή, 'ποῦ μ' ἔκαψε τὸν κόσμο ἀπαρατῶντας.
(Λάλησε, Σάλπιγγα! κ' ἐγὼ τὸ σάβανο τινάζω,
Καὶ σχίζω δρόμο καὶ τς ἀχνοὺς ἀναστημένους κράζω·

»Μὴν εἴδετε τὴν ὠμορφιὰ, 'ποῦ τὴν Κοιλάδα ἁγιάζει;
»'Πέστε, νὰ ἰδῆτε τὸ καλὸ ἐσεῖς κι' ὅ,τι σᾶς 'μοιάζει.
»Καπνὸς δὲ μένει ἀπὸ τὴ γῆ· νειὸς οὐρανὸς ἐγίνη·
»'Σὰν πρῶτα ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ, καὶ θὰ κριθῶ μ' αὐτήνη.»
—«'Ψηλὰ τὴν εἴδαμε πρωΐ· τῆς 'τρέμαν τὰ λουλούδια
»'Στὴ θύρα τῆς Παράδεισος 'ποῦ ἐβγῆκε μὲ τραγούδια·
»Ἔψαλλε τὴν Ἀνάστασι χαροποιὰ ἡ φωνή της,
»Κ' ἔδειχνεν ἀνυπομονιὰ γιὰ νά 'μπῃ 'ςτὸ κορμί της·
»Ὁ Οὐρανὸς ὁλόκληρος ἀγροίκαε σαστισμένος,
»Τὸ κάψιμο ἀργοπόρουνε ὁ κόσμος ὁ ἀναμμένος·
»Καὶ τώρα ὀμπρὸς τὴν εἴδαμε· ὀγλήγορα σαλεύει·
»Ὅμως κυττάζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ κἄποιονε γυρεύει.»)

XX.

'Ακόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή . . . . . .
Κ' ἡ θάλασσα, 'ποῦ 'σκίρτησε 'σὰν τὸ χοχλὸ 'ποῦ βράζει,
Ἡσύχασε καὶ ἔγεινε ὅλο ἡσυχία καὶ πάστρα,
'Σὰν περιβόλι εὐώδησε κ' ἐδέχτηκε ὅλα τ' ἄστρα·
Κἄτι κρυφὸ μυστήριο ἐστένεψε τὴ φύσι
Κάθε ὠμορφιὰ νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ.
Δὲν εἶν' πνοὴ 'ς τὸν οὐρανὸ, 'ς τὴ θάλασσα, φυσῶντας
Οὔτε ὅσο χάνει 'ς τὸν ἀνθὸ ἡ μέλισσα περνῶντας,
Ὅμως κοντὰ 'ς τὴν κορασιὰ, 'ποῦ μ' ἔσφιξε κ' ἐχάρη,
Ἐσειότουν τ' ὁλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι·

Καὶ ξετυλίζει ὀγλήγορα κἄτι 'ποῦ ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι'ὀμπρός μου ἰδού 'ποῦ 'βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἔτρεμε τὸ δροσάτο φῶς 'ς τὴ θεϊκιὰ θωριάτης,
'Στὰ μάτιατης τὰ ὁλόμαυρα καὶ 'ς τὰ χρυσᾶ μαλλιάτης.

XXI.

Ἐχύτταξε τ' ἀστέρια, κ' ἐκεῖνα ἀναγαλλιάσαν,
Καὶ τὴν ἀχτινοβόλησαν καὶ δὲν τὴν ἐσκεπάσαν·
Κι' ἀπὸ τὸ πέλαο, 'ποῦ πατεῖ χωρὶς νὰ τὸ σουφρόνη,
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκόνει,
Κι' ἀνεῖ τς ἀγκάλαις μ' ἔρωτα καὶ μὲ ταπεινοσύνη,
Κ' ἔδειξε πᾶσαν ὠμορφιὰ καὶ πᾶσαν καλοσύνη.
Τότε ἀπὸ φῶς μεσημερνὸ ἡ νύχτα πλημμυρίζει,
Κ' ἡ χτίσις ἔγεινε ναὸς 'ποῦ ὁλοῦθε λαμπηρίζει.
Τέλος 'ς ἐμὲ 'ποῦ 'βρίσκομουν ὀμπρός της μὲς τὰ ῥεῖθρα,
Καταπῶς στέκει 'ς τὸ Βορηᾶ ἡ πετροχαλαμίθρα,
Ὄχι 'ς τὴν κόρη, ἀλλὰ 'ς ἐμὲ τὴν κεφαλή της κλίνει·
Τὴν 'χύτταζα ὁ βαρυόμοιρος, μ' ἐχύτταζε κ' ἐκείνη.
Ἔλεγα πῶς τὴν εἶχα ἰδεῖ πολὺν καιρὸν ὀπίσω,
Κἂν 'σὲ ναὸ ζωγραφιστὴ μὲ θαυμασμὸ περίσσο,
Κἄνε τὴν εἶχε ἐρωτικὰ ποιήσει ὁ λογισμός μου,
Κἂν τ' ὄνειρο, ὅταν μ' ἔθρεφε τὸ γάλα τῆς μητρός μου·
Ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκειά, κι' ἀστοχισμένη,
'Ποῦ ὀμπρός μου τώρα μ' ὅλη της τὴ δύναμι προβαίνει·

'Σὰν τὸ νερὸ, 'ποῦ τὸ θωρεῖ τὸ μάτι ν' ἀναβρύζῃ
Ξάφνου ὀχ τὰ βάθη τοῦ βουνοῦ, κι' ὁ ἥλιος τὸ στολίζει.
Βρύσι ἔγεινε τὸ μάτι μου, κι' ὀμπρός του δὲν ἐθώρα,
Κ' ἔχασα αὐτὸ τὸ θεϊκὸ πρόσωπο γιὰ πολλὴ ὥρα,
Γιατὶ ἄκουγα τὰ μάτια της μέσα 'ς τὰ σωθικά μου,
'Ποῦ ἐτρέμαν καὶ δὲ μ' ἄφιναν νὰ βγάλω τὴ 'μιλιά μου·
Ὅμως αὐτοὶ εἶναι θεοὶ, καὶ κατοικοῦν ἀπ' ὅπου
Βλέπουνε μὲς τὴν ἄβυσσο καὶ 'ς τὴν καρδιὰ τ' ἀνθρώπου,
Κ' ἔνοιωθα πῶς μοῦ 'διάβαζε καλήτερα τὸ νοῦ μου
Πάρεξ ἂν ἤθελε τῆς 'πῶ μὲ θλίψι τοῦ χειλιοῦ μου·
«Κύττα με μὲς τὰ σωθικὰ, 'ποῦ 'φύτρωσαν οἱ πόνοι

. . . .

. . . .

«Ὅμως ἐξεχειλίσανε τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς μου·
»Τ' ἀδέλφια μου τὰ δυνατὰ οἱ Τοῦρκοι μοῦ τ' ἁδράξαν,
»Τὴν ἀδελφή μοῦ ἀτίμησαν, κι' ἀμέσως τὴν ἐσφάξαν,
»Τὸν γέροντα τὸν κύριν μου ἐκάψανε τὸ βράδυ,
»Καὶ τὴν αὐγὴ μοῦ 'ρίξανε τὴ μάνα 'ς τὸ πηγάδι.
»'Σ τὴν Κρήτη . . . . :
»Μακρυὰ 'πὸ 'κεῖ θ' ἐγιόμισα ταῖς φούχταις μου κ' ἐβγῆκα.
»Βόηθα, Θεὰ, τὸ τρυφερὸ κλωνάρι μόνο νά 'χω·
»'Σὲ γκρεμμὸ κρέμουμαι βαθὺ, κι' αὐτὸ βαστῶ μονάχο.

XXII.

Ἐχαμογέλασε γλυκὰ 'ς τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
Κ'ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της, κ'ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
Ἐχάθη, ἀλοιά μου! ἀλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρυου της ῥαντίδα
'Σ τὸ χέρι, 'ποῦ 'χα σηκωτὸ μόλις ἐγὼ τὴν εἶδα.—
Ἐγὼ ἀπὸ 'κείνη τὴ στιγμὴ δὲν ἔχω πλειὰ τὸ χέρι,
'Π' ἀγνάντευεν Ἀγαρηνὸ κ' ἐγύρευε μαχαῖρι·
Χαρὰ δὲν τοῦ 'ναι ὁ πόλεμος· τ' ἁπλόνω τοῦ διαβάτη
Ψωμοζητῶντας, κ' ἔρχεται μὲ δακρυσμένο μάτι·
Κι' ὅταν χορτάτα δυστυχιὰ τὰ μάτια μου ζαλεύουν,
Ἀργά, κι' ὀνείρατα σκληρὰ τὴν ξαναζωντανεύουν,
Καὶ μέσα 'ς τ' ἄγριο πέλαγο τ' ἀστροπελέκι σκάει,
Κ' ἡ θάλασσα νὰ καταπιῇ τὴν κόρη ἀναζητάει,
Ξυπνῶ φρενίτης, χάθομαι, κι' ὁ νοῦς μου κινδυνεύει,
Καὶ βάνω τὴν παλάμη μου, κι' ἀμέσως γαληνεύει·
Τὰ κύματα ἔσχιζα μ' αὐτό, τ' ἄγρια καὶ μυρωδάτα,
Μὲ δύναμι, 'ποῦ δὲν εἶχα μήτε 'ς τὰ πρῶτα νειάτα,
Μήτε ὅταν ἐκροτούσαμε, πετῶντας τὰ θηκάρια,
Μάχη στενὴ μὲ τοὺς πολλοὺς ὀλίγα παλληκάρια,
Μήτε ὅταν τὸν μπομπο-Ἰσοὺφ καὶ τς ἄλλους δύο 'βαροῦσα
Σύρριζα 'ς τὴ Λαβύρινθο 'π' ἀλαίμαργα 'πατοῦσα.—
'Σ τὸ πλέξιμο τὸ δυνατὸ ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς μου—
Κι' αὐτὸ μοῦ τ' αὔξαιν',-ἔκρουζε 'ς τὴ πλεύρα τῆς κυρᾶς μου.

. . . .

. . . .

Ἀλλὰ τὸ πλέξιμ' ἄργουνε, καὶ μοῦ τ' ἀποκοιμοῦσε,
Ἠχὸς, γλυκύτατος ἠχὸς, ὁποῦ μὲ 'προβοδοῦσε.
Δὲν εἶναι χορασιᾶς φωνὴ 'ς τὰ δάση 'ποῦ φουντόνουν,
Καὶ βγαίνει τ' ἄστρο τοῦ βραδυοῦ καὶ τὰ νερὰ θολόνουν,
Καὶ τὸν χρυφό της ἔρωτα τῆς φύσις τραγουδάει,
Τοῦ δέντρου, καὶ τοῦ λουλουδιοῦ, 'ποῦ ἀνοίγει καὶ λυγάει·
Δὲν εἶν' ἀηδόνι χρητικὸ, 'ποῦ παίρνει τὴ λαλιά του
'Σὲ 'ψηλοὺς βράχους κι' ἄγριους, ὅπ' ἔχει τὴ φωλιά του,
Κι' ἀντιβουίζει ὁλονυχτῆς ἀπὸ πολλὴ γλυκάδα
Ἡ θάλασσα πολὺ μαχρυὰ, πολὺ μαχρυὰ ἡ πεδιάδα,
Ὥστε 'ποῦ 'πρόβαλε ἡ αὐγὴ καὶ ἔλυωσαν τ' ἀστέρια,
Κι' ἀχούει κι' αὐτὴ καὶ πέφτουν της τὰ ῥόδα ἀπὸ τὰ χέρια·
Δὲν εἶν' φιαμπόλι τὸ γλυκὸ, ὁποῦ τ' ἀγροίκαα μόνος
'Σ τὸν Ψηλορίτη, ὅπου συχνὰ μ' ἐτράβουνεν ὁ πόνος,
Κ' ἔβλεπα τ' ἄςρο τ' οὐρανοῦ μεσουρανῆς νὰ λάμπῃ,
Καὶ τοῦ 'γελοῦσαν τὰ βουνὰ, τὰ πέλαγα κ' οἱ κάμποι·
Κ' ἐτάραζε τὰ σπλάχνα μου ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα,
Κ' ἐφώναζα· ὦ θεϊχιὰ, κι' ὅλη αἵματα Πατρίδα!
Κι' ἅπλονα, κλαίοντας, κατ' αὐτὴ τὰ χέρια μὲ χαμάρι·
Καλή 'ν' ἡ μαύρη πέτρα της καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.
Λαλούμενο, πουλὶ, φωνὴ, δὲν εἶναι νὰ ταιριάζῃ,
Ἴσως δὲ σώζεται 'ς τὴ γῆ ἦχος, 'ποῦ νὰ τοῦ 'μοιάζῃ·

Δὲν εἶναι λόγια· ἦχος λεπτός . . . . . .
Δὲν ἤθελε τὸν ξαναπῇ ὁ ἀντίλαλος κοντά του.
Ἂν ἦν' δὲν ἤξερα κοντὰ, ἂν ἔρχωνται ἀπὸ πέρα·
'Σὰν τοῦ Μαΐου ταῖς εὐωδιαῖς 'γιομίζαν τὸν ἀέρα,
Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι . . . .
Μόλις εἶν' ἔτσι δυνατὸς ὁ Ἔρωτας καὶ ὁ Χάρος.
Μ' ἄδραχνεν ὅλη τὴν ψυχὴ, καὶ νά 'μπῃ δὲν ἠμπόρει
Ὁ οὐρανὸς, κ' ἡ θάλασσα, κ' ἡ ἀκρογιαλιὰ, κ' ἡ χόρη·
Μὲ ἄδραχνε, καὶ μ' ἔκανε συχνὰ ν' ἀναζητήσω
Τὴ σάρκα μου νὰ χωρισθῶ γιὰ νὰ τὸν ἀκλουθήσω.
Ἔπαψε τέλος, κι' ἄδειασεν ἡ φύσις κ' ἡ ψυχή μου,
Ποῦ ἐστέναξε, κ' ἐγιόμισεν εὐθὺς ὀχ τὴν καλή μου·
Καὶ τέλος φθάνω 'ς τὸ γιαλὸ τὴν ἀῤῥαβωνιασμένη,
Τὴν ἀπιθόνω μὲ χαρὰ, κ' ἤτανε 'πεθαμμένη.

Παραλλαγαῖς.

XVIII. στίχ. 7.

Μὲ σκούξιμο πολὺ μακρυὰ πολὺν καιρὸν ἀντῆχαν

XIX. στίχ. 2,3.

Μὰ τὰ μυστήρια τ' ἄχραντα ὁποῦ τὰ μνέω καὶ τρέμω,
Μὰ τὴν ἡμέρα τὴ στερνὴ . . . .

Ὅταν θ' ἀντιβοήσουν οἱ νέοι ἀντίλαλοι, ὄχι πλέον οἱ παλαιοὶ

'Ποῦ ἐμάθαν τὴ βλαστήμια καὶ τὴ ψευτιὰ . . .
Ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὴ 'μιλιὰ, 'ποῦ 'ναι πνοὴ τοῦ Πλάστη.

στίχ. 5,6.

Βάρει, καλή μου Σάλπιγγα, καὶ τὰ σεμνά της κάλλη,
Τὰ δροσερὰ, τὰ εὐωδικὰ, νὰ ξανανθίσουν πάλι,
Κ' ἐγὼ ξυπνῶ καὶ 'γλήγορα τὸ σάβανο τινάζω,

στίχ. 11.

Τρέμουν οἱ ἀνθοὶ 'ς τὸ πρόσωπο 'ποῦ 'ναι 'σὰν ἄστρο νέο.

στίχ. 13.

Ἔψαλλε τὴν Ἀνάστασιν ὁ ὡραῖος ἀποσπερίτης,

στίχ. 16.

Καὶ ὁ κόσμος, ὁποῦ ἐτίμησε 'λίγον καιρὸ πατῶντας,
Τὸ κάψιμό του ἀργοπορῷ μακρυοσπιθοβολῶντας.

XX. στίχ. 4.

'Σὰν περιβόλι εὐώδησε καὶ τ' ἄνθη του ἦταν τ' ἄστρα.

—

'Σὰν περιβόλι εὐώδησε καὶ λουλουδιάζει ἀπ' ἄστρα.

στίχ. 5,6.

Λὲς καὶ ἐσυνέβηκε μυστήριο εἰς τὴ φύσι,
Ποῦ τὴν ἐστένεψε γλυκὰ τέτοια μορφὴ νὰ 'ντύσῃ.

—

Κἄτι κρυφὸ μυστήριο ἐστένεψε τὴ φύσι
Τὴν ἀγριάδα νὰ γδυθῇ κι' ὅλο ὡμορφιαῖς νὰ χύσῃ.

—

Ὅλ' ὡμορφιαῖς νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ.

στίχ. 7,8.

Φυσηματιὰ παραμικρὴ τὸ πέλαο δὲ βγάνει,
'Σὲ περιβόλι νὰ σειστῇ ἢ ῥόδο ἢ τουλουπάνι.

στίχ. 9,10.

Ἀλλὰ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, 'σὰν νὰ 'φυσοῦσε ἀνέμι,
Στρογγυλὸ, μέγα, λαγαρὸ, κοντὰ 'ς τὴν κόρη τρέμει.

—

'Σὰν νά 'θελε νὰ φιληθῇ τὸ ἀθάνατο ποδάρι,
Ἔτρεμε, δίχως νὰ φυσᾷ, κοντά της τὸ φεγγάρι.
Κ' ἐκεῖνο, 'πῶμεινε, ἀπ' αὐτὴ βλέπω καὶ ξεκολλιέται,
Καὶ ἡσυχάζει ἀκίνητο ἀφοῦ πολλὴ ὥρα σειέται.

στίχ. 10.

Ἀπλώθη, ἀνακατώθηκε, τὸ λαγαρὸ φεγγάρι.

—

Ἀνακατώθηκε πολὺ τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι.

—

Ἔτρεμε τ' ὁλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι.

XXI. στίχ. 3,4.

Κρίνος τ' ἀνάστημα 'ψηλὸ, 'ποῦ ὁ ἥλιος τὸ φωτίζει,
Στέκει 'ς τὸ πέλαο 'σὰν ἀφρὸς χωρὶς νὰ τὸ συγχίζῃ.

στίχ. 4.

Κυπαρισσένιο καὶ χυτὸ τ' ἀνάστημα σηκόνει.

Κυπαρισσένιο ἀνάστημα μὲ χάρι ἀντισηκόνει.

στίχ. 5.

Κ' εἶχε τς ἀγκάλαις ἀνοιχταῖς 'π' ἀστράφτανε 'σὰν κρίνοι.

στίχ. 5,6.

Εἰς τὴν ἀγάπη τ' Οὐρανοῦ, 'ποῦ τόση δόξα ἐντύθη,
Μ' ἀγάπη ἀνταποκρίνεται, 'ποῦ τς ἔτρεμαν τὰ στήθη.

στίχ. 6.

Κι' ἀνάβρυσε κάθε ὠμορφιὰ καὶ κάθε καλοσύνη.

στίχ. 9,10.

Τέλος 'ς ἐμὲ 'ποῦ 'βρίσκομουν ὀμπρός της μὲς τὰ ῥεῖθρα,
Ἐγὼ τὸ σίδερο κι' αὐτὴ ἡ πετροκαλαμίθρα,

—

'Σ τὴ μυστικὴ γαλήνη ἐγὼ στημένος μὲς τὰ ῥεῖθρα
Μνέσκω 'σὰν κάτα τὸν Βορηᾶ ἡ πετροκαλαμίθρα·

—

Ὠσὰν Βορηᾶς αὐτή, κ' ἐγὼ 'σὰν πετροκαλαμίθρα.

στίχ. 14-16.

Κἂν 'ς Ἐκκλησιὰ ζωγραφιστή, κἂν εἰς τὴ φαντασιά μου,
Κἂν ὅταν ἤμουνα μικρὸς 'ς τ' ἄδεια τὰ ὀνείρατά μου.

στίχ. 17.

Ἤτανε γνώρα παλαιή κτλ.

στίχ. 19,20.

Ὠσὰν τὸ ῥεῦμα τὸ γλυκὸ ὁπ' ἔξαφν' ἀναβρύζει
Ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ βουνοῦ, κι' ὁ ἥλιος τὸ στολίζει.

—

'Σὰν ἀπὸ βράχο σκοτεινὸ βρύσ' ἡλιοστολισμένη.

—

Σκοτεινοῦ βράχου καὶ βαθυοῦ βρύσ' ἡλιοστολισμένη.

στίχ. 26.

Γνωρίζετε τὴν ἄβυσσο κτλ.

στίχ. 29.

Τούτ' ἡ ψυχὴ εἶναι βαθειά, κ' ἐγιόμισ' ἀπὸ πόνο.

στίχ. 38.

Μία φοῦχτα ἀπὸ τὸ χῶμα της ἐγιόμισα κ' ἐδγῆκα.

—

Ἐγιόμισα ἐχ τὸ χῶμα της ταῖς φούχταις μου κ' ἐδγῆκα.

στίχ. 40.

Κρεμιοῦμαι ἀπὸ τὴν ἄδυσσο κι' αὐτὸ βαστῶ μονάχο.

XXII. στίχ. 1-4.

Χαμογελᾷ κ' ἐδάκρυσε 'ς τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
Καὶ εἰς τέτοιο σχῆμα ἐφάνηκε πῶς 'μοιάζει τῆς καλῆς μου.
Ὅμως ἐγίνηκ' ἄραντη ὀχ τοῦ πελάου τὴν ἄκρη,
Κι' ἀγροίκησα 'ς τὸ χέρι μου 'ποῦ μοῦ ἔσταξ' ἕνα δάκρυ.

στίχ. 9-12.

Ὁπότε νύχτα ἀργὰ πολὺ . . . .
Κ' ὕπνος σκληρὸς πλειὰ ζωντανὰ τὰ ξαναφέρνει ὀμπρός μου·
Κ' ἡ θάλασσα, 'ποῦ μέσα της τ' ἀστροπελέκι σκάει,
Μὲ τὴ φωνὴ τοῦ λειονταριοῦ τὴν κόρη μοῦ ξυπνάει.

στίχ. 15.

Καὶ τὰ νερά 'σχιζα μ' αὐτὸ τὰ μυριομυρωδάτα

στίχ. 22.

Καὶ 'ς τὸ κεφάλι τὸ χρυσὸ βαρεῖ τὸ καρδιοχτύπι.

στίχ. 25.

Ἀλλὰ τὸ δεινὸ πλέξιμο γλυκὰ μ' ἀργοπορουῦσε

στίχ. 22-25.

Ἐδῶ ἤθελε νὰ θέσῃ ὁ ποιητὴς μίαν παρομοίωσι, τῆς ὁποίας ἔχομε τοὺς ἑξῆς στίχους· αὐτοὶ ὅμως δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ ὕστερο σχεδίασμα·

Πάει 'σὰν ἀλάφι, 'πῶφυγε τοῦ κυνηγοῦ τὰ βέλη,
Καὶ φεύγει κι' ἀπὸ τ' ἀνθηρὰ κρεμάμενα κλωνάρια,
Κι' ἀπὸ τὸν μαῦρον ἴσκιο του 'σὲ ῥεύματα καθάρια.

στίχ. 36.

Κι' ἀκούει κι' αὐτὴ καὶ πέφτουν της οἱ κρίνοι ἀπὸ τὰ χέρια.

Κατόπι τούτου τοῦ στίχου εὑρίσκονται σβυμμένοι οἱ ἑξῆς·

Καὶ τότε ἁπλόνει, φεύγοντας, τὰ πράσινα φτερά του,
Καὶ χάνεται ὅπως χάνονται ὅλα τὰ πάντα κάτου.

στίχ. 39,40.

Κι' ὁ ἥλιος μεσουρανῆς ἀνάβρυζε λαμπράδες,
Καὶ τοῦ 'γελοῦσαν τὰ βουνὰ, τὰ πέλαγα, ἡ πεδιάδες.

στίχ. 43.

Κ' ἐκύτταα, κ' ἔκλαια, κι' ἅπλονα τὰ χέρια μὲ καμάρι.

—

Κι' ἁπλόνω κλειῶντας θλιβερὰ τὰ χέρια μὲ καμάρι.

στίχ. 46.

Ἐδῶ ἤθελε κατ' ἀρχὰς ὁ ποιητὴς νὰ προσθέσῃ·

Ἦταν ἐντύπωσι ἀνεκδιήγητη, ὁποίαν κἀνεὶς ἴσως δὲν ἐδοκίμασε, εἰμὴ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅταν ἐπρωτοανάπνευσε, καὶ ὁ οὐρανὸς, ἡ γῆ, καὶ ἡ θάλασσα, πλασμένα γι' αὐτὸν, ἀκόμη εἰς ὅλη τους τὴν τελειότητα, ἀναγαλλιάζανε μέσα εἰς τὴν ψυχή του,—

Γλυκειὰ ζωὴ, 'ποῦ τὸ πουλὶ μισοπλασμένο ἀκόμα
Εἶχε προτήτερα αἰσθανθῆ μὲ τὸν κειλαϊδισμό του,
Καὶ τὸν ἀέρα ἐχτύπουνε μὲ τὸ ζεστὸ φτερό του·
Κι' ὁ ἀέρας ὁ ἀμόλυντος, τὸ δέντρο 'ποῦ 'χε ἀνθίσει,
Τὸ 'καρτεροῦσαν ν' ἀναιβῇ νὰ πρωτοκειλαϊδήσῃ,—

Ἕως ὁποῦ εἰς τὴ μέθη τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδιᾶς του,

τὸν ἔπιασε, σύμβολο τοῦ θανάτου, ὁ ὕπνος, ὅθεν αὐτὸς ἔμελλ' ἔπειτα νὰ ξυπνήσῃ, καὶ νὰ εὑρεθῇ σιμά του

Τῆς ὠμορφιᾶς βασίλισσα καὶ νὰ γενῇ δική του.

στίχ. 59,60.

Ἔφθασα τέλος 'ς τὸ γιαλὸ τὴν ἀῤῥαβωνιασμένη,
Σφίγγω την μὲς τὴν ἀγκαλιά, κ' ἤτανε 'πεθαμμένη.

ΣΗΜΕΙΩΣΙ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ.

(α) Ὡς εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τούτου τοῦ Ἀποσπάσματος, αὐτὸ ἦταν συνέχεια Ποιήματος, τοῦ ὁποίου ὁ μακαρίτης εἶχε συνθέσει, ἢ τοὐλάχιστον σχεδιάσει, τὰ δεκαφτὰ πρῶτα κεφάλαια. Ἀπὸ αὐτὰ δὲν εὑρίσκεται ἴχνος εἰς τὰ σωζόμενα χειρόγραφα.

Τὰ πεζὰ ὅσα ἀπαντῶνται εἰς ταῖς Παραλλαγαῖς τὰ ἐμετάφρασα ἀπὸ τὴν ἰταλική.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ.

Η ΦΑΡΜΑΚΩΜΕΝΗ. (1)

Τὰ τραγούδια μου τά 'λεγες ὅλα,
Τοῦτο μόνον δὲ θέλει τὸ 'π῀ῃς,
Τοῦτο μόνον δὲ θέλει τ' ἀκούσῃς·
Ἄχ! τὴν πλάκα τοῦ τάφου κρατεῖς.

Ὦ παρθένα! ἂν ἠμπόρειαν ἡ κλάψαις
'Πεθαμμένου νὰ δώσουν ζωή,
Τόσαις ἔχαμα κλάψαις γιὰ σένα,
Ποῦ 'θελ' ἔχῃς τὴν πρώτη πνοή.

Συφορά! Σὲ θυμοῦμ' ἐκαθόσουν
'Σ τὸ πλευρό μου μὲ πρόσωπο ἀχνό·
«Τί ἔχεις;» σοῦ 'πα, καὶ σὺ μ' ἀποκρίθης·
«Θὰ πεθάνω, φαρμάκι θὰ πιῶ.»

Μὲ σκληρότατο χέρι τὸ 'π῀ηρες,
Ὡραία κόρη, κι' αὐτὸ τὸ κορμὶ,
Ὁποῦ τοῦ 'πρεπε φόρεμα γάμου,
Πικρὸ σάβανο τώρα φορεῖ.

Τὸ κορμί σου ἐκεῖ μέσα 'ς τὸν τάφο
Τὸ στολίζει σεμνὴ παρθενιά·
Τοῦ κακοῦ σ' ἀδικοῦσεν ὁ κόσμος,
Καὶ σοῦ 'φώναξε λόγια κακά.

Τέτοια λόγια ἂν ἠμπόρειες ν' ἀκούσῃς,
'Οχ τὸ στόμα σου τί 'θελε 'βγῇ;
«Τὸ φαρμάκι, 'ποῦ ἐπῆρα, καὶ οἱ πόνοι,
»Δὲν ἐστάθηκαν τόσο σκληροί.»

Κόσμε ψεύτη! ταῖς κόραις ταῖς μαύραις
Κατατρέχεις ὅσο εἶν' ζωνταναῖς,
Σκληρὲ κόσμε! καὶ δὲν ταῖς λυπᾶσαι
Τὴν τιμὴν ὅταν εἶναι νεκραῖς.

Σώπα, σώπα! θυμήσου πῶς ἔχεις
Θυγατέρα, γυναῖκα, ἀδελφή·
Σώπα! ἡ μαύρη κοιμᾶται 'ς τὸ μνῆμα,
Καὶ κοιμᾶται παρθένα σεμνή.

Θὰ ξυπνήσῃ τὴν ὕστερη 'μέρα,
Εἰς τὸν κόσμον ὀμπρὸς νὰ κριθῇ,
Καὶ, 'ς τὸν Πλάστη κινῶντας μὲ σέβας
Τὰ λευκά της τὰ χέρια, θὰ 'πῇ·

«Κύττα μέσα 'ς τὰ σπλάχνα μου, Πλάστη!
»Τὰ 'φαρμάκωσα, ἀλήθεια, ἡ πικρή,
»Καὶ μοῦ 'βγῆκε ὀχ τὸ νοῦ μου, Πατέρα,
»'Ποῦ πλασμένα μοῦ τά 'χες 'Εσύ·

»Ὅμως κύττα 'ς τὰ σπλάχνα μου μέσα,
»'Ποῦ τὸ κρῖμα τους κλαῖνε, καὶ 'πὲς,
»'Πὲς τοῦ κόσμου, 'ποῦ 'φώναξε τόσα,
»'Εδῶ μέσ' ἂν ἦν' ἄλλαις πληγαῖς.»

Τέτοια, ὀμπρὸς εἰς τὸν Πλάστη κινῶντας
Τὰ λευκά της τὰ χέρια, θὰ 'πῇ.
Σώπα, κόσμε! κοιμᾶται 'ς τὸ μνῆμα,
Καὶ κοιμᾶται παρθένα σεμνή.

ΕΙΣ ΜΟΝΑΧΗΝ.

Πρὸς τὴν Κυρὰ Ἄννα Μαρία Ἀναστασία Γουράτο Γεωργομίλα, ὅταν ἐντύθηκε τὸ ἀγγελικὸ σχῆμα εἰς τὸ μοναστῆρι τῶν Ἁγίων Θεοδώρου καὶ Γεωργίου εἰς Κέρκυρα τὴν 18 *Ἀπριλίου* 1829. (2)

Ἀπὸ τὸν θρόνο τ' Ἄπλαστου
Οἱ Ἀγγέλοι ἐκατεβῆκαν,
Καὶ μὲς τοῦ μοσχολίβανου
Τὸ σύγνεφον ἐμπῆκαν,
Νὰ ἰδοῦν 'ποῦ τὸ κοράσιο
Κινάει 'ς τὴν ἐκκλησιά.

Χ ρ ι σ τ ὸ ς ἀ ν έ σ τ η, ἐψάλλανε
Μὲ τὰ χρυσᾶ τους χείλη,
Χ ρ ι σ τ ὸ ς ἀ ν έ σ τ η, ἐκάνανε,
Κι' ἀστράφτανε 'σὰν ἥλιοι,
Καὶ λόγια ἐτραγουδούσανε
Ἐγκάρδια καὶ θερμά.

Ἕνας Ἄγγελος. Χαῖρε, ἀδελφή! Μ' ἀρέσουνε
Τῆς ὄψις σου ἡ χλωμάδες·
Εἰς τὰ περίσσια ἀνάμεσα
Κεριὰ καὶ 'ς ταῖς λαμπάδες,
Κάλλιο ἀπὸ ῥόδα πιάνουνε
Τῆς Νύμφης τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλος. Ἀφοῦ τὸν θάνατο ἔκλαψες
Τῆς δόλιας σου μητέρας
Καὶ τοῦ πατρὸς, σοῦ ἀπόμεινε
Μόνος Αὐτὸς πατέρας·

Ἄλλος. Πάντα περνάει τὰ σπλάχνα του
Τὸ δάκρυ τοῦ ὀρφανοῦ.

Ἄλλος. Γλυκό 'ναι τῆς Παράδεισος
Νὰ μελετᾷς τὰ κάλλη·

Ἄλλος. Πικρή 'ναι ἡ φοβερώτατη
Τοῦ κόσμου ἀνεμοζάλη·
Μόν' ἐδῶ φθάνει ὁ ἀντίλαλος,
Δὲ φθάνει ἡ τρικυμιά.

Ἄλλος. Ἐδῶ ὁ Χριστὸς 'ς τὰ ὀνείρατα
'Σ ἐσένα καταιβαίνει·

Ἄλλος. Ἐκεῖ ταράζουν ἅρματα,
Καὶ θρόνοι αἱματωμένοι·

Ἄλλος. Ἐδῶ εὐτυχία καὶ θρίαμβος·

Ἄλλος. Ἐκεῖ 'ναι συμφορά.

Ἄλλος. Ὁ κόσμος ἐρωτεύτηκε
'Σ τὰ μάτια, 'ς τὴ φωνή σου,
Τὰ μελετάει συχνότατα,
Κ' ἡ ἀγγελικὴ ψυχή σου
Φωνὴ καὶ μάτια ἐγύρισε
Κατὰ τὸν Οὐρανό.

Ἄλλος. Ὁ Πλάστης κατ' εἰκόνα του
Τὸν ἄνθρωπο ἐποιοῦσε,
Ἄλλος. Μὲς τὰ κρυφία τῆς γνῶσις του
Τὴν Χτίσι ἐμελετοῦσε,
Γιὰ νά 'ναι τοῦ 'λιγόζωου
'Ανθρώπου ἡ κατοικιά.

'Απάνου ἀπάνου ἐχύθηκε
'Σ τὴν Ἄβυσσο, 'ποῦ ἐσειότουν
Καὶ μὲ τρομάρα ἐμούγκριζε,
Κι' αὐτὶ δὲν ἐσωζότουν, —
Ὁ Πλάστης ὁλομόναχος
'Αγροίκαε μὲ χαρά.

Ἄλλος. Ἔρως καὶ Χάρος πάντοτε
Δουλεύουν ἐδῶ κάτου,
Ὡς 'ποῦ ὁ Καιρὸς ὁ γέροντας
Νὰ χάσῃ τὰ φτερά του.

Ἄλλος. Φριχτή 'ναι ἡ ὥρα 'ποῦ ἄνθρωπος
Βαρυὰ ψυχομαχᾷ.

Ἄλλος. Μὴ φοβηθῇς νὰ 'σ' ἔρημη
Τότε ἀπὸ κάθε μάτι·
Ἰδού, ὁ Χριστὸς, 'ποῦ γέρνοντας
'Σ τοῦ πόνου τὸ κρεββάτι,
Σοῦ σιάζει τὸ προσκέφαλο,
Καὶ σὲ παρηγορᾷ.

Ἄλλος. Εὐτυχισμένο λείψανο,
Θέλει σοῦ δώσῃ πάλι
Τὸν ἀῤῥαβῶνα ὁ ἴδιος,
Ὁποῦ σοῦ 'πῆρε ἀγάλι,
Τὴν ὥρα 'ποῦ ἀπομείνανε
Τὰ στήθια σου νεκρά.

Ἄλλος. Τὰ κόκκαλα ἐβαρέθηκαν
'Σ τὸ μνῆμα καρτερῶντας,
Καὶ τρίζουνε ἀκατάπαυτα
Τὴν Κρίσι ἀναζητῶντας·
Ἄλλος. Ξύπνα, ἀδελφή! τὴ Σάλπιγγα
Τὴν ὕστερη ἀγροικῶ.

Ἄλλος. Τὰ μάτια της ἀστράψανε
Τοῦ τάφου ἀπὸ τὴν κλίνη·
Κύττα! πετιέται ὁλόχαρη,
Καὶ μὲς τὸ λάκκο ἀφίνει
Τοὺς μόσχους τοῦ Μαϊάπριλου,
Ποῦ δὲν ὑπάρχει πλειό.

Ὅλοι οἱ Ἄγγελοι. Τὰ μάτια της ἀστράψανε
Τοῦ τάφου ἀπὸ τὴν κλίνη·
Κύττα! πετιέται ὁλόχαρη,
Καὶ μὲς τὸ λάκκο ἀφίνει
Τοὺς μόσχους τοῦ Μαϊάπριλου,
Ποῦ δὲν ὑπάρχει πλειό.

* Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΟΡΦΑΝΗΣ.

'Πές μου, θυμᾶσαι, ἀγάπη μου, ἐκείνη τὴν παιδοῦλα,
Ὁποῦ 'χε 'ς τὰ ξανθὰ μαλλιὰ νεοθέριστη μυρτοῦλα;
Ὁποῦ 'χε 'σὰν παρθενικὸ τραντάφυλλο τὸ στόμα,
'Ποῦ 'χε τὰ μάτια γαλανὰ 'σὰν τ' οὐρανοῦ τὸ χρῶμα;
'Ποῦ πρὸς τὸ βράδυ πάντοτε μονάχη ἐπερπατοῦσε,
Κ' εἶχε κοντά της ἕν' ἀρνὶ 'ποῦ τὴν ἀκολουθοῦσε;
'Ποῦ καθισμένη εὑρίσκαμε 'ς τὸ ἔρμο περιγιάλι,
Καὶ λυπηρὰ ἐτραγούδαε τῆς ἄνοιξις τὰ κάλλη;
Ἄχ! τὸ τραγοῦδι ἀκλούθαε, κυττάζοντας τὸ κῦμα
Μὲ τόση λύπη, 'ποῦ ἔλεγες ὁπῶς ἐκύτταε μνῆμα.
Τὴ μαύρη! τὴν ἀπάντησα τὸ χάραγμα 'ς τὸ δρόμο,
'Αλλὰ τὴν κόρη τέσσεροι τὴν εἶχανε 'ς τὸν ὦμο·
Χυμένα ἦταν 'ς ὅλο της τὸ λείψανο, 'ποῦ εὐώδα,
Γιούλια, μοσχούλαις καὶ γαντσιαῖς, τραντάφυλλα καὶ ῥόδα·
Σβυμμένα ἦταν τὰ μάτια της, 'ποῦ 'φέγγαν 'σὰν ἀστέρια,
Καὶ μὲ κορδέλαις κόκκιναις δεμένα εἶχε τὰ χέρια.

Ἀχ! καταιβάζοντάς τηνε οἱ τέσσεροι ἀπ' τὸ βράχο,
Κανεὶς δὲ τὴν ἀχλούθαε πάρεξ τὸ ἀρνὶ μονάχο,
Καὶ μαραμμένα ἤτανε τὰ ἀνθηρὰ στολίδια,
Ποῦ κάθε αὐγὴ τοῦ ἐμάζονε καὶ τοῦ ἔπλεκεν ἡ ἴδια.
Τ' ἀρνὶ μόνον ἀχλούθαε, μπὲ μπὲ, μπὲ μπὲ, φωνάζει,
Πάντα μπὲ μπὲ, πάντα μπὲ μπὲ, καὶ τὴν παιδοῦλα κράζει.
Μὲ τὸ κουδοῦνι 'ς τὸ λαιμὸ εἰς τοὺς γκρεμμοὺς 'περπάτει·
Ντὶν, ντὶν, 'κουδούνιζε κοντὰ εἰς τὸ 'στερνὸ κρεββάτι.
Ἐτούτη εἶναι, κόρη μου, ἡ ὤμορφη παιδοῦλα,
Ὁποῦ 'χε 'ς τὰ ξανθὰ μαλλιὰ νεοθέριστη μυρτοῦλα.

Ὁ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΟΣΚΟΥ. (3)

Νά, μία βοσκοῦλα 'ς τὸ βουνὸ 'ποῦ κάθεται καὶ
κλαίει,
Καὶ τὰ παράπονα ἡ σπηλῃὰ γλυκὰ τὰ ματαλέει·
'Εψὲς μοῦ ἀπέθανε ὁ βοσκός, καὶ τέσσεροι 'ς τὸν
ὦμο
Μοῦ τὸν ἐπῆραν τέσσεροι 'ς τὸν ὕστερό του δρόμο.
Βραχνόφωνα ὁ καλόγερος ἀνάδευε τὰ χεῖλα·
Τοῦ νεκροκρέββατου συχνὰ ἐτρίζανε τὰ ξύλα.
Θυμοῦμαι 'ποῦ ἐκαθόμαστε ἀντάμα ἐκεῖ 'ς τὴ βρύσι·
Ποιὸς ἀπ' ἐμᾶς, ἐλέγαμε, περσότερο θὰ ζήσῃ;
Καὶ λέγοντας· Ποιὸς ἀπ' ἐμᾶς περσότερο θὰ ζήσῃ;
'Φθὺς κατ' ἐμᾶς ἐβούϊξε φριχτὰ τὸ Ποιὸς θὰ ζήσῃ.
Τότε ὁ ἠγαπημένος μου ἐστέναξε ἀπ' τὰ στήθη,
Καὶ τοῦ 'πα· Τί ἔχεις 'ς τὴν καρδιά; Κι' αὐτὸς δὲν μ' ἀ-
πεκρίθη.
Δυστυχισμένη συντροφιά! 'Ποῦ τὸ χαρούμεν' ἄνθι
Τῆς νειότης μας τῆς τρυφερῆς ὀγλήγορα ἐμαράνθη.
Ὦ Θάνατε, λυπήσου με, λυπήσου με, καὶ φθάσε·
Ἕνα ἀναστέναγμα γλυκὸ μοῦ φαίνεται πῶς θά 'σαι.

Μοῦ 'πανε πῶς μεσάνυχτα τὸν βάνουνε 'ς τὸ μνῆμα,
Κ' ἐξέδωκα τὸ ῥοῦχο μου γιὰ τὸ 'στερνό του ἐντύμα.
Φωνάζω, σκούζω δυνατά, 'ς τὸν τάφο του γυρμένη,
Μὰ δὲν ἀκοῦνε ταῖς φωναῖς 'ς τὸν τάφο οἱ 'πεθαμμένοι.
'Κεῖνοι 'ποῦ θὰ μὲ θάψουνε, ἀκόμη ἂν μ' ἀγαποῦνε,
Ἂς βάλουνε τὰ χέρια μας νεκρὰ ν' ἀγκαλιασθοῦνε.

Η ΕΥΡΥΚΟΜΗ.

« Θάλασσα, πότε θέλ' ἰδῶ τὴν ὤμορφη Εὐρυκόμη;
» Πολὺς καιρὸς ἐπέρασε, καὶ δὲν τὴν εἶδα ἀκόμη.
» Πόσαις φοραῖς κυττάζοντας ἀπὸ τὸ βράχο γέρνω,
» Καὶ τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας γιὰ τὰ πανιά της παίρνω!
» Φέρ' τηνε, τέλος, φέρ' τηνε ». Αὐτὰ ὁ Θύρσης λέει,
Καὶ παίρνει ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ τὴ φιλεῖ, καὶ κλαίει·
Καὶ δὲν ἠξέρει ὁ δύστυχος ὁποῦ φιλεῖ τὸ κῦμα
'Εκεῖνο, 'ποῦ τῆς ἔδωσε καὶ θάνατο καὶ μνῆμα.

Η ΞΑΝΘΟΥΛΑ.

Τὴν εἶδα τὴν Ξανθοῦλα,
Τὴν εἶδα 'ψὲς ἀργὰ,
Ποῦ ἐμπῆκε 'ς τὴ βαρκοῦλα
Νὰ πάῃ 'ς τὴν ξενητειά.

Ἐφούσκονε τ' ἀέρι
Λευκότατα πανιὰ,
Ὡσὰν τὸ περιστέρι,
Ποῦ ἁπλόνει τὰ φτερά.

Ἐστέκονταν οἱ φίλοι
Μὲ λύπη, μὲ χαρὰ,
Καὶ αὐτὴ μὲ τὸ μαντίλι
Τοὺς ἀποχαιρετᾷ.

Καὶ τὸ χαιρετισμό της
Ἐστάθηκα νὰ ἰδῶ,
Ὡς 'ποῦ ἡ πολλὴ μακρότης
Μοῦ τό 'κρυψε καὶ αὐτό.

'Σ ὀλίγο, 'ς ὀλιγάκι
Δὲν ἤξερα νὰ 'πῶ,
Ἂν ἔβλεπα πανάκι,
Ἢ τοῦ πελάγου ἀφρό·

Καὶ ἀφοῦ πανὶ, μαντίλι
'Εχάθη 'ς τὸ νερὸ,
'Εδάκρυσαν οἱ φίλοι,
'Εδάκρυσα κ' ἐγώ.

Δὲν κλαίγω τὴ βαρκοῦλα,
Δὲν κλαίγω τὰ πανιὰ,
Μόν' κλαίγω τὴν Ξανθοῦλα,
'Ποῦ πάει 'ς τὴν ξενητειά.

Δὲν κλαίγω τὴ βαρκοῦλα
Μὲ τὰ λευκὰ πανιὰ,
Μόν' κλαίγω τὴν Ξανθοῦλα
Μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά.

* ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ.

Ἄχου ἕν' ὄνειρο, ψυχή μου,
Καὶ τῆς ὠμορφιᾶς θεά·
Μοῦ ἐφαινότουν ὁπῶς ἤμουν
Μετ' ἐσένα μία νυχτιά.

'Σ ἕνα ὡραῖο περιβολάκι
'Περπατούσαμε μαζῇ·
Ὅλα ἐλάμπανε τ' ἀστέρια,
Καὶ τὰ 'κύτταζες ἐσύ.

Ἐγὼ τσῶλεα· 'πέστε, ἀστέρια,
Εἶν' χανέν' ἀπὸ τ' ἐσᾶς,
Ποῦ νὰ λάμπῃ ἀπό 'κει ἀπάνου
'Σὰν τὰ μάτια τῆς κυρᾶς;

'Πέστε ἂν εἴδετε ποτέ σας
'Σ ἄλλη, τέτοια ὡραῖα μαλλιὰ,
Τέτοιο χέρι, τέτοιο πόδι,
Τέτοια ἀγγελικὴ θωριά;

Τέτοιο σῶμα ὡραῖον ὀπ' ὅποιος
Τὸ κυττάζει εὐθὺς 'ρωτᾷ·
Ἂν εἶν' ἄγγελος ἐκεῖνος,
Πῶς δὲν ἔχει τὰ φτερά;

Κάθε φίλημα, ψυχή μου,
Ὁποῦ μώδινες γλυκὰ,
Ἐξεφύτρονε ἄλλο ῥόδο
Ἀπὸ τὴ τρανταφυλλιά.

Ὅλη νύχτα ἐξεφυτρῶσαν,
Ὡς ὁποῦ 'λαμψεν ἡ αὐγὴ,
Ποῦ μᾶς ηὗρε καὶ τοὺς δυό μας
Μὲ τὴν ὄψι μας χλωμή.

Τοῦτο εἶν' τ' ὄνειρο, ψυχή μου·
Τώρα στέκεται εἰς ἐσὲ,
Νὰ τὸ κάμῃς ν' ἀληθέψῃ,
Καὶ νὰ θυμηθῇς γιὰ 'μέ.

Η ΑΓΝΩΡΙΣΤΗ.

Ποιὰ εἶναι τούτη
'Ποῦ καταιβαίνει
'Ασπροεντυμένη
'Οχ τὸ βουνό;

Τώρα 'ποῦ τούτη
Ἡ χόρη φαίνεται,
Τὸ χόρτο, γένεται
Ἄνθι ἀπαλό·

Κ' εὐθὺς ἀνοίγει
Τὰ ὡραῖα του κάλλη,
Καὶ τὸ κεφάλι
Συχνοχουνεῖ·

Κ' ἐρωτεμένο,
Νὰ μὴ τὸ ἀφήσῃ,
Νὰ τὸ πατήσῃ,
Παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι' ὤμορφα
Ἔχει τὰ χεῖλα,
Ὡσὰν τὰ φύλλα
Τῆς ῥοδαριᾶς,

Ὅταν χαράζῃ,
Καὶ ἡ αὐγοῦλα
Λεπτὴ βροχοῦλα
Στέρνει δροσιᾶς.

Καὶ τῶν μαλλιῶνε της
Τ' ὡραῖο πλῆθος
Ἐπάνου 'ς τὸ στῆθος
Λάμπει ξανθό·

Ἔχουν τὰ μάτια της,
Ὁποῦ γελοῦνε,
Τὸ χρῶμα 'ποῦ 'ναι
'Σ τὸν οὐρανό.

Ποιὰ εἶναι τούτη
'Ποῦ καταιβαίνει
'Ασπροεντυμένη
'Οχ τὸ βουνό;

* Η ΨΥΧΟΥΛΑ. (1)

'Ωσὰν γλυκύπνοο
Δροσάτο ἀεράκι
Μέσα 'σὲ ἀνθότοπο,
'Κειὸ τὸ παιδάκι
Τὴν ὕστερη ἔβγαλε
'Αναπνοή.

Καὶ ἡ ψυχοῦλα του,
Εἰς τὸν ἀέρα,
'Γλήγορα ἀνέβαινε
Πρὸς τὸν αἰθέρα,
'Σὰν λιανοτρέμουλη
Σπίθα μικρή.

"Ολα τὴν ἔκραζαν,
"Ολα τ' ἀστέρια,
Κ' ἐκείνη ἐξάπλονε
Δειλὴ τὰ χέρια,
Γιατὶ δὲν ἤξερε
'Σὲ ποῖο νὰ 'μπῇ.

'Αλλὰ, νά, τοῦ ἔδωσε
Ἕνα 'Αγγελάκι
Τὸ φιλὶ ἀθάνατο
'Σ τὸ μαγουλάκι,
Ποῦ ἔξαφνα ἔλαμψε
'Σὰν τὴν αὐγή.

* ΚΑΚΙΩΜΑ.

Πλέον δὲν ἔρχομαι 'ς τὸ βρέφος
Ὡραιότητες γεμάτο,
Σὰν τραντάφυλλο δροσάτο,
Ὁποῦ ἀνοίγει αὐγερινό.

Ὄχι, πλέον δὲ θέλω νά 'λθω,
Οὔτε ἂν ἔξαφνα ἀρχινήσῃ
Λυπηρὰ νὰ τραγουδήσῃ
Τὴ βοσκοῦλα 'ς τὸ βουνό·

Οὔτε ἂν ψάλλοντας τὸ ἰδοῦνε
Τὸν πατέρατου νὰ δείξῃ,
Καὶ τὰ δάκρυα νὰ σφουγγίξῃ
Μὲ τὸ χέρι τὸ μικρό.

Μόνον ἂν τὸ πάρῃ ἡ Μοῖρα,
Καὶ στενέψῃ ἐμὲ νὰ κλίνω,
Τότες ἔρχομαι καὶ δίνω
Ἕνα φίλημα κ' ἐγώ.

* ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ

ΛΟΔΟΒΙΚΟΝ ΣΤΡΑΝΗ. (5)

'Λίγα γιούλια ἐγὼ σοῦ στέρνω,
Καὶ 'ς τὸ σπίτι σου τὰ σπέρνω,
Εἰς τὸ ὁποῖον ἦλθε ἡ Θεὰ,
Ὁποῦ ὠνόμασαν Ὑγειά.
Ῥοδοδάχτυλα τὰ χέρια,
Καὶ τὰ μάτια ὡσὰν ἀστέρια·
Ἔχει μάγουλο ὡσὰν μῆλο·
Μὲ χαμόγελο τὸ χεῖλο,
Ὁποῦ δίνει ἕνα φιλὶ,
Καὶ ξανάρχεται ἡ ζωή.
Ἀλλὰ πῶς συχνὰ συχνὰ
Ἡ ὠμορφότατη Θεὰ
Μὲ τὸ μάτι τὸ γλυκὸ
Κυττάει θάλασσα, οὐρανό;
Ἐκατάλαβα γιατί·
Ἄ! τὴν ὥρα χαρτερεῖ
Νὰ σὲ πιάσῃ ἀπὸ τὸ χέρι,
Νὰ σὲ πάῃ καὶ νὰ σὲ φέρῃ.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΔΕ ΡΩΣΣΗ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ. (6)

Τοῦ πατέρασου, ὅταν ἔλθῃς,
Δὲ θὰ ἰδῇς παρὰ τὸν τάφο·
Εἶμαι ὀμπρόςτου, καὶ σοῦ γράφω,
'Μέρα πρώτη τοῦ Μαΐου.

Θὰ σκορπήσουμε τὸ Μάϊ
Ἐπάνου 'ς τ' ἄχαχα τὰ στήθη,
Γιατὶ ἀπόψε ἀποκοιμήθη
Εἰς τὸν ὕπνο τοῦ Χριστοῦ.

Ἦταν ἥσυχος κι' ἀκίνητος
Ὡς τὴν ὕστερη τὴν ὥρα,
Καθὼς φαίνεται καὶ τώρα
Ποῦ τὸν ἄφησε ἡ ψυχή.

Μόνον, μία στιγμὴ πρὶν φύγῃ
Τ' Οὐρανοῦ κατὰ τὰ μέρη,
Ἀργοκίνησε τὸ χέρι,
Ἴσως γιὰ νὰ σ' εὐχηθῇ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ. (7)

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ.

'Σ τῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ῥάχη
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ 'ς τὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
Γεναμένο ἀπὸ 'λίγα χορτάρια,
Ποῦ εἶχαν μείνει 'ς τὴν ἔρημη γῆ.

—

ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙ.

Μάνα μου, σκιάζομαι πολὺ
Μὴ 'πεθαμμένοι 'βγοῦνε.
—Σώπα, παιδάκι μου· οἱ νεκροὶ
Τὴν πλάκα τους βαστοῦνε.

—

ΔΕ Μ' ΑΓΑΠΑΣ.

Ὅσα λούλουδα εἶν' τὸ Μάϊ
Μαδημένα ἐρωτηθῆκαν,
Κι' ὅλα αὐτὰ μ' ἀποκριθῆκαν
Πῶς ἐσὺ δὲ μ' ἀγαπᾷς.

—

ΓΑΛΗΝΗ.

Δὲν ἀκούεται οὔτ' ἕνα κῦμα
Εἰς τὴν ἔρμη ἀκρογιαλιά·
Λὲς καὶ ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Μὲς τῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

—

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Τὸ Πρῶτο μου εἶν' ἀναίσθητο, τὸ Δεύτερο δὲν εἶναι·
Δίχως τὸ Πᾶν ἂν λειτουργᾷς, καλὲ παπᾶ μου, κρῖνε.

Πετραχῆλι.

—

ΑΜΟΥΣΙΑ.

Ἔχεις τὴ Μοῦσα ἂν τὴ δεχθῇς εἰς τὸ θερμόσου στῆθος·
Γιὰ τοῦ βαρβάρου τὴν ψυχὴ δὲν εἶναι παρὰ λίθος.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙ ΤΗΣ ΩΔΗΣ
ΤΟΥ ΠΕΤΡΑΡΧΗ. (8)

Chiare, fresche e dolci acque

Νερὰ καθαροφλοίσβιστα,
Γλυκύτατα καὶ κρύα,
'Ποῦ μέσα ἀναγαλλιάζετο
Ἡ ἀσύγκριτη ὠμορφία·
Χλωρόκλαδα, ὅπου ἀκούμπησε
Τ' ὡραῖο της τὸ πλευρὸ
(Μ' ἀνοίγεται ἡ ἐνθυμούμενη
Καρδιὰ μὲ στεναγμό)·

Κ' ἐσεῖς, 'ποῦ ἀπὸ τὸ μόσχο σας,
Δροσόχορτα, δροσάνθη,
Ὁ κόλπος τοῦ φορέματος
Ὁ ἀγγελικὸς εὐφράνθη·
'Αέρα ἱερὲ, 'ποῦ μ' ἔσφαξαν
Τὰ μάτια τὰ λαμπρά·
'Ακοῦστε τὰ παράπονα,
'Ποῦ κάνω ὑστερινά.

Ἂν νὰ κλεισθοῦν ἡ 'μέραις μου
Δακρύζοντας μοῦ μέλλῃ
Ἀπὸ τὸ πάθος τὸ ἄπειρο,
Κι' ὁ Οὐρανὸς τὸ θέλῃ,
Μιὰν χάριν ἡ βαρυόμοιρη
Ψυχή μου ἐπιθυμεῖ,
Νὰ λάβῃ ἐδῶ τὸν τάφο της,
Κι' ὀλόγυμνη νὰ 'βγῇ.

Πικρὸς, πικρὸς ὁ θάνατος!
Ἀλλὰ δὲν εἶναι τόσο,
Ἂν τέτοια ἐλπίδα τῆς ψυχῆς
Ἐγὼ 'μπορῶ νὰ δώσω·
Γιατί ποῦ ναὔρῃ ἡ δύστυχη
Περσότερη ἡσυχιὰ,
Γιὰ νὰ 'γδυθῇ τὰ κόκκαλα,
Τὰ μέλη τ' ἀχαμνά;

Ἴσως καιροὶ θὲ νά 'λθουνε
Ποῦ δὲ θὰ μὲ μισήσῃ
Ἡ ὡραιότης ἡ ἄσπλαχνη·
Καὶ θὰ ξαναγυρίσῃ
'Σ τὸν τόπο, 'ποῦ μ' ἀπάντησε
Τὴ 'μέρα τὴν ἱερὰ,
Καὶ νὰ μὲ ἴδοῦν τὰ μάτια της
Θὰ δείξῃ ἐπιθυμιά·

'Αλλὰ, 'ς ταῖς πέτραις βλέποντας
Τὸ ὑστερινό μου χῶμα,
Θ' ἀνοίξῃ ἀναστενάζοντας
Ἔτσι γλυκὰ τὸ στόμα,
Ὁποῦ γιὰ κάθε ἁμάρτημα
Θὲ νὰ συγχωρεθῶ, —
Στενεύοντας μὲ δάκρυα
Ὡραῖα τὸν Οὐρανό.

Ἄνθια, θυμοῦμαι, ἐπέφτανε
'Απ' τὰ κλωνάρια πλῆθος,
Συρμένα ἀπὸ τὸν Ἔρωτα
'Σ τὸ μαλακὸ τὸ στῆθος·
Κ' ἔστεκε μὲ ταπείνωσι
'Σὲ τόσην δόξα αὐτὴ,
Ὁλόλαμπρη, ὁλοστόλιστη,
'Απ' τὴν ἀνθοβολή.

Καὶ ποιὸ ἀπὸ τ' ἄνθια ἡσύχαζε
'Απάνου 'ς τὴν ποδιά της,
Ποιὸ 'ς τὰ μαργαριτόπλεχτα
Λαμπρόξανθα μαλλιά της·
'Σ τὴν ὄψι ποιὸ τοῦ ῥεύματος
Τοῦ λιβαδιοῦ, καὶ ποιὸ
Λὲς κ' ἔλεε ἀεροπλέοντας·
Ὁ Ἔρως εἶν' ἐδῶ.

Πόσαις φοραῖς τὸ πνεῦμα μου
Ἀπὸ τρομάρα ἐπιάσθη,
Καὶ, τούτη, τούτη, ἐφώναξα,
Ἐ τὸν Οὐρανὸν ἐπλάσθη!
Γιατὶ ὅλα τότε μοῦ 'χαναν
Τὰ φρένα ἐκστατικά,-
Τὸ σῶμα, τὸ γλυκόγελο,
Τὸ πρόσωπο, ἡ λαλιά·

Καὶ τόσο αὐτὰ μοῦ 'κρύβανε
Ἐ τὰ μάτια τὴν ἀλήθεια,
Ἐποῦ 'λεα· Καὶ πότε ἀνέβηκα,
Ποιὸς μοῦ 'δωκε βοήθεια;-
Θαῤῥῶντας ὀπῶς ἔλαβα
Οἰκιὰ 'ς τὸν Οὐρανό·
Κ' ἐγὼ ἀπὸ τότε ἀνάπαψι
Δὲ βρίσκω παρὰ 'δῶ.

Καὶ σὺ, καὶ σὺ, τραγοῦδι μου,
Ἂν εἶχε ὁ νοῦς μου φθάσει
Νὰ σὲ στολίσῃ ὡς ἤθελα,
Τώρ' ἄφινες τὰ δάση,
Κ' ἐπρόβανες τὰ λόγια σου
Ἐ τὸν κόσμο θαῤῥετά·
Ἀλλὰ μὴν πᾷς, κι' ἀπόμεινε
Μ' ἐμὲ 'ς τὴν ἐρημιά.

ΜΙΜΗΣΙ

ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΔΕΜΟΝΑΣ.

The poor soul sat etc.

Shakesp. Othel. Act. IV. Sc. III. (9)

Ἡ ἀθλία ψυχὴ καθήμενη
Σὲ χόρτο, 'σὲ λουλοῦδι,
Μὲ μία φωνὴ νεκρώσιμη
Ἀρχίναε τὸ τραγοῦδι·
«Ἐλᾶτε, τραγουδήσετε
»Τὴν πράσινην ἐτιά.»

Ἀκίνητο τὸ χέρι της
Εἰς τὴν καρδιὰ βαστάει,
Τὴν κεφαλὴ 'ς τὰ γόνατα
Τ' ἀδύνατα ἀκουμπάει,
Κι' ὁ ῥύαξ ἐκεῖ 'ς τὰ πόδια της
Ἐφλοίσβιζε τερπνά.
«Ὅλοι, ὅλοι, τραγουδήσετε
»Ἐτιὰ, ἐτιὰ, ἐτιά.»

Πικρὰ ἀντάμα ἐβγαίνανε
Τὰ δάκρυα μὲ τὰ λόγια,
Κ' ἔτσι ἔλεγε ἀκατάπαυτα
Βαρυὰ τὰ μυρολόγια,
Ὁποῦ τὴν ἐλυπιόντανε
Λαγκάδια καὶ βουνά.
«Ἐτιὰ νὰ τραγουδήσετε,-
»Ἐτιὰ καὶ πάντα ἐτιά.»

«Δὲ φταίει·-ψεύτη τὸν Ἔρωτα
»Κάνεὶς ἄς μὴν τὸν κράζῃ·
»Ἕως 'ποῦ 'μιλεῖ τ' ἀχεῖλι μου,
»Δὲ φταίει, θὲ νὰ φωνάζῃ·
»Γιατὶ μοῦ τὸ 'φανέρωσε
»Πῶς πλέον δὲ μ' ἀγαπᾷ,
»Κι' ἀμέσως ἐγὼ ἀρχίνησα
»Νὰ τραγουδήσω ἐτιά.

»Μιὰ 'μέρα ἐγὼ τοῦ 'κλαύθηκα
»Πῶς πέφτει 'ς ἄλλα στήθη,
»Κ' ἐμένα μ' ἀπαράτησε,-
»Κ' ἐκεῖνος μ' ἀποκρίθη·
»-Μιμήσου με κι' ἀγάπησε
»Ἄλλη κ' ἐσὺ ἀγκαλιά.-
»Τί ν' ἀγαπήσω ἡ δύστυχη
»Πάρεξ θανάτου ἐτιά!

»Δὲ θέλω νὰ μοῦ βάλουνε
»Εἰς τὸ 'στερνὸ κλινάρι
»Μυρτιαῖς, οὔτε τριαντάφυλλα,
»Πάρεξ ἐτιᾶς κλωνάρι,
»Κι' ἀπάνου ἀπὸ τὸ μνῆμα μου
»Ἄλλη δὲ θέλω ἰσκιά·
»Ὅλοι, ὅλοι, τραγουδήσετε
»Τὴν πράσινην ἐτιά.»

Ἡ ΑΝΟΙΞΙ.

—

ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ. (10)

Già riede primavera
Col suo fiorito aspetto

Ἀπ' τὴν ἄνοιξι, 'ποῦ ἐγύρισε,
Οὐρανὸς καὶ γῆς εὐφράνθη,
Μὲ τὸ χόρτο καὶ μὲ τ' ἄνθι
Παίζει ὁ ζέφυρος τερπνά.

. . . .

Καὶ τὸ χόρτο πρασινίζει,
Μόν' 'ς ἐμένα δὲ γυρίζει
Τῆς καρδιᾶς ἡ σιγαλιά.

Ἥλιου ἀχτῖνα καθαρώτατη
Τοῦ βουνοῦ τὰ χιόνια λυόνει,
Ποῦ τὸ νέο του ξεφυτρόνει
Πράσιν' ἔντυμα λαμπρό·

Τὸ σιγὸ τὸ κυματάκι
Εἰς ταῖς ἄκραις του φλοισβίζει,
Καὶ τὸ ἀνθοδροσοστολίζει
Μὲ τ' ἀκοίμητα νερά.

Τὸ ἰσχυρὸ τὸ δέντρο, 'ποῦ εἶδανε
Σταθερὸ καιροὶ καὶ χρόνοι,
Τὰ κλωνάρια ξελαφρόνει
'Απ' τὰ χιόνια τὰ ὀκνηρά.

Παντοῦ, ἰδού, ξυπνοῦν καὶ τρέμουν
Ἄνθια χίλια ἀπὸ τὸ χῶμα,
'Ποῦ εἶν' ἀπείραχτα εἰς τὸ χρῶμα
'Απ' τ' ἀλέτρια τὰ σκληρά.

Νά, τὸ χελιδόνι ἐγύρισε,
'Ποῦ τὸ πέλαο περνάει,
Κ' ἐδῶ πάλι οἰκοδομάει
Τὴ γλυκειάτου τὴ φωλιά·

Κ' ἐκεῖ 'ποῦ μὲ τὴ φτεροῦγα
Τρέχει ὀγλήγορα καὶ λάμνει,
Προσοχὴ κάμμιὰ δὲν κάμνει
Εἰς ὁποῖον τὸν κυνηγᾷ.

Ἡ βοσκοῦλα ἐρωτεμένη
Πάει 'ς τὸ ῥεῦμα νὰ κυττάξῃ,
Γιὰ νὰ βάλῃ ὡραῖα 'σὲ τάξι
Τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά.

Νὰ βοσκοῦν βγαίνουν τὰ πρόβατα·
Τώρα πλέον δὲ μνέσχουν ἄλλοι,
Ἢ ψαράδες 'ς τ' ἀκρογιάλι,
Ἢ διαβάταις 'ς τὴν οἰκιά.

Ὡς καὶ ὁ ναύτης, 'ποῦ γυμνότατος
'Σ τὴν πατρίδα του ἐσυνάχθη,
Γιατὶ ὁ μαῦρος ἐταράχθη
'Απὸ φουσχοθαλασσιά,

Βλέποντας σιγὸ τὸ κῦμα,
Λύει τὸ πλοῖον, καὶ δὲ φοβᾶται
Καὶ οὐδὲ πλέον ξαναθυμᾶται
Πῶς ἐφούσχωσε φριχτά.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ.

ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ.

Or che niega i doni suoi
La stagion dei fiori amica.

Τώρα ἡ ἄνοιξι μᾶς ἔκρυψε
Τ' ἀνθηρὰ, τὰ ὡραῖα της δῶρα,
Καὶ προβαίνει ἀσταχοφόρα
Τοῦ καλοκαιριοῦ ἡ αὐγή.

Καὶ ἀποκάτου ἀπὸ τὸν ἥλιο
Τόσο τοῦ ἄμμου ἡ λαύρα αὐξήνει,
Ἰ Ποῦ εἰς τὴ βάρβαρη Κυρήνη
Μόλις εἶναι ἡ λαύρα αὐτή.

Τώρα πλέον τὸ γλυκοχάραμμα
Ἡ δροσιὰ δὲ συντροφεύει,
Χόρτο οὔτ' ἄνθι θεραπεύει
Μήτε μία σταλαμματιά.

Πλέον δὲ σέρνει ὁ ῥύαξ τὸ ῥεῦμα
Εἰς τὴν γῆν, ὁποῦ διψάει,
Καὶ σκασμένη ἀναζητάει
Τὰ καρπόφορα νερά.

Τὴ φαγὸ κυττάζει ὁ ἥλιος
Μπουχωμένη, χλωμιασμένη,
'Ποῦ εἶδε ὁ Μάϊς ξανανειωμένη,
Εἰς τὰ φύλλα, εἰς τὴ μορφή·

Καὶ εἰς τὴν γῆν τὴν μητρικήν της
Σκιὰν ὀλίγη δὲν ἀφίνει,
Μήτε σκιὰ τοῦ ῥύακος δίνει,
'Ποῦ τῆς ἔδωσε θροφή.

'Ιδρωμένος στήθια, πρόσωπο,
'Πάνω ἐκεῖ 'ς τὰ θερισμένα,
Μὲ τὰ μέλη 'ξαπλωμένα,
Νά, κοιμᾶται ὁ θεριστής·

Πάει, καὶ τς ἵδρωτες, 'ποῦ τρέχουν,
'Αποπάνου του γυρμένη,
'Η βοσκοῦλα ἐρωτεμένη
Τοῦ σφουγγίζει παρευθύς.

Κείτεται 'ς τὴν γῆ τὴν ἄχαρπη
Τὸ σκυλὶ, κι' ἀδυναμίζει,
Καὶ ποτέ του δὲ γαυγίζει
'Σ τὸν αὐθέντη του κοντά·

'Αλλὰ τὸ ξερὸ λαρύγγι
Πολεμάει νὰ ξανασάνῃ,
Παίρνει ἀέριδες, καὶ βγάνει
Λαχανιάσματα συχνά.

Κειὸς ὁ ταῦρος, 'ποῦ ποιμένες,
Νύμφαις, τοῦ 'χανε χαμάρι,
Μὲ τὰ κέρατα ἀντιβάρει
Εἰς τὰ δέντρα δυνατά, -

Τώρα ἀργὸς κοιτάει, μουγκρίζει,
'Σ τοῦ αὐλακιοῦ τὴν πρασινάδα,
Καὶ μὲ μούγκρισμα ἡ 'γελάδα
'Αποκριέται ἐρωτικά.

Τὰ πετούμενα ἡσυχάζουν·
Μελῳδίαις δὲν ἀσηκόνει
Τὸ γλυκόφωνο τ' ἀηδόνι,
'Αλλ' ὁ τσίτσικας λαλεῖ.

Καὶ τὰ ἐντύματα τὰ νέα
Δείχνουν τὰ παλαιὰ τὰ φίδια·
Διπλωμένα 'ς τὰ φραξίδια
Πρὸς τὸν ἥλιο ἔχουν στολή.

Τῆς ἡμέρας τῆς μακρείας
Εἰς τὴν χάψα, ὡς καὶ τὰ μαῦρα
Καὶ τὰ ψάρια ἀπὸ τὴ λαύρα
Ἔχουν κύματα ζεστά·

Καὶ ἀπὸ τ' ἄντρα τους δὲ βγαίνουν
Μὲς τὸ πέλαο νὰ τρέχουν,
Ἀλλ' οἰκιὰ 'ς ταῖς πέτραις ἔχουν,
Καὶ εἰς τὰ φύκια τὰ πικρά.

* ΜΕΤΑΦΡΑΣΙ

ΤΟΥ ΤΕΜΑΧΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ.

Vo solcando un mar crudele

’Σὲ σκληρότατη θάλασσα τρέχω,
Καὶ πανάκι καὶ ξάρτι δὲν ἔχω,
Καὶ τὸ πέλαο μουγκρίζει φριχτά.

Ἡ γλαυκότη τοῦ αἰθέρος μαυρίζει,
Ἡ φωνὴ τῶν ἀνέμων σφουρίζει,
Λείπει ἡ τέχνη καὶ δὲ μὲ βοηθᾷ.

Μὲ τὸν ἄθλιον ἡ Τύχη μὲ παίρνει,
Κι’ ὅθε θέλει ἡ προδότρα μὲ σέρνει,
Καθὼς φεύγει, καὶ δὲ μὲ χυττᾷ.

Ἡ ἀθῳότη μ’ ἀπόμεινε μόνη,
Τὴν αἰσθάνομαι μέσα ’ς τὰ στήθια,
’Αλλ’ ἀντὶ νὰ μοῦ φέρῃ βοήθεια,
Μὲ συντρίβει, μὲ πνίγει σκληρά.

ΕΙΣ ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΙ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ.

Ἡ Δόξα δεξιὰ συντροφεύει
Τὸν ἄντρα, 'ποῦ τρέχει μὲ κόπους
Τῆς Φήμης τοὺς δύσβατους τόπους,
Καὶ ὁ Φθόνος τοῦ στέκει ζερβιὰ,
Μὲ μάτια μὲ χείλη πικρά·

'Αλλ' ὅποτε ἡ μοῖρα του γράψῃ,
Τὸν δρόμον τοῦ κόσμου νὰ πάψῃ,
Ἡ Δόξα καθίζει μονάχη
'Σ τὴν πλάκα τοῦ τάφου λαμπρὴ,
Καὶ ὁ Φθόνος ἀλλοῦ περπατεῖ.

'Στὴν πλάκα τοῦ Μάρκου καθίζει
Ἡ Δόξα λαμπράδες γιομάτη·
Κλεισμένο γιὰ πάντα τὸ μάτι,
Ὁποῦ 'χε πολέμου φωτιά·-
'Ελᾶτε ν' ἀκοῦστε, παιδιά!

Σοφοὶ λεξιθῆρες, μακρύα, -
Μὴ λάχῃ σᾶς βλάψω τ' αὐτία·
Τρεχᾶτε 'ς τὰ μνήματα μέσα,
Καὶ ψάλτε μὲ λόγια τρελλά·-
'Ελᾶτε ν' ἀκοῦστε, παιδιά!

Τὸ λείψανο, 'ποῦ 'χε γλυτώσει
Ὁ Πρίαμος μὲ θρήνους, μὲ δῶρα,
Ἐγύριζε ὀπίσω τὴν ὥρα,
Ποῦ πέφτει 'ς τὴν ὄψι τῆς γῆς
Τὸ φῶς τὸ γλυκὸ τῆς αὐγῆς.

Ἐβγῆκαν μαζῆ τῆς θλιμμένης
Τρωάδας ἀπ' ὅλα τὰ μέρη
Γυναῖκες, παιδάκια καὶ γέροι,
Θρηνῶντας, νὰ ἰδοῦν τὸ κορμὶ
Ποῦ χάνει γι' αὐτοὺς τὴν ψυχή.

Κλεισμένο δὲν ἔμεινε στόμα
Ἀπάνου 'ς τοῦ Μάρκου τὸ σῶμα·
Ἀπέθαν', ἀπέθαν' ὁ Μάρκος·
Μιὰ θλίψι, μία ἄκρα βοὴ,
Καὶ θρῆνος καὶ κλάψα πολλή.

Παρόμοια ἠχὼ θὰ λαλήσῃ,
Τοῦ κόσμου τὴν ὕστερη 'μέρα,
Παντοῦ 'ς τὸν καινούριον ἀέρα·
Παρόμοια 'ς τοὺς τάφους θὰ ἐμβῇ,
Νὰ κάμῃ καθένας νὰ ἐβγῇ.

ΝΕΚΡΙΚΗ ΩΔΗ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ.

'Απ' αὐτὰ, 'ποῦ σοῦ ἐχύσαν ἀπάνου,
Ἕνα παίρνω θανάτου λουλοῦδι,
Καὶ πικρὰ τὸ 'στερνό σου τραγοῦδι,
Γλυκὲ υἱὲ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀρχινῶ.
Ἔχει ἀπείραχτο χρῶμα τὸ φύλλο,
Ὅπως ἤτανε ζῶντας τὸ χεῖλο,
'Ποῦ τῆς νειότης γλυκὰ τὸ λουλοῦδι
Ἐγελοῦσε δροσάτο, λαμπρό·
Τώρα ἐσβύσθη, κι' ἀργὰ τὸ τραγοῦδι
Τὸ 'στερνό σου μὲ χάνει νὰ 'πῶ.

Τοῦ Μαϊοῦ ῥοδοφαίνεται ἡ 'μέρα,
'Ποῦ ὡραιότερη ἡ φύσι ξυπνάει,
Καὶ τὴν χάνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
Πρασινάδες, ἀχτῖνες, νερά·
Ἄνθη κι' ἄνθη βαστοῦνε 'ς τὸ χέρι
Παιδιὰ κι' ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι·
'Ασπροεντύματα, γέλια, καὶ κρότοι,
Ὅλοι οἱ δρόμοι γιομάτοι χαρά·
Ναὶ, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴ νειότη,
Ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιά.

Πλέκει ὁ δύστυχος ἕνα στεφάνι (11)
Καὶ ἀπὸ 'πάνου του ἡ μάνα του γέρνει·
«Πάντα ἡ τύχη ἀπ' αὐτὰ νὰ σοῦ σπέρνει,
»Καὶ γιὰ σὲ νά 'ναι ὁ χάρος ἀργός.»
Πῶς μὲ λύπη θωρεῖ τὸ στεφάνι;
Ξάφνου ἰδού 'ς τὸ κεφάλι τὸ βάνει,
Καὶ πηδῶντας τὴ μάνα του κράζει,
Καὶ χορεύει 'ς τὴ μάνα του ὀμπρός·
«Βγάλ' το, μάτια μου,» ἡ μάνα φωνάζει,
»Δὲ μ' ἀρέσει, ὄχι, ἐκειὸς ὁ χορός.»

'Αλλὰ ἀνήσυχα ὑψόνει τὰ μάτια,
Λὲς καὶ κἄτι 'ς τὰ Οὐράνια γυρεύει,
Ὅμως πάντα χορεύει, χορεύει,
Μὲ θυμό, μὲ λαχτάρα πολλή·

(Τὰ μουγκρίσματα τοῦ θανάτου ἀγροικόντανε μακρόθεν)

-Φύσα, φύσα, καὶ σκόρπησε, ἀέρα,
Τὰ μουγκρίσματα αὐτὰ τὰ βαθυά.-
Δὲν ἀκούει· 'ς τὸν ἀστρώδην αἰθέρα
Βασιλεύει γλαυκὴ σιγαλιά.

Η ΦΑΡΜΑΚΩΜΕΝΗ Σ ΤΟΝ ΑΔΗ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ. (12)

«Ἄδη μαῦρε, χαιρετῶ σε!
Δὲν ἐχάρηκε ποτὲ
Μάτι ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἥλιο
Καθὼς τώρα ἐγὼ γιὰ σέ.»

»Ἀπὸ 'κεῖ, 'ποῦ 'λίγη ἀγάπη,
Κ' εἶναι πλάνεμα πολὺ,
'Σὲ 'λιγάκι θὰ καταίβῃ
Ὁ ἔρωτάς μου νὰ μ' εὕρῃ.»

»Χωρὶς . . . . . .
Τ' ὥμορφ' ἄστρο τῆς αὐγῆς,
Ἄδεια κι' ἄφωνη καὶ μαύρη
Ἡ Παράδεισο τῆς γῆς.»

»Μ' ἔχει σήμερα μηνύσει·
'Λίγην ὥρα ἀκόμα ζῶ,
Κ' ἐκατάπια τὸ φαρμάκι
'Σὰν ἀθάνατο νερό.»

«Ὄνειρο κοντὸ γιὰ 'μένα
Νειότη, ἀγάπη καὶ ζωή·
Ὅλα ὀνείρατα 'ς τὸν κόσμο·
Ναί, καὶ ὁ θάνατος τὰ λυεῖ.»

«Πῶς εὐθὺς δὲν καταιβαίνεις;
Πῶς ἀργεῖς, γλυκειὰ ψυχή;
Ἀχ! τὸ ψυχομαχητό σου
Θέλ' ἦν' ἄγριο καὶ βαρύ.»

Τέτοια, ὀμπρὸς 'ς τοὺς ἴσκιους, ὅλους
Ἐξυπνοῦσε τοὺς ἠχοὺς
Τὸ τραγοῦδι ἐρωτεμένο,
Καὶ τοὺς ἔκανε γλυκούς.

Ἐκυττούσανε τὰ χέρια
Καὶ τὸ μέτωπο τῆς νειᾶς,
Ὅπου ἐτρέμαν τὰ λουλούδια
Τὰ λαμπρὰ τῆς παρθενιᾶς.

Ξάφνου ὁ Ἅδης μουρμουρίζει·
Ἔπαψ' ἡ γλυκειὰ φωνή·
Πέφτει τ' ὤμορφο κοράσι
'Σ τὴν ἀγκάλη τοῦ ἐραστῆ.

ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΗ ΣΕΛΗΝΗ. (13)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ.

Γλυκύτατη φωνὴ βγάν' ἡ κιθάρα,
Καὶ 'σὲ τούτη τὴν ἄφραστη ἁρμονία
Τῆς καρδιᾶς μου ἀποκρίνεται ἡ λαχτάρα·

Γλυκὲ φίλε, εἶσαι σὺ, 'ποῦ, μὲ τὴ θεία
Ἔκστασι τοῦ Ὀσσιάνου, εἰς τ' ἀκρογιάλι
Τῆς νυχτὸς ἐμψυχεῖς τὴν ἡσυχία.

Κάθισε γιὰ νὰ 'ποῦμε ὕμνον 'ς τὰ κάλλη
Τῆς Σελήνης· αὐτὴν ἐσυνηθοῦσε
Ὁ τυφλὸς ποιητὴς συχνὰ νὰ ψάλλῃ.

Μοῦ φαίνεται τὸν βλέπω, 'ποῦ ἀκουμβοῦσε
'Σὲ μίαν ἐτιὰ, καὶ τὸ φεγγάρι ὡστόσο
'Σ τὰ γένεια τὰ ἱερὰ 'λαμποκοποῦσε.

'Απ' τὸ Σκοπὸ, νά το, προβαίνει· ὦ πόσο
Σὺ τὴν νύχτα τερπνὰ παρηγορίζεις!
Ὕμνον παθητικὸν θὲ νὰ σοῦ ὑψώσω·

Παθητικὸ 'σὰ' ἐσένα, ὅταν λαμπίζῃς
Στρογγυλὸ, μεσουράνιο, καὶ τὸ φῶς σου
'Σὲ ταφόπετρα ὁλόασπρη ἀποκοιμίζῃς.

ΝΕΚΡΙΚΗ ΩΔΗ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ. (14)

Τὸ δῶμα τ' ὁλομόναχο
Ἐβροντοῦσε ἀπὸ τραγούδια·
'Σ τὰ χέρια καὶ 'ς τὸ μέτωπο
Ἐτρέμαν τὰ λουλούδια
Τῆς κορασιᾶς ὁπ' ἔλαμπε
'Σὰν τ' ἄστρο τῆς αὐγῆς.

Εἶναι ἀλαφρὸ τὸ χῶμα σου
'Σὰν τῆς ἐλῃᾶς τὸ φύλλο,
'Σὰν τῆς δροσιᾶς τὸ στάλαμμα·
Μὴ σοῦ βαρύνῃ ἂν χεῖλο
Ἀνθρώπου δώσῃ φίλημα
'Σ τὴν πέτρα, 'ποῦ κρατεῖς.

Κι' αὐτὸς γελάει 'ποῦ σ' ἔβαλε
Τέτοια λαλιὰ 'ς τὸ στόμα,
Κι' ὁ κόσμος, ὁποῦ ἐτίμησες,
Πατῶντας του τὸ χῶμα,
Ἀναγαλλιάζει ἡ σπίθα του
Καὶ κατὰ σὲ πηδᾷ.

Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ. (15)

Ἔλαμπε ἀχνὰ τὸ φεγγαράκι, — εἰρήνη
Ὅλην, ὅλη τὴ φύσι ἀκινητοῦσε,
Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημη τὴν κλίνη
Τ' ἀηδόνι τὰ παράπονα ἀρχινοῦσε·
Τριγύρω γύρω ἡ νυχτικὴ γαλήνη
Τὴ γλυκύτατη κλάψα ἠχολογοῦσε·
Ἀπάντεχα βαθὺς ὕπνος μὲ πιάνει,
Κι' ὀμπροστά μου ἕνας γέροντας μοῦ ἐφάνη.

Ἐ τὸ ἀκρογιάλι ἀναπαύοτουν ὁ γέρος·
Ἐ τὰ παλαιὰ τὰ ῥοῦχα τὰ σχισμένα
Γλυκὰ γλυκὰ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
Τ' ἀρηὰ μαλλιά του ἐσκόρπαε τ' ἀσπρισμένα,
Κι' αὐτὸς εἰς τὸ πολύαστρον τοῦ αἰθέρος
Τὰ μάτια ἐστριφογύριζε σβυσμένα·
Ἀγάλι 'γάλι ἀσηκώθη ἀπὸ χάμου,
Καὶ ὡσὰν νά 'χε τὸ φῶς του ἦλθε κοντά μου.

ΟΧΤΑΣΤΙΧΑ

ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ.

Η ΕΛΛΑΔΑ.

Ἡ Εὐρώπη τὴν κυττάει πῶς θὲ νὰ πράξῃ·
Τῆς Εὐρώπης κυττάει κατὰ τὰ μέρη·
Χωρὶς ὄψι τὸ πρόσωπο ν' ἀλλάξῃ,
Ἀπάνου εἰς τὴ ῥομφαία βάνει τὸ χέρι
Βασιλικὰ, καὶ μὲ πολέμιαν τάξι
Ἔκαμε νεῦμα, ὁποῦ ἔλεγε· Ἀκαρτέρει.
Καὶ κατὰ τὴν Ἀσία φρικτογυρίζει,
Τὸ δάκτυλο κινάει, καὶ φοβερίζει.

—

ΤΑ ΔΥΟ ΜΝΗΜΑΤΑ.

Τρεῖς φοραῖς πολεμάει, καὶ μὲ τὴν τρίτη
Τὰ ἐγκάρδια προμηνύματα ἀκλουθάει·
Σταίνει δύο κυπαρίσσια ὀμπρὸς 'ς τὸ σπίτι,
Καὶ δύο μνήματα μαῦρα οἰκοδομάει·
Τὸ φῶς τοῦ λαμπροτάτου ἀποσπερίτη
'Σ τὰ ἐπιτύμβια κλαδιὰ λαμποκοπάει·
'Σ τὸ ἕνα λαμποκοπάει καὶ 'ς τ' ἄλλο μνῆμα,
Καὶ γλυκὰ σέρνει κάτου ὁ ῥύαξ τὸ κῦμα.

ΤΟ ΚΟΠΑΔΙ.

Στέκουν τὰ προβατάκια, — ὁποῦ τὸ μάτι
Γιὰ δαιδάλαια τὰ παίρνει ἀπὸ μακρύα,
Καὶ, ἀγκαλὰ καὶ κἀνένα ἐπεριπάτει,
Ἔλεγες ὅτι σφάλλει ἡ φαντασία·
Ἕως ὁποῦ 'ς τὴν κοιλάδα, ἄνθια γεμάτη,
Τρέχουνε, δύο μὲ δύο, καὶ τρία μὲ τρία,
Καὶ 'ς ὅλα τῆς κοιλάδας τὰ περάσματα
Λαλοῦν κουδούνια, ἀντιλαλοῦν βελάσματα.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

Φαντάζεται ὁ ποιητὴς ὅτι ἐνῷ ὅλοι οἱ Κερκυραῖοι ἑορτάζουν χαρμόσυνα τὸν ἐρχομὸ τοῦ νέου βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος διαβαίνει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ἕνας γέροντας Κρητικὸς ἀποστρέφεται τὴν κοινὴ χαρὰ, καὶ φεύγει εἰς ἕνα ξωκκλῆσι, καὶ αὐτοῦ κλαίει τὴ δουλεία τῆς μητρικῆς του γῆς,

Ἡ Κρήτη, λέγει, . . . ἡ γῆ 'ναι τῆς Ἀντρείας·
Γειά, ξαναπές το, ἀντίλαλε ἱερὲ τῆς ἐκκλησίας.

—

Αἷμα ἂς γένῃ τὸ κρασὶ 'ς τοῦ γάμου τὸ ποτῆρι. (16)

—

. . . . Ὦ παλληκάρι, φεύγα·
Πάρε μία φοῦχτα ἀπὸ τὴ γῆ τὴν ποθητή σου κ' ἔβγα.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ Σ. ΡΑΨΩΔΙΑΣ ΤΗΣ ΙΛΙΑΔΟΣ.

(Στίχ. 1—7.)

Ἐπολεμοῦσαν ἔτσι ὡσὰν τὴ φλόγα·
Μηνυτὴς ἦλθε ὁ Ἀντίλοχος ὡστόσο
Γλήγορα ἐκεῖ 'ς τὸν Ἀχιλλέα· τὸν ηὗρε
Ὁποῦ ὀμπρὸς εἰς τὰ ὀρθόπρυμνα καράβια
Μὲ τὸ νοῦ του ὅ,τι ἐστάθη ἐμελετοῦσε·
Κ' ἔλεε πικρῶς ἡ μεγάλη ψυχή του·
Συφορά! γιατί τάχα ὅλοι σκορπιοῦνται
Μὲ ἀντάρα εἰς τὸ πεδίον, καὶ φεύγουν ὅλοι
Τρομασμένοι οἱ Ἀχαιοὶ κατὰ τὰ πλοῖα;

(Στίχ. 319—322.)

Ὁ κυνηγὸς 'ποῦ κυνηγάει τὰ 'λάφια (17)
. . . .
Ἀπελπισμένος πῶς ὕστερος ἦλθε
. . . .
. . . .
Γιατὶ ὁ θυμός τοῦ κατακαίει τὰ σπλάχνα.

(Στίχ. 464—467.)

Ἔτσι 'γὼ νὰ 'μποροῦσα ἀπὸ τὴ Μοῖρα
Νὰ τὸν πάρω, ὅταν θὲ νὰ 'λθῇ κοντά του,
Καθὼς ὅπλ' ἀπὸ 'μένα ὡραῖα θὰ λάβῃ,
Ὅποιο μάτι τὰ ἰδῇ νὰ τὰ θαυμάσῃ.

(Στίχ. 470, 471.)

Εἴκοσ' εἶν' τὰ φυσούνια εὐχολοφούσκωτα

(Στίχ. 531, 32.)

Εἰς τ' ἀνεμόποδ' ἄλογ' ἀναιβαίνουν.

(Στίχ. 535—537.)

. . . . καὶ τρέχει ἄσπλαχνη ἡ Μοῖρα
. . . .
Καὶ γυμνὸ 'ς τὴ σφαγὴ τὸν ποδοσέρνει.

(Στίχ. 596.)

Ποῦ γλυκολαμπηρίζει ὡσὰν τὸ λάδι.

ΕΙΣ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙΣ.

(1) Δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ χειρόγραφα· ἀλλὰ ἐτυπώθηκε ἀκριβέστατα εἰς τὸ Περιοδικὸ Φύλλο *Ἡ Πανδώρα* (Ἔτος 1857) ὅπου τὴν ἔστειλα τότε μὲ τὴν ἄδεια καὶ ὑπαγόρευσι τοῦ ποιητῆ.

(2) Τούτη ἡ ᾠδὴ ἐτυπώθηκε πολλαῖς φοραῖς, ἀλλὰ μὲ πολλὰ σφάλματα· ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἴσως δὲν θὰ ἦναι περιττὸ νὰ σημειώσω ἐδῶ τὸ σημαντικώτερο· εἰς τὴν Στρ. 9, στίχ. 4. ὅλαις ἡ ἔκδοσες ἔχουν,

Καὶ αὐτὴ δὲν ἐσωζότουν

Ἀντὶ τῆς μόνης ὀρθῆς γραφῆς·

Καὶ αὐτὶ δὲν ἐσωζότουν.

Εἰς τὴν Στρ. 11, στίχ. 5, 6, ἀγνοῶ πόθεν ἐπήγασεν ἡ εἰς ἄλλαις ἔκδοσες φερομένη γραφή·

Σοῦ κοινωνεῖ τὴ χάρι του
Καὶ σὲ παρηγορᾷ.

Ἡ ᾠδὴ εὑρέθηκε εἰς τὰ χειρόγραφα ὡς τὴν ἔθεσα εἰς τὸ κείμενο, μὲ ταῖς ἑξῆς παραλλαγαῖς, ἡ ὁποίαις ὅμως εἶναι τοῦ πρώτου σχεδιάσματος·

Στρ. 11. Μὴ φοβηθῆς νὰ 'σ' ἔρημη
'Σ τοῦ πόνου τὸ κρεββάτι·
Γιατὶ 'ς ἐσένα γέρνοντας

Ρίχνει ὁ Χριστὸς τὸ μάτι,
Σοῦ σιάζει τὸ προσκέφαλο
Καὶ σὲ παρηγορᾷ.

Στρ. 12. Γλυκὰ κοιμήσου, λείψανο,
Καὶ θέλει λάβῃς πάλι
Τὸν ἀῤῥαβῶνα, 'ποῦ ὁ Χριστὸς
Σοῦ 'πῆρε ἀγάλι 'γάλι,
Τὴν ὥρα ὁποῦ τὸ δάχτυλο
Ἀπόμεινε νεκρό.

Στρ. 13, στχ. 2, 3. Καὶ τρίζουνε, τῆς Κρίσεως
Τὴν ὥρα ἀναζητῶντας.

» 14 » 3. Πηδάει, κινάει χαρούμενη.

(3) Τούτου τοῦ ποιήματος, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἐξεχώρισα μὲ τὸν ἀστερίσκο, οὔτε ἴχνος εὑρίσκεται εἰς τὰ χειρόγραφα· καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡ γνησιότης τους δὲν ἀμφιβάλλεται, δὲν εἶναι ὅμως βέβαιο νὰ τὰ ἔχωμε εἰς τὴν ἀληθινὴ μορφή τους κατὰ πάντα. Τὸ τραγοῦδι, τὸ ὁποῖον ἐπέγραψα «Ὁ θάνατος τοῦ βοσκοῦ», τὸ ἔλαβα ἀπὸ τὴν *Πανδώρα*, ὅπου ἐτυπώθηκε (Δεκ. 1857), ὄχι πρώτη φορά, ἀλλὰ τελειότερο παρὰ ἀλλοῦ.

Στίχ. 10. 'Φθὺς κατ' ἐμᾶς ἐβούϊξε φριχτὰ τὸ κυπαρίσσι

Εἰς τούτη τὴ γραφὴ τῆς *Πανδώρας* ἀντικατάστησα τὸν στίχο τοῦ κειμένου, ὡς τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή.

Στίχ. 13. Εἰς τὴν *Πανδώρα*·

Δυστυχισμένη Συμφορά! κλ.

Στίχ. 17. Εἰς τὴν *Πανδώρα*·

Μοῦ 'πανε πῶς μεσάνυχτα σὲ βάνουνε 'ς τὸ μνῆμα,

Κ' ἔτσι ἕως τὸ τέλος, ἡ κόρη στρέφεται πρὸς τὸν ἀγαπημένο της.

Στίχ. 18. Εἰς τὴν *Πανδώρα*·

Καὶ *Τσοῦ 'δωκα* τὸ ῥοῦχο μου κλ.

(4) Τοῦτο καὶ τὸ ἑξῆς ἐτυπώθηκε πρώτη φορὰ εἰς τὴν *Πανδώρα*, (Δεκ. 1857) ὅθεν καὶ ἀπαράλλαχτα τὰ λαμβάνω.

(5) Ἀνέκδοτο, τὸ ὁποῖον χρεωστεῖται εἰς τὸν ζῆλον ἑνὸς φίλου τοῦ ποιητῆ.

(6) Ἐτυπώθηκε πρώτη φορὰ εἰς τὴ «Συλλογὴ τῶν γνωστῶν ποιημάτων τοῦ Ἱππ. Διον. Κο. Σολωμοῦ ἐν Ζακύνθῳ 1857 ὑπὸ Κ. Ῥωσσολίμου.» — Εἰς τὴ Στρ. β', στ. 1, ἀντὶ τῆς γραφῆς τῆς εἰρημένης ἐκδόσεως·

Θὰ σκορπήσουνε τὸ Μάϊ

ἐπροτίμησα ἐκείνην τοῦ κειμένου, τὴν ὁποίαν εὕρηκα εἰς ἄλλο ἀντίγραφο· εἰς τὸ ἴδιο ἀντίγραφο ὁ 6'. στίχος τῆς αὐτῆς στροφῆς φέρεται ἔτσι·

'Πάνου 'ς τὰ ψυχρά του στήθη.

(7) Τοῦτα τὰ ἐπιγράμματα δὲν εὑρέθηκαν εἰς τὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς γραφῆς βεβαιόνουν ὁ Ἐκδότης καὶ οἱ συνεργάταις του, ὁποῦ τὰ ἄκουσαν ἀπὸ τὸν ποιητή.

(8) Ἐδημοσιεύθηκε πολλαῖς φοραῖς καί, ὀρθότερα παρὰ ἀλλοῦ, εἰς τὴν εἰρημένην ἔκδοσι τοῦ Ῥωσσολίμου· ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπομακρύνθηκα, ὅσαις φοραῖς ἐδυνήθηκα εἰς τὴ σφαλμένη γραφὴ ν' ἀντικαταστήσω τὴν ἀληθινή, καθὼς

τὴν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητὴ, ἢ ὅταν τὸ λάθος τῆς γραφῆς, ἢ τῆς στίξεως ἦταν φανερό.

(9) Ἡ εἰρημένη Ἔκδοσι τοῦ Ῥωσσολίμου, εἰς τὴ Στρ. δ'. στίχ. 3, ἔχει·

Ἕως ᾿ποῦ μιλοῦν τὰ χείλη μου.

Παρεδέχθηκα, ἀπὸ ἄλλο ἀντίγραφο, τὴ γραφὴ τοῦ κειμένου, καθὼς τὸ θέλει ἡ ἔννοια.

(10) Τοῦτο καὶ τὸ ἀκόλουθο ἐδημοσιεύθηκαν πρώτη φορὰ εἰς τὴν *Πανδώρα* (Δεκ. 1857). Εἰς τὴν 11 Στρ. τῆς Ἀνοίξεως ἡ *Πανδώρα* ἔχει·

Ὡς καὶ ὁ ναύτης ὁ γυμνότατος

Ἀλλὰ καθένας βλέπει πόσον εἶναι ἀναγκαία, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἔννοια, ἡ διόρθωσι, ἢ καλήτερα ἡ ἀντικατάστασι τῆς ἀληθινῆς γραφῆς, τὴν ὁποίαν ἔθεσα εἰς τὸ κείμενο.

(11) Ὁ ποιητὴς μοῦ ἔλεγε ὅτι εἰς τούτη τὴ στροφὴ αὐτὸς δὲν ἔκαμε ἄλλο εἰμὴ νὰ παραστήσῃ ὅ,τι πραγματικῶς ἐσυνέβηκε· ἐπῆρε αὐτολεξεὶ καὶ τὰ λόγια τῆς μάνας *Βγάλ' το μάτια μου* κλ.

(12) Ἰδοὺ ἡ σημαντικώτεραις παραλλαγαῖς τοῦ χειρογράφου, ἀπὸ ἀρχαιότερα σχεδιάσματα τοῦ ποιήματος·

Στρ. 1. Τὸ νέο χῶμα ἀραχνιασμένο (1)
Πέφτω χάμου καὶ φιλῶ·
Ἔρμα σπίτια τοῦ θανάτου, (2)
Πόσο ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ!

(1) Ἄλλως. Μὲ τὸ ἀραχνιασμένο στόμα
Τὰ νέα χώματα φιλῶ·

(2) Ἄλλως. Ἔρμα σπίτια τοῦ νεκρῶνε,
Πόσο ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ.

Τέλος βρίσκομαι 'ς τὸν Ἄδη,
Καὶ τὰ σπίτια του πατῶ·
Χρυσᾶ σπίτια, χαιρετῶ σας,
Καὶ τὴ σκόνι σας φιλῶ.

—

Χρυσᾶ σπίτια, χαιρετῶ σας!
Ξάφνου κ' ἐλαφρὰ πατῶ σας,
Καρδιακὰ σᾶς χαιρετῶ!

Πέφτω μὲ τὸ στόμα κάτου,
Χρυσᾶ σπίτια τοῦ θανάτου,
Καὶ τὸ χῶμα σας φιλῶ.

Στρ. 2. Τώρα ἐπλάκωσε ὁ χρυσός μου
Νά 'ναι πάντα ἐδῶ μ' ἐμέ·
Ἐδῶ κάτω πλάσμα τέτοιο (3)
Δὲν ἐφάνηκε ποτέ.

Στρ. 3. Ἄδεια κι' ἄλαλη καὶ μαύρη.

» 7. Ὅλοι οἱ ἴσκιοι ἀκοῦν, χυττῶντας (4)
Τ' ἀχνὸ μέτωπο τῆς νειᾶς,
Ὅπου ἐτρέμαν τὰ λουλούδια
Τὰ λευκὰ τῆς παρθενιᾶς.

» 8. Ξάφνου ὁ Ἅδης μουρμουρίζει,
Ξάφνου ἐστάθηκε ἡ φωνὴ

(3) Ἄλλως. Ἐδῶ κάτω ἀχνάρι τέτοιο
Δὲν ἐστήθηκε ποτέ.

(4) Ἄλλως. Ἤτανε προσηλωμένοι
Εἰς τὸ μέτωπο τῆς νειᾶς,

Τῆς παρθένας, ὁποῦ πέφτει (5)
'Σ τὴν ἀγκάλη τοῦ ἐραστῆ.

—

Εἰς τὰ ἀρχαιότερα σχεδιάσματα εὑρίσκονται καὶ οἱ ἑξῆς στίχοι·

'Σὰν τ' αὐλάκι 'ς τὴν πεδιάδα
Τὴν ἀνθούσιμη κυλᾷ,
'Λίγη παίρνοντας μοσχάδα,
Πολλὴ ἀφίνοντας δροσιά.

—

Καὶ τὸ πᾶν κατασωπαίνει

. . . .

Οὐδὲ φύλλο, οὐδὲ ζωΰφι,
Οὐδὲ ῥεῦμα, οὐδὲ πνοή.

—

. . . .

Καὶ χωρὶς νὰ ξέρω πῶς,
Γιὰ τὸ θάνατο 'μιλοῦσε
Πῶς θὲ νά 'τανε γλυκός.

—

Μὴ μακρὺς καιρὸς μὲ βάλῃ
'Σ ἀλλουνοῦ τὴν ἀγκαλιά.

(13) Ὁ Στίχος 6 εὑρίσκεται καὶ ἔτσι·

Ἐμψυχόνεις τερπνὰ τὴν ἡσυχία.

—

Στίχ. 13. Ἀπ' τὸ Σκοπὸ κτλ. — Βουνὸ τῆς Ζακύνθου.

---

(5) Ἄλλως. Τ' ὥμορφο κοράσι πέφτει
'Σ τὴν ἀγκάλη τοῦ ἐραστῆ.

(14) Στρ. 1. Ἄλλως. Ἡ νέα πλάσι ἐρωτεύεται
'Σ τὰ δυνατὰ τραγούδια·
'Σ τὸ μέτωπο σοῦ τρέμουνε
Τὰ ἐμπάρθενα λουλούδια.

—

Τρέμουν τὰ θεῖα 'ς τὸ μέτωπο
Τῆς παρθενιᾶς λουλούδια.

(15) Στρ. 2. στίχ. 3, 4. Τὸ χειρόγραφο ἔχει·
Ἐκινοῦσε τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
Τ' ἀρηὰ τὰ μαλλιά του ὅλ' ἀσπρισμένα.

Ἐπροτίμησα τὴν ἄλλη γραφή, τὴν ὁποίαν ἐφύλαξε εἰς τὴ μνήμη του ἕνας φίλος τοῦ ποιητῆ. — Σκοπὸς τοῦ ποιήματος ἦταν νὰ παραστήσῃ τὴ Σκιὰ τοῦ Ὁμήρου ὁποῦ ἐπρόσταζε τὸν ποιητὴ νὰ γράφῃ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα.

(16) Ἄλλως.
Ἂς γένῃ αἷμα τὸ κρασὶ 'ς τὸ νυμφικὸ ποτῆρι.

(17) Οἱ ἑξῆς στίχοι τῆς Μετάφρασις δὲν εὑρίσκονται εἰς τὰ χειρόγραφα· ἐσώθηκαν εἰς τὴ μνήμη μου ἀπὸ πολὺ περισσοτέρους ὁποῦ μοῦ εἶχε ἐκφωνήσει ὁ ποιητής.

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ
ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ. (α)

Ἐφάρμωσε εἰς τὴν πνευματικὴ μορφὴ τὴν ἱστορία τοῦ φυτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀρχινάει ἀπὸ τὸ σπόρο, καὶ γυρίζει εἰς αὐτὸν, ἀφοῦ περιέλθῃ, ὡς βαθμοὺς ξετυλιγμοῦ, ὅλαις ταῖς φυτικαῖς μορφαῖς, δηλαδὴ, τὴ ῥίζα, τὸν κορμὸ, τὰ φύλ-

(α) Τὰ Ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος, Τὸ Μεσολόγγι, ἤτοι, Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι, ἀνήκουν εἰς τρία διαφορετικὰ Σχεδιάσματα. Τὸ ἀρχαιότερο ἦταν, ὡς φαίνεται, συνθεμένο εἰς εἶδος προφητικοῦ Θρήνου εἰς τὸ Πέσιμο τοῦ Μεσολογγιοῦ, καὶ λυρικὸ εἰς τὸ σχῆμα· τὸ δεύτερο, περιεχτικώτερο σύνθεμα καὶ ἐπικὸ, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζοντο τὰ παθήματα τῶν γενναίων ἀγωνιστάδων εἰς ταῖς ὑστεριναῖς ἡμέραις τῆς πολιορκίας ἕως ᾽ποῦ ἔκαμαν τὸ γιουροῦσι· τὸ τρίτο, ξανάπλασμα τοῦ δευτέρου, καὶ εἰς τὸ μέτρο, καὶ εἰς τὴ μορφή.

Εἰς τὴν τάξι, τὴν ὁποίαν ἔδωσα εἰς τὰ Ἀποσπάσματα τοῦ κάθε Σχεδιάσματος, ἀκολούθησα τὴν ἱστορικὴ συνέχεια, ὅπου αὐτὴ εἶναι φανερή.

Διάφοραις μελέταις εἰς τὸ πόίημα περιέχουν τὰ χειρόγραφα· τοὺς στοχασμοὺς τούτους, εἰς ἰταλικὴ γλῶσσα γραμμένους, ἀναγκάσθηκα νὰ μεταφράσω καὶ νὰ τοὺς προτάξω, ὡς εἰσαγωγὴν, εἰς τὰ τρία Σχεδιάσματα, διὰ δύο λόγους, πρῶτον, ὅτι τὰ νοήματα καθ᾽ ἑαυτὰ εἶναι ἀξιόλογα· δεύτερον, ὅτι αὐτὰ εἶναι ὡσὰν ἡ ψυχὴ ἑνὸς πλάσματος, τοῦ ὁποίου δὲν σώζονται εἰμὴ κἄποια μέλη ἀτελειοποίητα.

Εἶναι ὁμοίως μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ὅσα ἄλλα πεζὰ ἀπαντῶνται εἰς τὰ Σχεδιάσμ. Β´ καὶ Γ´.

λα, τ' ἄνθη, καὶ τοὺς καρπούς. Ἐφάρμωσέ την, καὶ σκέψου βαθυὰ τὴν ὑπόστασι τοῦ ὑποκειμένου, καὶ τὴ μορφὴ τῆς τέχνης. Πρόσεξε ὥςτε τοῦτο τὸ ἔργο νὰ γένεται δίχως ποσῶς νὰ διακόπτεται.

—

Μία μεστὴ καὶ ὡραία δημοκρατία ἰδεῶν, ἡ ὁποίαις νὰ παρασταίνουν οὐσιαστικὰ τὸν εἰς ταῖς αἴσθησες ἀόρατο Μονάρχη. Τότε εἶναι ἀληθινὸ ποίημα. Ὁ Μονάρχης, ὁποῦ μένει κρυμμένος γιὰ ταῖς αἴσθησες, καὶ γνωρίζεται μόνον ἀπὸ τὸ πνεῦμα, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθηκε, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ Καιροῦ· ἀλλὰ μία δημοκρατία ἰδεῶν ἐνεργεῖ αἰσθητὰ μέσα εἰς τὰ ὅρια τοῦ Καιροῦ.

—

Σκέψου βαθυὰ, καὶ σταθερὰ, (μία φορὰ γιὰ πάντα) τὴ φύσι τῆς Ἰδέας, πρὶν πραγματοποιήσης τὸ ποίημα. Εἰς αὐτὸ θὰ ἐνσαρκωθῇ τὸ οὐσιαστικώτερο καὶ ὑψηλότερο περιεχόμενο τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης φύσις, Ἡ Πατρίδα καὶ ἡ Πίστις.

—

Ὁ θεμελιώδης ῥυθμὸς τοῦ ποιήματος ἄς ἦναι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὥς τὸ τέλος, τὸ Κοινὸ καὶ τὸ Κύριο (Proprio), συῤῥιζωμένα καὶ ταυτισμένα μὲ τὴ γλῶσσα· ἄς ἐργάζεται (τὸ ποίημα) ἀδιάκοπα γιὰ τὴν ἀληθινὴν οὐσία, ἀλλὰ εἰς τρόπον ὥςτε νὰ μὴ τὸ καταλάβουν εἰμὴ οἱ νόες οἱ γυμνασμένοι καὶ βαθεῖς. Εἰς τοῦτο θὰ φθάσῃ τινὰς μὲ τρόπον ἁπλὸ, πλούσιον ὅμως ἀπὸ δεσίματα, θρέφοντας τὴ Μορφὴ μὲ τύπους δημοτικούς· λ. χ. ἑτοιμοθάνατος, — χρυσοπηγή, — χρυσοπράσινα, κ. α.

ὁ θεμελιώδης ῥυθμὸς ἂς στυλωθῇ εἰς τὸ κέντρο τῆς Ἐθνικότητος, καὶ ἂς ὑψώνεται κάθετα, ἐνῷ τὸ νόημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζει ἡ Ποίησι, καὶ τὸ ὁποῖο αὐτὴ ὑπηρετεῖ, ἁπλόνει βαθμηδὸν τοὺς κύκλους του.

—

Ὅλο τὸ Ποίημα ἂς ἐκφράζῃ τὸ Νόημα, ὡσὰν ἕνας αὐτοῦπαρχτος κόσμος, μαθηματικὰ βαθμολογημένος, πλούσιος καὶ βαθύς. Μέσα εἰς αὐτὸ τὸ δρόμο μοναχὰ συγχωρεῖται, νὰ προξενήσῃ τινὰς, μὲ τὰ διάφορα ἀκόλουθα ἐφευρήματα, ταῖς πλέον μεγάλαις καὶ φοβεραῖς ἐντύπωσες. Αὐτὸ δὲν ἔγεινε ποτὲ ἀρκετὰ καλά. Ὅσοι ἐδοκίμασαν νὰ τὸ κάμουν (ὡς ὁ Εὐριπίδης, καὶ μ' αὐτὸν οἱ περισσότεροι τῶν νεωτέρων, οἱ ὁποῖοι εἶναι παιδιά του), ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰδέα, καὶ ὅποιος ἔχει νοῦ δὲν τὸ ὑποφέρει.

—

Εἰς τὸ Ποίημα τοῦ *Χρέους* (ϛ') μακρυνὴ πρέπει νὰ ἦναι ἡ φριχτὴ ἀγωνία μέσα εἰς τὴ δυστυχία καὶ εἰς τοὺς πόνους, ὅπως ἐκεῖθε φανερωθῇ ἀπείραχτη καὶ ἅγια ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ Παράδεισος.

—

Πραγματοποίησε τούτη τὴν Ἰδέα· ὅλοι οἱ ἀνθρώπινοι δεσμοὶ, — πατρὸς, — ἀδελφοῦ, — γυναικὸς, — ῥιζωμένοι εἰς τὴ γῆ, καὶ μὲ αὐτοὺς ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς δόξας· — τοὺς ἁρπάζεται ἡ γῆ, καὶ τοιουτοτρόπως ἀναγκάζονται νὰ ξεσκεπάσουν εἰς τὰ βάθη τῆς τὴν ἁγιωσύνη τῆς ψυχῆς τους.

(ϛ') Ἄλλη ἐπιγραφὴ τὴν ὁποίαν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ βάλῃ εἰς τὸ Ποίημα.

Εἰς τὸν πάτο τῆς εἰκόνας πάντα ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ μέλλον της. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος περνᾶνε ἀπὸ πόνον εἰς πόνον ἕως τὸν ἄκρον πόνο· τότε *ἔτρεξε ἡ θάλασσα*, καὶ ἡ ψυχή τους ἔπλεε εἰς τὴν πίκρα, καὶ ἐτρέκλιζαν ὡσὰν μεθυσμένοι. Τότε ὁ ἐχθρὸς τοὺς ζητεῖ ν' ἀλλαξοπιστήσουν. Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος λέγει, ὅτι ὁ Σταυρὸς εἶναι ἡ καθέδρα τῆς ἀληθινῆς σοφίας· ἐπειδὴ ὅσα ὁ Ἰησοῦς εἰς τρεῖς χρόνους ἐδίδαξε μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, ὅλα τὰ ἀνακεφαλαίωσε εἰς τρεῖς ὥραις ἀπάνου εἰς τὸ Σταυρό.

Ἔντοναις δύναμες, ἡ ὁποίαις ξετυλίζονται εἰς φυσικοεθνικὰ ὄργανα, εἰς μία μικρὴ γῆ· δύναμες μεγάλαις κάθε λογῆς, ἡ ὁποίαις ἐμψυχόνουν τὸ ξετύλιγμα, ὁποῦ ἀκατάπαυτα προχωρεῖ μεγαλήτερο. Ἐνῷ αὐξαίνει, κάμε ὥςτε ἀνάμεσα εἰς ταῖς νικηφόραις ἐνάντιαις δύναμες νὰ εὑρίσκεται ἡ ἐνθύμησι τῆς περασμένης δόξας· — Οἱ Ἀδελφοποιτοί. — Μελέτησε καλὰ τὴ φύσι τῆς Ἰδέας, καὶ τὸ ὑπερφυσικὸ καὶ γεννητικὸ βάθος της ἂς πετάξῃ ἔξω τὸ φυσικὸ μέρος, καὶ τοῦτο ἂς τεθῇ ἀβίαστα εἰς ὄργανα ἐθνικά.

Ἀλλὰ ὅπως φθάσῃ τινὰς εἰς τοῦτο, ἀνάγκη νὰ μελετήσῃ τὸν ὑποστατικὸν ἴσκιον, ὁποῦ θὰ βγάλῃ ἔξω τὰ σώματα, μέσ' ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὸς θὰ φανερωθῇ μὲ ἐκεῖνα ἑνοποιημένος. Καὶ μέσα εἰς αὐτὰ τὰ σώματα ἂς ἐκφρασθῇ, εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἔργου, ἡ ἐθνικότης ὅσο τὸ δυνατὸ πλέον ἐκτεταμένη. Τοιουτοτρόπως ἡ Μεταφυσικὴ ἔγεινε Φυσική.

Πάρε καὶ σύμπηξε δυνατὰ μίαν πνευματικὴ δύναμι, καὶ καταμέρισέ την εἰς τόσους χαραχτῆρες, ἀνδρῶν καὶ γυ-

ναικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ν' ἀνταποκρίνωνται ἐμπράκτως τὰ πάντα. Σκέψου καλὰ ἂν τοῦτο θὰ γένῃ ῥωμαντικὰ, ἢ, ἂν ἦναι δυνατὸ, κλασικὰ, ἢ εἰς εἶδος μιχτὸ, ἀλλὰ νόμιμο. Τοῦ δευτέρου εἴδους ἄκρο παράδειγμα εἶναι ὁ Ὅμηρος· τοῦ πρώτου ὁ Σέικσπηρ· τοῦ τρίτου, δὲν γνωρίζω.

Ἡ ἀπόλυτη ὕπαρξι τοῦ ποιήματος ἂς ἦναι πολυσήμαντη· — μία ἀπὸ ταῖς σημασίαις· ἡ μικρὴ γῆ, ἕως τότε δίχως δόξα, δίχως ὄνομα, διὰ μιᾶς ὑψόνεται εἰς τὸ ἄκρο τῆς δόξας, πρῶτα μὲ τὸ νὰ σηκωθῇ, καὶ ἔπειτα μὲ τὸ νὰ βασταχθῇ, ἀποκρούοντας πολλαῖς δύναμες, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέφτει εἰς τὴ βαθύτατη δυστυχία. Τοιουτοτρόπως μία ἑνότης πολλῶν δυνάμεων φανερόνεται εἰς τὴν ἰσοζυγία τῶν μορφῶν. Τὸ νόημα εἶναι πάντα τὸ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, ὅπου εἶναι ἡ λέξι *αἱματοσσακισμένα*·— κ' ἔτσι τωόντι κάθε λέξι ἐβγῆκε μεστὴ ἀπὸ τὸ νόημα, καὶ τὸ ἔργο δείχνεται ἀτομικὸ, σύμφωνο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Γενικότητος, 'ποῦ τὸ ἐγέννησε.

Τὸ ποίημα ἂς ἔχῃ ἀσώματη ψυχὴ, ἡ ὁποία ἀποῤῥέει ἀπὸ τὸν Θεὸ, καὶ ἀφοῦ σωματοποιηθῇ εἰς τὰ ὄργανα καιροῦ, τόπου, ἐθνικότητος, γλώσσας, μὲ τοὺς διαφορετικοὺς στοχασμοὺς, αἰσθήματα, κλίσες κ.α. (ἂς γένῃ ἕνας μικρὸς σωματικὸς κόσμος ἱκανὸς νὰ τὴ φανερώσῃ), τέλος ἐπιστρέφει εἰς τὸν Θεό·

'Σὲ βυθὸ πέφτει ἀπὸ βυθὸ ὡς 'ποῦ δὲν ἦταν ἄλλος,
Ἐκεῖθ' ἐβγῆκε ἀνίκητος·

Κύτταξε νὰ σχηματίσῃς βαθμηδὸν ὡσὰν μίαν ἀναβά-

θρα ἀπὸ δυσκολίαις, ταῖς ὁποίαις θὰ ὑπερβοῦν ἐκεῖνοι οἱ Μεγάλοι, μὲ ὅσα ἡ αἴσθησες ἀποῤῥουφοῦν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ, τὰ ὁποῖα ἢ τοὺς τραβοῦν μὲ τὰ κάλλη τους, ἢ τοὺς βιάζουν μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ μὲ τὸν πόνο, ἕως εἰς τὴ βεβαιότητα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ἐξαιρέτως μὲ τὴν ἐνθύμησι τῆς περασμένης δόξας. Ὅλα αὐτὰ, ὅσο μεγαλήτερα εἶναι καὶ πλέον διάφορα, εἰς τόσο ὑψηλότερο ϛυλοπόδι σταίνουν τὴν Ἐλευθερία, μεστὴν ἀπὸ τὸ Χρέος, δηλαδὴ, ἀπ' ὅσα περιέχει ἡ Ἠθικὴ, ἡ Θρησκεία, ἡ Πατρίδα, ἡ Πολιτικὴ κ.α.

—

Κάμε ὥςτε ὁ μικρὸς Κύκλος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖο κινιέται ἡ πολιορκημένη πόλι, νὰ ξεσκεπάζῃ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖρα του τὰ μεγαλήτερα συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας, γιὰ τὴν ὑλικὴ θέσι, ὁποῦ ἀξίζει τόσο γιὰ ἐκείνους, ὁποῦ θέλουν νὰ τὴ βαστάξουν, ὅσο γιὰ ἐκείνους, ὁποῦ θέλουν νὰ τὴν ἁρπάξουν,—καὶ, γιὰ τὴν ἠθικὴ θέσι, τὰ μεγαλήτερα συμφέροντα τῆς Ἀνθρωπότητος. Τοιουτοτρόπως ἡ ὑπόθεσι δένεται μὲ τὸ παγκόσμιο σύστημα.—Ἴδες τὸν Προμηθέα, καὶ ἐν γένει τὰ συγγράμματα τοῦ Αἰσχύλου.—Ἂς φανῇ καθαρὰ ἡ μικρότης τοῦ τόπου, καὶ ὁ σιδερένιος καὶ ἀσύντριφτος κύκλος ὁποῦ τὴν ἔχει κλεισμένη. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴ μικρότητα τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος παλεύει μὲ μεγάλαις ἐνάντιαις δύναμες, θέλει ἔβγουν ἡ Μεγάλαις Οὐσίαις.

—

Μεῖνε σταθερὸς εἰς τούτη τὴν ὑψηλὴ θέσι. Ἡ θλίψι τους

στέκεται εἰς τὸ νὰ θυμοῦνται τὴν εὐτυχισμένη κατάστασί τους, ὅθεν ἔπρεπε νὰ βλαστήσῃ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Τώρα αἰσθάνονται ὅτι θὰ χάσουν τὰ πάντα· τὸ αἰσθάνονται βαθμηδὸν, καὶ ἑπομένως ὁλικῶς. Ἡ πεῖνα δὲ μπαίνει εἰς αὐτὸν τὸν κύκλον εἰμὴ μόνον ὡς ἐξωτερικὴ δύναμι, τὴν ὁποίαν ὑπερνικοῦν καθὼς ὅλαις ταῖς ἄλλαις.

—

Σκέψου τὴν ἰσοζυγία τῶν δυνάμεων, μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐκεῖνοι ἂς αἰσθάνωνται ὅλα, καὶ ἂς νικᾶνε ὅλα, μὲ τὴν οὐσίαν ἔξυπνη· τούταις ἂς νικᾶνε καὶ αὐταῖς, ἀλλ' ὡσὰν γυναῖκες.

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ
ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Α΄.

Ι.

Τότες ἐταραχτήκανε τὰ σωθικά μου, καὶ ἔλεγα πῶς ἦρθε ὥρα νὰ ξεψυχήσω· κ' εὑρέθηκα (1) 'σὲ σκοτεινὸ τόπο καὶ βροντερό, 'ποῦ ἐσκιρτοῦσε 'σὰν χλωνὶ στάρι 'ς τὸ μύλο 'ποῦ ἀλέθει ὀγλήγορα, ὡσὰν τὸ χόχλο 'ς τὸ νερὸ 'ποῦ ἀναβράζει· ἐτότες ἐκατάλαβα πῶς ἐκεῖνο ἦτανε τὸ Μεσολόγγι· ἀλλὰ δὲν ἔβλεπα μήτε τὸ κάστρο, μήτε τὸ στρατόπεδο, μήτε τὴ λίμνη, μήτε τὴ θάλασσα, μήτε τὴ γῆ 'ποῦ ἐπάτουνα, μήτε τὸν οὐρανό· ἐκατασκέπαζε ὅλα τὰ πάντα μαυρίλα καὶ πίσσα, γιομάτη λάμψι, βροντή, καὶ ἀστροπελέκι· καὶ ὕψωσα τὰ χέρια μου καὶ τὰ μάτια μου νὰ κάμω δέησι, καὶ ἰδοὺ μὲς τὴ καπνίλα μία μεγάλη γυναῖκα μὲ φόρεμα μαῦρο 'σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα, ὅπου ἡ σπίθα ἔγγιζε κ' ἐσβενότουνε· καὶ μὲ φωνή, 'ποῦ μοῦ ἐφαίνονταν πῶς νικάει τὴν ταραχὴ τοῦ πολέμου, ἄρχισε·

«Τὸ χάραμμα ἐπῆρα
Τοῦ Ἥλιου τὸ δρόμο,
Κρεμῶντας τὴ λύρα
Τὴ δίκαιη 'ς τὸν ὦμο,-
Κι' ἀπ' ὅπου χαράζει
Ὡς ὅπου βυθᾷ,

Τὰ μάτια μου δὲν εἶδαν τόπον ἐνδοξότερον ἀπὸ τοῦτο τὸ ἁλωνάκι.» (2)

II. (3)

Παράμερα στέκει
Ὁ ἄντρας, καὶ κλαίει·
Ἀργὰ τὸ τουφέκι
Σηκόνει, καὶ λέει·
«Σὲ τοῦτο τὸ χέρι
»Τί κάνεις ἐσύ;
»Ὁ ἐχθρός μου τὸ 'ξέρει
»Πῶς μοῦ εἶσαι βαρύ.»
Τῆς μάνας ὢ λαύρα!
Τὰ τέκνα τριγύρου
Φθαρμένα καὶ μαῦρα,
Σὰν ἴσκιους ὀνείρου·
Λαλεῖ τὸ πουλάκι
'Σ τοῦ πόνου τὴ γῆ,
Καὶ βρίσκει σπειράκι,
Καὶ μάνα φθονεῖ.

III.

Γροικοῦν νὰ ταράζῃ (4)
Τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα
Μιὰν ἄλλη, 'ποῦ 'μοιάζει
Τ' ἀντίλαλου πέρα·
Καὶ ξάφνου πετιέται
Μὲ τρόμου λαλιά·
Πολλήῶρα γροικιέται,
Κι' ὁ κόσμος βροντᾷ.

IV.

'Αμέριμνον ὄντας
Τ' 'Αράπη τὸ στόμα
Σφυρίζει, περνῶντας
'Σ τοῦ Μάρκου τὸ χῶμα·
Διαβαίνει, κι' ἀγάλι
'Ξαπλόνετ' ἐκεῖ,
'Ποῦ ἐβγῆκ' ἡ μεγάλη
Τοῦ Μπάϊρον ψυχή.

V.

Προβαίνει καὶ κράζει
Τὰ ἔθνη σκιασμένα.

VI.

Καὶ ὢ πεῖνα καὶ φρίκη!
Δὲ σκούζει σκυλί!

VII.

Καὶ ἡ 'μέρα προβαίνει,
Τὰ νέφια συντρίβει·
Νά, ἡ νύχτα 'ποῦ βγαίνει,
Κι' ἀστέρι δὲν κρύβει.

Παραλλαγαῖς.

Ἀπόσπ. I.

Στίχ. 3. Βαστῶντας τὴ λύρα

» 3, 4. Καὶ μῶκρουζ' ἡ λύρα
Ἡ δίκαιη 'ς τὸν ὦμο·

Ἀπόσπ. II.

Στίχ. 2. Σουλιώτης, καὶ κλαίει·

Ἀπόσπ. III.

Στίχ. 1—4. Χαμένη γροικᾶνε
'Σ τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα
Μιὰν ἄλλη, 'σὰν νά 'ναι
Τ' ἀντίλαλου πέρα·

Στίχ. 1, 2. Σκληρὰ περιπαίζει
'Σ τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα

Στίχ. 3, 4. Ἡ ἀπάνθρωπη 'μοιάζει
Τ' ἀντίλαλου πέρα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ

ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ.

(1) Ἁρπάζεται ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸ πνεῦμα μέσα εἰς τὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι.

(2) Δηλαδή, τὸ Μεσολόγγι. — Τὰ λόγια, ὁποῦ συμπληρόνουν τὴν ἔννοια τῶν στίχων, τὰ ἔχω ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ.

(3) Ἀπὸ τὰ Ἰδιόγραφα δὲν εἶναι φανερό, τοῦτο τὸ κομμάτι καὶ τὰ ἑξῆς νὰ περιέχωνται εἰς τὸ Ἆσμα τῆς Γυναικός· ἀλλὰ μοῦ φαίνεται, ὅτι τὸ IV Ἀπόσπ. εἰς τὸ ὁποῖο προεικονίζεται τὸ πέσιμο τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἁρμόζει εἰς τὴ Θεόπνευστη Ψάλτρα.

(4) Διὰ νὰ ἐννοήσῃς τούτη τὴ στροφή, Ἰδ. τοῦ Β'. Σχεδιάσματος τὸ III Ἀπόσπ.

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ

ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Β'.

I.

Ἄκρα τοῦ τάφου σιωπὴ 'ς τὸν κάμπο βασιλεύει·
Λαλεῖ πουλὶ, παίρνει σπειρὶ, κ' ἡ μάνα τὸ ζηλεύει.
Τὰ μάτια ἡ πεῖνα ἐμαύρισε· 'ς τὰ μάτια ἡ μάνα μνέει·
Στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα, καὶ κλαίει·
«Ἔρμο τουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω 'γὼ 'ς τὸ χέρι;
Ὁποῦ σὺ μοῦ 'γεινες βαρὺ, κι' ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ 'ξέρει.»

II.

Τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε τὴν ἄνοιξι· ὁ ποιητὴς παρασταίνει τὴν Φύσι, εἰς τὴ στιγμὴ 'ποῦ εἶναι ὡραιότερη, ὡς μία δύναμι, ἡ ὁποία, μὲ ὅλα τ' ἄλλα καὶ ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ ἐνάντια, προσπαθεῖ νὰ δειλιάσῃ τοὺς πολιορκημένους· ἰδοὺ οἱ Στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ·

Ἡ ζωὴ 'ποῦ ἀνασταίνεται μὲ ὅλαις της ταῖς χαραῖς, ἀναβρύζοντας ὁλοῦθε, νέα, λαχταριστὴ, περιχυνόμενη εἰς ὅλα τὰ ὄντα· ἡ ζωὴ ἀκέραιη, ἀπ' ὅλα τῆς φύσις τὰ μέρη, θέλει νὰ καταβάλῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχή· θάλασσα, γῆ, οὐρανὸς, συγχωνευμένα, ~~ἐπιφάνεια καὶ βάθος συγχωνευμένα~~, τὰ ὁποῖα πάλι πολιορκοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύσι 'ς τὴν ἐπιφάνεια καὶ εἰς τὸ βάθος της.

Η ὡραιότης τῆς φύσις, 'ποῦ τοὺς περιτριγυρίζει, αὐξαίνει εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀνυπομονησία νὰ πάρουν τὴ χαριτωμένη γῆ, καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὸν πόνο ὅτι θὰ τὴ χάσουν.

Ὁ Ἀπρίλις μὲ τὸν Ἔρωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε,
Κι' ὅσ' ἄνθια βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσ' ἅρματα σὲ κλειοῦνε.
Λευκὸ βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
Καὶ μὲς τὴ θάλασσα βαθυὰ ξαναπετιέται πάλι,
Κι' ὁλόλευκο ἐσύσμιξε μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη.

Καὶ μὲς τῆς λίμνης τὰ νερά, ὅπ' ἔφθασε μ' ἀσποῦδα,
Ἔπαιξε μὲ τὸν ἴσκιο της γαλάζια πεταλοῦδα,
'Ποῦ εὐώδιασε τὸν ὕπνο της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο·
Τὸ σχουληχάκι 'βρίσκεται 'ς ὥρα γλυκειὰ κ' ἐκεῖνο.

Μάγεμα ἡ φύσις κι' ὄνειρο 'ς τὴν ὠμορφιὰ καὶ χάρι,
Ἡ μαύρη πέτρα ὁλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι;
Μὲ χίλιαις βρύσες χύνεται, μὲ χίλιαις γλῶσσαις κραίνει·
Ὅποιος πεθάνῃ σήμερα χίλιαις φοραῖς πεθαίνει.

Τρέμ' ἡ ψυχὴ καὶ ξαστοχᾷ γλυκὰ τὸν ἑαυτό της.

III.

Ἐνῷ ἀκούεται τὸ μαγευτικὸ τραγοῦδι τῆς ἄνοιξις, ὁποῦ κινδυνεύει νὰ ξυπνήσῃ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς τόσον, ὥςτε νὰ ὀλιγοστέψῃ ἡ ἀντρεία τους, ἕνας τῶν Ἑλλήνων πολεμάρχων σαλπίζει κράζοντας τοὺς ἄλλους εἰς συμβούλιο, καὶ ἡ σβυμμένη κλαγγὴ, ὁποῦ βγαίνει μέσ' ἀπὸ τὸ ἀδυνατισμένο στῆθος του, φθάνοντας εἰς τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο παρακινεῖ ἕναν Ἀράπη νὰ κάμῃ ὅ,τι περιγράφουν οἱ στίχοι 4—12.

«Σάλπιγγα, κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ τὰ μάγια μὲ βία,
Γυναικὸς, γέροντος, παιδιοῦ, μὴ κόψουν τὴν ἀντρεία.»
Χαμένη, ἀλοίμονον! κι' ὀκνὴ τὴ σάλπιγγα γροικάει·
Ἀλλὰ πῶς φθάνει 'ς τὸν ἐχθρὸ καὶ κάθ' ἠχῶ ξυπνάει;
Γέλιο 'ςτὸ σκόρπιο ςράτευμα σφοδρὸ γεννοβολιέται,
Κ' ἡ περιπαίχτρα σάλπιγγα μεσουρανῆς πετιέται·
Καὶ μὲ †χαρούμενη† πνοὴ τὸ στῆθος τὸ χορτάτο,
Τ' ἀράθυμο, τὸ δυνατὸ, κι' ὅλο ψυχαῖς γιομάτο,
Βαρῶντας γύρου ὀλόγυρα, ὀλόγυρα καὶ πέρα,
Τὸν ὥμορφο 'τρικύμισε καὶ ξάστερον ἀέρα·
Τέλος μακρυὰ σέρνει λαλιὰ, 'σὰν τὸ πεσούμεν' ἄςρο,
Τρανὴ λαλιὰ, τρόμου λαλιὰ, ῥητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

IV.

Μόλις ἔπαυσε τὸ σάλπισμα ὁ Ἀράπης, μία μυριόφωνη βοὴ ἀκούεται εἰς τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο,

καὶ ἡ βίγλα τοῦ κάστρου, ἀχνὴ 'σὰν τὸ χάρο, λέει τῶν Ἑλλήνων· «Μπαίνει ὁ ἐχθρικὸς στόλος.» Τὸ πυκνὸ δάσος ἔμεινε ἀκίνητο εἰς τὰ νερά, ὅπου ἡ ἐλπίδα ἀπάντεχε νὰ ἰδῇ τὰ φιλικὰ καράβια. Τότε ὁ ἐχθρὸς ἐξανανέωσε τὴν κραυγή, καὶ εἰς αὐτὴν ἀντιβόησαν οἱ νεόφθαστοι μέσ' ἀπὸ τὰ καράβια. Μετὰ ταῦτα μία ἀκατάπαυτη βροντὴ ἔκανε τὸν ἀέρα νὰ τρέμῃ πολλὴ ὥρα, καὶ εἰς αὐτὴ τὴν τρικυμία

Ἡ μαύρη γῆ σκιρτᾷ ὡς χοχλὸ μὲς τὸ νερὸ 'ποῦ βράζει.

—Ἕως ἐκείνη τὴ στιγμὴ οἱ πολιορκημένοι εἶχαν ὑπομείνει πολλοὺς ἀγῶνες μὲ κάποιαν ἐλπίδα νὰ φθάσῃ ὁ φιλικὸς στόλος, καὶ νὰ συντρίψῃ ἴσως τὸν σιδερένιο κύκλο ὁποῦ τοὺς περιζώνει· τώρα ὁποῦ ἔχασαν κάθε ἐλπίδα, καὶ ὁ ἐχθρὸς τοὺς τάζει νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴ ζωὴ ἂν ἀλλαξοπιστήσουν, ἡ ὑστερινήτους ἀντίστασι τοὺς ἀποδείχνει Μάρτυρες.

V.

. . . . 'Σ τὴ πεισμωμένη μάχη
Σφόδρα σκιρτοῦν μακρυὰ πολὺ τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι,
Καὶ τὰ γλυκοχαράμματα, καὶ μὲς τὰ μεσημέρια,
Κι' ὅταν θολώσουν τὰ νερά, κι' ὅταν ἐβγοῦν τ' ἀστέρια.
Φοβοῦνται γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,

Κ' οἱ ξένοι ναύκληροι μακρυὰ πικραίνονται καὶ λένε·
«Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, σπαθὶ Τουρκιᾶς μολύβι,
Πέλαγο μέγα βράζ' ὁ ἐχθρὸς πρὸς τὸ φτωχὸ καλύβι.

VI.

Ἕνας πολεμάρχος ξάφνου ἀπομακραίνεται ἀπὸ τὸν κύκλο, ὅπου εἶναι συναγμένοι εἰς συμβούλιο γιὰ τὸ γιουροῦσι, γιατὶ τὸν ἐπλάκωσε ἡ ἐνθύμησι, τρομερὴ εἰς ἐκείνη τὴν ὥρα τῆς ἄκρας δυστυχίας, ὅτι εἰς ἐκεῖνο τὸ ἴδιο μέρος, εἰς ταῖς λαμπραῖς ἡμέραις τῆς νίκης, εἶχε πέσει κοπιασμένος ἀπὸ τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα, καὶ αὐτοῦ ἐπρωτάκουσε, ἀπὸ τὰ χείλη τῆς ἀγαπημένης του, τὸν ἀντίλαλο τῆς δόξας του, ἡ ὁποία ἕως τότε εἶχε μείνει ἄγνωστη εἰς τὴν ἁπλῆ καὶ ταπεινὴ ψυχή του.

Μακρυὰ ἀπ' ὅπ' ἦτα' ἀντίςροφος κι' ἀκίνητος ἐ-
ςήθη·
Μόνε σφοδρὰ βροντοχοποῦν τ' ἁρματωμένα στήθη·
«Ἐκεῖ 'ρθε τὸ χρυσότερο ἀπὸ τὰ ὀνείρατά μου·
Μὲ τ' ἄρματ' ὅλα 'βρόντησα τυφλὸς τοῦ κόπου χάμου.
Φωνή 'πε· -Ὁ δρόμος σου γλυκὸς καὶ μοσχοβολι-
σμένος·
'Σ τὴν κεφαλή σου κρέμεται ὁ ἥλιος μαγεμένος·
Παλληκαρᾶ, καὶ 'μορφονειέ, 'γειάσου, Καλέ, χαρά
σου!

Ἄχου! νησιά, στερηαῖς τῆς γῆς, ἐμάθαν τ' ὄνομά
σου.—
Τοῦτος, ἄχ! ποῦ 'ν' ὁ δοξαστὸς, κ' ἡ θεϊκιὰ θωριά
του;
Ἡ ἀγκάλη μ' ἔτρεμ' ἀνοιχτὴ κατὰ τὰ γόνατά του.
Ἔῤῥιξε χάμου τὰ χαρτιὰ μὲ τς εἴδησες τοῦ κόσμου
Ἡ χορασιὰ τρεμάμενη . . . .
Χαρὰ τῆς ἔσβυε τὴ φωνὴ, 'ποῦ 'ν' τώρα ἀποσβυμμένη·
Ἄμε, χρυσ' ὄνειρο, καὶ σὺ μὲ τὴ σαβανωμένη.
Ἐδῶ 'ναι χρεία νὰ καταιβῶ, νὰ σφίξω τὸ σπαθί μου,
Πρὶν ὅλοι χάσουν τὴ ζωὴ, κ' ἐγ' ὅλη τὴ πνοή μου·
Τὰ 'λίγα ἀπομεινάρια τῆς πείνας καὶ τς ἀντρείας,
. . . .
Γχόλφι νὰ τά 'χω 'ς τὸ πλευρὸ, καὶ νὰ τὰ βγάλω πέρα,
'Ποῦ μ' ἔκραξαν μ' ἀπαντοχὴ, φίλο, ἀδελφὸ, πατέρα·
Δρόμ' ἄςραφτὰ νὰ σχίσω τους 'ς ἐχθροὺς καλὰ θρεμ-
μένους,
'Σ ἐχθροὺς πολλοὺς, πολλ' ἄξιους, πολλὰ φαρμαχω-
μένους·
Νὰ μείνῃς, χῶμα πατρικὸ, γιὰ μισητὸ ποδάρι·
Ἡ μαύρη πέτρα σου χρυσῆ καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.»

«Θύραις ἀνοίξτ' ὁλόχρυσαις γιὰ τὴν γλυκειὰν ἐλπί-
δα.»

VII.

Κρυφὴ χαρά 'στραψε 'ς ἐσέ· κἄτι καλό 'χει ὁ νοῦς σου·
'Πές, νὰ τὸ ξεμυστηρευτῇς θὲς τ' ἀδελφοποιτοῦ σου;

Ψυχὴ μεγάλη καὶ γλυκειά, μετὰ χαρᾶς σ' τὸ λέω·
Θαυμάζω ταῖς γυναῖκες μας, καὶ 'ς τ' ὄνομά τους μνέω.

Ἐφοβήθηκα κἄποτε μὴ δειλιάσουν, καὶ ταῖς ἐπαρατήρησα ἀδιάκοπα,

Γιὰ ἡ δύναμι δὲν εἶν' 'ς αὐταῖς ἴσια μὲ τ' ἄλλα δῶρα.

'Απόψε, ἐνῷ εἶχαν τὰ παράθυρα ἀνοιχτὰ γιὰ τὴ δροσιά, μία ἀπ' αὐταῖς, ἡ νεώτερη, ἐπῆγε νὰ τὰ κλείσῃ, ἀλλὰ μία ἄλλη τῆς εἶπε· «Ὄχι, παιδί μου· ἄφησε νά 'μπῃ ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ φαγητά· εἶναι χρεία νὰ συνειθίσουμε·

Μεγάλο πρᾶμμα ἡ ὑπομονή! . . . .
Ἄχ! μᾶς τὴν ἔπεμψε ὁ Θεός· κλεῖ θησαυροὺς κ' ἐκείνη.

Ἐμεῖς πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπομονή, ἂν καὶ ἔρχονταν ἡ μυρωδιαῖς

'Απ' ὅσα δίν' ἡ θάλασσα, ἀπ' ὅσ' ἡ γῆ, ὁ ἀέρας.»

Κ' ἔτσι λέγοντας ἐματάνοιξε τὸ παράθυρο, καὶ ἡ πολλὴ μυρωδιὰ τῶν ἀρωμάτων ἐχυνότουν μέσα, κι' ἐγιόμισε τὸ δωμάτιο. Καὶ ἡ πρώτη εἶπε· «Καὶ τὸ ἀεράκι μᾶς πολεμάει.» —Μία ἄλλη ἔστεκε σιμὰ εἰς τὸ ἑτοιμοθάνατο παιδί της,

Κι' ἄφ'σε τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ, κ' ἐσώπασε 'λιγάκι,
Καὶ ξάφνου τῆς ἐφάνηκε 'ς τὸ στόμα τὸ βαμπάκι.

Καὶ ἄλλη εἶπε χαμογελῶντας, νὰ διηγηθῇ καθεμία τ' ὄνειρό της,

Κι' ὅλαις ἐφώναξαν μαζῇ, κ' εἶπαν πῶς εἶδαν ἕνα.
Κι' ὅτι ἀποφάσισαν μαζῇ νὰ 'ποῦν τὰ ὀνείρατά τους,
Εἶπα, νὰ ἰδῶ τὴ γνώμη τους 'ς τὴν ὑπνοφαντασιά τους.

Καὶ μία εἶπε· «Μοῦ ἐφαινότουν ὅτι ὅλοι ἐμεῖς, ἄντρες καὶ γυναῖκες, παιδιὰ καὶ γέροι, ἤμαστε ποτάμια, ποιὰ μικρά, ποιὰ μεγάλα, κ' ἐτρέχαμε ἀνάμεσα εἰς τόπους φωτεινούς, εἰς τόπους σκοτεινούς, 'σὲ λαγκάδια, 'σὲ γκρεμμούς, ἀπάνου κάτου, κ' ἔπειτα ἐφθάναμε μαζῇ 'ς τὴ θάλασσα μὲ πολλὴ ὁρμή,

Καὶ μὲς τὴ θάλασσα γλυκὰ 'βασοῦσαν τὰ νερά μας.»

Καὶ μία δεύτερη εἶπε·

«'Εγὼ 'δα δάφναις.—Κ' ἐγὼ φῶς· . . . .
—Κ' ἐγὼ 'ς φωτιὰ μιὰν ὤμορφη 'π' ἀστράφταν τὰ μαλλιά της.»

Καὶ ἀφοῦ ὅλαις ἐδιηγήθηκαν τὰ ὀνείρατά τους, ἐκείνη, 'ποῦ 'χε τὸ παιδὶ ἑτοιμοθάνατο, εἶπε· «'Ιδές, καὶ εἰς τὰ ὀνείρατα ὁμογνωμοῦμε, καθὼς εἰς τὴ θέλησι καὶ εἰς ὅλα τ' ἄλλα ἔργα.» Καὶ ὅλαις ἡ ἄλλαις ἐσυμφώνησαν, κ' ἐτριγύρισαν μὲ ἀγάπη τὸ παιδί της, 'ποῦ 'χε ξεψυχήσει.

'Ιδού, αὐταῖς ἡ γυναῖκες φέρνονται θαυμαστά· αὐταῖς εἶναι μεγαλόψυχαις, καὶ λένε ὅτι μαθαίνουν ἀπὸ 'μᾶς· δὲ δειλιάζουν, μ' ὅλον ὅτι τοὺς ἐπάρθηκε ἡ ἐλπίδα, 'ποῦ εἶχαν, νὰ γεννήσουν τέκνα γιὰ τὴ δόξα καὶ γιὰ τὴν εὐτυχία. 'Εμεῖς λοιπὸν 'μποροῦμε νὰ μάθουμε ἀπ' αὐταῖς, καὶ νὰ ταῖς λατρεύουμε ἕως τὴν ὕστερην ὥρα. — 'Πές μου καὶ σὺ τώρα γιατὶ ἐχθὲς, ὕστερ' ἀπὸ τὸ συμβούλιο, ἐνῷ ἐστεκόμαστε σιωπηλοὶ, ἀπομακρύθηκες ταραγμένος·

Νὰ μοῦ τὸ 'πῇς νὰ τὸ 'χω 'γὼ γχολφισ̄αυρὸ 'ς τὸν ᾅδη.

'Εχαμογέλασε πικρὰ, κι' ὁλούθενε κυττάζει·
Κι' ἀνεῖ πολὺ τὰ βλέφαρα τὰ δάκρυα νὰ βασ̄άξουν.

VIII.

Παρασταίνεται ὁ 'Ιμπραΐμ Πασᾶς συλλογιζόμενος τὴ σημαντικότητα τῆς γῆς, τὴν ὁποία θέλει νὰ κυριέψῃ, καὶ τὸν πόνο καὶ τὴν ἐντροπή του ἂν δὲν τὸ κατορθώσῃ.

Καθὼς ἐκεῖ 'ς τὴν 'Αραπιὰ . . . .

Χύνεται ἀνάερα τὸ σκυλὶ τῆς δίψας λυσσιασμένο.

Μὲς τὴν ψυχὴ τὴν ἀγροικᾷ 'σὰ' σπίθα 'ςτὴ φωτιά της.

Καὶ συχνὰ τοῦ 'π' ἡ ἀράθυμη καὶ τρίσβαθη ψυχή του·

«Κάμποι, βουνὰ καρπόφορα, καὶ λίμνη ὡραία καὶ πλούσια.»

«'Σ τουφέκι ἀλλάξαν καὶ σπαθὶ τὸ δίχτυ καὶ τ' ἀγκίστρι.»

«Μάναχαλὴ παλληχαριῶν, καὶ κάμε τη 'δική σου.»

«Αἰώνια ἤθελ' ἦτανε ὁ πόνος κ' ἡ 'ντροπή μου.»

IX.

'Ετούτ' εἶν' ὕστερη νυχτιά· ὅλα τ' ἀστέρια βγάνει·
'Ολονυχτῆς ἀνέβαινε ἡ δέησι, τὸ λιβάνι.

Ὁ 'Αράπης, τραβιγμένος ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ 'ποῦ ἐσκορποῦσε τὸ θυμίαμα, περίεργος καὶ ἀνυπόμονος, μὲ βιαστικὰ πατήματα πλησιάζει εἰς τὸ τεῖχος,

Καὶ ἀπάνου, ἀνάγκη φοβερή! σκυλὶ δὲν τοῦ 'λυχτάει.

Καὶ ἀκροάζεται· ἀλλὰ τὴ νυχτικὴ γαλήνη δὲν ἀντίσκοβε μήτε φωνή, μήτε κλάψα, μήτε ἀναστεναγμός· ἤθελε 'πῆς ὅτι εἶχε παύσει ἡ ζωή· οἱ ἥρωες εἶναι ἑνωμένοι καί, μέσα τους, λόγια λένε

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα, 'ποῦ μόλις τὰ χωράει·

'Σ τὰ μάτια καὶ 'ς τὸ πρόσωπο φαίνοντ' οἱ ϛοχασμοί
τους·
Τοὺς λέει μεγάλα καὶ πολλὰ ἡ τρίσβαθη ψυχή τους.
'Αγάπη κ' ἔρωτας χαλοῦ τὰ σπλάχνα τους τινάζουν·
Τὰ σπλάχνα τους κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἡσυχάζουν·
Γλυκειὰ κ' ἐλεύθερ' ἡ ψυχὴ 'σὰ' νά 'τανε βγαλμένη,
Κ' ὕψόναν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψι τὴ φθαρμένη.

X.

'Αφοῦ ἔχαψαν τὰ κρεββάτια, ἡ γυναῖκες παρακαλοῦν τοὺς ἄντρες νὰ ταῖς ἀφήσουν νὰ κάμουνε ἀντάμα, εἰς τὸ σπήλαιο, τὴν ὑϛερινὴ δέησι. Μι' ἀπ' αὐταῖς, ἡ γεροντότερη, 'μιλεῖ γιὰ ταῖς ἄλλαις· «"Ακουσε, παιδί μου, καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ στόμα μου,

'Ποῦ 'μ' ὅλη κάτου ἀπὸ τὴ γῆ κ' ἕνα μπουτσοῦνι ἀπ'
ἔξω.
'Ορκίζουν σε 'ς τὴ στάχτ' αὐτή . . . .
Καὶ 'ς τὰ κρεββάτια τ' ἄτυχα μὲ τὸ σεμνὸ ϛεφάνι·
Ν' ἀφῆστε σᾶς παρακαλοῦν νὰ τρέξουμε 'ς ἐκεῖνο,
Νὰ κάμουμ' ἅμα τὸ 'στερνὸ χαιρετισμὸ καὶ θρῆνο.»

Κ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἀργοῦσε ὀλίγο νὰ δώσῃ τὴν ἀπόκρισι,

"Ολαις 'ς τὴ γῆ τὰ γόνατα ἐχτύπησαν ὀμπρός του,
Κ' ἐβάστααν ὅλαις κατ' αὐτὸν τὴ χοῦφτα σηχωμένη,
Καὶ μὲ πικρὸ-χαμόγελο τὴν ὄψι τὴ φθαρμένη,

'Σά' νά'θελ' ἔσπλαχνα ὁ Θεὸς βρέξῃ ψωμὶ 'ς ἐκείναις.

XI.

Ἡ γυναῖκες, εἰς ταῖς ὁποίαις ἕως τότε εἶχε φανῆ ὅμοια μεγαλοψυχία μὲ τοὺς ἄντρες, ὅταν δέονται καὶ αὐταῖς, δειλιάζουν 'λιγάκι καὶ κλαῖνε· ὅθεν προχωρεῖ ἡ Πρᾶξι· διότι ὅλα τὰ φερσίματα τῶν γυναικῶν ἀντιχτυποῦν εἰς τὴν καρδιὰ τῶν πολεμιςάδων, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὑστερινὴ ἐξωτερικὴ δύναμι, 'ποῦ τοὺς καταπολεμάει, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ὡς ἀπ' ὅλαις ταῖς ἄλλαις, αὐτοὶ βγαίνουν ἐλεύθεροι.

XII.

Εἶναι προσωποποιημένη ἡ Πατρίδα, ἡ Μεγάλη Μητέρα, θεάνθρωπη, ὥςτε νὰ αἰσθάνεται ὅλα τὰ παθήματα, καὶ καθαρίζοντάς τα εἰς τὴ μεγάλη ψυχή της νὰ ἀναπνέῃ τὴν Παράδεισο·

Πολλαῖς πληγαῖς κ' ἐγλύκαναν γιατ' ἔςαξ' ἁγιομύρος.

Μένει ἄγρυπνη 'μέρα καὶ νύχτα, καρτερῶντας τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος· δὲν τὰ φοβᾶται τὰ παιδιά της μὴ δειλιάσουν· εἰς τὰ μάτια της εἶναι φανερὰ τὰ πλέον ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς τους·

'Σ τοῦ τέκνου σύῤῥιζα τὸ νοῦ, Θεοῦ τῆς μάνας μάτι·

Λόγο, ἔργο, νόημα . . . .
Ἀπὸ τὸ πρῶτο μίλημα 'ς τὸν ἀγγελοχρουμό του.
Γιὰ τοῦτο αὐτὴ εἶναι

Ἥσυχη γιὰ τὴ γνώμη τους, ἀλλ' ὄχι γιὰ τὴ Μοῖρα,
Καὶ μὲς τὴν τρίσβαθη ψυχὴ ὁ πόνος τῆς 'πλημμύρα,

Ἐπειδὴ βλέπει τὸν ἐχθρὸν ἄσπονδον, ἄπονον ἀπὸ τὸ πολὺ πεῖσμα, καὶ καταλαβαίνει ὅτι ἂν τὸ Ἔλεος ἔχυνε μὲς τὰ σπλάχνα του ὅλους τοὺς θησαυρούς του, τοῦτοι

Τριαντάφυλλά 'ναι θεϊκὰ 'ς τὴν κόλασι πεσμένα.

XIII.

Μένουν οἱ Μάρτυρες μὲ τὰ μάτια προσηλωμένα εἰς τὴν ἀνατολή, νὰ φέξῃ γιὰ νά'βγουνε 'ς τὸ γιουροῦσι, καὶ ἡ φοβερὴ αὐγή,

Μνήσθητι, Κύριε,- εἶναι κοντά· Μνήσθητι, Κύριε,-
ἐφάνη!

Ἐπᾶψαν τὰ φιλιὰ 'ς τὴ γῆ . . . .
'Σ τὰ στήθια καὶ 'ς τὸ πρόσωπο, 'ς τὰ χέρια καὶ 'ς
τὰ πόδια.

Μία φοῦχτα χῶμα νὰ κρατῶ καὶ νὰ σωθῶ μ' ἐκεῖνο.

Ἰδού, σεισμὸς καὶ βροντισμός, κ' ἐβάστουναν ἀκόμα,

'Ποῦ ὁ κύκλος φθάνει ὁ φοβερὸς μὲ τὸν ἀφρὸ 'ς τὸ στόμα,
Κ' ἐσχίσθη ἀμέσως, κ' ἔβαλε 'ς τῆς Μάνας τὰ ποδάρια
Τῆς πείνας καὶ τοῦ . . . τὰ 'λίγα ἀπομεινάρια·
Τ' ἀπομεινάρια ἀνέγγιαγα καὶ κατατρομασμένα,
Τὰ γόνατα καὶ τὰ σπαθιὰ τὰ 'ματοκυλισμένα.

XIV.

Τὸ μάτι μου ἔτρεχε ῥονιά, κι' ὀμπρός του δὲν ἐθώρα,
Κ' ἔχασα αὐτὸ τὸ θεϊκὸ πρόσωπο γιὰ πολλὴ ὥρα,
'Π' ἄστραψε γέλιο ἀθάνατο, παιγνίδι τῆς χαρᾶς του,
'Σ τὸ φῶς τῆς καλοσύνης του, 'ς τὸ φῶς τῆς ὠμορφιᾶς του.

XV.

Ἔχε ὅσαις ἔχ' ἡ 'Ανατολὴ κι' ὅσαις εὐχαῖς ἡ Δύσι.

XVI.

Μ' ὅλον 'ποῦ τότ' ἀσάλευτος 'ς τὸ νοῦ μ' ὁ νειὸς ἐστήθη,
Κ' εἶχε τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη.

XVII.

Κι' ἄνθιζε μέσα μου ἡ ζωὴ μ' ὅλα τὰ πλούτια 'πὤχει.

XVIII.

Συχνὰ τὰ στήθια ἐκούρασα, ποτὲ τὴν καλοσύνη.

XIX.

Ὁ υἱός σου κρίνος μὲ δροσιὰ φεγγαροστολισμένος.

XX.

'Σ τὸν ὕπνο της 'μουρμούριζε τὴν κλάψα τῆς τρυ-
γόνας.

XXI.

'Ανάξιε δοῦλε τοῦ Χριστοῦ, κάτου τὰ γόνατά σου.

XXII.

Γειά, κύττα 'κεῖ χάσμα σεισμοῦ βαθυὰ 'ς τὸν τοῖχο
πέρα,
Καὶ βγαίνουν ἄνθια πλουμιστά, καὶ τρέμουν 'ς τὸν
ἀέρα·
Λούλουδα μύρια, 'ποῦ καλοῦν χρυσὸ μελισσολόϊ,
Ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καὶ κρύβουνε τὴ χλόη.

XXIII.

Χιλιάδες ἦχοι ἀμέτρητοι, πολὺ βαθυὰ 'ς τὴ κτίσι·
Ἡ 'Ανατολὴ τ' ἀρχίναγε κ' ἐτέλειονέ το ἡ Δύσι.
Κἄποι ἀπὸ τὴν 'Ανατολή, κι' ἀπὸ τὴ Δύσι κἄποι·
Κάθ' ἦχος εἶχε καὶ χαρά, κάθε χαρὰ κι' ἀγάπη.

XXIV.

Κἄνε σιμὰ κ' εἶναι ψιλαῖς, κἄνε βαρειαῖς καὶ πέρα,
'Σὰν τοῦ Μαϊοῦ ταῖς εὐωδιαῖς 'γιομόζαν τὸν ἀέρα.

XXV.

Ἡ ὄψι ὀμπρός μου φαίνεται, καὶ μὲς τὴ θάλασσ' ὄχι,
Ὤμορφη ὡς εἶναι τ' ὄνειρο μ' ὅλα τὰ μάγια 'πὤχει·

XXVI.

Χρυσ' ὄνειρο ἠθέλησε τὸ πέλαγο ν'ἀφήσῃ,
Τὸ πέλαγο, 'ποῦ 'πάτουνε χωρὶς νὰ τὸ συγχίσῃ.

XXVII.

Κ' ἔφυγε τὸ χρυσ' ὄνειρο ὡς φεύγουν ὅλα τ' ἄλλα.

XXVIII.

Ἦταν μὲ 'σένα τρεῖς χαραῖς 'ς τὴν πίκρα φυτρωμέ-
ναις,
Ὅμως γιὰ 'μένα 'ς τὴ χαρὰ τρεῖς πίκραις ῥιζωμέναις.

XXIX.

Ὅλοι 'σὰν ἕνας, ναὶ, χτυποῦν, ὅμως ἐσὺ 'σὰν ὅλους.

XXX.

Τοῦ πόνου ἐστρέψαν ἡ πηγαῖς ἀπὸ τὸ σωθικό μου,
Ἔςρωσ' ὁ νοῦς, κι' ἀνέβηκα πάλι 'ς τὸν ἑαυτό μου.

XXXI.

Τὸ γλυκὸ σπίτι τῆς ζωῆς, 'ποῦ 'χε χαρὰ καὶ δόξα.

XXXII.

Παράπονο χαμὸς καιροῦ 'ς ὅ,τι χάνεις κι' ἄ' χάσῃ.

XXXIII.

Χαρὰ 'ς τὰ μάτια μου νὰ ἰδῶ τὰ πολυαγαπημένα,
'Ποῦ μῶδειξε σκληρ' ὄνειρο 'ς τὸ σάβανο κλεισμένα.

XXXIV.

Καὶ μετὰ βίας
Τί μῶστειλες, χρυσοπηγὴ τῆς Παντοδυναμίας;

XXXV.

Ἔςρωσ', ἐδέχθ' ἡ θάλασσα ἄντρες ῥιψοκινδύνους,
Κ' ἐδέχθηκε 'ς τὰ βάθη τους τὸν οὐρανὸ κ' ἐκείνους.

XXXVI.

Πάντ' ἀνοιχτὰ, πάντ' ἄγρυπνα, τὰ μάτια τῆς ψυχῆς
μου.

XXXVII.

Ὁποῦ 'ν' ἐρμιὰ καὶ σκοτεινιὰ καὶ τοῦ θανάτου σπίτι.

XXXVIII.

Τὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι ἔχει τριγύρου χάντακα,
Ἠῶφαγε κόκκαλο πολὺ τοῦ Τούρκου καὶ τ' Ἀράπη.

XXXIX.

Χθὲς 'πρωτοχάρηκε τὸ φῶς καὶ τὸν γλυκὸν ἀέρα.

XL.

Πάλι μοῦ 'ξύπνασε τ' αὐτὶ γλυκειᾶς φωνῆς ἀγέρας,
Κ' ἔπλασε τ' ἄςρο τῆς νυχτὸς καὶ τ' ἄςρο τῆς ἡμέρας.

XLI.

Ὀλίγο φῶς καὶ μακρυνὸ 'σὲ μέγα σκότος κ' ἔρμο.

XLII.

Κι' ὅπου ἡ βουλή τους συφορὰ, κι' ὅπου τὸ πόδι χάρος.

XLIII.

Ἠὲ βυθὸ πέφτει ἀπὸ βυθὸ ὡς 'ποῦ δὲν ἦταν ἄλλος·
Ἐκεῖθ' ἐβγῆκε ἀνίκητος.

XLIV.

Φῶς 'ποῦ πατεῖ χαρούμενο τὸν Ἅδη καὶ τὸ χάρο.

XLV.

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἐχθροῦ,

Τόσ' ἄστρα δὲν ἐγνώρισεν ὁ τρίσβαθος αἰθέρας.

XLVI.

Ἡ Ἐλπίδα περνάει ἀπὸ φριχτὴν ἐρημία μὲ

Τὰ χρυσοπράσινα φτερὰ γιομάτα λουλουδάκια.

XLVII.

Χάνονται τ' ἄνθη τὰ πολλά, 'ποῦ 'χ' ἄσπρα μὲ τὰ φύλ-
λα.

XLVIII.

Γιὰ νὰ μοῦ ξεμυστηρευθῆ τὰ αἰνίγματα τὰ θεῖα.

XLIX.

Σ' ἐλέγχ' ἡ πέτρα 'ποῦ κρατεῖς, καὶ κλεῖ φωνὴ κι' αὐ-
τήνη.

L.

Μὲς τ' Ἅγιο Βῆμα τῆς ψυχῆς.

LI.

Ἡ δύναμί σου πέλαγο, κ' ἡ θέλησί μου βράχος.

LII.

'Σ τὸν κόσμο τοῦτον χύνεται καὶ 'ς ἄλλους κόσμους
φθάνει.

LIII.

Μὲ φουσχωμένα τὰ πανιὰ περήφανα κι' ὡραῖα.

LIV.

Πολλοί 'ν' οἱ δρόμοι 'πῶχει ὁ νοῦς.

LV.

Ἡ βοὴ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατόπεδου παρομοιάζεται μὲ τὸν ἄνεμο,

Ὁποῦ περνάει τὸ πέλαγο καὶ κόβεται 'ς τὸ βράχο.

LVI.

Καὶ τὸ τριφύλλι ἐχόρτασε καὶ τὸ περιπλοκάδι,
Κ' ἐχόρευε, κ' ἐβέλαζε, 'ς τὸ φουντωτὸ λιβάδι.

LVII.

Ὦ γῆ . . . . ;
Ὁ Οὐρανὸς σὲ προσκαλεῖ, κ' ἡ Κόλασι βρυχίζει.

LVIII.

Καὶ μὲ τὸ βοῦχο ὁλόμαυρο 'σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα.

LIX.

Καὶ ταῖς ἀτάραχαις πνοαῖς ταῖς πολυαγαπημέναις.

LX.

Οἱ Ἕλληνες, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ φθάσῃ ὁ φιλικὸς στόλος, κυττάζουν τὸν μακρυνὸ ξάστερον ὁρίζοντα κ' εὔχονται

Νὰ 'θόλονε 'ς τὰ μάτια τους μὲ κἄτι, 'ποῦ προβαίνει.

LXI.

Κ' ἐπότισέ μου τὴν ψυχὴ 'ποῦ 'χόρτασεν ἀμέσως.

Παραλλαγαῖς.

Ἀπόσπ. I.

ςίχ. 2. Ἐκάθισε ἐκειλάϊδισε γλυκόφωνο πουλάκι·
Ἡ μαύρη μάνα τὸ φθονεῖ πῶς ηὗρ' ἕνα σπειράκι.

—

Ἦρθε, ἐκειλάϊδισε γλυκὰ πουλὶ 'ποῦ ταξειδεύει,
Ηὗρε σπειρὶ κ' ἐπῆρε το, κ' ἡ μάνα τὸ ζηλεύει.

—

«Μόνε ξανοίγω καὶ φθονῶ πουλὶ 'ς τὸ πέταμμά του,
Καὶ 'ς τὸ σπειράκι 'πωὖρηκε, καὶ 'ς τὴ γλυκειὰ χαρά του.»

—

«Πολὺν καιρὸ τὸ 'βάςαξα μέσα 'ς τὴν ἔρμη ἀγκάλη,
«Κ' ἐφθόνεσα μικρὸ πουλὶ, 'ποῦ 'βρε σπειρὶ κ' ἐλάλει.
» 5,6. Καὶ τὸ τουφέκι τὸ πιστὸ σηκόνει μ' ἀργὸ χέρι·
«Ἔρμο! σὺ μὤγεινες βαρύ· ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ 'ξέρει.»

—

» 5. «Ἐρμιᾶς σπαθὶ καὶ σκοτεινιᾶς, 'σὰν τί σ' ἔχω 'ς τὸ χέρι;»

Εἰς ἀρχαιότερο χειρόγραφο, κατόπι τοῦ 6 στίχου ἀκολουθοῦν οἱ ἑξῆς·

Σάλπιγγα, ἰδού, χωρὶς πνοὴ αὐτοὺς τοὺς ἴσκιους κρά-
ζει· (α)
Κινοῦντ' ἀνάκατα κι' ἀκοῦν μιὰν ἄλλη 'ποῦ τῆς 'μοιά-
ζει.

Γέλιο σφοδρὸ τὸ τούρκικο στράτευμα συνεπαίρνει,
Κ' ἡ ἀναγελάστρα σάλπιγγα τρόμου λαλιὰ ξεσέρνει.

Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ στίχοι δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ ἀρχικὸ σχέδιο τοῦ III Ἀποσπ., δὲν τοὺς ἔθεσα εἰς τὸ κείμενο.

Ἀπόσπ. II.

στίχ. 6-9. Καὶ μὲς τῆς λίμνης τὰ νερά, μὲ πόθο καὶ μ' ἀσποῦδα,
Ἔπαιξε μὲ τὸν ἴσκιο της 'βωδάτη πεταλοῦδα,
Ὁποῦ ἐξενύχτησε ὤμορφα μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο·
Καὶ τὸ σκουλῆκι 'βρίσκεται 'ς ὥρα γλυκειὰ καὶ 'κεῖνο.

—

» 7,8. Ἐκεῖ 'χε μὲ τὸν ἴσκιο της ἡ λεφτερίδα . .
Ὅλ' ἀγριόκρινου 'βωδιαῖς, ὅπ' εἶχε ξενυχτήσει.

—

» 10. Ὄνειρο μὲ τὰ μάγια του παντοῦ ὠμορφιὰ καὶ χάρι,

(α) Ἄλλως·

Χαμένη σάλπιγγα, τί θὲς κι' αὐτοὺς τοὺς ἴσκιους κράζεις;
Καὶ σύ, τί θὲς ἀντίπερα, 'ποῦ 'σὰν ἠχὼ τῆς 'μοιάζεις;

—

Σώπαινε, σάλπιγγα ὀκνηρή, 'π' αὐτοὺς τοὺς ἴσκιους κράζεις,
Καὶ σύ, σκληρή, 'π' ἀντίπερα ὡσὰν ἠχὼ τῆς 'μοιάζεις.

—

Ἀνακατόνονται, κινοῦν, ἀργοί, συλλογισμένοι,
'Ποῦ σάλπιγγα τοὺς ἔκραξε λεπτή, μικρή, χαμένη·
Καὶ γροικοῦν πέρ' ἀντίπερα μίαν ἄλλη, 'ποῦ τῆς 'μοιάζει.

12. Σὲ χίλιαις βρύσες χύνεται, σὲ χίλιαις γλώσσαις
— κραίνει·
Μὲ χίλιαις βρύσες χύνεται, μὲ χίλια μάγια δένει.
—
Κι' ὅμοια 'ς τ' ἀνθρώπου τὴν ψυχὴ ἡ φύσι καταιβαίνει.
—
Η φύσις
Πηγάζει ἀπὸ πολλαῖς πηγαῖς μὲ ὅλα της τὰ μάγια.

Ἀ π ό σ π. III.

Σήκω, καλή μου σάλπιγγα! καὶ βρόντα χέρι χέρι·
Ἐδῶ 'ναι κόραις ἄβγαλταις, κι' ἄπραγοι νέοι, καὶ γέροι.»
Χαμένη, ἀλοίμονον! κι' ὀκνὴ τὴ σάλπιγγα γροικάει·
Ἀλλὰ πῶς φθάνει ἀντίπερα καὶ τὴν ἠχῶ ξυπνάει;
Γέλιο 'ς τὸ σκόρπιο στράτευμα τ' ἐχθροῦ γεννοβολιέται,
Κ' ἡ ἀναγελάστρα σάλπιγγα μεσουρανῆς πετιέται·
Κ' ἐλεύθερη, χαρούμενη, γύρου βαρεῖ, καὶ πέρα
Ἠχοποντεῖ 'ς τὸν ἄπειρο καὶ καθαρὸν ἀέρα·
Καὶ τέλος πάντων μακρυνὴ σέρνει λαλιά, 'σὰν ἄστρο,
Μίσους λαλιά, τρόμου λαλιά, ἐπτὴ κατὰ τὸ κάστρο.
—

Ἄ λ λ ω ς.

ςίχ. 1,2. «Σάλπιγγα, βάρει 'γλήγορα . . . .
Τὰ μάγια κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ, μὴ κόψουν τὴν ἀν-
τρεία.»
» 5. Γέλιο 'ς τ' ἐχθροῦ τὸ ςράτευμα σφοδρὸ γεννοβολιέται,
—
Ἄσβεςο γέλιο 'ς τὸ πλατὺ ςρατόπεδο γροικιέται,

ςίχ. 7,8. Καὶ βαρεῖ γύρου ἐλεύθερα τὸν καθαρὸν ἀέρα,
Μ' ἤχοὺς πολλοὺς, πολλῶ' λογιῶ', κι' ὥρα πολλὴ καὶ
— πέρα.

» » Κ' ἐλεύθερη, καὶ πρόσχαρη, γύρου βαρεῖ, καὶ πέρα
'Τρικύμισε κόσμος ἤχοὶ τὸν ξάστερον ἀέρα.

—

» 8. Πλημμύρα ἤχοὶ 'τρικύμισαν τὸν ξάστερον ἀέρα.

—

Λογιῶν ἤχοὶ 'πλημμύρισαν τὸν ξάστερον ἀέρα.

—

Κόσμος ἤχοὶ 'ς τὸν καθαρὸ, 'ς τὸν ἄπειρον ἀέρα.

» 9. Τέλος βαρεῖ τρόμου λαλιὰ καὶ χύνεται, 'σὰν ἄστρο,

—

Κ' ἔξαφνα τέλος μακρυνὴ λαλιά 'συρε, 'σὰν ἄστρο,

—

Τοῦ μάκρου τέλος ἡ σκληρὴ σέρνει λαλιὰ, 'σὰν τ' ἄςρο,

—

Τρόμου 'ψηλὴ χύνει λαλιὰ, καὶ βγάν' ἤχοὺς πολλη ὥρα.

» 9,10. Χύνει κλαγγὴ χαρούμενη μακρυὰ παντοῦ, 'σὰν ἄςρο,
Τέλος βαρεῖ τρόμου λαλιὰ ῥητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

» 10. Κ' ἤχοβολάει βροντόφωνα κατὰ τὸ μαῦρο κάστρο.

—

Κ' ἤχολογάει βροντόφωνα κατὰ τὸ μαῦρο κάστρο.

—

Ἴδ. ταῖς παραλλαγαῖς τοῦ I Ἀποσπ.

Ἀ π ό σ π. V.

» 2. Πολλὰ 'μερόνυχτ' ἔσκιρταν τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
3. Ἀπὸ τὸ βγάλσιμο τοῦ ἥλιου 'ς τὰ κύματα ἀναμμένα.

ςίχ. 5. Καὶ τὰ νησάκια ὁλόγυρα παρακαλοῦν καὶ τρέμουν.

» 5-8. «Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, σπαθὶ Τουρκιᾶς μολύβι,
Πέλαγο μέγα βράζ' ὁ ἐχθρὸς πρὸς τὸ φτωχὸ καλύβι.»
Ἀπάνου 'ς τὸ κατάστρωμα οἱ καλοὶ ναύταις λένε,
Καὶ τὰ νησάκια ὁλόγυρα παρακαλοῦν, καὶ κλαῖνε.

—

» 7,8. Τουρκιὰ μὲ δύναμι Ἀραπιὰ, μὲ νοῦ Ἰταλοὶ καὶ Γάλλοι,
Σ' ἔζωσ' ὁ ἐχθρὸς, 'σὰ' πέλαγο μὲ δίχως ἀκρογιάλι.

—

Τουρκαραπιὰ μὲ δύναμι κτλ.

—

Ἄλογ' Ἀράπη Γάλλου νοῦς Τούρκου ὁδηγᾷ μολύβι.

Ἀπόσπ. VI.

» 5. Φωνή 'π' «Ὁ δρόμος σου ὤμορφος καὶ λούλουδα σπαρ-
— μένος·
Περβόλι ὁ δρόμος 'ποῦ πατεῖς, κι' ὁ ἥλιος μαγεμένος.

—

Ὁ δρόμος μοσχοβολητὸς, κι' ὁ ἥλιος μαγεμένος·

» 6. Στέκει 'ς τὸ χῶμα, 'ποῦ πατεῖς, ὁ ἥλιος λατρεμένος·

» 8. Ἄκου! ςερηαῖς, νησιὰ τῆς γῆς, ἠχοῦν μὲ τ' ὄνομά σου.

—

» 10. Ἡ ἀγκάλη μ' ἐλαχτάριζε κτλ.

» 14. Τῆς δόξας ὄνειρο χρυσὸ, τί θές με καὶ σὺ τώρα;

» 22. 'Σὲ πολλοὺς λύκους μὲ πολὺ μῖσος, θροφὴ, καὶ λύσσα.

—

Παιγνίδι τὸ, 'ποῦ 'στάθη με, τεράστιο τὸ, 'ποῦ μένει·
Οἱ ἐχθροὶ χορτάτοι κι' ἄξιοι, πολλοὶ καὶ θυμωμένοι.

Ἀ π ό σ π. VII.

ςίχ. 1,2. Κρυφὴ χαρὰ σὲ 'πλάκωσε, μοῦ λέει τὸ πρόσωπό σου,
Γειά, νὰ τὴ ξεμυστηρευθῇς 'ς τὸν ἀδελφοποιτό σου.

—

» 1,2. Βίγλα, 'ποῦ ἀπόψε ἐβίγλιζες . . . .
Κάτσε, καὶ τ' ἀδελφοποιτοῦ γλυκὰ ξεμυστηρέψου.

» 1. Βίγλα, γειά, 'πὲς τί ἐστάθηκε ἀπόψε, παλληκάρι.

» 2. Γειά, κάθισ', ἀδελφοποιτὲ, καὶ ξεμυστήρεψέ μου.

» 13. Ἐσπούδαξα τὴ γνώμη τους 'ς τὴν ὑπνοφαντασιά τους.

—

» » Τὸ ποῦ 'χε ὁ νοῦς τους τὸ σκοπὸ 'ς τὴν ὑπνοφαντασιά
— τους.

» 17. Νὰ τὸ 'χω γκόλφι καὶ ςαυρὸ καὶ μέσα 'ς τὸ μνημοῦρι.

—

Γιὰ δὲν ἐμίλησε ποτὲ τοῦ τάφου ἡ πέτρα . .

Ἀ π ό σ π. VIII.

» 7. Μάνα τρανὴ παλληκαριῶν, καὶ κάμε τη 'δική σου.

Ἀ π ό σ π. IX.

» 18. Κ' ὑψόναν 'ς τὸ χαμόγελο τὴν ὄψι τὴ φθαρμένη.

Ἀ π ό σ π. XVI.

Ἄχ! γιατί μοῦ 'ρθ' ὁ νειὸς 'μπροστὰ μὲ τὴ θεϊκιὰ
θωριά του,
Κ' ἔπαιζε μὲ τὸ φῶς τοῦ ἥλιοῦ, κι' αὐτὸς μὲ τὰ μαλ-
λιά του!

Ἀ π ό σ π. XXII.

» 1. Χάσμα σεισμοῦ 'ποῦ βγάν' ἀνθοὺς, καὶ τρέμουν 'ς
τὸν ἀέρα.

Ἀποσπ. XXIII.

ςίχ. 1. Ἐκρυφανάβρυζε βαθυὰ κ' ἐγιόμιζε τὴ Χτίσι.

—

Τρίσβαθο ἐκρυφανάβρυζε κ' ἐπότιζε τὴ Χτίσι.

—

Κρυφαναβρύζει τρίσβαθο, καὶ πλημμυρίζ' ἡ Χτίσι.

—

Κρυφαναβρύζει τρίσβαθο κ' ἐχόρταινε τὴ Χτίσι.

Ἀποσπ. XXIV.

Τοῦτοι οἱ δύο στίχοι ἀνήκουν εἰς τοῦτο τὸ ποίημα καθὼς τοὺς ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή· ὁ δεύτερος εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἀπόσπ., *Ὁ Κρητικὸς* XX, Στ. 50. Ὁ πρῶτος δὲν σώζεται εἰς τὰ χειρόγραφα.

Ἀποσπ. XXX.

Τοῦ πόνου ἐστρέψαν ἡ πηγαῖς ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια,
Καὶ μέσα πάλι ἐγύρισε ψυχὴ καὶ καλοκάρδια.

Ἀποσπ. XXXVII.

Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητή·

Ὁποῦ 'ν' ἐρμιά, καὶ σκοτεινιά, καὶ κατοικιὰ τοῦ χάρου.

Ἀποσπ. XXXVIII.

Εἰς τὰ χειρόγραφα·

Κ' ἐδέχθη κόκκαλο πολὺ κτλ.

Ἐπροτίμησα τὴ γραφὴ τοῦ κειμένου, τὴν ὁποίαν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή.

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ
ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Γ'.

I.

Μητέρα, μεγαλόψυχη 'ς τὸν πόνο καὶ 'ς τὴ δόξα,
Κι' ἂν 'ς τὸ κρυφὸ μυστήριο ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
Μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὄνειρο, τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
Τὰ μάτια τοῦτα, νὰ σ' ἰδοῦν μὲς τὸ πανέρμο δάσος,
'Ποῦ ξάφνου σοῦ 'τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(Κύττα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τοῦ
Βαϊῶνε!
Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
'Ατάραχη 'σὰν οὐρανὸς μ' ὅλα τὰ κάλλη 'πῶχει,
'Ποῦ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη 'ναι κρυμμένα·
'Αλλὰ, Θεὰ, δὲν ἠμπορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου,
Κ' εὐθὺς ἐγὼ τ' Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
Δόξα 'χ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(Ἡ Θεὰ ἀπαντάει εἰς τὸν ποιητὴ, καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλλῃ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ).

II.

Ἔργα καὶ λόγια, ςοχασμοὶ, - ςέκομαι καὶ κυττάζω -,
Λούλουδα μύρια, πούλουδα, 'ποῦ κρύβουν τὸ χορτάρι,
Κι' ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσὸ μελίσσι.
Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ χάρο.-

Μὲς τὰ χαράμματα συχνὰ, καὶ μὲς τὰ μεσημέρια,
Καὶ 'σὰ 'θολώσουν τὰ νερὰ, καὶ τ' ἄςρα 'σὰ 'πληθύνουν,
Ξάφνου σκιρτοῦν ἡ ἀκρογιαλιαῖς, τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
«'Αραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ' Ἄγγλου!
»Πέλαγο μέγα πολεμᾷ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
»Κι' ἀλοιά! 'σὲ 'λίγο ξέσκεπα τὰ 'λίγα ςήθια μένουν·
»'Αθάνατή 'σαι, 'ποῦ ποτὲ, βροντὴ, δὲν ἡσυχάζεις;»
'Σ τὴν πλώρη, 'ποῦ σκιρτᾷ, γυρτὸς, τοῦτά 'π' ὁ ξένος ναύτης.
Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιὰ, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,
Καὶ μὲ λιβάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καϋμό τους
Ὁ σταυροθόλωτος ναὸς καὶ τὸ φτωχὸ 'ξωκκλῆσι.
Τὸ μῖσος ὅμως ἔβγαλε καὶ 'κεῖνο τὴ φωνή του·
«Ψαροῦ, τ' ἀγκίςρι, 'π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ῥίξῃς ἄμε.»

II. δίς.

Μὲς τὰ χαράμματα συχνὰ, καὶ μὲς τὰ μεσημέρια,
Κι' ὅταν θολώσουν τὰ νερὰ, κι' ὅταν πληθύνουν τ' ἄςρα,
Ξάφνου σκιρτοῦν ἡ ἀκρογιαλιαῖς τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.

Γέρος μακρυὰ, 'π' ἀπίθωσε 'ς τ' ἀγκίςρι τὴ ζωή του,
Τὸ 'πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρνῶντας·
«'Αραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ' Ἄγγλου!
»Πέλαγο μέγ', ἀλοίμονον! βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
»Σὲ 'λίγην ὥρα ξέσχεπα τὰ 'λίγα στήθη μένουν·
»'Αθάνατή 'σαι, 'ποῦ, βροντὴ, ποτὲ δὲν ἡσυχάζεις;
»Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψῃς.

III.

Δὲν τοὺς βαραίν' ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγεινε πνοή τους,
. . . . x' ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
'Σ ταῖς χορασιαῖς νὰ τραγουδοῦν, καὶ 'ς τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

IV.

'Απὸ τὸ μαῦρο σύγνεφο κι' ἀπὸ τὴ μαύρη πίσσα,
. . . .
'Αλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀόρατος αἰθέρας κοσμοφόρος
'Ο στύλος φανερόνεται, μὲ κάτου μαζωμένα
Τὰ παλληκάρια τὰ καλὰ, μ' ἀπάνου τὴ σημαία,
'Ποῦ μουρμουρίζει καὶ 'μιλεῖ καὶ τὸ Σταυρὸν ἁπλόνει
Παντόγυρα 'ς τὸν ὥμορφον ἀέρα τῆς ἀντρείας,
Κι' ὁ οὐρανὸς 'χαμάρονε, x' ἡ γῆ 'χεροκροτοῦσε·
Κάθε φωνὴ κινούμενη κατὰ τὸ φῶς 'μιλοῦσε,
Κ' ἐσκόρπα τὰ τρισεύγενα λουλούδια τῆς ἀγάπης·
«Ὥμορφη, πλούσια, κι' ἄπαρτη, καὶ σεβαςὴ, κι' ἁγία!»

V.

Ἀπὸ τὴν ἄπειρην ἐρμιὰ τὰ μάτια μαθημένα
Χαμογελάσαν κι' ἄστραψαν, κ' εἶπαν τὰ μαῦρα χείλη·
«Παιδί, 'ς τὴν πόρτα χαίρεσαι μὲ τὴ βοή, 'ποῦ στέρ-
νεις·
Μπροστὰ, λαγέ, 'ς τὸν κυνηγό, καταχαμπῆς καπνί-
ζεις·
Γλάρε, στριδόφλουντσα ξερνᾷς, ἀφρό, σαλιγκο-
καῦκι.»
Καὶ τώρα δὰ, τ' ἀράθυμο πάτημ' ἀργοπορῶντας,
Κατὰ τὸ κάστρο τὸ μικρὸ πάλι κυττᾷ, καὶ σφίγγει,
Σφίγγει στενὰ τὴ σπάθη του 'στὸ λαβωμένο στῆθος,
Π' ἀγροίκα μέσα τὴν καρδιὰ μεγάλη καὶ τὴ θλίψι.

VI.

Ὁ Πειρασμός.

Ἔστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλι,
Κ' ἡ φύσις ηὗρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα,
Καὶ μὲς τὴ σκιά, 'ποῦ 'φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιαῖς
καὶ μόσχους,
Ἀνάκουστος χειλαϊδισμὸς καὶ λειποθυμισμένος.
Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ χαριτωμένα,
Χύνονται μὲς τὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη,
Καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της, κι' ἀφίνουν τὴ δροσιά
τους,

Κι' οὖλα 'ς τὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πη-
γῆς τους,
Τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, καὶ χάνουν 'σὰν ἀηδόνια.
Ἐξ' ἀναβρύζει κ' ἡ ζωὴ 'ς γῆ, 'ς οὐρανό, 'σὲ κῦμα.
Ἀλλὰ 'ς τῆς λίμνης τὸ νερό, 'π' ἀκίνητό 'ναι κι' ἄ-
σπρο,
Ἀκίνητ' ὅπου κι' ἂν ἰδῇς, καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
Μὲ μικρὸν ἴσκιον ἄγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλοῦδα,
Ποῦ 'χ' εὐωδίσει τς ὕπνους της μέσα 'ς τὸν ἄγριο
κρίνο.
Ἀλαφροίσκιωτε καλέ, γειά, 'πὲς ἀπόψε τί 'δες·
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
Χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός, καὶ θάλασσα νὰ πνένε,
Οὐδ' ὅσο κάν' ἡ μέλισσα κοντὰ 'ς τὸ λουλουδάκι,
Γύρου 'σὲ κἄτι ἀτάραχο, 'π' ἀσπρίζει μὲς τὴ λίμνη,
Μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
Κι' ὤμορφη βγαίνει κορασιὰ 'ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

VII.

Ἔρμα 'ν' τὰ μάτια, 'ποῦ καλεῖς, χρυσὲ ζωῆς ἀέρα.

VIII.

Εἰς τὸ ποίημα ἕν' ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα πρόσωπα ἦταν μία κόρη, ὀρφανή, τὴν ὁποίαν ἡ ἄλλαις πλέον ἡλικιωμέναις γυναῖκες εἶχαν ἀναθρέψει, καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλαις ὡς θυγατέρα τους. Πέφτει εἰς τὸν πόλε-

μο ἕνας τῶν ἐνδοξοτέρων ἀγωνιστάδων, τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχε ἀγαπήσει εἰς τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας· ὥςτε ἀπὸ τὸ ἄκρο τῆς ἐλπίδας ἡ καρδιά της βυθίζεται εἰς τὴν λύπη· εὑρίσκει ὅμως παρηγορία κυττάζοντας τ᾽ ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸ ὑψηλὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων γυναικῶν. Αὐτὰ ἀρκοῦν νὰ διαφωτίσουν ὁπωσδήποτε τοῦτο τὸ κομμάτι, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐνθουσιασμένη νέα στρέφεται νοερῶς πρὸς τὸν Ἄγγελο, τὸν ὁποῖον εἶδε ᾽ς τ᾽ ὄνειρό της νὰ τῆς προσφέρῃ τὰ φτερά του· γυρίζει ἔπειτα πρὸς ταῖς γυναῖκες νὰ τους εἰπῇ, ὅτι αὐτὴ τὰ θέλει τὰ φτερὰ πραγματικῶς, ἀλλ᾽ ὄχι γιὰ νὰ φύγῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ κρατῇ κλεισμένα ἐκεῖ κοντά τους, καὶ νὰ περιμείνῃ μαζῆ τους τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Μετὰ ταῦτα ἀνατρέχει ἡ φαντασία της εἰς ἄλλα περασμένα· πῶς τὴν ἐπαρηγοροῦσαν, ἐνῷ ἐκείτετο ἄῤῥωστη, «ἡ ἀτάραχαις πνοαῖς ἡ πολυαγαπημέναις» τῶν ἄλλων γυναικῶν ὁποῦ ἐκοιμοῦνταν κοντά της· καὶ τέλος πῶς εἶχε ἰδεῖ τὸν νέον νὰ χορεύῃ, εἰς τὴ χαρμόσυνη ἡμέρα τῆς νίκης.

Ἄγγελε, μόνον ᾽ς τ᾽ ὄνειρο μοῦ δίνεις τὰ φτερά σου;
᾽Σ τ᾽ ὄνομ᾽ Αὐτοῦ, ᾽ποῦ σ᾽ τά ᾽πλασε, τ᾽ ἀγγειὸ τς ἐρμιᾶς τὰ θέλει.
Ἰδού, ᾽ποῦ τὰ σφυροκοπῶ ᾽ς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα,
Χωρὶς φιλί, χαιρετισμό, ματιά, βασίλισσαίς μου!
Τὰ θέλω ᾽γώ, νὰ τά ᾽χω ᾽γώ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
Ἐδῶ ᾽π᾽ ἀγάπης τρέχουνε βρύσες χαριτωμέναις.

Κι' ἄκουα 'ποῦ 'λέγετε· «Πουλί, γλυκειὰ 'ποῦ 'ν' ἡ φωνή σου!»
'Αηδονολάλειε στῆθος μου, πρὶν τὸ σπαθὶ σὲ σχίσῃ·
Καλαῖς πνοαῖς παρηγοριὰ 'ς τὴ βαρειὰ νύχτα κ' ἔρμη·
Μὲ σᾶς νὰ πέσω 'ς τὸ σπαθί, κι' ἄμποτε νά 'μαι πρώτη!

Τὸ ϛραβὸ φέσι 'ς τὸ χορὸ τ' ἄνθια 'ς τ' αὐτὶ ϛολίζει,
Τὰ μάτια δείχνουν ἔρωτα γιὰ τὸν ἀπάνου κόσμο,
Καὶ 'ς τὴ θωριά του εἶν' ὤμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο!

IX.

Τὰ σπλάχνα μου κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἡσυχάζουν,
Κι' ὅσ' ἄνθια θρέφει καὶ καρποὺς τόσ' ἄρματα σὲ κλειοῦνε.

X.

Φεύγω τ' ἀλόγου τὴν ὁρμὴ καὶ τοῦ σπαθιοῦ τὸν τρόμο.
Τ' ὀνείρου μάταια 'πιθυμιά, κι' ὄνειρο αὐτὴ 'ν' ἡ ἴδια!

'Εγύρισε ἡ παράξενη τοῦ κόσμου ταξειδεύτρα,
Μοῦ 'πε μὲ θεῖο χαμόγελο βρεμμένο μ' ἕνα δάκρυ·
Κόψ' τὸ νερὸ 'ς τὴ μάνα του, 'μπάσ' το 'ς τὸ περιβόλι,
'Σ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχαναθρεμμένο.

XI.

Μία τῶν γυναικῶν προσφεύγει εἰς τὸ στοχασμὸ τοῦ θανάτου, ὡς μόνη σωτηρία της μὲ τὴ χαρά, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται τὸ πουλάκι,

Ὁποῦ ᾿δε σκιᾶς παράδεισο, καὶ τήνε χαιρετάει
Μὲ τοῦ φτεροῦ τὸ σάλαγο καὶ μὲ κανέναν ἦχο,

εἰς τὴ στιγμὴν ὁποῦ εἶναι κοπιασμένο ἀπὸ μακρυνὸ ταξεῖδι, εἰς τὴ φλόγα καλοκαιρινοῦ ἥλιου.

XII.

Καὶ βλέπω πέρα τὰ παιδιὰ καὶ ταῖς ἀντρογυναῖκες
Γύρου 'ς τὴ φλόγα 'π' ἄναψαν, καὶ θλιβερὰ τὴ 'θρέψαν
Μ' ἀγαπημένα πράμματα, καὶ μὲ σεμνὰ κρεββάτια,
'Ακίνηταις, ἀστέναχταις, δίχως νὰ ῥίξουν δάκρυ·
Καὶ 'γγίζ' ἡ σπίθα τὰ μαλλιὰ καὶ τὰ λυωμένα ῥοῦχα·
'Γλήγορα, στάχτη, νὰ φανῆς, ἡ φούχταις νὰ γιομίσουν.

XIII.

Εἶν' ἕτοιμα 'ς τὴν ἄσπονδη πλημμύρα τῶν ἁρμάτων
Δρόμο νὰ σχίσουν τὰ σπαθιὰ, κ' ἐλεύθεροι νὰ μείνουν,
'Εκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφοὺς, ἐδῶθε μὲ τὸ χάρο.

XIV.

(Μία γυναῖκα εἰς τὸ γιουρροῦσι·)
Τουφέκια τούρκικα σπαθιά!
Τὸ ξεροκάλαμο περνᾷ.

XV.

'Σὰν ἥλιος, ὁποῦ ξάφνου σκεῖ πυκνὰ καὶ μαῦρα νέφη,
Τ' ὄρος βαρεῖ κατάραχα καὶ σπίτια ἰδὲς 'ς τὴ χλόη.

Παραλλαγαῖς.

Ἀπόσπ. I.

ςίχ. 3. Λογισμὸς κ' ἔργο κι' ὄνειρο, κτλ.
ἔχει τὸ μόνο χειρόγραφο, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται τούτου τοῦ ἀποσπάσματος. Ἐπροτίμησα νὰ θέσω εἰς τὸ κείμενο τὸ στίχο ὡς τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ γραφὴ μοῦ φαίνεται σαφέστερη.

Ἀπόσπ. II.

ςίχ. 6. Τὸ πέλαο ξάφνου μακρυὰ μουγκοβολᾷ καὶ σειέται.
» 7. Ἄχ! τ' ἄλογο τῆς Ἀραπιᾶς καλὰ χαλινωμένο,
Καὶ μὲ τοῦ Τούρκου τ' ἄρματα νοῦς Ἰταλοῦ καὶ Γάλλου·
» 9. Σὲ 'λίγο μένουν ἄφραχτα τὰ 'λίγα στήθια 'πῶχει.
» 10. Ἀκοίμητή 'σαι, 'ποῦ ποτὲ, βροντὴ, δὲν ἡσυχάζεις;
» 13. Καὶ δέχεται μὲ λιβανιαῖς κτλ.
» 15,16. Τὸ μῖσος ὅμως ἔβγαλε τὴν ἔχθρα τῆς ψυχῆς του·
«Ψαροῦ, τὸ δίχτυ, 'π' ἄφησες, νὰ πᾷς ἀλλοῦ νὰ ῥίξῃς».
Κι' ὁ φθόνος εἶδε, κ' ἔῤῥιξε τῆς ἀδικιᾶς τὸ μῖσος.

«Καλά 'καμες, περήφανη, 'ςἐσὲ νὰ στέρξ' ὁ κόσμος·
»Νὰ ἰδῇ τὸ δίχτυ, 'π' ἄφησες, πῶς πᾷς ἄλλου νὰ ρίξῃς.»

—

Κι' ὁ φθόνος ἐσαΐτεψε τὴν ἀδικιὰ τοῦ μίσους·
«Δίχτυ, ψαροῦ περήφανη, νὰ πᾷς ἄλλου νὰ ρίξῃς.»

Ἀ π ό σ π. II. δίς.

ςίχ. 4, 5. Ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου εἶναι ἀπὸ τὸ ςόμα τοῦ ποιητῆ· εἰς τὰ χειρόγραφα·

Ψαρᾶς μακρυὰ, 'π' ἀπίθωσε 'ς τ' ἀγκίςρι τὴ ζωή του,
Τ' ἀστόχησε τρισεύγενα, κ' ἐφώναξε σκωμένος·

Ἀ π ό σ π. III — IV.

. . . . τὰ παλληκάρια
'Σ τὸν ἴσκιο τῆς ἀπείραχτης καὶ . . . σημαίας,
Καὶ μ' ὅλα τ' ἅρματα βροντοῦν τυφλὰ τοῦ κόπου χάμου, (α)
Κ' εὐφραίνονται τὰ μάτια τους, κ' εὐτύχησαν κυττῶντας
Ταῖς κορασιαῖς νὰ τραγουδοῦν, καὶ τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

Ἀ π ό σ π. IV.

ςίχ. 3. Ἀλλ' ἥλιος μέγας κι' ἄσβυστος, αἰθέρας κοσμοφόρος
Ἀλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀμέτρητος αἰθέρας κτλ.
Ἀλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀκλόνιστος κτλ.
Ἀλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀτάραχος κτλ.

(α) Ἄλλως· Καὶ χάμου μ' ὅλα τ' ἅρματα βροντοῦν τυφλὰ τοῦ κόπου.

ϛίχ. 6,7. Ἀποῦ μουρμουρίζει, καὶ 'μιλεῖ, καὶ τὸ Σταυρὸ τεντόνει
'Σ τὸν ὤμορφο κι' ἀτάραχον ἐλευθεριᾶς ἀέρα.

—

7. 'Σ ταῖς ὤμορφαις, κ' ἐλεύθεραις, κ' εὐτυχισμέναις αὔραις.

8. Κι' ὁ Οὐρανὸς τὴ 'βλόγουνε, κ' ἡ γῆ τὴ 'χαιρετοῦσε.

» 9,10. . . ἀνθρώπινη 'μιλιὰ, καὶ 'σὲ στεφάνι πλέκει
Τὰ πλούσια καὶ τρισεύγενα τοῦ πόθου λουλουδάκια.

—

. . . . ἡ πρόθυμη γλυκειὰ φωνὴ σὲ κράζει,
Σκορπῶντας τὰ τρισεύγενα τς ἀγάπης λουλουδάκια.

» 11. Ἀνίκητὴ 'σαι, κι' ὤμορφη, καὶ σεβαστὴ, κι' ἁγία.

Ἀπόσπ. V.

ϛίχ. 3-5. Τοὺς ἔδωσα εἰς τὸ κείμενο καθὼς τοὺς ἄκουσα συχνὰ ἀπὸ τὸν ποιητή. Εἰς τὰ χειρόγραφα εὑρίσκονται μόνον οἱ ἐξῆς·

Γέρνεις, παιδάκι, 'ς τὴ 'μπασιὰ, καὶ στέρνεις τὴ φωνή σου·
Γροικῶ σε, γλάρε, 'ποῦ ξερνᾶς φλούντσια ϛριδιοῦ 'ς τὸ βράχο·
Δουλειά 'χεις, γδυμνοσάλιγκα, καὶ βλέπω τοὺς ἀφρούς σου.

—

Ξερνῶντας τὰ φλουντσόστριδα, γλάρε, βαρεῖς τὸ βράχο.

—

Γλάρε, ϛριδόφλουντσα ξερνᾶς, πολὺν ἀφρὸ, σαλίγκι.

ϛίχ. 4. Ὁ στίχος δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴ σειρά, ὅμως ἀλλοῦ καὶ εἰς ἄλλη μορφή·

Καταχαμπῆς ὁ κυνηγὸς λαγό 'δε νὰ καπνίζῃ·

—

Μακρυὰ λαγό 'δ' ὁ κυνηγὸς καταχαμπῆς ν' ἀχνίζῃ.

ϛίχ. 6-9. Τώρα μὲ τὴ πανάγρια θωριὰ ταπεινωμένη
Κυττᾷ, καὶ σφίγγει τὸ σπαθὶ 'ς τὸ λαβωμένο ϛῆθος,
'Ποῦ μέσ' ἀγροίκα τὴν ψυχὴ μεγάλη καὶ τὴ θλίψι.

—

Καὶ τώρα
Πάλε βαρῶντας μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὸ φῶς, καὶ πάλε
Κυττῶντας, καὶ τ' ἀράθυμο πάτημ' ἀργοπορῶντας,
Καταπλακόνει τὸ σπαθὶ 'ς τὸ λαβωμένο στῆθος,
'Π' ἀγροίκα μέσα τὴν καρδιὰ μεγάλη καὶ τὴ θλίψι.

» 7,8. Κατὰ τὸ κάϛρο τὸ μικρό, καὶ μὲ τὰ δυό του χέρια
Σφίγγει σφιχτὰ τὴ σπάθη του κτλ.

Ἀπόσπ. VI.

ϛίχ. 1-4. Ἔτσι τοὺς ἄκουσα συχνὰ ἀπὸ τὸν ποιητή· τὰ χειρόγραφα ἔχουν·

Ὁ Ἔρωτας ἐχόρεψε μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλι,
Κ' ἡ φύσις ὅλη 'βρίσκεται μὲς τὴ γλυκειά της ὥρα.
Εἰς τ' οὐρανοῦ τὴν πλατωσιά, καὶ 'ς τὰ κρυφὰ τοῦ βάτου,
Ἀνάκουστοι κειλαϊδισμοὶ καὶ λειποθυμισμένοι.

ϛίχ. 3-4. 'Σ τοῦ ῥοδισμένου . . . μὲς τὸν πυκνὸ κρυψιῶνα
Ἀνάκουστοι κειλαϊδισμοὶ καὶ 'λιγοθυμισμένοι.

—

Καὶ φέρνουν οἱ ἀέριδες, χορτάτοι νερατσάνθη,
Ἀνάκουστους κειλαΐδισμοὺς καὶ λειποθυμισμένους.

—

'Σὲ γῆ, 'σὲ κῦμα, 'σὲ γιαλὸ,
Μὲ ῥόδο, μὲ γιοφύλλι,
(Πόδι, Κύρ' Ἔρωτα, χρυσὸ)
Τώρα 'ποῦ ἔστησε χορὸ
Μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλι.

'Σ τὴ φράχτη μὲς τὴ φουντωτὴ,
Χαριτωμένη τώρα,
Ὁποῦ δροσιαῖς καὶ μόσχους κλεῖ,
Κ' ἡ φύσις ηὗρε τὴν καλὴ
Καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα.

—

Δροσιαῖς καὶ μόσχους κλεῖ κι' αὐτὸς
Ὁ βάτος φουντωμένος,
Καὶ μέσ' ἀκούστηκε γλυκὸς
Ἀνάκουστος κειλαΐδισμὸς,
Καὶ λειποθυμισμένος.

ςίχ. 5-9. Ἐνῷ 'ξουθ' ὡραιότατα νερὰ χαριτωμένα
Πέφτουνε μὲς τὴν ἄβυσσο . . . .
Καὶ χαίρονται τὸ μόσχο της καὶ δίνουν τὴ δροσιά τους,
Μ' ὅλα τὰ πλουσιοπάροχα καλὰ τῆς νερομάνας·
Καὶ τὰ νερὰ σπουδάζουνε καὶ κάνουν 'σὰν ἀηδόνια.

στίχ. 7. Καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της γιὰ τὴ δροσιὰ 'π' ἀφίνουν.

Εἰς χωριστὸ χειρόγραφο εὑρίσκονται οἱ ἑξῆς δύο στίχοι·

Νεράκι, 'π' ἀηδονολαλεῖς, καὶ ῥὲς μὲ σπουδα 'ς τ' ἄνθη,
Σοῦ δίνουνε τὸ μόσχο τους γιὰ τὴ δροσιὰ 'π' ἀφίνεις.

» 11-14. Ἀλλὰ 'ς τῆς λίμνης τὸ νερὸ 'π' ἀσάλευτό 'ναι κι' ἄσπρο,
Ἀσάλευτ' ὅπου κι' ἀνίδῆς, καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
Μὲ μικρὸν ἴσκιον ἔπαιξε χρυσῆ πεταλουδοῦλα,
'Ποῦ 'βώδισε τὸν ὕπνο της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο.

» 14. 'Ποῦ 'πέρασεν εὐωδιχιὰ νύχτα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο.

—

Ὁποῦ 'χε 'ς τ' ἀγριόκρινου τοὺς μόσχους ξενυχτήσει.

—

Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ·

'Ποῦ μέσα 'ς τὸν ἀγριόκρινο γλυκὰ 'χε ξενυχτήσει.

—

Ἡ ἀρχαιότερη μορφὴ τῶν στίχ. 11-14, εἰς τοῦτο τὸ Γ' Σχεδίασμα, ἦταν·

Λευκὸ βουνάκι πρόβατα, 'ποῦ σειέται καὶ βελάζει,
Καὶ μὲς τῆς λίμνης τὰ νερὰ στρωτά, γλυκά, καθάρια, (α)
Ἔπαιξε μὲ τὸν ἴσκιο της γαλάζια πεταλοῦδα,
'Ποῦ εὐώδιασε τὸν ὕπνο της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο.

(α) Ἄλλως· 'Σ τῆς ἔρμης λίμνης τὰ νερὰ ὁλόστρωτα καθάρια.

ςίχ. 15. Γειά, 'πὲς, ἀλαφροΐσκιωτε, 'ς τὴ λίμνη ἀπόψε τί 'δες.

—

Ἐσύ 'σκιον ἔχεις ἀλαφρό, καὶ 'πὲς ἀπόψε τί 'δες.

19. 'Σ τὴ λίμνη κλεῖ κἄτι λευκὸ διπλῶντας τὸ φεγγάρι.

—

Κἄτι λευκὸ κι' ἀτάραχο τυλίζει τὸ φεγγάρι.

19-21. Ἐκεῖ 'ποῦ ἡ λίμνη 'φούσκωσε 'ς τὸ ςρογγυλὸ φεγγάρι,
Συχνὰ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ κἄτι λευκὸ τυλίζει,
Κ' ἐβγῆκε κόρη θεϊκιὰ καὶ φεγγαροντυμένη.

—

'Σὲ κἄτι ἀπάνου ἀτάραχο, 'π' ἀσπρίζει μὲς τὴ λίμνη,
Ἐσυχνανακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
Κι' ὤμορφη βγαίνει κορασιὰ ὁλόλαμπρη 'ς τὸ φῶς του.

—

Κι' ὤμορφη βγαίνει κορασιὰ καὶ θεϊκιὰ 'ς τὸ φῶς του.

—

Κι' ὤμορφη βγαίνει κορασιὰ στημένη μὲς τὸ φῶς του.

Ἀ π ό σ π. VII.

Ἀγαπημένα σὲ καλεῖ, δροσάτα σὲ χαϊδεύει,
Γλυκὸς ἀέρας καθαρὸς, μοσχοβολιαῖς χορτάτος,
Κι' ἀνάκουστους κειλαϊδισμοὺς, καὶ λειποθυμισμένους.

—

Γλυκὰ χαϊδεύει δροσερὸς τῆς εὐωδιᾶς ἀέρας
Μ' ἀνάκουςους κειλαϊδισμοὺς καὶ λειποθυμισμένους.

—

Καλεῖς, χρυσὲ τῆς εὐωδιᾶς, τῆς ὠμορφιᾶς, ἀέρα.

—

Μὴ μὲ χαΐδεύῃς, δροσερὲ τῆς ὠμορφιᾶς ἀέρα.

Ἀπόσπ. VIII.

ςίχ. 1. Φτερά 'χετε, 'π' ἀνέγγιαγα παντοῦ πετοῦν, Ἀγγέλοι.
» 1-6. Παντοῦ πετοῦν κ' εἶν' ἄφθαρτα, Ἀγγέλοι, τὰ φτερά σας·
'Σ τ' ὄνομ' Αὐτοῦ, 'ποῦ τά 'πλασε, τ' ἀγγειό τς ἐρμιᾶς τὰ θέλει.
Ἰδού, μ' ἀσποῦδα τὰ φορῶ, μ' ἀλαιμαργιὰ τὰ σφίγγω,
Νὰ τά 'χω 'δῶ, καὶ νὰ τὰ κλειῶ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
Ἐδῶ 'ποῦ τρέχουνε γιὰ μὲ γλυκειαῖς ἀγάπης βρύσες.
» 3,4. Καὶ ἀμέσως τὰ σφυροκοπῶ 'ς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα,
Χωρὶς φιλί, χαιρετισμό, χωρὶς ματιὰ νὰ δώσω.

—

Ὄχι φιλί, χαιρετισμό, μήτε ματιὰ νὰ δώσω.
» 9. Παρηγοριὰ καλαῖς πνοαῖς, ψυχὴ τῆς ἔρμης νύχτας.

—

Γλυκαῖς πνοαῖς παρηγοριὰ κτλ.

—

Ἔσπρωξ' ἀπόψε κατὰ σᾶς τὰ χέρια 'ποῦ 'χαν θέρμη·
Παρηγοριὰ καλαῖς πνοαῖς 'ς τὴ μαύρη νύχτα κ' ἔρμη.
» 11-13. Τὸ στραβὸ φέσι 'ς τὸ χορὸ τ' ἄνθια 'ς τ' αὐτὶ στολίζει,
Στοχαστικὰ τὰ μάτια του τριγύρου δὲν κυττάζουν,
Καὶ δείχνουν τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὸν ἀπάνου κόσμο.

Ἄχ! ʼς τὴ θωριά του ʼν' ὤμορφο τὸ φῶς καὶ μα-
στίχ. γεμένο.
12,13. Βάνουν ἀγάπη ʼς τὰ ʼψηλὰ τὰ μάτια κ'ἡ θωριά του,
Κι' ἀπάνου της εἶν' ὤμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο.

—

Τὰ μάτια χύνουν ἔρωτα κατὰ τὸν ἄνου κόσμο,
Ὁποῦ τὸν ἀλαφρόδενε ʼς τὴ γῆ μὲ τὸ χορό του,
Καὶ ʼς τὴ θωριά του κτλ.

—

Δέν' ἐλαφρὰ τὸν οὐρανὸ ʼς τὴ γῆ μὲ τὸ χορό του.

Ἀπόσπ. X.

στίχ. 4. Μοῦ ʼπε μὲ θεῖο χαμόγελο ὅπ' ἔσταξ' ἕνα δάκρυ·
» 6. ʼΣ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχαναστημένο.

—

ʼΣ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχοβολισμένο.

Ἀπόσπ. XI.

Τοῦτο τὸ Ἀπόσπ. τὸ ἔχω ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ.

Ἀπόσπ. XII.

στίχ. 2-4. Τοῦ κειμένου ἡ γραφὴ εἶναι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· τὰ χειρόγραφα ἔχουν·

Γύρου ʼς τὴ φλόγα, π' ἄναψαν καὶ τὴν ἐτριγυρίσαν,
Κυττάζουν δίχως κίνημα, κυττάζουν δίχως δάκρυ,
Τ' ἀγαπημένα πράμματα καὶ τὰ σεμνὰ κρεββάτια·

—

στίχ. 2,3. Καὶ μὲς τὴ φλόγα, π' ἄναψαν μὲ τὰ ʼδικά τους χέρια,
ʼΚυττάζαν δίχως κίνημα, ʼκυττάζαν δίχως δάκρυ,

ςίχ. 4. Ἀκίνηταις, ἀδάκρυταις, κυττῶντας, μελετῶντας.

—

Κυττῶντας μέσ' ἀκίνηταις, ἀδάκρυταις κυττῶντας.

Ἀ π ό σ π. XIII, XIV.

Τοῦτα τὰ δύο Ἀποσπ. τ' ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή. Εἰς τὰ χειρόγραφα δὲν εὑρίσκεται εἰμὴ ὁ γ'. στίχ. τοῦ XIII Ἀποσπ. — Ἴδ. καὶ τοῦ II. Ἀποσπ. στίχ. δ'.

Ἀ π ό σ π. XV.

Τ' ὄρος βαρεῖ κατάραχα σκιῶντας τὰ νέφη ὁ ἥλιος,
Καὶ φανερὰ σοῦ γένονται τὰ σπίτια μὲς τὴ χλόη.

Ο ΠΟΡΦΥΡΑΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

Ο ΠΟΡΦΥΡΑΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

I.

Ἡ Κόλασι πάντ' ἄγρυπνη σοῦ 'στήθηκε τριγύρου·
Ἀλλὰ δὲν ἔχει δύναμι πάρεξ μακρυά, καὶ πέρα
Μακρυὰ 'πὸ τὴν Παράδεισο, καὶ σὺ 'ς ἐσέ 'χεις μέρος·
Μέσα 'ς τὰ στήθια σου τ' ἀκοῦς, Καλὲ, νὰ λαχταρίζῃ;

II.

Κυττᾷς τοῦ ῥόδου τὴ λαμπρὴ πρώτη χαρὰ τοῦ ἥλιου,
Ναὶ πρώτη, ἀλλ' ὅμως δεύτερη ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου!

III.

«Χιλιάδες ἄςρα 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ νὰ ςείλ' ἡ νύχτα!»

IV.

«Γελᾷς καὶ σὺ 'ς τὰ λούλουδα, χάσμα τοῦ βράχου
μαῦρο.»

V.

«Κοντά 'ναι τὸ χρυσόφτερο, καὶ κατὰ 'δῶ γυρμένο,
'Π' ἄφησε ξάφνου τὸ κλαδὶ γιὰ τοῦ γιαλοῦ τὴν πέτρα,
Καὶ 'κεῖ γροικᾷ τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλ-
λη,

Καὶ 'κεῖ τραβᾷ τὸν ἦχο του μ' ὅλα τὰ μάγια 'πὤχει.
Γλυκά 'δεσε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ἐρμιὰ τοῦ βράχου,
Καὶ τ' ἄστρο κράζει πάρωρα, καὶ πρέπει νὰ προβάλῃ.
Πουλί, πουλάκι, 'ποῦ σκορπᾷς τὸ θαῦμα τῆς φωνῆς σου,
Εὐτυχισμὸς ἀ' δέν εἶναι τὸ θαῦμα τῆς φωνῆς σου,
Καλὸ 'ς τὴ γῆ δὲν ἄνθισε, 'ς τὸν οὐρανό, κανένα.
'Αλλ' ἄχ! νὰ δώσω μία πλεξιά, καὶ νά 'μαι καὶ φθασμένος,
'Αχόμ', ἀφρέ μου, νὰ βαστᾷς, καὶ νά 'μαι γυρισμένος,
Μὲ δύο φιλιὰ τῆς μάνας μου, μὲ φοῦχτα γῆ τῆς γῆς μου.»

VI.

»Φιλῶ τὰ χέρια μ' καὶ γλυκὰ τὸ ϛῆθος μ' ἀγκαλιάζω.
'Ανοιχτὰ πάντα κι' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου.
Ποιὰ πηγὴ τάχα σὲ γεννᾷ, χαριτωμένη βρύσι;»

VII.

Φύσι, χαμόγελ' ἄστραψες κ' ἐγίνηκες 'δική του·
'Ελπίδα, τὤδεσες τὸ νοῦ μ' ὅλα τὰ μάγια 'πὤχεις·
Νειὸς κόσμος ὤμορφος παντοῦ χαρᾶς καὶ καλοσύνης.
Γύρου χυττᾷ νὰ τὸν ἰδῇ . . . .
Κοντά 'ναι 'κεῖ 'ς τὸν νειὸν ὀμπρὸς ὁ τίγρις τοῦ πελάγου.

Κι' ἀλοιά! μακρυά 'ναι τὸ σπαθὶ, μακρυά 'ναι τὸ του-
φέκι!
'Αλλ' ὅπως ἔσχισ' εὔκολα βάθος τρανὸ, κ' ἐβγῆκε,
Κι' ὥρμησε . . . .
Κατὰ τὸν κάτασπρο λαιμὸ 'ποῦ λάμπει ὡσὰν τὸν κύ-
χνο,
Κατὰ τὸ στῆθος τὸ πλατὺ, καὶ τὸ ξανθὸ κεφάλι,
Κατὰ τὴ μεγαλόψυχη γλυκειὰ πνοὴ τῆς νειότης,
Ἔτσι κι' ὁ νειὸς . . . .
Τῆς φύσις ἀπὸ τς ὥμορφαις καὶ δυναταῖς ἀγκάλαις,
Ὁποῦ τὸν ἐγλυκόσφιγγε καὶ τοῦ 'γλυκομιλοῦσε, —
Κ' εὐθὺς ξυπνᾷ 'ς τ' ἐλεύθερο γυμνὸ κορμὶ, 'π' ἀςράφ-
τει,
Τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ μ' αὐτὴν τοῦ πολεμάρ-
χου.

VIII.

Πρὶν πάψ' ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαρὰ γεμίζει·
Ἄστραψε φῶς, κ' ἐγνώρισεν ὁ νειὸς τὸν ἑαυτό του·
Οἱ κόσμοι γύρου ν' ἄνοιγαν κορώναις νὰ τοῦ ῥίξουν,
. . . .
'Απομεινάρι θαυμαστὸ ἐρμιᾶς καὶ μεγαλείου,
Ὤμορφε ξένε καὶ καλὲ, καὶ 'ς τὸν ἀνθὸ τῆς νειότης,
Ἄμε καὶ δέξου 'ς τὸ γιαλὸ τοῦ δυνατοῦ τὴν κλάψα.

Παραλλαγαῖς.

Σημ. Νέος ἄγγλος στρατιώτης ἐκατασπαράχτηκε ἀπὸ ἕναν πόρφυρα (α) ἐνῷ ἐκολυμποῦσε μέσα εἰς τὸ λιμένα τῆς Κέρκυρας, καὶ τὴν ἀκόλουθην ἡμέρα τὰ κύματα ἔδγαλαν εἰς τ᾿ ἀκρογιάλι τοῦ Κάστρου ἕνα ἀπομεινάρι ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὸ πραγματικὸ αὐτὸ συμβεβηκὸς εἶναι ἡ ὑπόθεσι τούτου τοῦ ποιήματος, τοῦ ὁποίου δὲν σώζεται εἰμὴ εἰς ἕνα χειρόγραφο τὸ πρῶτο ἄμορφο σχεδίασμα· εἰς αὐτὸ εὑρίσκονται τὰ Ἀποσπ. I καὶ III, οἱ στίχοι 1-6, 12-16 τοῦ VII. Ἀποσπ. Τὸ V. Ἀπόσπ. εὑρίσκεται εἰς ἄλλο χειρόγραφο, καὶ εἶναι ἡ μόνη τελειοποιημένη σειρά.—Τὰ Ἀποσπ. II, IV, καὶ VI, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ἄλλα χειρόγραφα, ἀνακατωμένα μὲ διαφορετικὴν ὕλη, στοχάζομαι ὅτι ἀνήκουν εἰς τοῦτο τὸ ποίημα.

Τὰ Ἀποσπ. III—V. εἶναι εἰς τὸ στόμα τοῦ κολυμπιστῆ, εἰς τὴ στιγμὴ ὁποῦ λατρεύει ταῖς ὠμορφιαῖς τῆς φύσις, ὀλίγο πρὶν ἀπαντήσῃ τὸ τέρας τοῦ πελάγου.

(α) Ἔτσι ὀνομάζεται εἰς τὴν Κέρκυρα τὸ θαλασσινὸ τέρας, τὸ λεγόμενο καὶ σμπρίλιος, σκυλόψαρο, καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖό του ὄνομα σωζόμενον ἀκόμη, καρχαριᾶς. Τὸ γαλλιστὶ requin.

Ἀπόσπ. I.

ςίχ. 1. Τῆς Κόλασις ἡ δύναμες σοῦ 'στήθηκαν τριγύρου,
Ἄλλαις κρυφαῖς, πολὺ κρυφαῖς, κι' ἄλλαις ξεντρο-
πιασμέναις.

Ἀπόσπ. II.

Βγαίνει τὸ ῥόδο θαυμαστὸ, πρώτη χαρὰ τοῦ ἥλιου,
Ἀλλ' ὅμως δεύτερη, Καλὲ, ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου!

Ἀπόσπ. III.

«Καὶ χίλι' ἀστέρια 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ νὰ κολυμποῦνε!»

—

«Χίλι' ἄστρα 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ, κ' ἐγὼ, κ' ἐγὼ μ' ἐκεῖνα!»

Ἀπόσπ. IV.

Κι' ἀνάμεσα 'ς τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη,
'Ποῦ 'ναι . . . . 'ς τὸ φῶς δεμένα, 'ς τὴν ἀγάπη,
Εἶσαι καὶ σὺ, κατσάβραχο, 'σὰν νύφη στολισμένο.

—

'Σ τ' ἄνθη γελᾷς κ' εἶσ' ὤμορφο, χάσμα τοῦ βράχου μαῦρο.

Ἀπόσπ. V.

ςίχ. 1, 2. Κι' ἄφησες τ' ὤμορφο κλαδὶ γιὰ τοῦ γιαλοῦ τὴν
πέτρα,
Κι' ἀσάλευτά 'σαι κατὰ 'δῶ, πουλάκι, γυρισμένο·
'Πές μου μὴ δὲν εἶναι τῆς γῆς τὰ μάγια τῆς φωνῆς σου;

» 6. Τοῦ κειμένου ἡ γραφὴ εἶναι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· εἰς τὰ χειρόγραφα·

Τ' ἀστρὶ 'ς τὰ κάλλη του καλοῦν, καὶ πρέπει νὰ
— προβάλη.
Καὶ πρέπει νὰ 'βγῃ πάρωρα τ' ἀστρὶ 'ς τὴν ὠμορ-
— φιά του.

Κι' ἀ' δὲν εἶν' ὥρα γιὰ τ' ἄϛρι, θὲ νὰ συρθῇ καὶ νά 'βγῃ.

ϛίχ. 10-12. Δὲν τό'λπιζα νά 'ν' ἡ ζωὴ μέγα καλὸ καὶ πρῶτο!
Ἀλλ' ἄχ! ἀλλ' ἄχ! νὰ 'μπόρουνα 'σὰν ἀστραπὴ νὰ τρέξω!
Βγαλμέν' ἄϛρι νὰ μὴν ἦναι, καὶ νά 'μαι γυρισμένος,
Μὲ τῆς μητρός μου φίλημα, μὲ φοῦχτα γῆ τῆς γῆς μου.

Ἀπόσπ. VII.

ϛίχ. 1. Τοῦ κειμένου ἡ γραφὴ εἶναι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· εἰς τὸ χειρόγραφο·

Κ' ἡ φύσις ὅλη τοῦ γελᾷ καὶ γένεται 'δική του.

ϛίχ. 2,3. Ἐλπίδα, τὸν ἀγκάλιασες καὶ τοῦ 'κρυφομιλοῦσες,
Καὶ τοῦ 'σφιχτόδεσες τὸ νοῦ μ' ὅλα τὰ μάγια 'πῶχεις.
Νειὸς κόσμος δόξας καὶ χαρᾶς ἀνθίζει 'ς τὴ ψυχή του.

» 5. Ἀλλ' ἀπαντοῦν τὰ μάτια του τρανὸ θεριὸ πελάγου·

» 7-11. Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· τὸ τέλος τοῦ 8 στίχου μοῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴ μνήμη. Εἰς τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται μόνον ὁ 7 στίχος, ἔτσι·

Ἀλλ' ὅπως ἔσχισ' εὔκολα βαθυὰ νερὰ κ' ἐβγῆκε.

» 16. Τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιϛῆ καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς μάχης.

Ἀπόσπ. VIII.

Ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ εὐτύχησε πρὶν πάψῃ·
Ἄστραψε φῶς, κ' ἐγνώρισε γοργὰ τὸν ἑαυτό του·

—

Πρὶν πάψ' ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαροκοπιέται.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΑΙ
ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,

ΕΝΩ ΕΔΙΑΒΑΙΝΕ ΤΑ ΝΕΡΑ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Μὲς τὸ γιαλὸ τῆς Κέρκυρας μαύρ' εἶμαι πέτρα κ' ἔρ-
μη,
Κ' εἶναι 'δικό σου δόξασμα, 'δικός σου πλοῦτος εἶναι,
Πνεῦμα καλὸ, 'ποῦ σ' ἄρεσε φωνὴ νὰ μοῦ χαρίσῃς·
Κι' ἂν μὲ πατήσῃς, Βασιληὰ, βγάνω βαγὶ καὶ δάφνη.

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑ ΦΡΑΙΖΕΡ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Μικρὸς προφήτης ἔῤῥιξε 'σὲ Κορασιὰ τὰ μάτια,
Καὶ 'ς τοὺς κρυφούς του λογισμοὺς χαρὰ γιομάτους
εἶπε·
«Κι' ἂν γιὰ τὰ πόδια σου, Καλὴ, κι' ἂν γιὰ τὴν κε-
φαλή σου,
Κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσὸ στεφάν' ὁ ἥλιος,
Δῶρο δὲν ἔχουνε γιὰ Σὲ, καὶ γιὰ τὸ μέσα πλοῦτος.
Ὥμορφος κόσμος ἠθικὸς ἀγγελικὰ πλασμένος!»

Ο ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Τρεῖς κόσμοι σφόδρα πολεμοῦν, κ' οἱ τρεῖς ἀντρειω-
μένοι·
Ὁ τέταρτος, νά, φαίνεται 'ς τὰ μάτια, καὶ δὲν εἶναι.

ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

I.

Ὄξω ἀνεβοκατέβαινε τὸ στῆθος, ἀλλὰ μέσα
Ἀνθίζει μὲ τοὺς κρίνους του παρθενικὸς ὁ κόσμος.
Αὐγή 'ναι κι' ἄστραφτε γλυκὰ †'σὰ 'ς τὴν ἀρχὴ τῆς πλάσις,†
Κ' ἐκράτουνε τὰ κάτασπρα ποδάρια 'ς τὴ δροσιά της.

II.

Κρατεῖ 'ς τὸ χόρτο τὰ χεριὰ, χεριὰ κομματιασμένα·
Οὐρανὸς δένεται καὶ γῆ 'ς τὴν ὤμορφη ματιά της.

III.

Δὲν εἶναι χόρτο ταπεινὸ, χαμόδεντρο δὲν εἶναι·
Βρύσες ἁπλόνει τὰ κλαδιὰ τὸ δέντρο 'ς τὸν ἀέρα·
Μὴν καρτερῇς ἐδῶ πουλὶ, καὶ μὴ προσμένῃς χλόη·
Γιατὶ τὰ φύλλ' ἂν εἶν' πολλὰ, 'σὲ κάθε φύλλο πνεῦμα.
Τὸ 'ψηλὸ δέντρ' ὁλόκληρο κ' ἠχολογᾷ κι' ἀστράφτει
Μ' ὅλους τῆς τέχνης τοὺς ἠχοὺς, μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα.
Σαστίζ' ἡ γῆ κ' ἡ θάλασσα κι' ὁ οὐρανὸς τὸ τέρας,
Τὸ μέγα πολυκάντηλο μὲς τὸ ναὸ τῆς φύσις,

Κι'ἁρμόζουν διάφορο τὸ φῶς χίλιαις χιλιάδες ἄςρα,
Χίλιαις χιλιάδες ᾄσματα 'μιλοῦν καὶ κάνουν ἕνα.
'Σ τὸ δέντρο κάτου δέησιν ἔκαμ' ἡ βοσκοποῦλα·
Τ' ἄστρα γοργὰ τὴ 'δέχτηκαν καθὼς ἡ γῆ τὸν ἥλιο.
Τὰ Σεραφὶμ ἐγνώρισαν τὸ βάθος τῆς ἀγάπης,
Κι' ὁλόκληρ' ἡ Παράδεισο διπλῆ Παράδεισό 'ναι.
Ποιὸς εἶχε 'πεῖ 'ποῦ σοῦ 'μελλε, πέτρα, νὰ βγάλῃς
ῥόδο;

. . . .

'Αλλὰ ποῦ τώρα 'βρίσκονται τὰ κάτασπρα ποδάρια;
Ποῦ 'ναι τὸ ςῆθος τ' ὤμορφο, 'ποῦ τέτοιους κόσμους
ἔχει;
'Σ τ' ἀμπέλ' ἡ κόρη κάθεται καὶ παίζει μὲ τ' ἀρνί της.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ
ΚΥΡΙΑΣ ΑΓΓΛΙΔΑΣ.
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

I.

(Μία φωνὴ 'ς ἕνα νησάκι.)

Μὲ τ' ἄνθη μας ἐμίσεψε·
Ναὖρ' ἄνθη 'σὰ' γυρίσῃ·
'Ετοίμασέ τα, κ' ἔφθασε,-
Δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀργήσῃ·-
Μὴν εἶναι 'κείνη 'πὤρχεται
Μὲ κάτασπρα πανιά;

II.

ΕΝΑ ΠΝΕΥΜΑ.

Ἀθάνατε Φύλακα, ὁποῦ ὁ οὐρανὸς κ' ἡ θάλασσα σὲ βλέπουν καὶ μένεις σιμὰ
Τῆς ὤμορφης βασίλισσας τῆς ἀποκοιμισμένης, ἄφησέ με νὰ κλείσω μέσα 'ς τὰ χέρια της τὸ στεφάνι τῆς κεφαλῆς μου, γιὰ νὰ δοκιμάσῃ αὐτὴ, ὅταν ξυπνήσῃ, ὅση χαρὰ ἐγὼ αἰσθάνθηκα κυττάζοντάς την.

ΑΛΛΟ ΠΝΕΥΜΑ.

Περίσσια γλυκομίλητο νέο πνεῦμα τῆς θαλάσσης,
Τ'ὤμορφο πλάσμα δέν εἶναι 'ς τὸν ὕπνο βυθισμένο.

III.

Τὸ χάσμα 'π' ἄνοιξ' ὁ σεισμὸς κ' εὐθὺς ἐγιόμισ' ἄνθη·

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ
ΤΗΣ ΑΝΕΨΙΑΣ ΤΟΥ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ.

'Σ τὸν καθρέφτη, 'π' ἀκέρηαν ἐδέχτη
Τὴ γλυκειὰ τῆς παρθένας εἰκόνα,
Μὲ τοῦ γάμου στολαῖς καὶ κορῶνα,
Ῥίχνει τρεῖς ἡ παρθένα ματιαῖς,
Τρεῖς κινῶντας τριγύρου φοραῖς.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ.

I.

Καὶ εἴδανε τὸ ξόδι σου μὲ τὴν χεροδοσιά του.

II.

'Σ τὴ θύρα τὴν ὁλόχρυση τῆς Παντοδυναμίας,
Πνεύματα μύρια παλαιὰ, πνεύματα μύρια νέα,
Σ' ἀκαρτεροῦν γιὰ νὰ σοῦ 'ποῦν πῶς ἄργησες νὰ
φθάσῃς.

III.

. . . . τῆς ἡμέρας,
'Π' ὁ τρίτος ἄνθιζε 'ς ἐσὲ θεοτικὸς 'Απρίλις,-
Μὲ τὴν ψυχὴ τρεμάμενη μὲς τὴ χαρὰ τοῦ πόθου,
Ἄχ! σ' ἔςαινα βασίλισσα 'ς τῆς γῆς ταῖς εὐτυχίαις,
'Ενῷ 'λαις ταῖς 'δοκίμαζα χυττῶντας τὴ θωριά σου,-
'Σ τὴν πλάκα πέφτω, καὶ θαῤῥῶ πῶς δὲ θὰ σοῦ βαρύνῃ,
Παρθέν', ἀπὸ τὰ χείλη μου, κι' ἀπὸ τὰ γόνατά μου.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ἀλέξιος, ὁ πατέρας της, στρατηγὸς τότε τοῦ προκατόχου του Νικηφόρου τοῦ Βοτονειάτου, ἐνῷ συνοδοιποροῦσε μὲ τὸν ἐπαναστάτη Νικηφόρο Βρυέννιο, δοῦκα τοῦ Δυῤῥαχίου, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχε νικήσει καὶ κάμει αἰχμάλωτο, κοπιασμένος τοῦ δρόμου ἐπέζεψε, νὰ ἡσυχάσῃ ἀποκάτω εἰς πολύφυλλο δένδρο. Ὁ Βρυέννιος ἔμεινε ἔξυπνος, κ' ἐνῷ ἐσυλλογίζετο τὴ συμφορά του, σηκόνει τὰ μάτια καὶ βλέπει τὸ σπαθὶ τοῦ στρατηγοῦ κρεμάμενο ἀπὸ τὸ δένδρο, καὶ τοῦ ἔρχεται ὁ στοχασμὸς νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτό του φονεύοντας τὸν ἐχθρό του. «Καὶ ἴσως τὸ ἔκανε» λέγει ἡ ἱστοριογράφος «ἂν κάποια δύναμις ἄνωθε δὲν τὸν ἐμπόδιζε, ἡμερόνοντας τὴν ἐξαγριεμένη ψυχή του, ὥστε αὐτὸς ἔμεινε μὲ τὰ μάτια ἱλαρὰ προσηλωμένα εἰς τὸν Ἀλέξιο.»

Ὁ Σχίλλερ, εἰς τὴ Διατριβή του· «Πόσον ὠφελεῖ τὰ ἤθη ἡ φιλοκαλία,» ἀναφέρει τούτην τὴν πρᾶξι, εἰς τὴν ὁποίαν, λέγει, ἡ φυσικὴ ὁρμὴ ἀναγνωρίζει Κριτὴ τὸ λόγο, καὶ εὐθὺς εἰς αὐτὸν ὑποτάσσεται.

Ἡ παρατήρησι τοῦ σοφοῦ τῆς Γερμανίας, καὶ ἡ σκέψις ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀνήθικον αἰῶνα ἔτυχε νὰ ἀνθίσῃ, κατὰ τὴν ἱστορικὴ μαρτυρία, τοῦτο τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, ἐπαρακίνησαν τὸν Σολωμὸ νὰ σχεδιάσῃ ἕνα ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἰδανοποιοῦσε τὸν Βρυέννιο, τὸν ἐπαράσταινε ὅτι αἰσθάνεται ὅλη τὴ διαφθορὰ τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὅτι ἐνταυτῷ προαισθάνεται λαμπρότατο τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ ξεπεσμένου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Θὰ κλείσω (μοῦ ἔλεγε ὁ ποιητὴς) εἰς τὴν ψυχή του τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας.

Τοῦ συνθέματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἀγνοῶ ἂν ὁ ποιητὴς ἐτελείωσε, δὲν σώζονται εἰς τὰ εὑρισκόμενα χειρόγραφα εἰμὴ τὰ ἑξῆς ὀλίγα, καὶ αὐτὰ ἤθελε μείνουν ἀκατανόητα, ἂν δὲν ἐγνώριζα κἄτι τοῦ σχεδίου.

I.

Ὁ Βρυέννιος ἄγρυπνος ἐνῷ ὁ ἐχθρός του κοιμᾶται·

«Καὶ σὺ, ἀνθισμένο κλαδὶ, (α) ὅπου αὐτὸς ἐκρέμασε τὸ σπαθί του, τοῦ κάκου μὲ προσκαλεῖς εἰς τὴ ζωὴ καὶ μοῦ δείχνεις τὸν τρόπο νὰ τὴ γλυτρώσω. Ἂν ποτὲ . . . . . κάνω 'γλήγορα νὰ τὸν ξυπνήσω.»

(α) Ἐδῶ ἴσως εἶχε τόπον ὁ ἑξῆς στίχος, τὸν ὁποῖον ἄλλοι ἄκουσαν ἀπὸ τὸν ποιητή·

Μ' ἀρέσει, δρῦ, νὰ σὲ θωρῶ μὲς τ' οὐρανοῦ τς ἀγκάλαις.

II.

Ἔβλεπε εἰς πόση ματαιότητα εἶχε βυθισθῆ τὸ ἔθνος, καὶ χαραχτηρίζει τὸν Ἕλληνα τοῦ καιροῦ του μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια·

«Καὶ τὸ θεῖον αἴσθημα, μὲ τὸ ὁποῖο πλησιάζει
τὴ θεότητα, ὡς καὶ αὐτὸ, μὲ ὅλους τοὺς ναούς του,
εἶναι, καθὼς ὅλα τὰ ἄλλα,
Ἀπάνου 'ς τ' ἄδειο τῆς ψυχῆς πολύτιμο ςολίδι.»

III.

Ὁ νοῦς του ἐβυθίζετο εἰς τὸ μέλλον, κ' ἔλεγε πρὸς τὴν Ἑλλάδα·

«Ἐγὼ σὲ ἀσπάζομαι εἰς τὸ μέλλον ἐντυμένην .
μὲ ἄπειρη δόξα·
. . . . ἡ ψυχή μου ἐδέχτη
Τὸν ἥλιο τῆς ἐλπίδας μου, ἥλιο μὲ δίχως γνέφι,
Καὶ μὲ τοὺς ἤχους τ' ἀηδονιοῦ θεοτικὰ τὴ θρέφει.»

IV.

Στενὸς ὁ τόπος, σκοτεινὸς, κ'ἐβρόντουνε ἀπὸ γέλια(δ).

(δ) Ἴσως ἡ φυλακὴ, ὅπου ἐκλείσθηκε μετὰ ταῦτα ὁ Βρυέννιος, καὶ ὁ περιπαιγμὸς τῶν ἐχθρῶν του.

ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

I.

Γιατ' ἡ ψυχή μου μῶλεγε συχνὰ 'ς τὸ στῆθος μέσα·
'Σ τὸν κόσμο τὴν ἀγάπη σου πάρα πολὺ μὴ βάνῃς,
Καὶ τ' ἄστρα μ' ὅλο τους τὸ φῶς κυττοῦν μ' ἐρωτε-
μένα,
Καὶ ῥόδο μέσα μου πολὺ, κρίνος πολὺς, ἀνθίζει.

II.

Πολλαῖς φοραῖς σ' ἀγκάλιασα . . . .
Πολλαῖς μὲ τὴν ἀγάπη μου καὶ μὲ τὸ πέταμμά μου.

III.

Πέταμμα καὶ κειλαϊδισμὸ . . . .
'Σ τὸν πολυαγαπημένο τους ἥλιο 'ποῦ βασιλεύει.

IV.

Τὰ διάφορα χρώματα τοῦ δειλινοῦ,
Ὁποῦ δὲν ἔχουν ὄνομα κ' ἔχουν περίσσια χάλλη.

V.

Ὅσαις μακρυὰ παίρνουν μορφαῖς οἱ ϛροῦνοι 'ς τὸν
ἀέρα.

VI.

'Εδῶ δὲν ἔλειψε ποτὲ λουλοῦδι καὶ πουλάκι.

ΕΙΣ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ ΚΑΙ

ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙΣ.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.

ςίχ. 1. Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ·

Ἐγώ 'μαι πέτρα τοῦ γιαλοῦ, μαύρ' εἶμαι πέτρα κ' ἔρμη.

» 2. Εἰς τὸ χειρόγραφο·

Κι' ἂν γιὰ 'λίγη ὥρα μοναχὰ, πλοῦτον 'δικόν σου δίνω,

Ἐπροτίμησα νὰ θέσω εἰς τὸ κείμενο τὸ στίχο ὅπως τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή.

—

Εἰς τὸ ἴδιο χειρόγραφο εὑρίσκονται καὶ τοῦτοι οἱ δύο στίχοι·

. . . . Δένει σταυρὸ 'ς τὸ στῆθος,

'Ποῦ γροικᾷ μέσα τὴ χαρὰ καὶ τὸ φιλὶ τοῦ Πάσχα.

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑ ΦΡΑΙΖΕΡ.

Τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα ἐγράφθηκε κ' ἐτυπώθηκε ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὸν χρόνο 1849.

—

Ο ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.

Ὁ ποιητὴς εἶχε σχεδιάσει ἕνα ποίημα, ὅπου ἔμπαινε ὁ Ἀνατολικὸς πόλεμος καὶ ἡ Ἐπανάστασι τῆς Ἠπείρου. Ἀπὸ αὐτὸ μᾶς μένουν οἱ δύο στίχοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ ἐπίγραμμα, καὶ ὁ ἑξῆς·

Ἄχ! ποῦ 'ν' ὁ ὕπνος ὁ γλυκὸς καὶ τ' ὤμορφ' ὄνειρό του.

Ἐφαίνετο εἰς τὰ δάση τῆς Θεσσαλίας ἡ Σκιὰ τοῦ Ἀχιλλέα,- πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἔλεγε·

Ἡ πρώτη ποῦ σ' ἀγάπησε τοῦ κόσμου φαντασία,- κ' ἔκοβε κλαδὶ δάφνης κ' ἐστεφάνονε τὸν πολεμιστὴ Χατσῆ Πέτρο.

ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

Ὁ ποιητὴς ἔγραφε ἕνα ποίημα, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦταν νὰ ζωγραφίσῃ τὴν τωρινὴ κατάστασι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ τὸ μέλλον του. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ **Carmen Seculare**, ὡς τὸ ὠνόμαζε, μοῦ ἐξεφώνησε μέρος τοῦ III. Ἀποσπ. Ἀπ. Στ.

I. 4. Ἀκίνητα τὰ κάτασπρα ποδάρια 'ς τὴ δροσοῦλα.
III. 2. Τὸ δέντρο σπρώχνει ἀνάερα πολλαῖς κλαδιὰ χιλιάδες.
» 3. Κ' ἐδῶ πουλὶ νὰ μὴ ζητᾷς, νὰ μὴ γυρεύῃς χλόη.
» 4. Φύλλα πολλὰ 'ς κάθε κλαδὶ, καὶ 'ς κάθε φύλλο πνεῦμα.
» 5, 6. Κ' ἠχολογοῦσε κι' ἄστραφτε τὸ μέγα δέντρο, κ' εἶχε
ὅλους τῆς τέχνης τοὺς ἠχοὺς καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα·
» 7. Σαστίζ' ἡ γῆ κ' ἡ θάλασσα κι' ὁ οὐρανὸς τὸ θαῦμα,

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΚΥΡΙΑΣ ΑΓΓΑΙΔΑΣ.

Ἀπ. II στ. 3. Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· εἰς τὸ χειρόγραφο·

Εὐγενικὸ τῆς θάλασσας νέο πνεῦμα 'παινεμένο.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΑΝΕΨΙΑΣ ΤΟΥ.

Στ. 1,2. Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· εἰς τὸ χειρόγραφο·
'Σ τὸν καθρέφτη, 'π' ἀμέσως ἐδέχτη
Τὴ λαμπρὴ τῆς παρθένας εἰκόνα.

Ἡ νέα ἀπέθανε αἰφνιδίως εἰς τὴ στιγμὴν ὁποῦ ἑτοιμάζετο διὰ νὰ στεφανωθῇ.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ.

Ἀπ. Στ.

I. Δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ χειρόγραφα εἰμὴ ὁ ά ςίχος.

II. 1. Ὀπ' ἄνθιζεν ὁ τρίτος σου θεοτικὸς Ἀπρίλις.

» 5. Σκύφτω 'ς τὴν πλάκα κτλ.

» 6. Παρθέν', ἀπὸ τὸ γόνα μου κι' ἀπὸ τὸ φίλημά μου.

ΣΑΤΥΡΙΚΑ.

ΣΑΤΥΡΙΚΑ.

* ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ. (1)

Εἰς τὴν ὥρα, 'ποῦ σκιασμένος,
Καὶ παράξενα 'ντυμένος,
Βγαίν' ὁ κλέφτης γιὰ νὰ κλέψῃ,
Κι' ὁ φονηᾶς γιὰ νὰ φονέψῃ, -
'Σ ἄλλους τόπους ἐννοῶ
Κλεψιαῖς, φόνους, κι' ὄχι ἐδῶ, -
Εἶδα ἕν' ὄνειρο μουρλὸ,
Καὶ θὰ τὸ διηγηθῶ.
Μὲς τὸ νοῦ μου ἡ 'ψεσινὴ,
'Η περίφημη θανὴ,
Μίαν ἐντύπωσι εἶχε ἀφήσει,
'Π' ὁ καιρὸς δὲ θὰ τὴ σβύσῃ·
Καὶ 'ς τὸν ὕπν' ὁ λογισμός μου
Τὴν 'ξανάφερεν ὀμπρός μου.
'Σ τ' ὄνειρό μου ἀγροίκαα πάλι
Τὸν παπᾶ Τσετσὲ νὰ ψάλλῃ,
Μὲ τὴν τάξι τς 'Εκκλησίας·
"Ομως ἔχαν', ἐξ αἰτίας
Τ' ὀνειρού μου τοῦ μουρλοῦ,

Τὴ φωνὴ τοῦ χουνουπιοῦ.
Πλῆθος ἔβλεπα λαμπάδες,
Καὶ χαπίτολα (2)· οἱ παπάδες,
Τὰ φελόνια φορεμένα,
Ποιὸς καινούρια, ποιὸς σχισμένα,
Σοβαρὰ περιπατῶντας,
Τὴ λιρῶνα (3) μελετῶντας,
Ξαστοχοῦν τὸν 'πεθαμμένο,
Κ' ἔχουν τὸ χερὶ σβυμμένο.
Ἔχαναν φωναῖς καὶ γέλια
Τὰ παιδιὰ μὲ τὰ βατσέλια (4)·
Κι' ὁ χαπνὸς τοῦ μοσχολίβανου
Ἀπὸ τὰ λιβανιστήρια
Ἔμπαινε 'ς τὰ παραιθύρια.
Πολλοὶ ἄνθρωποι ἀκολουθοῦσαν,
Καὶ περίλυπα ἐτηροῦσαν,
Γέρνοντας ταῖς κεφαλαῖς τους,
Καὶ 'μιλῶντας γιὰ δουλιαῖς τους.
Ἀλλὰ 'ς τὰ χαμπαναρεῖα
Δὲν εἶν' τέτοια ἀδιαφορία·
Ἡ χαμπάναις πλερωμέναις,
Ἔχαναν 'σὰ' βουρλισμέναις.
Κι' ἀφοῦ εἶδα, ἕνα πρὸς ἕνα,
Οὖλα ἐκειὰ, 'ποῦ 'χα εἰδωμένα,
Τρέχει τ' ὄνειρο καὶ μπαίνει

Μέσα 'ς τὴ Φανερωμένη.
Ἤτανε 'ς τὴν ἐκκλησία
Ἀλίγο φῶς καὶ πολλὴ ἐρμία·
Καὶ κοντὰ 'ς τὸ ξυλοκρέββατο
Ξάφνου ἀγροίκησα νὰ 'βγῇ
Ἕνα σκούξιμο μακρύ.
Ὅτι ἐλόγιασα πῶς θά 'ναι
Ἀπὸ τόσους ἕνας κἄνε,
Ποῦ ἐλυπήθηκε καὶ σκούζει...
Νά σου ὁ ἴσκιος τοῦ Κουτούζη! (5)
Καθὼς πάντα ἐσυνειθοῦσε,
Ὤμορφα ῥοῦχα 'φοροῦσε,
Κ' ἔδειχνε καμαρωτὰ
Τὸ καππέλλο του στραβά.
Εἰς τὸ πονηρό του χεῖλο,
Ἀπῶσκιαζεν ὀχθρὸ καὶ φίλο,
Ἔβλεπα μὲ θαυμασμὸ
Ποῦ 'χε ἀκόμα τὸ πικρὸ,
Τὸ συνειθισμένο γέλιο,
Ξαστοχῶντας τὸ Βαγγέλιο·
Ἐτριγύρισε κομμάτι
Εἰς τοῦ Χάρου τὸ κρεββάτι·
Ἀλλὰ βλέποντας ἐκεῖ
Τὸ καππέλλο, τὸ σπαθὶ,
Ποῦ 'ν' σημεῖα τῆς ἀρχοντιᾶς,

'Εσταμάτησ' ὁ παπᾶς·
Καὶ καλὰ κυττάζοντάς τα,
Κι' ὤμορφα σηκόνοντάς τα,
Εἰς τὴν κάσσα τὰ χτυπάει,
Καὶ τ' ἀκόλουθ' ἀρχινάει,
Τὸ κορμί του συχνοσειῶντας,
Καὶ τὰ λόγια ἀργοπορῶντας·
—Καλὰ 'κάμαν καὶ σ' τὰ 'βάλανε
'Εδῶ 'πάνου, ὅταν σ' ἐβγάλανε!
Μὰ τὸ ναὶς, ὁποῦ σοῦ πρέπει,
Εἰς τὴν ὕστερή σου σκέπη,
'Μπρὸς 'ς τὸν κόσμο νὰ κρατῇς
Τὰ σημάδια τῆς τιμῆς!
Μ' αὐτὰ τὰ ἴδια ἐγὼ σὲ εἶδα
'Ποῦ 'κυρίευες τὴν πατρίδα·
Τὸ θυμοῦμαι (ὦϊμένανε!) . . .
'Επειδὴ δὲ μ' ἀπομένανε,
'Εκαθόμουνα ὁ φτωχὸς
Εἰς τὴ γάττα μου (6) ὀμπρὸς,
Κάνοντάς της χάϊδια χίλια,
Καὶ 'σὰν ν' ἄκουε τῆς ἐμίλεια·
Μωρὴ γάττα, τί σοῦ φαίνουνται
Τέτοια πράμματα; ἀπομένουνται;
Νά 'ν' ὁ Γιάννης (7) εἰς τὸ σπίτι,
Μὲ τὸν ἄλλο ξεκληρίτη,

'Σ τὴν καθίγλα νὰ προσμένουν
Οὔλους τς ἄρχοντες, 'ποῦ μπαίνουν,
Καὶ ξανοίγουν, ἐνῷ σκύφτουνε
Μὲ τὰ ταπεινὰ κεφάλια,
Πλεζονιαῖς (8) καὶ κατρογυάλια;
Νιάϊ μου, νὰ σὲ χαρῶ,
Ἔχω πίκρα καὶ καϋμὸ
Νὰ τοὺς βλέπω, τσοῦ καϋμένους,
Κυριακάτικα 'ντυμένους,
'Σ ταῖς καθίγλαις νὰ καθίζουν,
Καὶ τὰ ῥοῦχα τους νὰ χρίζουν! -
Τέτοια τσῆ 'λεγα· ἀλλὰ τώρα,
Ὁποῦ σ' εὔρηκε ἡ κακηώρα,
'Πὲς, ποιὰ στόματα σ' ἐκράξαν,
Καὶ ποιὰ στήθη ἀναστενάξαν;
Ἄ' δὲ σ' ἔκλαψαν, ἐγὼ
'Σὰν παπᾶς τσοῦ συχωρῶ.
Ὤ! φωνάξετε, Καιροὶ,
'Ποῦ τὸν εἴδετε κριτὴ,
Τί καλὸ 'χει γεναμένο,
Κ' εὐθὺς φεύγω καὶ σωπαίνω!
- Ἔτσι λέοντας μεγαλόνει
Τὴ φωνή του καὶ θυμόνει·
Μὰ καλὸ 'ναι πλούσιος νά 'σαι,
Καὶ ποτὲ νὰ μὴ θυμᾶσαι,

Πῶς 'ς τοὺς δρόμους ἀΐλογᾶνε
Κἄποιοι μαῦροι 'ποῦ πεινᾶνε;
Ὅταν ἔπλασαν τὰ χέρια,
'Ποῦ 'σκορπήσανε τ' ἀστέρια,
Τοῦ θνητοῦ τὰ σωθικὰ,
(Καὶ τὰ 'πλάσανε καλά),
Πρῶτ' ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα πάθια
Τσοῦ ἔχουν βάλει τὴ Συμπάθεια·
Καὶ τὴν ἔδιωξες ἐσὺ,
'Σὰν τὴ χήρα τὴ φτωχὴ,
'Απ' τὴ νειότη σου τὴν πρώτη,
Γιὰ νὰ βάλῃς τὴ Σκληρότη·
Αὐτὴ σὤλεε νὰ ζητᾷς
Τὸ ψωμὶ τῆς φτωχουλιᾶς,
Καὶ τὸ διάφορο νὰ θὲς
Τρεῖς καὶ τέσσερες φοραῖς.
Κι' ὁ φτωχὸς, ἀποῤῥιμμένος,
'Σ ἐσὲ 'ρχότουν τρομασμένος,
Γιὰ νὰ 'πῇ μὲ τὸ θλιμμένο
Χεῖλο· Τό 'χω πλερωμένο!
Καὶ 'ς τὰ πόδια σου νὰ ῥίξῃ
Κλάψαις μύριαις, καὶ νὰ δείξῃ
Τ' ἀχαμνὰ τὰ γερατειά του,
Τὴ γυναῖκα, τὰ παιδιά του,
Καὶ τοῦ ῥούχου τὰ ξεσχλίδια·

Καὶ τοῦ ἀμόλαες κερατίδια!
Κ' ἔτσι δὰ, μὲ τέτοιους φόνους,
Γιὰ σαράντα πέντε χρόνους,
Παντελῶς δὲν εἶναι θᾶμα,
Μήτε ἀλλόκοτο τὸ πρᾶμμα,
Ἂν ἐσύφθασες νὰ κρύψῃς,
Ἀπ' τοὺς φόβους γιὰ νὰ λείψῃς,
Τὸ σωρὸ τοῦ χρυσαφιοῦ σου
Καὶ 'ς ταῖς τράβαις τοῦ σπιτιοῦ σου.
Μὰ τῆς φτώχειας ἡ κατάρα,
Δυστυχώτατη τρομάρα,
Θὰ πλακώσῃ τὴν ψυχή σου
Σὰν ἡ πλάκα τὸ κορμί σου.
Κύττα ἂν εἶν' Δικαιοσύνη
Ἐκεῖ 'πάνου, γιὰ νὰ κρίνῃ!
Δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ (9)
Τὸ κορμί σου νὰ ψοφήσῃ
Εἰσὲ δρόμο ἢ 'σὲ καλύβα,
Μὰ 'ς τὴν κάμαρη τοῦ Σχλίβα!
Ἐκεῖ σώμενε νὰ φθάσῃς,
Καὶ τὸ λογικὸ νὰ χάσῃς,-
Τὸ παληὸ τὸ σπίτι ἀφίνοντας,
Εἰς τ' ὁποῖο κάποιος ἐμπῆκε,
Ποῦ πουλιό του δὲν ἐβγῆκε.
(Σχάψε, Ῥώμα, γιὰ νὰ ἰδῇς

Μὴ τὰ κόκκαλά του 'βρῇς). -
'Εκεῖ, ἐνῷ 'ς αὐτὸ τὸ σπίτι
'Εκοπίαζες μὲ τὴ μύτη, (10)
Κάνοντας 'σὰν τὰ παιδάκια,
Ὅταν φκιάνουν φυσουνάκια,
Σοῦ 'σηκόναν κἄποιοι τσάφοι (11)
Τὸ κλεμμένο τὸ χρυσάφι·
'Εκεῖ ἐστέκαν, ἐνῷ σῶβγαινε
Τοῦ θανάτου ὁ γογγυσμὸς,
Τὸν ἀγροίκουναν, κ' ἐτρέμανε
Μὴ δὲν ἤτανε ὁ 'στερνός.
Κἄνε ἐμπόρεις ἀπ' τὸ βιό σου,
Ἔπειτ' ἀπ' τὸ θάνατό σου
Καὶ τῆς φτωχουλιᾶς ν' ἀφήσῃς,
Καὶ τὰ στόματα νὰ κλείσῃς.
'Αλλὰ ὁ Διάολος ἐφάνηκε
'Σ τὸ πλευρό σου ἀδερφικάτα,
Ὅταν ἔγραφες τὴ διάτα·
Καὶ τὸ χέρι σου τηρῶντας,
Καὶ σκληρὰ χαμογελῶντας,
'Ετραγούδουνε· Ὦ φτωχοὶ,
Ποῦ γυρεύετε ψωμὶ,
Κάθε λύπη τώρα ἀφῆστε,
Καὶ 'σὲ 'λίγο θὰ πλουτῆστε·
Γραικοὶ σκλάβοι, ἀκαρτερεῖτε·

Γιατ' εὐθὺς θὰ λυτρωθῆτε·
Ταῖς χαδήναις θὰ πετάξτε,
Εἰς τὴ Ζάκυνθο ν' ἀράξτε,
Εἰς τὸ μνῆμά του νὰ ὁρμῆστε,
Καὶ τὴν πλάκα νὰ φιλῆστε.-
Κ' ἔτσι μ' ὅλο σου τ' ἀσῆμι,
Μνέσχεις ἄχλαφτο ψοφῆμι·
Ὅπως ἔζησες 'πεθαίνεις,
Κ' ἐκεῖ μέσα ὁ ἴδιος μένεις,
Μὲ ξεμυτερὰ τὰ νύχια,
Μαθημένα 'ς τὰ προστύχια·
Θέλω νὰ σὲ ἰδῶ, σκυλί!

Κ' ἔτσι λέοντας, τὸ σπαθὶ,
Τὸ καππέλλο, τοῦ πετάει,
Καὶ 'ς τὴν κάσσα εὐθὺς χουμάει·
Ὁ παπᾶς ἐκεῖ γυρμένος,
Καὶ 'ς τὰ χεῖλα του ἀφρισμένος,
Πολεμάει νὰ τὴν ἀνοίξῃ·
Κι' ὅτι ἀρχίνησε νὰ τρίξῃ,
'Εγὼ 'πῶλεα μὴν ὁρμήσῃ,
Καὶ τὸ λείψανο χτυπήσῃ,
Τρέχω 'γλήγορα κοντὰ,
Γιὰ νὰ 'πῶ· Μωρὲ παπᾶ!
Εἶναι ὁ μαῦρος 'πεθαμμένος!
'Αλλὰ ἐξύπνησα ἱδρωμένος.

Η ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ.(1)

Έντονε! μαμουριασμένος,
'Σ τὰ γραψίματα γυρμένος.... (2)
Βρ' ἄφησέ τα, τ' ἄχερα!
Κάμε στρόμπαις (3). Ἔλα δά!
Σπούδαξε, νὰ σὲ στιμάρουνε!
Βλέπω 'γὼ πῶς μὲ τρατάρουνε!
Τρέχα λάουραις νὰ πάρῃς,-
Νὰ πετιέται ὁ Ταβουλάρης (4)
'Σ τὰ πλειὸ ὤμορφα, 'ποῦ λές,
Νὰ σοῦ χάνῃ δυσκολιαῖς,
Ἢ νὰ χάνῃ, χὰ, χὰ, χὰ,
Τὸ παιδὶ τοῦ Μεσαλᾶ!
Μοναχὸ νὰ τ' ἀπαντήξω!
'Σ τὸν ἀκούτη θὰ τοῦ σφίξω,
Νὰ τοῦ 'πῶ τὴν κακὴ 'μέρα του·
Ἃς γελάῃ μὲ τὸν πατέρα του·
Χὰ, χὰ, χά....'Ανανοήθηκα·
Νά 'ς τὴν ὥρα 'ποῦ ἐγεννήθηκα.
Ἔσμπλαξα καὶ τὸ Τερτσέττη (5)

Νὰ κυττάζῃ τὸ Γρασσέττη, (6)
Τόμου σπάω τὸ λάρυγγά μου
Λέοντας τὰ σπροπόζιτά μου·
Τὸ Γρασσέττη νὰ κυττάῃ,
Καὶ νὰ τοῦ χαμογελάῃ.
Νά τσοῦ φίλους, 'ποῦ ἐγκαινιάστηκα!
Καὶ ποὺρ δὲν ἐξεκουτιάστηκα·
Γιατὶ, πίστεψέ μου, ἐγὼ,
Τόμου ἰδῶ γέλιο κρυφὸ,
Τόμου ἰδῶ κρυφὴ ματία,
Μπαίνω πάντα 'ς ὑποψία.
'Αγκαλά μου, ἐγὼ τὰ φταίω·
«'Πές μας βέρσα.» Κ' ἐγὼ λέω.
«'Ε Dottore! Μπρὲ, νὰ ζῇς,
«'Πές μας πρόζαις.» Κ' ἐγὼ εὐθύς.
»'Πές μας κι' ἄλλα, Dottor caro.»
Μρέ, 'χω κᾶψα καὶ κατάῤῥο.
«Θὰ μᾶς 'πῇς, δὲν εἶν' τὸ caso.»
Καὶ λέω τόσο, 'ποῦ βραχνιάζω,
Καὶ ξυπνάω μὲς τὴν αὐγή . . .
῎Α! ῎Α! γύρευε φωνή!
῞Ορσε, μὲ τὸ ῥετσιτάρισμα,
'Σ τὸ λαρύγγι τέτοιο χάρισμα!
Χοῦ, χοῦ, ἀκοῦς; 'Απομονή! . . . (7)
Καὶ γιὰ μῆνες. Μὰ 'πὲς τί

Γιὰ φωτίκι εἰς πλερωμή μου,
Τί μοῦ δίνουνε οἱ νουνοί μου;
Μὲ φορτόνουνται οἱ sciocconi,
Καὶ 'παινοῦνε τὸ Μαρώνη! (8)
Τί 'παινέσματα! Μαχαῖρι,
Νὰ 'παινᾷς τέτοιο χρυσάφι!
('Αγκαλά μου ὁ Θεὸς τὸ 'ξέρει
Καὶ γιὰ 'κείνους πόσα γράφει.)
Ἔ! ἀποφάσισα· θὰ σκάψω,
Ὅσα ἔχω νὰ τὰ θάψω,
Κάμμιὰ νύχτα σκοτεινὴ,
Νὰ μὴ λάχῃ καὶ τὰ ἰδῇ
Ὁ 'Αντώνης, (9) ἢ μὲ σμπλάξῃ
Il mio Nume (10) καὶ τ' ἀδράξῃ·
Κι' ἂς γυρεύῃ 'ς τὸ ταυλί μου,
Ὅποιος θέλῃ, ἢ 'ς τὴν αὐλή μου!
Τὰ τρουπόνω! Κι' ἂς τοῦ 'πῇ
Τοῦ Τερτσέττη, ἂν εἶν' καλὴ,
Τῆς αὐλῆς μου τὰ κρυφὰ
Τοῦ κοκκόρου ἢ κουτσουλιά.
Μὰ τὸ Θέο, Τοῦρκος θὰ γένω·
Μὲ τσιμποῦκι θὲ νὰ βγαίνω,
Θὰ φορέσω καὶ σαρίχι,
Γιὰ νὰ ἰδῶ ἂν ἀλλάξω τύχη.
Ποῦ πουλιό μου ἐγὼ νὰ ρίχνω

Βέρσα ὅλουθε, καὶ νὰ δείχνω
Κάθε 'μέρα τὸ hic, hoc, haec! (11)
Θὲ νὰ λέω· Σελάμ-'Αλέκ!
Εἶναι ἀδειανοὶ 'ς τὸ φόρο
Νὰ μοῦ λένε· Σιὸρ Δοτόρο·
Εἶμαι ὁ 'Ισούφ· Μπέη παιδί·
Δὲ τὸ 'ξέρεις; τοῦ Μουφτῆ.
Εἶμαι Μπέης, νὰ σὲ χαρῶ·
Δὲ μὲ βλέπεις τί φορῶ;
'Απὸ ἐννειὰ χρονῶν καὶ πρίχου
'Ξέρω τὸ 'Αλκοράν ξεστῖχου·
Καὶ φαρσὶ τὸ 'ξέρω· νά,
Θὲς νὰ ἰδῇς; 'Αμὰν 'Αλλᾶ·
Κι' ἄλλα κι' ἄλλα, ἕνα σωρό,
'Ποῦ βαριοῦμαι νὰ σ' τὰ 'πῶ.
Δὲ 'μποροῦνε νὰ μὲ ἰδοῦνε·
Καὶ τί τσῶκαμ'· ἂς τὸ 'ποῦνε.
Τί νὰ κάμω; Δίκηο ἔχουνε....
Οὗλοι 'ξέρουν τὰ κακά μου·
Ποιὸς δὲ 'ξέρει τὴ γενειά μου;
'Κειὸ τὸ 'ξέρει κάθε μπάμπαλο,
'Ποῦ ἐγὼ εἶμαι ἕνα σκυλί·
Εἶμαι μὲ τὸν Eliogabalo
Πάντα μου φιλὶ κλειδί.
'Ο Τιμπέριος ξάδερφός μου

Τόμου ἔρχεται ὀμπρός μου
Μ' ἀγκαλιάζει ἀδερφικὰ,
Καὶ 'λιγόνει ἀπὸ χαρά.
Κάθε νύχτα μήπως πέφτω;
Πάντα προβατῶ καὶ κλέφτω·
Ἔχω ψεύτικα κλειδία
Γιὰ νὰ γδαίνω μαγαζεῖα,
Καὶ πετάω, πρὶν πάω σπίτι,
Ἕνα αὐτὶ ἢ χαμμιὰ μύτη·
Ὦ! ἔχω πάθος, ἔχω λύσσαις,
Γιὰ ν' ἀδελενάρω βρύσες.
Γιαμὰ ῥώτα τὸ Nerone
(Buon compagno e buon padrone)
Ῥώτα τόνε ἂν ποτὲ
Ἔμεινε χωρὶς ἐμέ!
Νά 'χε λείψω ἔμνεσκε in aria·
Ἆ! μὲ 'τάϊζε κουκουνάρια!
Θέλει τό 'χετε ἀκουστὰ,-
Ἐγὼ τοῦ 'πα, τοῦ 'πα· Ἆ!
Πρέπει, Νέρωνα, τσῆ μάνας σου
Τὰ μυαλὰ νὰ τσῆ πετάξῃς,
Καὶ τὸ Σένεκα νὰ σφάξῃς ....
Ἂς τ' ἀφήσουμε, γιατὶ
Εἶναι ἡ 'μέρα ἡ σημερνή.
Σοῦ 'πανε πολλοὶ τὰ κάλαντα;

Ὥρα δείπνου ἐπῆα 'ς τὴν Κλάδαινα,-
Ὅτι ἐφέρναν τὴν ἀπλάδαινα, -
Καὶ γυρίζοντας ἀπάντησα
Ταμπουράδες, μαντολιὰ,
Καὶ κιτάραις, καὶ βιολιά·
Κἄπου, κἄπου, ἄκουα per via,
Καὶ κἀμμία σιδεροστία·
Μ' ἕνα σίδερο σονάρουνε,
Τὰ βρωμόπεδα τὸ ζάρουνε·
Παίρνουν ὅβολα ὡστόσο,
Κ' ἐγὼ παίρνω un catriosso. -
'Εγὼ πάω νὰ κάμω βίζιταις;
Νά 'χω φτώχεια, νά 'χω πόνους,
Καὶ ν' ἀκούω· 'Σὲ πολλοὺς χρόνους.
Vale a dir: Dottor, νὰ ζήσῃς,
Κι' ἀπὸ πεῖνα νὰ ψοφήσῃς.
'Ξέρω 'γὼ ἐκεῖνοι οἱ Ἄρχοντες
Τὸ τὶ 'θέλανε νὰ κάνω·
Τὸ γιατρὸ τὸ τσαρλατάνο!
Τσαρλατάνος; ἄ! δὲ γένουμαι.
'Ξέρεις τί τοῦ ἀποκραίνουμαι,
Ὁποιανοῦ μὲ κονσουλτάρῃ;
«Ἔχω tormini. » — Χαμπάρι.
«Ἔχω βάρος 'ς τὸ κεφάλι. » -
'Εκειὸ τό 'χουν ἄλλοι κι' ἄλλοι.

«Σιὸρ Dottore, ἔχω θέρμη·
»Τί νὰ κάμω; γιατὶ σκιάζομαι.» -
Τί νὰ κάμῃς; σὲ θιαμάζομαι!
Μὲ τὴν κᾶψα ξεθυμαίνεις·
Θὰ περάσῃ, κ' ἔτσι 'γειαίνεις.
«Μοῦ 'πεσε καὶ ὁ Κωσταντῆς.» -
Τὸν ἐσήκωσες εὐθύς;
«Μοῦ ἔρχεται νὰ πέσω χάμου·
»Ἔχω μὲς τὰ σωθικά μου,
»Ἔχω 'σὰν ἕνα σουγλί.» -
Μὴ σοῦ καίεται χαρφί.
«Ἀμμὴ τούτ' ἡ λουλαμάρα,
»Ποῦ μὲ φέρνει, 'ς τὸ ταυλί μου
»Νὰ κοιμοῦμαι πάντα;» - Κοίμου·
Ἂς περάσῃ ὁπότε θέλῃ·
Κοίμου ὣς αὔριο· τί σὲ μέλει; -
Alle corte, - ἡ γιατρικὴ
Εἶναι semplice πολύ·
Σοῦ τὸ λέω χωρὶς μπαρμποῦτα·
Ἂν σοῦ σκαρφιστῇ, 'σὲ τοῦτα
Μέτρα ἀλλοιότικα νὰ πάρῃς,
Δὲν εἶσαι γιατρὸς, μὰ Τσάρης. (12)
Ὅποιος θέλῃ τὰ μυστήρια
Νὰ ξαγγλίσῃ, ἔχει ντελίρια.
Ἐδῶ ἂς ἔλθουνε οἱ γιατροὶ

Νὰ μοῦ 'ποῦνε, ἂν εἶν' καλοὶ,
Τί 'ναι 'κειὸ, 'π' ἀκούω μέσα μου,
Πάντα τόμου χομπονέρω·
Γιατὶ ἀκόμα δὲ τὸ 'ξέρω.
Ἕνα Β ζ ὶ τ μὲς τὰ μυαλὰ, (13)
Κι' ὄξω ἐπίθετα . . . ἀπὸ 'κειά! (14)
Β ζ ὶ τ, καὶ βγαίνει λέξι, γυιέ μου,
'Ποῦ δὲν ἄκουσα ποτέ μου·
Β ζ ὶ τ, καὶ πράμματα καινούρια,
'Ποῦ μερτάρουνε κουλούρια·
Β ζ ὶ τ, κ' ἡ πέννα πρᾶμμα ῥέει,
'Ποῦ χάνει ἄνθρωπο καὶ κλαίει·
Β ζ ὶ τ, κ' ἡ πέννα ὀμπρὸς, ὀμπρὸς,
Καὶ τελειόνεται ὁ χορός.
Στέκω 'λίγο . . . . γιαμὰ παίρνω
Στουμπωμένο τὸ κουϊντέρνο
'Απὸ Β ζ ὶ τ, καὶ τὸ κυττάζω,
Καὶ πατόκορφα θαυμάζω·
Μπρὲ, τί εἶν' τούτ' ἡ μπατόστα;
'Ετρελλάθηκα de posta!
Τί μπαράκα βλέπω 'δῶ,
'Ποῦ δὲν ἔχει τελειωμό!
Πρέπει ἐδῶ, γιὰ ν' ἀγροικήσουνε,
'Εξ ἀρχῆς νὰ ξενυχτήσουνε!
Πρίχου γράψω, ἐγὼ δὲν εἶχα

Εἰς τὸ νοῦ μου μία τρίχα!
Ὄξω ἕνα ἀνεμοστρόφουλο
Ἀπὸ Β ζ ὶ τ μὲς τὰ μυαλὰ,
Γιαμὰ βλέπω ἐδῶ ὁλοστρόγγυλα (15)
Τοῦτα τὰ πολλὰ χαχά! -
Τὰ ξαναδιαβάζω πάλι,
Καὶ μὲ gorga ἔτσι μεγάλη,
Ποῦ ξαναχουφαίνω δὰ
Οὔλη μου τὴ γειτονιά!
Κι' ἀφοῦ εἶδα καὶ ξαναεῖδα
Ποῦ δὲ λείπει μία χουχχίδα,
Τὰ μπουρσόνω, ἀντιποδάω
Γιὰ τὸ Νιόνιο (16), κι' ἂς πεινάω:
Οὖλοι οἱ γιατροὶ τοῦ κόσμου
Τώρα ἂς ἔλθουνε, - μὰ ὀμπρός μου! -
Νά 'λθουνε νὰ μ' ὀνοράρουνε,
Καὶ τὸ Β ζ ὶ τ ν' ἀναλυτσάρουνε.
Νὰ ἐχουνιόντανε γιὰ νά 'ρθουνε!
Καὶ νὰ μὴ ξημερωθῶ,
Ἀ' δὲν ἤθελα τσοὺ 'πῶ·
Πρὶν τσῆ σκάλαις ἀναιβῆτε,
Νὰ μοῦ προβεντεριστῆτε,
Γιὰ ν' ἀχοῦστε... τί τηράζετε; -
Tromba acustica χρειάζεται.
Ἔτσοι γε.... Sior Cullen, στρώσου:

Sior Morgagni, ἀνασχουμπώσου·
Signor Scarpa, B ζ ὶ τ che è?
Quando sentesi, e perchè?
'Μίλειε, δὲν εἶσαι μαρμόττα·
Καὶ, ἂν ὁρίζῃς, βῆξε πρῶτα.
Sior Cottugno; Signor Valles;
Signor Zimmerman; Sior Wit;
Signor Gall, μὲς τσῆ χαρχάλαις
Ἔσμπλαξες χἀνένα B ζ ί τ;
Ὅρσε τώρα! .... ἡ γιατρικὴ
Μαζωμένους ἔχει ἐκεῖ
Οὖλουτση τσοὺ διαλεχτούτση·
Τί ἀποχραίνουνται; Παποῦτσι.
Παίρνουν τὰ σαράντα ὅρατα,
Φεύγουνε μὲ τὰ μετσίλια
Οὖλοι, 'σὰν νὰ μὴ τσοὺ 'μίλεια.
Concludiamo: ἡ φλυαρία
Per gli effetti μοναχὰ, -
Sulle cause, - τσιμουτία, -
Οὔτε 'λίγα, οὔτε πολλά.
Μὴ γυρεύῃς τί 'ναι B ζ ί·
Oh! gli effetti, Signor sì.
'Απὸ B ζ ὶ τ τὸ Passio βγαίνει, (17)
'Ποῦ τὸ τύμπανο χουφαίνει·
B ζ ὶ τ, καὶ βγαίνει ἡ Mottoneide (18),

Μ' ἕνα φάσκελο all' Eneide;
'Απὸ Β ζ ὶ τ, μὲ τσῆ χορῶναις
Βγαίνουν ἡ ντισερτατσιόναις,
Κ' εὐθὺς πᾶνε καὶ κουρνιάζουνε,
Σείου, σείου, χαμαρωτὰ,
'Σ τὸ Demostene κοντά.
Μὲ τὸ Β ζ ὶ τ πετιέται tutto
Il sonetto 'ς τὸ χαρτὶ,
Ξάφνου ξάφνου come un rutto, (19)
'Ποῦ γιὰ νά 'βγῃ δὲν ἀργεῖ.
Τὸ Β ζ ὶ τ τά 'χει γεναμένα
Ὅσα ἔχω καμωμένα·
Οὖλα μου εἶν' τοῦ Β ζ ὶ τ παιδία,
Οὖλα, μὰ τὴν Παναγία!
Μὴ le cause, - γιατὶ χάνεσαι;
Σοῦ τὰ λέω, γιατὶ τὰ αἰσθάνεσαι:
Τέτοια ἂς λένε, ἂν ὁρίζουνε·
Γιατὶ ἀλλειῶς, μοῦ φλυσρίζουνε.
Μὰ σὲ 'σκότισα· σηκόνου
Κάπου, κάπου. Καὶ τοῦ χρόνου.

* ΤΟ ΙΑΤΡΟΣΥΜΒΟΥΛΙΟ.

Τέλος πάντων ἦρθε ἡ ὥρα,
Ὁποῦ ἐσπάρθηκε 'ς τὴ χώρα
Πῶς 'πεθαίνει τ' ἀνεψίδι
Τοῦ Δοτόρου τοῦ Ῥοίδη·
Καὶ ὁ Δοτόρος δὲν ἀργεῖ,
Ἀμπονώρα τὴν αὐγὴ,
Τὸ μπαστοῦνι του νὰ βάλῃ
Ἀποκάτου ἀπ' τὴ μασκάλη,
Καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι
Καὶ τὰ φρύδια, εὐθὺς ἁρπάζει
Τὸ καππέλλο, καὶ φωνάζει·
«Ah! non voglio più aspettar;
»Θὲ νὰ ἰδῶ, cos' è sto affar.
»Δύο-τρεῖς-τέσσερης-πέντε-ἕξη·
»Ἀμπονώρα, καὶ θὰ βρέξῃ·
»Così par .... Μωρὴ κοπέλλα,
»Νὰ μοῦ φέρῃς τὴν ὀμπρέλλα·
»Εἶναι ἰνκόμοδο πολὺ
»Γιὰ τὸ χέρι νὰ κρατῇ
»Τὴν ὀμπρέλλα ... Μὰ θὰ 'πῇς·

»Θέλεις κάλλιο νὰ βραχῇς;
»Νιάνκα τοῦτο δὲ μοῦ μπαίνει.»
K' ἔτσι λέοντας καταιβαίνει,
Κι' ἀπανταίχνει, ἐκεῖ 'ποῦ βγαίνει,
Ἕνα του σχολειταροῦδι·
«Μωρὲ, σύ 'σαι ἕνα λουλοῦδι·
»Κ' ἐγὼ ἐγίνηκα κουκκοῦδι.
»Πόσα βάσανα! χιλιάδες·
»Τρεμουλιὸ, θέρμη, σοχάδες·
»Ma zà χάνω ogni sproposito
»'Μέρα νύχτα..... Μπά! a proposito,
»Vostra madre τί μοῦ κάνει;
»Μὲ τὸν μπάρμπα πῶς τὰ βγάνει;
»Πόσο 'πώχω νὰ τὴ 'δῶ!
»Μωρὲ, ἄ' δέν ἐχω καιρό·
»Ἔχω ἐκεῖνο τ' ἀνεψίδι,
»'Ποῦ θὰ λέῃ· Μπρὲ, τὸ Ῥοίδη
»Κἄποιος θὰ τὸν ἀποκοίμισε·
»Ναί! - καὶ θέλει μ' ἀπεθύμησε!
»'Πές τση pur 'πῶς τόμου ἀδειάσω
»Θά 'ρθω ἐκεῖ νὰ δλημεριάσω,
»Καὶ νὰ βράσῃ ἕνα κοττόπουλο,
»Καὶ νὰ ψήσῃ ἕνα γαλλόπουλο·
»'Αγκαλά μου, - πίστεψέ μου, -
»Δὲν ἔχω ὄρεξι ποτέ μου, -

»Μὲ χορταίνει ἡ μυρωδία·
»Μὰ σᾶς χάνω συντροφία·
»Κ' ἔπειτα ἀπὸ τὸ γιῶμα,
»'Απ' τὸ ἴδιο μου τὸ στόμα
»Θὲ ν' ἀκούσῃς, γιὰ νὰ κλαῖς,
»Οὔλαις μου τσῆ συφοραῖς!
»'Αγκαλά μου, 'μισοξέρει
»'Ο Σιὸρ πάρες κἄποια μέρη·
»Μὰ οὔλαις, οὔλαις, θὰ τσῆ 'πῶ,
»Καὶ θὲ νὰ τσῆ ξαναειπῶ,
»Νὰ τς ἀκούσῃ ἡ Σιόρα μάρε·
»Εἶναι gravida, mi pare:
»Ἂς γεννήσῃ alla buon' ora:
»Rispettabile Signora!
»Εἶναι ἀρχόντισσα graziosa,
»Εἶναι poi καὶ generosa:
»Vera dama! - Τί γελᾷς;
»Νὰ μοῦ τήνε προσκυνᾷς. -
»Νὰ τσῆ 'πῇς τσῆ Σιόρα μάρες,
»(Μὰ νὰ μὴν ἦναι ὁ Σιὸρ πάρες)
»Νὰ μοῦ στείλῃ ἐκειὰ τὰ κλήματα·
»Addio, caro: προσκυνήματα.» -
Καὶ τὴ ῥοῦγα του ὅτι ἀρχίζει,
Πάλι ὀπίσω του γυρίζει·
«Ἔ! κἄτ' ἤθελα νὰ 'πῶ·

»Ἀ!... γειά, 'πὲς, νὰ σὲ χαρῶ,
»'Κείνη, ἡ μωραϊτοποῦλα,
»Ὁποῦ εἴχετε γιὰ δοῦλα,
»Εἶναι ζὰ ἀκόμη ἐκεῖ·-
»Ben! τὴν ἔχω γιὰ πιστή.
»Γειά σου, μάτια· προσκυνήματα·
»Καὶ θυμήσου γιὰ τὰ κλήματα.»
Μὲ τὰ κλήματα 'ς τὸ νοῦ του,
Πάει 'ς τὸ σπίτι τ' ἀνεψιοῦ του,
Κ' εὐθὺς πέφτει 'ς τὸ σοφᾶ
Λέγοντας· «Εἶμαι χακά!
»Εἰσὲ οὖλα μου τὰ μέλη
»Ἔχω 'σὰν ἕνα τρουβέλι·
»Μοῦ σφυρίζουνε τ' αὐτία,—
»Κ' ἐδῶ πάντα μία χτυπία,
»'Σ τσοὺ μηλίγγους μαρτελλάδες,
»E, per giunta, ἔχω σοχάδες·
»Κάλλιο νὰ ἤμουνα μαμοῦνι!—
(Στρέφεται πρὸς ἕνα παιδὶ ὁποῦ γελάει ἐνῷ αὐτὸς ὁμιλεῖ)
»Τί γελᾶς, ἐσὺ, γουροῦνι;
»Σοῦ μετράω μὲ τὸ μπαστοῦνι
»Ὅσαις σέρνει ὁ Κουτσοφλέβαρος,
»Σοῦ μετράω 'ς τὴ ῥάχη ἐσένανε!
»Τί σοῦ φαίνεται! μ' ἐμένανε
»Δὲ γελάει κανεὶς ποτέ!—

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

»Ζαχαρένια μου, ἕνα τέ.
»Ἔλα δά! 'σὲ σκουτελοῦλα·
»Μπά! καὶ ῥούμ· μὰ μία σταλοῦλα. -

(Πρὸς τὸ παιδί)

»Σοῦ τὴν τρίβω ἐγὼ τὴ μούρη·
»Perchè no?

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

Κ' ἕνα κουλοῦρι.

(Πρὸς τὸ παιδί)

»Σίγα, bestia, ἔβγα ἀπ' ἐδῶ!

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

»Presto, cara. Θὲ νὰ ἰδῶ
»Ἂν 'μπορῶ νὰ ζεσταθῶ.
»Μὰ τί 'γλήγορα 'ποῦ βγάνεις
»Οὖλαις τσῆ δουλειαῖς 'ποῦ πιάνεις!
»Μῶρχονται συχνὰ λιγούραις· —
»Μυρωδιὰ ἀπὸ τσιπούραις·
»Οὔφ!

(Πρὸς τὸ παιδί)

»Καλὰ, μωρὲ, καλά!

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

»Ἔβαλες τὸ ῥοὺμ σωστά.
»Ἄχ! νὰ μοῦ εἶχε τὴν ὑγειά του!
»Πές μου, ἐπῆε ποτὲ ἀπὸ κάτου;

Ζαχ. Ὄχι, ἀπὸ τὰ 'ψὲς τὸ βράδυ

Ῥοίδ. Vi dirò; καλὸ σημάδι.
Τίγαρης εἰς τὸ κρεββάτι
Ἐγὼ ἀπόψε ἔκλεισα μάτι;
Κάθε 'λίγο εἶχα 'ς τὸ νοῦ μου
Τὴν ἀῤῥώστια τοῦ ἀνηψιοῦ μου.
Τόμου χάσω ἐγὼ τὸν ὕπνο,
Δὲ βασταίνω. — Μέγα δεῖπνο
Αὔριο βράδυ 'ς τοῦ Reggente;
Dà la festa il Residente;
Μ' ἐκαλέσανε κ' ἐμένα·
Μὰ τσοὺ 'βούρλισε ἡ Νοβένα! (1)
Πές μου, ἀπόψε πῶς ἐπέρασε
Μὲ τὸ γιατρικό;

Ζαχ. Τὸ 'ξέρασε.

Ῥοίδ. Μωρὴ, τό 'λπιζα, καὶ τό 'πα
Μὲ τὸ νοῦ μου .... Σώπα ... σώπα ...
Ὁ γιατρὸς ὁ Ταγιαπιέῤῥας·
Μὰ τὸ ναὶς, ὁποῦ 'ναι τέρας·
Εἶναι χάρισμα Θεοῦ·
Ταγιαπιέῤῥας (2) τοῦ κακοῦ!

Ταγιαπ. Σιὸρ Δοτόρο, καλὴ 'μέρα.

Ῥοίδ. Μωρὲ, 'γειά σου, Ταγιαπιέῤῥα·
Καρτεροῦμε τσοὺ γιατρούς·
Μπρὲ, 'σὰν ψύχρα, — τὴν ἀκοῦς;

Ταγιαπ. Maintenant je ne sens rien; (3)

Il faut faire en medecin :
Il est tems de la finir.
Ῥοίδ. Κάνει ψύχρα, vengo a dir.

(Πιαίνει ἕναν χούνουπα)

Ἀχ! τὸν ηὗρηκα per Bacco! ...
Ἀῤῥωστία! ... δό μου ταμπάκο.
Μωρὲ, 'γειάσου· εἶναι καλός·
Εἶναι ζὰ ξενοτικός·
Καὶ ποτάζεις καὶ μπερκέτι·
Μωρὲ, νά· καὶ γιόμισέ τη·
Ἀγκαλά μου, εἶναι μικρή·
Νὰ σοῦ δώσω καὶ χαρτί.
Μπρὲ, δὲν ἔχω· — Ζαχαρένια, —
(Δὲ μοῦ 'χάμανε τὰ γένεια)
Πένναις, πένναις, καὶ χαρτὶ,
Φέρ' ἐδῶ· φέρε πολύ·
Βλέπεις κιόλης, χαρτεροῦμε
Τσοὺ γιατροὺς, καὶ θὲ νὰ ἰδοῦμε
Ῥιτσετούλαις .... ! Εὐτυχία,
Ἤπώχουνε τὰ σπετσαρία!
Καὶ τί ἔρχουνται νὰ 'ποῦνε;
Ζαχαρένια, — θὲ νὰ ἰδοῦνε! ...
Τί κονσοῦλτο 'ποῦ θὲ νά 'ναι!
Καὶ τὰ σῆσκλα θὰ γελᾶνε!
Μὰ γιὰ νὰ γενῇ σωστὸ

Κράχτε καὶ τὸ Μαυριανό·
Κράχτε τόνε· τί μοῦ χάνει;
Καὶ τὸ Ζέππο τὸ Ζαυλάνη·
Ναῖσχε, ἂς ἔλθουνε, νὰ ἴδῃς,
Καρβελᾶς καὶ Πανταζῆς.
Ἀμμὴ ὁ Βοῦτος πῶς σοῦ φαίνεται;
Δὲν ἠξέρει τὶ τοῦ γένεται·
Καὶ χορδόνεται, — χοσπέττο!
E quel fatuo di Zorzetto?
Ὁ Μπερέττας . . . ναί . . . κ' ἐκειὸς,
Struca, struca, εἶναι γιατρός.
Ταγιαπ. Les voilà qui viennent; Silence:
Il faut avoir prudence.
Cher ami, vous êtes un fou.
Ῥοΐδ. Τσαμπουνίζεις τοῦ κακοῦ.»
Ἦρθαν ὅλοι κ' ἐκαθίσανε,
Καὶ μὲ τρόπο ἐχαιρετήσανε,
Μὰ ἐκειὸς δὲν ἀναδεύτηκε,
Μὰ τσοὺ 'κύτταξε, κ' ἐρεύτηκε.
Τέλος βάνει τὰ γυαλιά του·
Ῥοΐδ. Ναί· 'σὰ τώρα ἀπάνου κάτου,
Ἦρθε ἐπέρσυ quel Signore, -
Quell' Inglese viaggiatore;
Io l' andavo a salutar,
Era ricco e singolar.

Ha viaggiato quanto Cook;
Ma venir bisogna ad hoc.
Prima già voglio informar:
È imbrogliato questo affar;
Questo affar è imbrogliatissimo» -
Καὶ ὁ Καντιότος· va benissimo. (4)
Ροΐδ. Vengo, caro: Τὰ συμπτώματα·
Περνάει πάντα τ' ἀπογιώματα
Μὲ μιὰ 'σὰ' λιμοχαψοῦλα, —
Πάντα, ... ἀλήθεια λέω, Φιοροῦλα;
Κι' ἀκούει πόνο ἐδῶ, καὶ κλαίει.»
Καὶ ὁ Δικόπουλος τοῦ λέει·
Δικόπ. Καὶ πότε ἔπεσε;
Ροΐδ. A ponto:
Vengo questo è un altro conto;
Voglio andare colle serie,
Non confondo le materie.
Τὸν κυττάζω ἐκεῖ κ' ἐδῶ·
Δὲν ἠξέρω τί νὰ 'πῶ.
Καὶ γιὰ τούταις τσῆ σκινέλλαις
Τοῦ ἔβαλα δύο τρεῖς ἀβδέλλαις·
Καὶ τοῦ δίνω ἕνα πουργάντε,
Καὶ τοῦ μπήχνω un vescicante.»
Καὶ ὁ Δικόπουλος μὲ γέλιο·
Δικόπ. (Μωρὲ, ἀκοῦς, Μπερέττα;) Meglio!

Ρoίδ. Meglio; ναὶ, νὰ σὲ χαρῶ·
Grazie! io so quel che mi fo.
Κ' ἐγιατρεύτηκε, κ' ἐμίλησε,
Μὰ δελόγχου ἐξαναχύλησε.
Εἶπα μέσα μου· Son stufo;
Sto ragazzo è già un martufo.
Κάνω, κάνω, ma un costrutto
Non lo vedo, e qui sta il tutto.»
Οἱ γιατροὶ ὁποῦ ἀγροικήσανε
Τέτοια κούρα, κ' ἐσαστίσανε,
Κάνουνε νὰ σηκωθοῦνε,
Ὡς γιὰ νὰ συμβουλευθοῦνε.
Ρoίδ. Alto là, Conprofessori!
Ragguardevoli signori,
Tra voi l'infimo già son;
Pur con vostra permission.......
Κ' ἔτσι λέοντας πάει νὰ πάρῃ
Τὸ χαρτὶ, τὸ χαλαμάρι,
Γιὰ νὰ κάμῃ τὴ ῥιτσέττα.
Ρoίδ. Ecco qui: l'ho fatta in fretta.
Κ' ἔτσι ἀρχίνησε νὰ λέῃ·
Drachmas duas recipe rhei
Optimi pulverizzati,
Atque lapides, innati
Animalibus, addantur;
Citri semina adjungantur

In decoctum viperarum,
Atque Hoffman juventarum,
Et alteae et camomillae,
Tormentillae et potentillae.
Pillulas Calomelani
Atque guttas Hoffemani,
Et radices erbae Paeoniae,
Atque feculum Laponiae,
Virginiana serpentaria;
Misce et fiant electuaria.
Ἐδῶ εἶναι δύο ῥιτσέτταις·
Ἢ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη,
Πὲς τοῦ Ῥήγα (6) νὰ τὴ βγάλῃ·
Πές του ἀπ' ὄνομά μου, μάτια.»
Κι' ὅτι ἐγκρίλονε τὰ μάτια,
Εὐθὺς φεύγουνε οἱ γιατροὶ
Σκοτισμένοι καὶ κουτοί,
Κόκκινοι 'ς τὸ πρόσωπό τους,
Κάνοντας καὶ τὸ σταυρό τους·
Κι' ὁ Ῥοΐδης θυμωμένος,
Κι' ἀπὸ δόξα μεθυσμένος,
Κοκκινίζει 'σὰν τὸ γάλλο,
Καὶ φουνιάζει· «Δὲ θέλω ἄλλο!
Τοῦτα εἶν' ἐκειὰ 'ποῦ τσὴ σαστίζουνε!
Μὰ μ' ἐμὲ δὲ τσαμπουνίζουνε·

Δὲ μοῦ δίνουνε ἀμπόδιο, -
Μὰ 'πεθαίνει . . . χαταυόδιο!
Ma per altro, in conclusion,
Ebbi la soddisfazion,
Νὰ τσοὺ χάμω μία ῥιτσέττα,
Ποῦ δὲν εἶναι γιὰ σεχέττα·
Νόστιμα τὴν ἐφορμάρισα,
Κι' οὔλους τσὴ ντεσχαπριτσιάρισα!

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ. (1)

ΕΙΣ ΨΕΥΤΗ.

I.

Ἡ Μοῦσ' ἀλαφροπάτησε, κ' ἐςήθηκ' ὀμπροςά μου,
Καὶ μῶδειξε τὴ μύτη του γιὰ τὴ σκορδομυτιά μου.

II.

Μοῦσα, καὶ πῶς νὰ τόνε 'πῶ γιὰ νὰ βαλθῇ 'σὲ μέτρο;
—Βάλε του χάλπιχ' ὄνομα, καὶ 'πές τονε Κὺρ Πέτρο.

III.

Στρέψε, Σὶρ Πίτερ, κατὰ 'μὲ τὸ γαληνό σου βλέμμα,
Κι' ἂν ἠμπορῇς βγάλε πνοή, 'ποῦ νὰ μὴν ἦναι ψέμα.

ΕΙΣ ΑΡΠΑΓΑ.

Τέτοιο φίλο 'γὼ νὰ χάσω!
Γιὰ τρεῖς 'μέραις θὰ περάσω
Μὲ ψωμάκι, μὲ τυρί·
Καὶ σὺ, κόκκορε τς αὐλῆς μου,
Γιὰ τὸ φίλο τῆς ψυχῆς μου
Μαῦρο βάψε τὸ λειρί.

ΣΧΕΣΙΣ ΠΟΛΥΠΛΟΚΗ.

'Αργὰ πάει πέρα
Ναὔρῃ τὸ φῶς του,
Τὴ θυγατέρα
Τῆς γυναικός του,
'Ποῦ 'χε 'δικό της
Φῶς τὸ γαμπρό της.

ΤΟ ΨΙΧΑΛΟ.

Σὲ βλέπω πάντα 'ποῦ κυλᾷς·
Γειά, 'πές μου, ψίχαλο, ποῦ πᾷς;
Ποῦ πᾷς ὀμπρὸς ὀπίσω;
—Τὸν κόσμο νὰ φωτίσω.

ΞΕΡΗ ΠΟΛΥΜΑΘΕΙΑ.

'Δῶ μιὰ φορὰ ἦταν ἄνθρωπος, κ' ἐκεῖ 'ταν ἕνας τόπος.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑΝΝΗΣΙΟΥΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ.

Δυστυχισμένε μου λαὲ, καλὲ καὶ ἠγαπημένε,
Πάντοτ' εὐχολοπίστευτε καὶ πάντα προδομένε.

ΕΙΣ ΤΑ ΣΑΤΥΡΙΚΑ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ.

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ.

(1) Τούτης τῆς σάτυρας, γνωστῆς εἰς ὅλη τὴν Ἑπτάνησο, ἔλαβα τρία ἀντίγραφα (α), τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν εἰμὴ ἀσήμανταις διαφοραῖς· εἰς ἕνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εὑρίσκονται οἱ στίχοι, 100, 101, 116, 117 (σελ. 211), 154 - 157 (σελ. 313), 181 - 184 (σελ. 314), 199, 200 (σελ. 315). Αὐτοὶ λείπουν καὶ εἰς τὸ κείμενο τὸ ὁποῖον ἐξεδόθηκε εἰς τὸ Περιοδικὸν ὁ *Ἑωσφόρος* Ἀριθ. 1. Κερκύρᾳ, 25 Ὀκτ. 1858.

(2) Καπίτολα) Ἡ εἰς Κέρκυρα, μ' ἄλλο ὄνομα ὁμοίως ἰταλικὸ, λεγόμεναις σκόλαις. Εἶναι στύλος ὁποῦ βαστάει ἕνα πανὶ ἁγιογραφισμένο καὶ εἰς ταῖς δύο μεριαῖς.

(3) Λιρῶνα) Βενετικὸ νόμισμα· ἐδῶ σημαίνει τὴν πλερωμὴ τῶν ἱερέων.

(4) Βατσέλια) Συνειθίζεται εἰς τὴ Ζάκυνθο, εἰς τὰ ξόδια νὰ προπορεύωνται παιδιὰ μὲ δίσκους (βατσέλια), καὶ εἰς τὴ μέση τοῦ δίσκου ἕνα λιβανιστῆρι ἀναμμένο.

(α) Δύο ἀπ' αὐτὰ, καὶ τὰ ἀντίγραφα τῶν ἄλλων δύο σατυρικῶν ποιημάτων, τὰ χρεωστῶ εἰς τὴν προθυμία τοῦ φίλου μου Κυρ. Ἰω. Λιβοῦνη, Κυθηρείου.

(5) Κουτούζης) Παπᾶς, ποιητὴς σατυρικὸς, καὶ ζωγράφος. Ἡ μεγάλη πικρία καὶ αἰσχρότης τῆς ὁμιλίας του καὶ τῶν σατυρικῶν του ποιημάτων τὸν ἔχθρεψαν μὲ πολλοὺς, ὅθεν αὐτὸς ἔλεγεν ὅτι μόνος του φίλος καὶ σύντροφος ἦταν ἡ γάττα του. Ἡ ἀγαπημένη του γάττα ἐφαίνετο καὶ εἰς ταῖς σάτυραις, καὶ εἰς τὰ ζωγραφήματά του, κἄποτε καὶ εἰς τὰ εἰκονίσματα. Κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα πράγματα ἀνάρμοστα εἰς τὸν ἱερὸ χαραχτῆρα του εἶχε καὶ τὴ συνήθεια νὰ δείχνεται κοσμικὸς λεβέντης· ῥάσα μακρυνὰ ὡς ταῖς φτέρναις· σκαλτσούνια κόκκινα μεταξωτά· παπούτσια μὲ γάζους· στραβὸ ἐβαστοῦσε τὸ χαμηλὸ καὶ πλατύγυρο καππέλλο, τὸ ὁποῖον ἐσυνηθοῦσαν νὰ φοροῦν εἰς τὴ Ζάκυνθο οἱ παπάδες. —Ἐθάφτηκε εἰς τὸν ναὸ τῆς Φανερωμένης, ὅπου μετὰ ταῦτα καὶ ὁ σατυριζόμενος.

(6) Ἴδ. τὴν προηγουμένη Σημ.

(7) Ὁ σατυριζόμενος μὲ τὸν ἀδελφό του· ἄτεκνοι καὶ οἱ δύο.

(8) Πλεζονιαῖς). Τὰ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας ὀνομαζόμενα χειμωνικὰ, ἢ καρπούζια.

(9) Εἰς τὴν κάμαρη τοῦ Σκλίβα). Ὁ Σκλίβας, πλούσιος ἔμπορος, ἦταν στενὸς συγγενὴς τοῦ σατυριζομένου. Λέγεται ὅτι τοῦτος τὸν ἐγύμνωσε, ὥστε ὁ Σκλίβας ἀπὸ τὴν ἀπελπισία ἔχασε τὸ λογικό. Ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς, ὅτι ἡ Θεία Δίκη ἐφύλαε εἰς τὸν ἀπάνθρωπον ἅρπαγα κἄτι χειρότερο παρὰ τὴ φτώχεψι· νὰ πεθάνῃ, δηλαδὴ, καὶ αὐτὸς τρελλὸς εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον ἀδίκησε. — Τὸ παληὸ τὸ σπίτι ἀφίνοντας] Ὁ σατυριζόμενος, πρὶν κληρονο-

μήση τὸν Σκλίβα ἐκατοικοῦσε εἰς τὴν οἰκία Καπνίση· αὐτοῦ, λέγεται, ἐδέχτηκε ἕναν πλούσιον ξένον, τὸν ἔκλεψε, τὸν ἐφόνεψε καὶ τὸν ἔθαψε εἰς τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ σπίτι αὐτὸ τοῦ Καπνίση τὸ ἐκληρονόμησε ὁ Κομ. Ῥώμας. Εἰς τοῦτο ἀποβλέπουν οἱ στίχοι, *Σκάψε*, *Ῥώμα* κτλ.

(10) Ὁ σατυριζόμενος εἰς τὴν τρέλλα του ἐφυσοῦσε μὲ τὴ μύτη.

(11) Τσάφοι) Κλέφταις· δηλαδὴ, ὅσοι τὸν ἐτριγύριζαν νὰ τὸν κληρονομήσουν.

Η ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ.

(1) Διονύσιος ὁ Ῥοΐδης, τὸν ὁποῖον πιστὰ ζωγραφίζουν τὰ ἑξῆς δύο σατυρικὰ αὐτοσχεδιάσματα, ἦταν Ζακύνθιος καλὰ γεννημένος. Εἶχε σπουδάξει εἰς τὸ Πατάβιον, ὅπου ἀκολούθησε τὰ φιλολογικὰ μαθήματα τοῦ Καισαρώτη, καὶ ἔλαβε καὶ τὸν στέφανο τῆς Ἰατρικῆς. Τὸ πολὺ τὸ διάβασμα ἔκαμεν ὥστε εἰς τὸ μικρό του κεφάλι ἐγεννήθηκε ἡ ἰδέα ὅτι ἦταν ἕνας μέγας νοῦς, καὶ ἐβάλθηκε νὰ συγγράφῃ ἐπιστημονικὰ καὶ ποιητικὰ κάθε λογῆς. Μὲ τοῦτο τὸ φρόνημα ἐγύρισε εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἡ οἰκονομική του κατάστασι τὸν ἀνάγκασε νὰ κάμῃ τὸ δάσκαλο· ἐπειδὴ, ὡς ἰατρὸς, δὲν ἐπιτύχαινε εἰς καμμία θεραπεία, εἰς τρόπον ὥστε ἐγελοῦσεν ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμη. Εἰς τὴν πατρίδα του ἐπερνοῦσε ὡς σοφὸς, ἀλλὰ ἰδιότροπος, ἄνθρωπος. Ἅμα ὁ Σολωμὸς ἐπέστρεψε εἰς τὴ Ζάκυνθο καὶ ἐπρωτογνώρισε τὸν Ῥοΐδη, ἐκατάλαβε ὅτι ἦταν ἕνα ἄτομο μοναδικὸ εἰς τὸ εἶδος του, καὶ ὅτι ἕως τότε τοῦ εἶχε λείψει μόνον ἡ ἀφορμὴ νὰ φανερώσῃ ὅλα τὰ ἀξιογέλαστα

ἰδιώματά του. Ὁ Σολωμὸς ἄρχισε νὰ τοῦ δείχνεται ἄκρος θαυμαστής του, καὶ νὰ τοῦ ἀνάβῃ τὴ δοξομανία του μὲ τοὺς πλέον κολακευτικοὺς τρόπους· μ' ὅλον ὅτι δὲν ἠμποροῦσε, οὔτε τὸν ἔμελε, νὰ βαστάξῃ τὰ γέλια ὅταν ὁ Ῥοΐδης τοῦ ἐδιάβαζε τὰ συγγράμματά του· ἀλλὰ τοῦτος τυφλωμένος ἀπὸ τὴ φιλαυτία ἐλογάριαζε μοναχὰ τὰ 'παινέσματα. Αὐτὰ, καὶ ἡ γενναιότης τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐβοηθοῦσε ἀδιάκοπα εἰς ταῖς χρείαις του, (α) ἔκαμαν ὥςτε ὁ Ῥοΐδης ἐμακάριζε τὸν ἑαυτό του ὅτι εὕρηκε τέλος τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ ἐννόησε τὸ πνεῦμα του καὶ τὴν προκοπή του· τὸν ἔλεγε il mio Nume (ὁ Θεός μου). Σιμὰ εἰς τὴν ἀναποδιὰ τοῦ λογικοῦ ὁ Ῥοΐδης εἶχε μίαν ἄκρα ἠθικὴ ἀναισθησία· δὲν ἦταν ὅμως ὅλως δι' ὅλου γυμνὸς ἀπὸ κάθε χάρισμα· ἦταν καρδιογνώστης καὶ εἶχε ζωντανὴ, ἂν καὶ παράξενη, φαντασία. — Ἡ φιλία καὶ ἡ κολακίαις τοῦ Σολωμοῦ τὸν ἔκαμαν νὰ ξεσκεπάσῃ τολμηρὰ ὅλη τὴ φιλαυτία του καὶ τὴν καταφρόνεσι, τὴν ὁποίαν αἰσθάνετο κατάκαρδα γιὰ τοὺς πλέον πνευματώδεις καὶ προκομμένους συμπολίταις του, καὶ νὰ 'πεθάνῃ μὲ τὴν πεποίθησι, ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του.

(2) Ὁ Ῥοΐδης πηγαίνει νὰ εὕρῃ τὸν ποιητὴ τὴν πρώτη

(α) Ὁ Σολωμὸς εἶχε τὰ χρήματά του εἰς ἕνα συρτάρι ἀκλείδωτο· ὅταν ὁ Ῥοΐδης εἶχε χρεία, ἐπήγαινε νὰ τὸν εὕρῃ τὸ πρωΐ, ἐνῷ ἦταν ἀκόμη εἰς τὸ κρεββάτι, καὶ ὀμπροστά του ἄνοιγε τὸ συρτάρι κ' ἔπαιρνε χρήματα. Ὁ Σολωμὸς τοῦ ἔλεγε· Ἀγαπητὲ Δοτόρο, μὴ τὰ πάρῃς ὅλα, τί δὲν καρτερῶ ἄλλα γιὰ τούταις ταῖς ἡμέραις. - Μὴ φοβᾶσαι, τοῦ ἀπαντοῦσε ὁ Ῥοΐδης, θέλει πάρω ἕνα μέρος μοναχά. — Κ' ἔτσι ἔκανε, ἐπειδὴ ἦτανε μέτριος.

τοῦ χρόνου 1824· τὸν βλέπει ὁποῦ γράφει, καὶ ἀπ' αὐτὸ παίρνει ἀφορμὴ νὰ 'μιλήσῃ, καθὼς ἔκανε πάντα, γιὰ τὸν ἑαυτό του. Φαίνεται ὅτι ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ Ῥοΐδης εἰς τὴν ὁμιλία του ἐσυγκεφαλαίωσε ὅλα του τὰ παράξενα ἰδιώματα· ὅθεν ἡ φαντασία τοῦ Σολωμοῦ ἔλαβε ζωντανὴν ἐντύπωσι, κ' ἐμόρφωσε τούτη τὴ σάτυρα, ἡ ὁποία εἶναι μία συνοπτικὴ εἰκόνα τοῦ Ῥοΐδη.

(3) Χαρτὶ μὲ μπαροῦτι ὁποῦ φτειάνουν τὰ παιδιὰ 'ς ταῖς ἑορταῖς.

(4) Νέος Ζακύνθιος στιχουργός.

(5) Ὁ γνωστὸς ποιητὴς Κύρ. Γεώργιος Τερτσέττης, συμπολίτης καὶ φίλος τοῦ Σολωμοῦ· ὁ τώρα Βιβλιοφύλακας τῆς Βουλῆς εἰς Ἀθήνας. Ὅταν εἰς τὴ συναναστροφὴ τοῦ Σολωμοῦ ὁ Ῥοΐδης ἐκφωνῶντας τὰ συγγράμματά του ἐκαλοκάρδιζε τοὺς πλέον σοβαροὺς, τὰ δυνατὰ γέλια δὲν τὸν ἐπείραζαν παρὰ πολύ· ἀγαποῦσε νὰ τὰ πάρῃ ὡς ἀταξίαις τῆς νεότητος· ἔλεγε· «Μωρὲς Διαολόπουλα, ἡσυχάστε, γιὰ ν' ἀδράξετε τὸ νόημα.» Ἀλλὰ τὸ *κρυφὸ γέλιο*, ἡ *κρυφὴ ματιὰ* τὸν ἔκαναν νὰ 'βγῇ ἀπὸ τὰ ὅρια, νὰ βρίζῃ μὲ βρισιαῖς παράξεναις, πρωτότυπα γεννήματα τῆς φαντασίας του. λ. χ. *Λέρα τοῦ παντός*.

(6) Γαετάνος Γρασσέττης ἰταλός. Διδάσκαλος τῆς Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς Φιλολογίας. Εἶχε νυμφευθῆ γυναῖκα Ζακυθινή. Ἐγνώριζε καλὰ τὴν ὁμιλουμένη μας γλῶσσα, κ' ἐμετάφρασεν ἰταλικὰ τὸν Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερία· εἰς τὰ σημειώματά του ἔδειξε κρίσιν ὀρθὴ, καὶ γνῶσι τῆς ποιητικῆς. Μετὰ τὸν θάνατό του ἐτυπώθηκε μία ἁπλοελληνι-

κὴ Γραμματική του. Ὁ Γρασσέτης δὲν ἐγελοῦσε εὔκολα· κἄπου κἄπου ὅμως, ἐνῷ ὁ Ρο̄ίδης ἐδιάβαζε τὰ συνθέματά του, ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σοβαρό του ἦθος μὲ ἕνα 'μισόγελο, ὁποῦ ἐπείσμονε πολὺ τὸν Ροΐδη.

(7) Ἤταν ἡ ἀλήθεια· ἡ διατριβαῖς τοῦ Ροΐδη ἦταν ἀπέραντες, καὶ ταῖς *ἐρετζιτάριζε* μεγαλοφώνως· εἰς τοῦτο ἦταν ἀκούραστος, καθὼς δὲν ἐβαριότουν ποτὲ νὰ ἀντιγράφῃ καὶ νὰ ξαναντιγράφῃ τὰ συγγράμματά του. - Ὁ Ροΐδης ἐξερόβηχε συχνά, ἀλλὰ ταῖς περισσότεραις φοραῖς δίχως καμμίαν ἀνάγκη, εἰμὴ γιὰ νὰ σύρῃ τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων εἰς τὸν ἑαυτό του.

(8) Ἕνας Ἰταλὸς ἱερέας, ὁποῦ εὑρίσκετο τότε εἰς τὴ Ζάκυνθο. Ὁ Σολωμὸς ἔκανε ἐναντίον τοῦ Ροΐδη σάτυραις ἰταλικαῖς καὶ ταῖς ἔδινε τοῦ Μαρώνη γιὰ νὰ ταῖς περνάῃ γιὰ 'δικαῖς του. Ὁ Ροΐδης ἀπαντοῦσε μὲ ἄλλαις σάτυραις. Τότε ὁ Σολωμὸς ὑπερεπαινοῦσε τοὺς στίχους τοῦ Ροΐδη, καὶ ἔψεγε τὴν αὐθάδεια τοῦ Μαρώνη.

(9) Ἀδελφὸς τοῦ Ροΐδη.

(10) Ἴδ. τὴν Σημ. 1.

(11) Ἔδειχνε καὶ τὴ λατινικὴ γλῶσσα· ἀλλὰ εἶχε καὶ εἰς αὐτὸ μέθοδο τόσον ἀλλόκοτη ὥςτε κανένας δὲν ἐμάθαινε τίποτε ἀπὸ αὐτόν. Ἰδοὺ ὁ ὁρισμὸς τῆς Γραμματικῆς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπροοιμίαζε τὸ μάθημά του· «Παιδί μου, ἡ Γραμματικὴ εἶναι ὡσὰν ἕνα ἁρμάρι μὲ πολλὰ παρακάσελα· σήμερα τραβοῦμε τὸ παρακάσελο, ὅπου εὑρίσκεται τὸ *ῥῆμα*.»

(12) Τσάρης) Ὄνομα κύριο, τὸ ὁποῖον, ἀπὸ τὸ ἰδίω-

μα τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ τὸ ἔφερνε, ἐκατάντησε, εἰς τὴ Ζάκυνθο, συνώνυμο τοῦ *μωροῦ*.

(13) Τὸ Β ζ ί τ' δηλαδὴ μία, ὡσὰν σφουριξιά, τὴν ὁποίαν ἄκουε, καθὼς ἔλεγε ὁ ἴδιος, μὲς τὰ μυαλά του, ἦταν ἡ Μοῦσα τοῦ Ῥοΐδη.

(14) Ἐπίθετα . . . ἀπὸ 'κειά!) Δηλαδὴ τὰ πλέον παράξενα, τὰ πλέον ἀνάρμοστα, τὰ πλέον ἀσυνείθιστα, ὁποῦ ἠμπορεῖ νοῦς ἀνθρώπου νὰ φαντασθῇ· μὲ αὐτὰ ὁ Ῥοΐδης ἐστοχάζετο νὰ ξαφνίσῃ τὸν κόσμο.

(15) Ὁλοστρόγγυλα) Εἶχε γράψιμο στρογγυλό.

(16) Νιόνιος). Χαϊδευτικὸ τοῦ «Διονύσιος» - ἐννοεῖ τὸν Σολωμό.

(17) Λόγος εἰς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ· τὸ κυριώτερο ἀπὸ τὰ πεζά του συγγράμματα. Εἰς αὐτὸ εἶχε σωρεύσει ὅ,τι καὶ ἀνῆξερε, φιλολογικά, μαθηματικά, ἱστορικά, ἰατρικά, μὲ ἕνα πλῆθος ὀνόματα συγγραφέων, στρατηγῶν κ.τ.λ.

(18) Ἕνα ἐπικὸ ποίημά του.

(19) Ὅλο τὸ ἐνάντιο· μάλιστα ἐδυσκολεύετο πολὺ εἰς τὴ στιχουργία, μ' ὅλον ὅτι εἶχε κάμει χιλιάδες κακοὺς στίχους. Κἄποτε ὅμως τοῦ ἐτύχαινε νὰ κάμῃ δύο τρεῖς καλούς. Αὐτοὶ δὲν ἐξέφευγαν τοῦ Σολωμοῦ· καὶ μόλις τοὺς ἄκουε, ἔπαυε τὰ γέλια κ' ἔτρεχε καὶ τὸν ἐφίλειε.

ΤΟ ΙΑΤΡΟΣΥΜΒΟΥΛΙΟ.

(1) Ἡ Νοβένα) Ἕνα ποίημά του.

(2) Παίζει μὲ τὸ ὄνομα Tagliapietra=πετροκόπος. Ταγιαπιέῤῥας τοῦ κακοῦ=πελεκητὴς τῆς ἀῤῥώστιας.

(3) Ὁ Ταγιαπιέῤῥας εἶχεν ἀναθραφῆ εἰς τὴ Γαλλία, καὶ ἐσυνηθοῦσε νὰ ὁμιλῇ γαλλικά.

(4) Ὁ ἰατρὸς Καντιότος ἔλεγε εἰς ὅλα· Va benissimo =πολὺ καλά.

(5) Ῥήγας Φαρμακοπώλης.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

(1) Ἀπὸ αὐτὰ τὸ πρῶτο καὶ τὸ ὕστερο μοναχὰ εὑρέθηκαν εἰς τὰ χειρόγραφα· τὰ ἄλλα ἐσώθηκαν εἰς τὴ μνήμη τῶν φίλων τοῦ ποιητῆ.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

ΕΙΣ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

ΕΙΣ ΚΟΡΗΝ

ἡ ὁποία ἀναθρέφετο μέσα εἰς Μοναστῆρι. (α)

Μοναστηρίσια μου ὤμορφη, ἐδῶ εἶμαι καὶ χυττάω·
Πρόβαλε 'κεῖ 'ς τὰ κάγκελα νὰ ἰδῇς 'ποῦ τραγουδάω.

Βγαίνει γιὰ σὲ γλυκύτατος ἀπ' τὴν χαρδιά μου ὁ στίχος·
Ἂς τὸν ἀφίνῃ νὰ περνᾷ, καὶ ἂς μὴν ζηλεύῃ, ὁ τοῖχος.

Κάμε νὰ φύγῃς, ἂν 'μπορῇς· ἔλα νὰ σὲ φιλήσω·
Μὲ τὸ φιλάκι μοναχὰ τὴ φλόγα μου θὰ σβύσω.

Μοναστηρίσια μου ὤμορφη, ἐδῶ ἔλα καὶ στοχάσου
Πῶς δὲ θὰ κάμω νὰ χαθῇ, ἀθῷα μου, ἡ παρθενιά σου.

(α) Τοῦτο τὸ ἀνέκδοτο, ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ποιητικὰ γυμνάσματα τοῦ Σολωμοῦ, μοῦ τὸ ἔστειλε ἐσχάτως ἕνας συμπολίτης καὶ φίλος του, ὁ Κύριος Ἀντώνιος Μάτεσις. Χάρις εἰς τὸν σπάνιον ζῆλον τοῦ ἀξιοτίμου τούτου ἀνδρὸς, πρὸς τὸν ὁποῖον μ' ἐσύστησε ὁ Κύριος Γεώργιος Τερσέττης, πλουτίζεται ἡ παροῦσα Συλλογὴ ἀπὸ διάφορα ἰταλικὰ ποιήματα, καθὼς θέλει χωριστὰ σημειωθῇ εἰς τὸ ἑξῆς Τμῆμα τοῦ Βιβλίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΙ.

Εἰς τὰ Ἰταλικὰ, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν, συμπεριλαμβάνονται καὶ τέσσερα πεζὰ Σχεδιάσματα· *Ἡ Ἑλληνικὴ Μητέρα*, *Ἡ Καλυμμένη*, *ὁ Ὀρφέας*, *Τὸ Ἀηδόνι καὶ τὸ Γεράκι*, τὰ ὁποῖα ἔμελλε ὁ ποιητὴς νὰ στιχουργήσῃ εἰς τὴ γλῶσσαμας· ἀλλὰ ἀγνοεῖται ἂν τὸ ἔκαμε. Τοῦ πρώτου, οἱ φίλοι του ἄκουσαν ἀπὸ τὸ στόμα του τὸν ἑξῆς ςίχο·

Μαχρὺς ὁ λάκκος,'π' ἄνοιξε, καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου.

ΙΤΑΛΙΚΑ.

PROEMIO.

Corfù, 12 Giugno 1841.

Ecco quanto ho e godo che venga in mani sì degne, Signor mio riverito e caramente amato; e sia conosciuto ed accolto nella terra della sapienza e della cortesia, ove tante volte, e per tanto tempo, ci udimmo tanti di noi chiamar in suono pieno di carità, dalle accademie, dalle case e dalle capanne.

Al Chiarissimo Sr NICCOLÒ TOMMASEO.

DIONISIO CO. SOLOMOS.

Ponendo in fine a questo volume talune cose dettate in Italiano dal Conte Dionisio Solomos, ragion vorrebbe che agli Italiani pure si desse qualche cenno su l'uomo che informava l'arte anche nell'idioma loro natio; ma a chi ben consideri che nel Proemio alle Poesie Greche s'è ragionato di Lui, e non lievemente, e che 'l riportar qui le cose già dette, o l'impicciolirle, oltre a mal vezzo, avrebbe anche l'aria di una vanità puerile, (tanto più che di soli cenni già l'Italia n'ebbe dal Cusani, dal Regaldi, dal Tommaseo e dal Veludo) crediamo non dispiacerà l'attendere altro momento più acconcio, nel quale ci sia dato ragionare di Lui più alla distesa, come si convien per tant'uomo, se a ciò ne basti la

vita e ne 'l concedano i tempi. Qui non accade che far parola delle ragioni del nostro lavoro come Editori, e ci faremo quindi dal dire, che di queste cose italiane nè pur una fu mai dal suo autore destinata a vedere la luce. Lo disse Lodovico Strani ad Ugo Foscolo quando nel 1822 a lui dedicava alquanti Sonetti improvvisati dal Conte «trafugandone il manoscritto»; lo diciamo noi che mille volte udimmo dalle istesse sue labbra «non oso immischiarmi in una Letteratura straniera, e sì ricca»; lo dica infine il Chiarissimo Tommaseo che incuoravalo a farlo, e n'ebbe l'istessa risposta, dicendo 'l Conte in ispecie per l'Elogio del Foscolo, «esso fu scritto per essere pronunciato, non per esser letto». Che se oggi, pur sapendo noi tutto ciò, le diamo alle stampe, non ci verrà biasimo, quando si voglia por mente a quanta differenza sia fra l'amor de'superstiti alla memoria d'un caro e glorioso defunto, e la casta ritrosia de' Poeti: ne abbiam tanti esempi! Certo: se alla sciagura della sua morte stata non fosse conseguace quella dello smarrimento di que'manoscritti, ne' quali Egli avea posto tutto se stesso nella pienezza delle nuove e pellegrine sue forze, noi non avremmo sentito l'acerbo bisogno di stringerci intorno a queste sacre ma ultime reliquie d'un malaugurato naufragio. Ma poichè così doveva essere, ci mosse oltre tutto anche un altro non minore argomento, cioè, che si facesse ognora più chiaro quanto e che amore Ei portasse al bel paese che lo raccolse infante e lo nutrì co'

tesori della sua sapienza. Vivo sempre e profondo nel cuore del Conte fu l'amor per l'Italia, e, senza ambage, veniva primo dopo quello di Grecia sua: questo ci consigliò di porre a capo di questo Proemio le parole del Conte al Tommaseo, quando gli inviava una raccolta delle richiestegli Canzoni Popolari di Grecia; questo ci consigliò a dar fuori talune delle sue cose Italiane. E talune diciamo, chè molte altre avremmo potuto mettere insieme, ma all'Italia non potevamo offerire che 'l meglio, se ne riuscì bene la cerna, poichè per lei non istavano gli argomenti validi per le cose Greche, pe' quali, non che un verso, ma una anche sola parola dovea religiosamente essere ridata al mondo Ellenico, del suo Poeta che novellamente lo fondava nell'arte. E profondo rispetto per la sacra memoria di Lui ci fece ancor più circospetti, perchè, a nostro avviso, chi non tenesse fermo l'animo sulla scelta, farebbe opera o di vano, o di maligno.

Facendoci ora più vicini alla cosa, diremo che fra questi scritti hanno che tengono all'età adolescente, altri alla più provetta, ed altri ai giorni meno lontani all'estremo. Il poco prezzo ch'Egli mettea a quasi tutte le cose degli anni suoi primi; il tramutarsi, sovente allora, da Zante in Corfù, e forse non ultima l'infedeltà o la negligenza de' servienti, avran fatto smarrire delle altre, e 'l tempo chi sa un dì non ne faccia ragione: noi soltanto dobbiamo dir qui come non possiamo affermare che tutti questi scritti siano nel primitivo e genui-

no loro dettato, perchè di pugno dell' autore non abbiamo che pochi, quali sono i tre in Verso sciolto, il Sonetto che parla di Orfeo, quello per Stelio Marcoran, e l'Ottava ad Alice Ward: de' rimanenti, altri furon scritti sotto dettatura del Conte, e questi sono il Sonetto per Ugo Foscolo, e l' Ottava al S.r Giovanni Fraser: gli altri finalmente ci furono da persona amica trasmessi, il nome della quale va con riconoscenza qui rammentato per l' amorosa sua diligenza, cioè il S.r Antonio Matessi di Zante, al quale ci avea raccomandati, con sollecitudine non meno rara, l'egregio S.r Giorgio Terzetti.

In quanto all' ordine, non abbiamo stimato necessario tenerci stretti a quello de' tempi, poichè non è già per questi scritti che s' ha a conoscere la legge che governò lo sviluppo graduale e progressivo di quel prodigioso intelletto. Questa legge, diremo come Egli per altri diceva, è scolpita in porfido nelle cose sue nazionali. Chi però fosse vago di conoscere questo, ne avrà, quando torni possibile, norma nelle note che, a seconda dell' opportunità, verremo ad ogni singulo componimento apponendo.

Abbandonata la ragione de' tempi, a noi parve migliore consiglio attenerci alla ragione delle cose, ed ecco prime quindi le Poesie tutte, e poscia le Prose. Fra quelle, primi i Versi Sciolti e due Odi, come componimenti che ad un più fecondo concetto porgon più capace la forma: vengon secondi i Sonetti, ed ultime le cose di minor mole. E qui con-

viene si dica come de' Sonetti pubblicati dal S.r Strani, non abbiamo, in questa nostra Edizione, riprodotto nè pur uno, per la schietta ragione che non si dovendo dar fuori ogni cosa, ma 'l più degno, noi ne trovammo fra le carte del Conte, e son que' pochi ai quali abbiam dato luogo, benchè, di quelli specialmente all'improvviso dettati, non ci mancasse dovizia.

Tornando ora alle Prose, benchè meno spesse di numero, i dubbi nell'ordinarle non furon men forti. Oltre al venir primigenio, veggasi quanto maggiori argomenti stessero a pro dell' Elogio di Ugo Foscolo. E 'l nome dell'illustre compianto; e la solennità del momento; e la solennità del luogo ove fu pronunciato; e la patria comune al laudante e al laudato; e la consonanza de' studi, e le più sviluppate forme del componimento, ed altri infine che vengon da sè. Eppure abbiamo dato il primo passo alle cinque brevi Prose che portano i titoli seguenti: *La Donna velata*; *La Madre Greca*; *Orfeo*; *Lo stesso soggetto*; *Il Rosignuolo e lo Sparviere.*

Le ragioni di questa preferenza sono spiccie e recise per chiunque si ponga a solvere con se stesso 'l quesito — sono elle veramente Prose codeste? Non è mestieri d'una rara potenza intuitiva nell'Arte per riconoscere senza esitazione com' Elle sono della più vera e della più vigorosa Poesia che mai siasi creata, alla quale altro non manca se non l'ultimo e finitivo sviluppo di se stessa nel ritmo. E per questo veramente eran nate, e vestir doveano la favel-

la e 'l ritmo natio del Poeta, come si fa chiaro a chi non s' appaghi dell' apparente, ma spinga lo sguardo esercitato nell' intimo lor magistero. Questa indubitata loro destinazione le mette anche al coperto di qualche appunto che loro potrebbe fare lo squisito senso critico degli Italiani. Troppo nuova e forse troppo strana potranno trovar essi per avventura qualche metafora; troppo deviato 'l senso di qualche parola; troppo risentito il contorno di qualche immagine; troppo calda qualche tinta nel colorito. Ma quando vogliano far le ragioni del vero e considerino come 'l Poeta non aveva intenzione di fare prosa nè poesia Italiana, ma invece immaginasse e mandasse fuori questi argomenti dalla sorgente più viva dell' arte Greca moderna com' Egli l' aveva creata, ogni appunto vorrà fermarsi al primo passo; e qui n' è d' uopo far più chiaro e netto il nostro pensiero. Figlio vero e primogenito, nell' epoca, dell' Oriente, il Conte accoglieva nell' animo tutte le più rigogliose sue forze; ma profondo e severo Critico non meno che immaginoso e fecondo Poeta, Egli non affidava mai le ragioni immortali dell' Arte a quel primo sgorgo dell' animo traboccante: avea fede piena, sì, alla verità che lo determinava, ma vigilante oltre ogni credere teneva la mente alle competenti quantità e qualità della forma. E questa vigilanza in Lui si faceva maggiore in ragione alle difficoltà che a Lui presentava il novello idioma ch' Egli, fedele alla santità della sua missione, adoperava come orga-

no vivo per chiamare partecipe al sacro banchetto della Civiltà un popolo di fratelli. Certo; a chi legge le Poesie Greche e compiute del Conte, queste difficoltà del linguaggio non si faranno affatto apparenti; ma chi ama questo linguaggio e vi ha fede, e guidato da questo amore e da questa fede si dà ad uno studio lungo e severo, e chi vi si attenta, sanno quanti siano i perigli. Non è col vestire di vocaboli che corron per via ogni cosa che ci passi pel capo, che si crea Poesia, nè stile, nè lingua; gli Italiani ce ne sanno dir qualche cosa, e noi faremo buon senno col pregarli di volerci ancora far da maestri. L' istessa spontanea e primitiva Poesia del nostro popolo, sempre ricco di fantasia e sentimento, e che fa sì bella mostra di sè nelle traduzioni straniere, a pena sfugge alla taccia di volgarità, per noi che viviamo della sua vita, se non è sostenuta da quella grazia ingenua la quale, unita ad una verità di passione, costituisce tutta la musa di tali Canti. S' immagini che accader debba di altri lavori i quali, pur emancipandosi dal popolo ed aspirando a più superba altezza, non abbiano nè la ingenuità popolare che li raccomandi all' indulgenza, nè siano veramente sottomessi al dominio d' uno studio forte il quale, portando l' arte a mietere ne' campi del popolo, sappia in pari tempo tenerla che non s' inveschi

«Tra veccia, e loglio, e brucioli, e pagliuche»

Che se dovessimo dir tutto adesso, e qui, si udirebbero cose forse incredibili, per tutt' altri che per gli

Italiani, intorno alle fatiche ed ai lavori del nostro Poeta sui ritmi. Il verso a Lui scendea spontaneo sempre e non chiesto (era inesauribile improvvisatore fin da giovinetto!) ma perchè Egli ne fosse contento, vi volean mille prove, quelle cioè che, a confessione degli intelligenti, hanno innalzato 'l verso moderno de' Greci alla dignità dell' antico. Questa era la gran cura, questa era la gran lotta del Conte. Geloso a non perdere nulla di quanto l'istante propizio gli inspirava, ma geloso non meno della legittima veste di che velar si convenia la visione, Egli mettea giù il tesoro del fortunato momento, riserbando a miglior uopo la faticosa cura della forma: ed ecco perchè si valeva d'una lingua straniera sì, ma che lingua! doviziosa, ferma su nobilissimo aspetto, pieghevole e forte come tutto ciò ch' è sano, e poco dissimile alla moderna del suo paese natio. Qualche spirito leggiero volle trar argomento da ciò per asserire, che 'l Conte concepiva in Italiano, e poi traduceva: queste cinque Prose mostreranno la fatuità di cotale asserzione (per oggi chiamiamla così) e facciam richiamo a que' valenti Italiani, che hanno vivo e chiaro 'l senso dell'arte loro, perchè ci dicano se queste Prose appaian loro concepite nel vero spirito dell'arte italiana, o non meglio diano aria di quelle traduzioni, che ogni giorno ci giungono nuove, di Poemi d'Oriente. Questi caratteri anzi faran sì, come abbiam detto, che l'Italia da principio potrà forse non far loro buon viso, come cose Italiane, ma ora che

abbiam fatto chiara l'origine loro, e la ragione che moveva 'l Poeta a far questo, l'Italia saprà darne sana e meritata sentenza. Nè si creda che passando poi queste Prose alla compiuta forma poetica greca, avrebbero ritenuto molto di ciò che elle sono quest'oggi: che! Possiamo assicurarlo noi che abbiamo assistito a tante e sì varie di tali trasfigurazioni; potrà assicurarsene ognuno che voglia vedere i manoscritti del Conte, e chi porrà attenzione alle innumerevoli varianti, ed ai mutamenti infiniti che abbiamo dovuto sventuratamente ma religiosamente pur registrare in questa Edizione, a condurre la quale nessuno vorrà credere quanta fatica abbiamo durato. E qui ci accorgiamo aver detto anche troppo per chi ha familiare 'l sentimento dell'arte, e l'esempio de' grandi.

Chiuderemo dunque e questo Proemio e 'l Volume con l'Elogio per Ugo Foscolo. Questo fu scritto dietro le prime inspirazioni, in pochissime ore, e per essere pronunciato al cospetto di amici e condolenti comuni, all'animo caldo de' quali soltanto l'autore volgeva la calda parola. Queste ragioni, e le parole del Conte riportate più su, e 'l sapere qual poco conto Egli facesse del suo lavoro, e il manoscritto a noi giunto pieno di pentimenti, e di scrittura non sua, ma non pieno di quanto valesse a supplire al repulso, vorranno consigliare il giudizio che s'avrà a portare su d'esso.

D^r. PIETRO QUARTANO DI CALOGERÀ.

LA NAVICELLA GRECA.

Dalle piccole navi, ove s' assise
La vittoria, scendeano i nostri prodi,
Risonanti nell'armi, su la ferma
Terra, che poco pria tanto balzava.
Nel saluto che udiano, eran le voci
Come mar burrascoso, e di repente
Diveniva la terra e la sua polve
Un Olimpo di gioie; e in pianti e in grida,
Verso la testa degli eroi divina,
Stendean le braccia a modular parole
Degne dei vati, perocchè ciascuno
L'anima si sentia d'anime piena.
E i fanciulletti, e le pudiche, e schive
Degli sguardi e del sol, greche matrone,
Le fenestre occupâr fiori gittando,
Con mani che parean quelle dell'alba.
La vittoria così, Vate, talvolta
Coronar si solea; ma or tu col canto
Offri ad altra vittoria altra corona.

Grande e bella, o Cantor, l'alma dell' uomo.
Sotto il riso d' un ciel che non ha nube,
Stan soffermate a ragionar fra loro,
Quinci un Anglica prua, quindi una Greca.
La gran donna del mar chiese: Ove vai?
E a lei la disarmata navicella:
Vo camminando dall' un mare all' altro.
—Cessa tosto e mi segui ov' io ti tragga,
Tu che dall' uno all' altro mar cammini.—
Un istante fu quello, un solo istante;
Ma allor terra non più, nè mar, nè cieli,
Nè presente alcun dio: ma Libertade
In que' petti ponea tutta sè stessa,
Ed in pensieri onnipotenti e molti
Ragionava là dentro, ed esultava
Siccome in mezzo all' oceàno il sole.
Nè tra lor fu più moto altro che un solo.
In breve spazio strinsersi concordi,
Tutti silenzïosi e tutti fisi,
Cogli sguardi lucenti, all' erta face,
E all' ampio mar, che accoglierà fra poco
I devoti ad onor corpi distrutti.
E già è presso alla polve la favilla,
Ma corse l' Anglo e l' impedì col grido.
Or se tu canterai la nobiltate
Di chi fermo ebbe il cor, la nobiltate
Dell' Anglo che 'l cor volse al suo bel segno,

Godendo come suo l'atto divino,
Fia che sorga una voce e fia che dica:
Salve, d'eterna terra inclito figlio,
Ove grande fu sempre il canto e l'opra,
Nelle prospere sorti e nell'avverse;
Ove la pietra e l'arid'erba è buona;
Ove barbaro giunsi e tal non sono.

SAFFO.

Figlio d' inclita terra, u' lo straniero
Trova la patria, e il barbaro gli Dei,
Deh! in questa fragorosa, in questa breve
Sponda del tempo, ove sem noi, m' ascolta
Dalla sfera dei canti, ove tu regni.
Questa notte m' apparve la fanciulla,
Che fu Musa di Lesbo. Avea la mente
Nell' abisso dei fati, e mai non guarda
Ai mari, ai monti, alle campagne intorno,
Come fosse il creato a lei straniero.
Ma dai cieli propinqui e dai remoti,
Le stelle tutte, in tutta leggiadria,
Vedean por l' orma un' altra volta in terra
La divina infelice; e da que' mondi,
E dall' etere tutto, un riso piove
D' ineffabile amor sul coronato
Capo pensoso, e sul virgineo petto,
Che fu rotto dal duolo, e a cui rimase
Unica speme, unica dea, la rupe.
Di repente a me visto la fanciulla
Volse il guardo, e la mano e la parola.

Ahi, che la terra è piena di misteri,
Nè tutti il loco, onde vegn' io, li svela!
Un dì, nel fiore del mio terzo Aprile,
Nel talamo ove nacqui alla sventura,
Mentr' io maravigliava al tempestoso
Balzar del cuore, e vi tenea la mano,
Mi stette innanzi una femminea larva,
E in suon profondo e a nostre voci ignoto:
«Prendi, e vivi brev' ora e desolata
»Su l'attonita terra,» e sì dicendo
Mi posò l' immortal fronda sul crine.
Fosse ciò in sogno, in visïone, o fuori,
La mente non obblia quella figura,
Ch'era tremenda, eppur serbava in volto
L'alta beltà, che poi die' Fidia al marmo.
Or quando fia, chi sarà mai, che alfine
Mi sveli il ver, che tante volte io chiesi
A tanti spirti, in tante sfere, invano!
Così disse, e a me aggiunse altro ch' io taccio.
Ma tu, che suoli aprir la mente, o Vate,
Come dìa nube d'or piena di Numi,
Tu rivela il tuo senno, e fia gran dono,
E fia conforto all' immortale afflitta,
Che magnanima al vero erge la mente
Dalla casa dei morti, e rivelati
Chiede gli arcani all' altro mondo e a questo.

FRAMMENTO.

L'ALBERO MISTICO.

S'erge il valido tronco alto su questo
Nostro suol, che alla vita è culla e tomba;
Alto sul tronco il frondeggiar, che tanta
Parte abbraccia di dolce aria serena;
Ma scoperta non è la sua verdura:
Gaio posa uno spirto in ogni foglia,
Sì che l' albero immane intero tutto
Splende, e canta, lontano assai vibrando
Gli astri del cielo, e i fremiti dell' arte.

ODE
A VENERE.

(Con rime obbligate.)

Aura diva in su i zaffiri
Del mar queto i vanni tremula,
In bei teneri deliri
Carolando, ond' esca l' emula
Di natura, che fecondo
E leggiadro farà il mondo.

Esce; e uscendo per incanto
L' onda intorno a lei s' intumida,
E si fa, per darle ammanto,
Nuvoletta azzurra ed umida;
Tal si mostra in su lo stelo
Rosa a cui rugiada è velo.

Tosto ascende in sulla conca
Sua marina, e tutti gli animi,
Ch' eran usi alla spelonca,
Dal piacer fur quasi esanimi;
Splende l' onda in tutti i fonti,
L' erba infiorasi sui monti.

Mormorii, sospiri, accenti,
E di lagrime un diluvio,
Non son altro in tai momenti,
Che di gioia un dolce effluvio;
L' uno all' altra i baci rende;
L' altra all' un le braccia tende.

Van d' un antro nel ritiro
Il fior vergine ad offendere,
Col dolcissimo martiro,
Di che suolsi ogni alma accendere;
E piacer eterno fiocca
Dalle ciglia, dalla bocca.

Scese Giove, or che nell' arca
Dell' obblio fuggì Perfidia,
E amoroso il ciglio inarca,
E non come il trasse Fidia;
E del mar correa le linfe
Co' suoi Numi e le sue Ninfe.

Vede Venere i portenti
Che sorgean al suo bel nascere;
Nè più il duolo di lamenti
L' alme umane andar a pascere,
E quaggiù, d' amore in pegno,
Tripudiar l' etereo regno.

Vede e ride, e 'l riso ogni alma
Va di gioia eterna a tangere;
Era tal, che data calma
Dell' Averno avrebbe al piangere;
Ogni loco orrendo e tristo
Fronde e fiori a dar fu visto.

Al prolifico sorriso,
Eccitando all' ali il tremito,
Scende Amor dal Paradiso,
E raddoppia all' alme il fremito;
Chè sul viso egli ha colori
Di Venerei furori.

Leva il serto, al crin, di mirto,
E alla madre lo va a porgere,
Poscia vola ovunque, e spirto
Ve' di vita ovunque sorgere,
E de' rai con le scintille
L' aria accende di faville.

Coronati d' amaranti,
Discioglıean il dolce turgido
Labbricciuolo a molli canti,
E il seguian, fendenti il fulgido
Vivid' aere, immensi cori
Di ricciuti allegri amori.

Di piacer nettaree stille
Vedi piover giù dall'etere
Crepitante di faville;
E quegl'inni odi ripetere
Dal bel tremito dell'onde,
Che si rompono alle sponde.

ODE.

PER PRIMA MESSA.

Disse dall' alto il Nume
Dell' orbe infra 'l silenzio:
Sia fatto il Sole; ed inondò di lume
Gli spazi interminabili,
Caldo del cenno onnipotente, il Sol.
Qual, da che 'l mondo irradia,
Vide portento mai, che a quello assimile
Di tue parole? I secoli
E l' universo a interrogar, per l' aere
Rapido i' slancio a immenso tratto il vol.

Ve' l' orbe; agli occhi intenti
Oh quanti obietti m' offrono
Alti, delle trascorse età, portenti
Che insiem raccolti parlano
Voce di maraviglia al mio pensier!
L' acque alla verga mistica
Là obbedïenti in due mura s' alzarono,
E incorati dagli ululi
Di Faraone, in mezzo si spingeano
A mille i fanti, a mille i cavalier.

Poi le improvvise mura
Al furibondo popolo,
Pria di morte, recàr la sepoltura,
Mentre al fragore ondisono
Alto intonava i cantici Mosè.

. . . .
. . . .
. . . *(mancano)* . . . .
. . . .
. . . .

Mirande opre, che a nui,
Oltre l' ombre de' secoli,
Cantano la possanza alta di Lui,
Che, ove il pensier non penetra,
In profondo di luce abisso sta.
Sta: ma all' accento mistico
Sciogli, puro Ministro, il labbro fervido,
E dai seggi siderei,
Senza lasciarli, dell' Eterno il Figlio
Nel pane sacrosanto a te verrà.

Oh! chi del gran mistero
Il nodo incomprensibile
Fia che sciolga all' attonito pensiero!
Lui, del verso sugli aurei
Vanni, cinto di luce, eternerò.

Ma d'addensate tenebre
Veggo tale oceàn che non ha termini.
Adora, e taci. Tacquersi
Riverenti, e adoraro, anche gli Apostoli,
Quando Cristo sè stesso a lor donò.

Tutto il sidereo vano
Ecco repente ascondere
Di luce irrequïeta un oceàno;
E incessante uno strepito,
Qual di marea contro gli scogli, uscir.
Schiere infinite angeliche
Pei deserti del cielo in giù scendeano,
Negli atti rallegrantisi,
E la terra deserta, ove riposano
Que' che a noi di sciagura il varco aprìr,

Tutte quante accorrenti,
E dense, popolarono,
E di celeste zelo in faccia ardenti,
Concordi alto narrarono
Quale il Figlio di Dio portento oprò
Per l'uman seme; e fervido
Più sempre e più si propagava un fremito,
E i cieli l'iteravano,
E della tomba per entro i silenzii,
De' primi padri il cenere esultò.

Dunque, Ministro pio,
Sciogli l' accento mistico;
Offri l'umanità di Cristo a Dio,
Per cui Pietade al soglio
Poteo del Sempiterno approssimar;
E non poteo, quand' invidi
I rubelli del ciel di maggior gloria,
Taciti meditavano
D' appressarsi al gran trono e coll' Altissimo
Di fulgore e di possa gareggiar.

Muto per essi è ora
Il tripudio perpetuo;
È muto, e più la luna, e più l' aurora
Non fia più mai che mirino
Sotto i piedi immortali fiammeggiar.
Vide il Signor dei secoli,
Immobile nel trono inaccessibile,
Il reo pensier degli Angeli,
Lo vide appena, e dalle sedi eterce
Rapidissimamente inabissàr.

SONETTO.

SU LO STESSO SOGGETTO.

Sciogliesti il labbro ai misteriosi accenti,
Che chiamano quaggiù l' Eterna Prole,
Li replicò meravigliando il Sole,
E ruotò i raggi oltre l' usato ardenti.

Beveano gli astri taciturni, intenti,
Il suono delle mistiche parole,
Indi anch' ei gl' infiniti orbi lucenti
Tutti affidàrli alla Superna Mole.

Del ciel l' interminato arco profondo
Di vergine sereno era ridente,
Tal, che mai così vivo apparve al mondo;

E solo allor, che nell' immenso vòto,
Alla voce di Dio, sentì repente
Delle stelle e del Sole il peso ignoto.

SONETTO.

SU LO STESSO SOGGETTO.

Stava presso all' altar l' eterno Amore,
Di siderea dolcezza adorno il guardo;
Seco avea la faretra, avea quel dardo,
Onde ha colpito al nuovo Aronne il core.

Stava intento ora al volto, in cui l' ardore
Della fè trasparia puro e gagliardo,
Or degli accenti al grave suono e tardo,
Che annunziava dell' alma il bel candore.

Quando al bacio il Ministro il labbro sciolse,
E' fu sì caldo in su l' altare impresso,
Che Amor dolce sorrise e lo raccolse.

Poi: Come avrai deposto il mortal velo,
Fia che tel renda in sulle gote io stesso,
Disse, scomparve, e portò il bacio in cielo.

SONETTO.

IN MORTE

DI

UGO FOSCOLO.

Pianse Tua patria, o splendidissim' alma,
  Il dì che 'l Tuo partir da lei le spiacque;
  E pianse poscia, e invidïò la palma,
  Che italica, e non sua, tanto Ti piacque.

Ed or più piange, e batte palma a palma,
  E nullo accento di dolor si tacque,
  Gridando: Ahi che m' è tolta anche la salma,
  Che già famosa in terre stranie, e giacque!

Deh! per quei, che Tu avesti, incliti fregi
  D' ingegno e di virtù, che fur di tempre
  Che intellette saran sol dagli egregi,

Se non vuoi che Tua patria si consigli
  Col dolor del suo danno, e pianga sempre,
  Fa che nasca per lei chi Ti somigli.

SONETTO.

IN LODE D' UN FABBRICATORE D' ORGANI.

Te appena Urania vide allorchè, pria
Del lavor, protendevi a lei l' amplesso,
Dai raggi immensi, ov' ella ha trono, uscia
A traverso del puro ampio convesso.

Gareggiavan di luce e d' armonia
Le stelle, al noto della Diva incesso,
E il più sublime armonizzar, che udia,
Nella molle accoglieva anima impresso.

Indi a te scesa la sovrana Dea
Col bacio ambrosio all' alma ti scolpio
L' archetipa degli astri eterna idea:

E tu il grave formasti organo, e ascende
Tale il concento maëstoso a Dio,
Che ogn' astro ascolta e l' armonia sospende.

SONETTO.

PER NOZZE.

Die' 'l giuro Eurilla, e della gota ascose
I ligustri la porpora più viva;
Aura, che udisti, su l'ali festose
Rapida il reca all' Acidalia Diva;

Ti raggerà, pensando alle vezzose
Labbra innocenti onde 'l bel giuro esciva,
Faville lucidissime amorose
Dallo sguardo immortal che l' orbe avviva.

Fulgida volatrice, indi ritorna
Fra i zeffiri compagni, e orgogliosetta
Di' lor perchè così ne vieni adorna;

E vedrai, fortunata annunziatrice,
Partirne invidiosa anche l'auretta,
Che recò l' aureo crin di Berenice.

SONETTO.

LA ROSA.

(Improvvisato con rime obbligate.)

Quando sorgeva in ciel, madre pietosa
  Di pensieri e di casti amor, la sera,
  In chiusa chiostra entrai, tutta odorosa
  Di fior, che giace presso alla riviera.

E lì mi pongo a contemplar la rosa,
  Dei fior fra le beltà beltà primiera,
  E del seno la porpora amorosa
  Aperta al cupid' occhio ancor non era.

Zeffiro con la molle ala vezzeggia
  Il vergine suo stelo, ed essa ch' ama
  Aprirsi, e teme, il capo incerto ondeggia.

S' apre alfin come labbro innamorato
  La prima volta, e dolce, dalla brama
  Di scoprirsi, il suo fuoco è colorato.

SONETTO.

(Improvvisato.)

AL CONTE PAOLO MERCATI.

Il primo giorno che limpido il sole
Si vedrà comparir dall' orïente,
Surger farem le quete voci e sole,
Là sopra infra l' usata erba nascente.

Volerà molle 'l fischio, come suole,
Della mite amorosa aura dolente,
E scorrerà il ruscel puro, che vuole
Dolce accordarsi al zeffiro ch'e' sente.

Deh! sia ratto esto sole; assai si tacque;
Deh! ritorniam fra l'aura sibilante,
E fra il trepido murmure dell' acque.

Là ce n' andremo, e là, seduti insieme,
Intoneremo il carme simigliante
All' auretta che spira, e al rio che geme.

SONETTO.

LA CADUTA DI LUCIFERO.

(Improvvisato con rime obbligate)

Cadde il superbo, e ne ridea natura,
Colà dove non mai tremola stella;
La faccia alza malnata e non più bella,
Chè gli è tolta del ciel la vòlta pura.

La faccia dell' Eterno gli si fura,
Chè così conveniva all'opra fella,
E questo il tristo demone arrandella,
Più assai che dell' Inferno la paura.

La divina Pietà, che di zaffiro
Immortale è vestita, iva d' un velo
Ricoperta i bei rai pensosa in giro;

E gìa dicendo, per chiarir l' interno
Dolore che sentiva a tutto il cielo:
Ahi! si comincia a popolar l' Inferno!

SONETTO.

IN MORTE
DI
STELIO MARCORAN.

Ieri mostrasti a me, Fortuna, e al mondo
Il giovine, e dicesti in tua favella:
Drizza alquanto lo sguardo al verecondo,
Se altra forma esser può sotto la stella.

Mira il volto pensoso, ove giocondo
Sorride il fior di gioventù novella ;
Cerca l'anima sua nel suo profondo,
E, se puoi, trova dentro orma non bella.

Mira inconscio a sè intorno a trar tesoro
Di grande amore, e, allo spirar d'un Dio,
Vèr lui chinarsi e bisbigliar l'alloro.

Di tanta speme a te, Fortuna avara,
Solo, e misero molto, un ben degg'io:
Vivea lontano, e non vid'io la bara.

SONETTO.

ORFEO.

Cantor, che vuoi la Sposa, e corri al cieco
Carcere della notte e dell'obblio,
Non t'incresca se, innanzi a quello speco,
Giunsi con questi incliti spirti anch' io.

Tormentoso ne trae fin qui con teco,
Di saper del tremendo aere, desio:
L'Erebo tutto, e quanto arcano ha seco,
Fia schiuso al canto, ove ragiona un Dio.

Vanne, e in dono il Ver porta alle affannate
Anime nostre; e tu ben sai che ai cuori
Sposa prima e divina è Veritate.

E intanto, sino al tornar tuo felice,
Starem la terra a ricoprir d' allori,
Per l' orme tue, per l' orme d' Euridice.

SONETTO.

ALLA S.ra STELLA MACRI'
CO.a SOLOMOS
IN MORTE
DEL FRATELLO SUO
SIGNOR DIONISIO MACRI'.

Giaceva immoto il fratel tuo diletto,
Bianco il viso dell' ultimo pallore,
E tu piangendo gli baciavi il petto,
Che per te, poco innanzi, ardea d'amore.

Tutto intanto quïete nell' aspetto,
Giva in grembo a posar del Creatore,
E seguiano lo spirto benedetto
Le Virtù, che vivendo ebbe nel core.

Corsero tosto dall' eterno lido
Ad incontrarlo i pargoli tuoi figli,
Che di gioia infantil diedero un grido;

Ei li accoglieva colle braccia espanse
Tutti, ma ravvisando nei vermigli
Volti il tuo volto, intenerissi e pianse.

EPIGRAMMA.

AD

ALICE WARD.

Queste rose, o Gentil, deh! con aspetto
Seren tu mira a' piedi tuoi cadute;
Ma come le produsse a tuo diletto
Di mia patria la terra in sua virtute,
Non altrimenti il mio gioioso petto
Dà fuor la speme della tua Salute,
E April vegg' io che, mentre a te la scorta,
Lascia un bacio fragrante alla tua porta.

EPIGRAMMA.

AL

SIG.r CAV.e GIOVANNI FRASER.

Pien dell' animo mio, del mio pensiero,
Vola all' Anglica terra, o sogno d' oro;
Giungi del mio Giovanni in casa, ù vero
Ricetto ha Fede e delle Muse il coro;
E di' : colui, che te vorria primiero
Delle sorti terrestri entro il tesoro,
Vuol che qui scuota i vanni, e siati dato
Quant' ei sentia quando m' avea creato.

LA MADRE GRECA.

Sospesa presso la culla, o mio dormiente, è la spada; ma la mano che la strinse per la vittoria non è più qui. *Lunga è la fossa che mi coperse l' amato gigante.* Senz' esso, per valli e per monti, veleggiano i fumi delle pugne incessanti. Ma l' indifferenza del corpicciuolo, che dondola sotto la mia mano, domani diverrà forza diretta dalla mente, e così il petto sarà pienamente agguerrito per offrirsi ai dardi del destino. Inesauribile è la sua faretra, ma non la vuota su tutti. La pioggia de' suoi colpi è diretta verso le altezze dei forti che, fermi in queste, mostrano nella pugna d' essere di progenie divina. La perdita d' ogni cosa, della gioia, della fortuna, dei regni; la perdita di tutto, è nulla, se l' anima resta in piedi. Essa mira d'intorno a sè tutte le rovine terrestri e sorride, e le rovine s' infiorano, lentamente s' infiorano da per tutto, fino al sepolcro. Ma anch' ivi nella polvere tenebrosa pullula il fioretto d' Eliso. Fa presto, amato peso del seno e delle braccia, a farti peso tremendo là dove i torrenti dell' inimico rug-

giscono. Ma non è intorno al mio collo che s' avvolgerà la tua mano, ma a quel brando sterminatore. Così le forze del destino, benchè grandi, anche se cadi, restano come i moti della culla che or ti conciliano il sonno. Fa presto a crescere, altrimenti resterai senza madre. Essa cingerà la spada sotto la poppa. Bandiera e spada, anima e vittoria. Io mi sento dentro l' anima di tuo padre. Io mi veggo cinta da cento Amazzoni. Uomini o donne, nessuno nella pugna domanderà. Guarda le fosse — ma che mai puoi tu guardare! Infinite fosse sono piene dei nostri morti; cadono i corpi, ma resta l' opera per la patria. Tutti i petti hanno questo solo respiro, che si solve in una universale vampa di guerra, che avvolge le terre e i mari, che ti circonda e ti fa balzare la culla. Balza, o culla, con lieto augurio per l'avvenire. Benignamente la fortuna mi arride, perchè è in questo istante che s' alzano le cortine delle care palpebre, e lasciano apparire il sorriso dello sguardo incerto e tremante su tutto, fuor che su me. Vieni, caro germoglio delle mie viscere; io voglio allontanarmi a lunghi passi da questa casa per un momento, affinchè ti tocchi la fronte il fumo della pugna, e tu respiri largamente, profondamente, l'accesa polve dell' esterminio.

LA DONNA VELATA.

Un sogno pieno d' intensa vita mi offerse, nel suo etere misterioso, una Figura la quale, benchè velata, si manifestava divina in tutto, ed anche nel modo di stare immobile.

Dimmi, ospite sovrano di mondo vero, se l' amica del mio cuore è salva, e la più splendida fra le corone del cielo ti stia sul capo, ed il mio bacio, il mio bacio sui piedi tuoi. Più grande di una festa celeste che di rose coprisse i mari, più ricca di essa è una breve parola superna, che penetra nell'orecchio dell' uomo. Dimmi se essa è salva, poichè udii dire da bocche create sante, che agli occhi increati la neve è lorda. Dal momento che il sepolcro nascose il suo volto al mondo, il quale vedeva con gaudio e con amore la sua orma, e vi spargea la lode, inclito fiore dell' umana loquela, m' angosciava questo dubbio, e più l' impossibilità di solverlo. Allora ogni cosa valida della vita stava incerta dinanzi agli occhi miei, come nel tempio notturno, al muoversi della *lampada eterna* vicina a spegnersi, tremolano vacillanti le immagini dei Santi, e le pietre dei sepolcri, e tutto all' intorno sembra pronto a sparire allo sguardo. Ma ora che tanta divinità mi sta dinanzi, potrà piantare nel petto mio il Paradiso o l'Inferno, perchè essa era, ed è, nella mia anima, quello

che è l'anima nel mio corpo. Conobbero la purità del nostro amore i giorni pieni di sole, ugualmente che le lunghe notti passate fra noi. Nessuno mai lo seppe, nessuno mai lo saprà. Fu fonte che corse senza suono, secretamente. La beltà dei pensieri e de' sentimenti, dei movimenti e delle parole, era melodia concorde a quella della figura, e, in tanta dovizia, chiaro vedevi il fondo, come in fondo alle acque chiare e profonde del mare, vedi l'immoto sasso vestito di verdura. Da lei emanava la vita, e mi circondava colla forza invincibile, con cui ora la circonda la morte. Nel mio petto pulsava il cielo con tutte le sue voci; ma quando la polvere della tomba diventò tempio al tocco della sua salma, la morte, la quotidiana morte, apparve al mondo cosa incredibile e nuova; la beltà delle donne fu per lungo tempo pallida e mesta, e l'uomo pianse, ed apparve fiacco come la donna. Forse resteranno là attorno a lei santificate le ossa incognite; forse i vermi non nasceranno; forse non si corromperà mai essa stessa; forse sarà sempre bella anche là dentro; forse (deliro io?) forse domani risorgerà. Ma perchè così parlo? Perchè se tutte le grandezze fossero scese a'miei piedi, anche allora avrei cercato il bene solo negli occhi suoi.

In quell'istante la Figura svelossi, ed apparì l'amica glorificata e ridente.

L' USIGNOLO E LO SPARVIERE.

Ascolta, o Sparviere, il povero Usignoletto. La mia vita è nel tuo potere, com' è ora questo volar sulle nubi, alle quali non giunsi mai. Ma ascoltami. Dalle soavi fonti secrete della natura pioveva uno spirito mite, e toccava un altro mite del pari dentro il mio petto. Or questo si risolveva in canto, come le fronde dell'ospite pianta, come le stelle che al di sopra splendevano. La beltà di quanto mi circondava mi toccava, e diventava armonia. Io ti guardava venirmi incontro, e la paura fu vinta dalla maraviglia del tuo volo rapido e maestoso, nel quale ammirava il il dono degli Dei. Ma in quell' istante, da inesauribile profondità, voleano sgorgarmi i cantici, dal dolore d' una rosa strappata dal vento. Io li cominciava, io, che allo scoppiare del fulmine, sentiami palpitare il seno, accovacciato nella fronda appena nata. Lasciami vivere un momento finchè almeno getti nell' etere sereno, e nel tuo orecchio, il tesoro che sento. Non uccidere quello che deve nascere. Sì dicendo, lo Sparviere allentava l' ugna affamata, e dell' altro artiglio faceva mano umana ed amorevole all' Usignolo, che in quell' istante spirò.

ORFEO.

Gli uomini, o Orfeo, seguirono il tuo canto sovrumano, e s'empierono di esso, ed obbliarono il male. Il fiore della divinità spuntò nell'anima loro, e nel coglierlo repentinamente aperto s'allegrarono, e, come in sogno, si ricordarono di averlo, gran tempo addietro, posseduto. Lungo la lunghissima via irresistibilmente ti seguitarono, con faccie che diventarono tutte belle, per le valli e pei monti, per le rive e per le grotte, per lunghe vie d' inesplorato abisso; e i loro gesti, e i loro passi secondarono il tuo ritmo, e varie voci s'udirono sparse qua e là, che parevano tue. Così l'umanità tutta intera concordemente restò suggellata dall'anima del tuo canto, e com'esso moveasi tutta intera. Un rumore strano ed indefinito dietro essa,la distrasse per un momento, e si volse indietro a guardare. Erano gli alberi strepitanti, e gli animali mugolanti, che significavano il principio del sentimento, e del pensiero dell' uomo. Un'aureola di gloria ti circondava; un' altra ti sovrastava, perchè le stelle ed i mondi lon-

tani ti danzavano al di sopra, colla rapida agevolezza delle spose giovinette; un' altra aureola di gloria s' andava intrecciando nel centro dell' Abisso, che si preparava a svegliare sotto i tuoi occhi tutti i suoi misteri, e chiarificarteli. Gli è così che, con tutte le tue forze, lottavi col Fato gigantesco, il quale silenzioso mormorava nel secreto la sua vittoria. La sposa, l' amata sposa fu perduta, ed era ben dritto. La divina forza, caduta dal grembo degli Dei, era diretta tutta ad uno scopo parziale, e, sotto la grandezza dell' arte, restava accovacciata la piccolezza dell' uomo, che non ebbe nemmen potere di non volgere il capo.

LO STESSO SOGGETTO.

Come le onde mugghianti ed infinite del mare ritornano indietro sparpagliate dallo scoglio incontrato, così l' innumerevole moltitudine, aspettante al di fuori, si sparse poichè vide senza la sposa tornare Orfeo. La natura tornò all' obblio di sè medesima, e gli uomini anch' essi! Il cantore colla faccia stampata dai colori del luogo che abbandonò, con lenti passi e vacillanti, calcava solo, per lungo cammino, calcava solo la festiva verdura sparsagli. S' appoggia stanco sulla rupe. Un uccelletto, appena visibile, insultava al suo silenzio, perchè gorgheggiava sopra la rupe con forza d' inesauribil ricchezza. Egli voleva posar là, ma andò avanti. Egli era muto: lo strumento gli era caduto di mano alla foce dell'Erebo, perchè nel momento in cui gli occhi furono feriti dalla luce, gli orecchi furono feriti da queste parole: «Il dono cadde dal grembo degli Dei nel grembo dell' umana fiacchezza; e sotto la grandezza dell'arte, stava ferma la piccolezza dell' uomo, che non si sollevò degnamente: egli non ebbe forza nemmeno di non volgere il capo indietro. A lui verrà incontro la furibonda inimistà femminile dilacerandolo; ma la recisa testa, penetrata dall' amoroso alito incorruttibile degli Dei, manderà al cielo, dalle onde insanguinate dell' Ebro, l'ultimo ritmo inimitabile ed immortale.

ELOGIO

DI

UGO FOSCOLO.

Breve il viaggio, faticose le strade, incerto il termine della vita, o cari pellegrini, che soffermaste cortesi per ascoltare. E ciascheduno nel malagevol cammino tragge suo carco dove la mente ed il cuore lo sprona, nè, per cadere che altri faccia d'intornogli, si ristà dal battere l'ali della speranza lontane, e monta l'erta studiando il passo. Ben avvertito dalla caduta di quei sublimi intelletti, che più presero di quella luce divina, che penetra mirabilmente per tutto il Creato, si fa pensoso, e, secondo a che è inchinevole sua natura, o sente paga l'ascosa invidia, o si sente compreso di stupore, o sente quietarsi finalmente l'inimistà, o lo sospinge a batter palma su palma il generoso dolore di veder scemo di uno, il piccolissimo numero di coloro, che par che nascano a rattemprare gli infiniti argomenti dell'umana miseria. E questo avranno fatto quei buoni i quali, porgendo gli occhi nelle carte, che ci vengono piene delle novelle quoti-

diane del Mondo, avranno letto, «Ugo Foscolo è morto». Nè questa isoletta, che ha nome di gentile presso gli estrani, e che ebbe la gloria di vederlo nascere nel suo grembo, poteva starsi vituperosamente infingarda all' annunzio della morte di lui, il cui rumore, siccome quello della sua vita, farà rimbombo in ogni loco che sia lieto di civiltà, mentre tutte le Accademie d' Italia verranno spalancate per laudarlo e per piangerlo, mentre il fiore della sapienza d' Europa gemerà addormentato per sempre l'uomo che lasciò l'orme perenni. E in tanta fama di lui ben è immaginar verosimile, che altri, per dirlo suo, aiuterassi dell' idioma in che egli scrisse gli alti dettati; altri della stanza lunga ch' ei fece, ed altri quasi della spoglia mortale, a cui diede il supremo spazio di terra. Ai quali invidiosi argomenti, non senza invidia anche noi, farem risposta quest' oggi, col rimemorare piangendo, essere quel glorioso nato fra noi. Ma lo spontaneo commoverci a pubblico duolo non è soltanto debito di riverenza verso chi qua nascendo, e di qua lontano vivendo, ci onorò; ma se è debito alcuno nella corrispondenza degli affetti, ne stringe un altro, fatto più forte per non esser pari le parti. Imperciocchè egli, in quei paesi, i quali parlano un suono e di nomi e di cose magnifico, nè per lontananza di luoghi, nè per lunghezza di tempi, nè

per la soavità della lode, che così dolce giù stilla nelle viscere umane, e via via stempra l'affezione che per i piccoli oggetti anticamente nudrivano, non mai permise che si spegnesse l'amore che a questa povera aiuola sì fortemente scaldavalo. Che anzi la fe' più bella in tanti versi cantandola, e si piacque di fare attenti a quella gli animi di coloro, i quali maravigliando ascoltavano. Laonde in quel poema che, sotto i velamenti dell' antico favoleggiare, lascia trasparire avere per altissimo scopo suo l'ingentilirsi che fece l'umano genere, ha creduto il magnanimo che mostrerebbe sè diverso al decoro del subbietto, se prima della convalle di Bellosguardo, fra que'cipressi ove invitava il Canova al rito delle Grazie, non volgeva alla Patria lo salutevole cenno.

Salve, Zacinto! All'antenoree prode,
De' santi Lari idei ultimo albergo
E de' miei padri, darò i carmi e l'ossa
E a te i pensier; chè pïamente a queste
Dee non favella chi la Patria obblia.

E non si creda che m' abbia posti questi versi sul labbro una vanitosa vaghezza, ma piuttosto l'onesta brama che ha l'uomo naturalmente di ripetere qualche concetto dei grandi pur or caduti, da loro espresso con quei nobili affetti che sol per morte cessarono di sentire, e più ancora un prepotente ir-

refrenabile istinto di espandere quelle calde parole per l'aere di questa Chiesa, nella quale egli venia giovinetto, inchinando il ginocchio e la mente ai piedi di questo Altare. E nel loco, che nereggia di questo feretro, si sarà forse il fanciulletto fermato a meditare la morte, per ben usar della vita. E qui mi trovo per toccare di questo. Ma gli occhi arguti che mi cercassero in sembiante, quanta speranza io m'abbia nell'animo di dir parole che non sieno disconvenevoli alla eccellenza del subbietto, fatichérebbero indarno, imperciocchè la coscienza dell'esser poco, ne allontana da prosunzione. Laonde, con non ambiziosi ma dimessi ragionari, faremo prova di riferire:-come Ugo Foscolo col suo poderoso ingegno, e con quelle tali sue virtù, abbia aiutato la civiltà di un paese già civilissimo.- Le quali cose io non disgiungerò raccontando, ma lascierò, come facevano in esso, che di compagnia si manifestino.

La natura gli chiuse l'anima immortale in una di quelle salme, che non potevi incontrare per via, senza sentirti vivamente stimolato a domandar di colui che ti passava dinanzi. Credo che a molti qui in Zante si giri ancora per lo pensiero come egli, di tenera età, arrestasse gli occhi degli altri coll' arditezza della sua fisonomia, fatta più osservabile dai forti baleni degli occhi cerulei, colla volubilità delle parole, che egli pronunziava con

alto suono, colla rattezza de' suoi passi, dal che la moltitudine, bieca ne'suoi giudizi, suol quasi sempre argomentare follia, quasi che desse argomento d'alta saviezza chi lentamente cammina. Delle due cose che si riconoscono necessarie per riuscire eccellenti, cioè grandezza d'ingegno, e studio costante, egli era in sommo grado fornito. E intanto entrare nelle botteghe degli artefici, al come stare attento, il perchè domandare, con tutti che poteva interloquire, fisonomie e cose tutte guardare, e a ciò fare da Natura era spinto, chè non ancora egli sapeva dell'usanza di Socrate. Tutti già conosciamo l'efficacia di quelle prime inpressioni,e sappiamo di che sieno cagione ove sieno molte, e cadute in intelletto molto capace. Nè da altro dipende questo nostro sapere, se non dal numero e dalla varietà degli oggetti che ci vennero, dalla profondità con cui si stamparono, dall'ordine con cui si disposero, dalla mira a cui si diressero. E di buonissima ora in Italia s'accorsero tutti a che era nato, e i primi maestri lo chiamavano a sè, e Cesarotti, e poscia Monti e il Parini, i quali lo incoravano, col consiglio e coll'opera, alla cima ultima di quell'erta tanto scabrosa ai più che, stanchi dell'inutile affaticarsi, si giacciono di qua dal segno. Su via, gli avranno detto, giovane fortunato; fanne tu fede essere quei vostri spiriti, brage

coperte di cenere, che non han d'uopo che d'una mano che le sommova, per scintillare e render fiamma di nuovo. Deh! presso i giovanetti italiani, fanne fede tu, e gli altri che con te vennero, essere la terra da cui venisti quella medesima che a noi diede la eterna immagine del bello. Fa presto ad essere quel che accenni, e l'Italia ti darà corona, e noi non ti porteremo invidia, ma ci sarà esorbitante prezzo delle cure che avremo preso di te. Laonde, al parlare dei generosi, toglieasi possibilmente al desiderio dei mille i quali lui volean vedere, lui udir parlare, lui trattare, mossi dalla rinomanza che di lui correva. Non è da fare le maraviglie della tragedia, colla quale prima uscì nel mondo, se non in quanto difficilissima è quella specie di poetare, e l'età, in cui scrisse, insufficiente. Per il che di leggieri si troverà naturale che allora in Venezia s'alzasse tanto rumore, ed il giovine fatto segno della pubblica ammirazione. Ma per tenermi stretto ai soli componimenti che adeguarono il valore della sua mente, lasciando gli altri che ad altri sarebber laude, dirò. Ma primamente, vi ricorda, o Uditori, nel primo Canto del Poeta, come Achille corra colla mano alla spada, e la venga traendo dalla grande vagina per trafiggere Atride? Vi ricorda, due Canti prima che termini quella sublime Tragedia, come lo stesso A-

chille stimola col flagello i cavalli, erto sul carro ove ha legato l'ucciso sposo di Andromaca? Colui che credesse avere tali cose dipinto Omero come laudevoli, ed offerte ad altrui imitazione, mostrerebbe d'avere la mente come aveva gli occhi il Poeta. Bene ha voluto dipingere un uomo, che ha sortito dalla natura sentire iroso, e spinto dalle esterne cagioni a trascorrere in atti, i quali fanno che s'argomenti ciascuno onde correggere le ree inclinazioni dell'animo; e a ciò ottenere più efficacemente, non pose innanzi un uomo mediocre, ma il più valoroso, il più eloquente di quanti avesse l'esercito. Con simile intenzione a noi pare che Ugo Foscolo abbia dettato l'Ortis. E là vedesi un giovine in cui natura pose ogni studio, e le virtù che egli mostra si stanno pure in suo cuore, e tali si sarian sempre restate, se il mondo non l'avesse malamente allacciato, ed egli è preda d'una passione che è tremenda come la Morte, finchè di misera in più misera condizione di continuo cadendo, la sua mente si fa delira, e butta in terra colle proprie sue mani il carco della vita, dono di Dio, che l'uomo deve tenere, finchè a Colui, che glielo diede, piaccia di richiamarlo. Infelicissimo giovine! Egli lasciò la sua fine, esempio di terrore da lagrimarsi, e le sue virtù da imitarsi. Leggeste com'è preso d'amore per la sua patria, di pietà per

il povero, di riverenza per gli uomini grandi e per i propri genitori, di venerazione per le sacre carte, che egli legge anche un momento pria di morire, e d'altissima ammirazione per le bellezze del creato; affetti tutti che Ugo Foscolo aveva nell'animo, e però caldamente li colorò. Ma è nella Chioma di Berenice ove si legge quanto studio s'avesse fatto, che è la seconda qualità che abbiamo detto essere necessaria onde riuscire eccellente. Là pare che molto addentro egli era nella sapienza Greca e Latina; e Poeti, ed Oratori, ed Istorici non solamente e' conosceva, ma giudicava. Onde noi non dubitiamo di porlo vicino all'Abate Conti, come critico; ed è massima lode di tuttadue quei grandi ingegni, avendo fatto l'uno in assai giovanile età, quello che facea l'altro per rallegrare la mente dalla severa Scienza, che gli die' diritto di essere mediatore nelle controversie di Newton e di Leibnizio. E con quel libro aperse alla gioventù italiana nuova strada allo studio de'Classici, e a sè apparecchiò materia sufficientissima e strabocchevole, onde aiutare il potentissimo ingegno; lo che notino coloro che credono l'ingegno bastare a sè senz'altro; credenza la quale, per essere inimica a quella dei sommi, non può essere che tòrta. E ben è dritto che quella porti seco naturalmente, che ove le loro scritture pervengano ad orecchio civile,

questo oda, con sua massima noia, gli errori camminare di pari passo coi suoni. Forse non è vano qui richiamare a quei che professano erudizione, non come mezzo di sapienza, ma come scopo, la beffa che fece ai dotti che prima dotto non lo dicevano. E l'artificio con cui rispose è affatto simile a quello con cui il gravissimo Leibnizio persuase quei sapienti di Norimberga, che cercavano la pietra Filosofale, di ammetterlo alla loro Società; e mise in ischiera una filatessa di nomi tenebrosi alla mente, ed all'orecchio durissimi. E anch'egli Ugo sporcò senza misura ogni faccia di quel volume, di nomi ed opere altrui, fingendo di far questo con arte bella: utilissima e sublimissima arte in vero, se non che le scema un cotal poco la maestà il poter fare altrettanto ciascheduno che cercar voglia molti indici di libri stampati, avvertendo il consiglio di non lasciare quell'ordine, ma imitare quel Dio rubatore di bovi il quale, perchè venisse fallacemente adormato, studiò i passi stampandoli, nella tornata, retrogradi. A questa burla, con che accompagnò la vera critica, non fu oso veruno dire ch'ei dotto non si mostrasse, bensì che fosse ingegno pericoloso, quantunque quegli eruditi fossero fôri d'ogni pericolo in sulla fine del libro, ove svela aver ciò fatto per ridersi di tutti loro. Grazie per tanto a lui giovinetto rendano gli Ita-

liani che egli abbia calcati quei mezzi onde la vana stupidità s'argomenta di prender l'erta Cattedra della vera e fruttuosa Sapienza. Della quale, o Signori, egli fu norma quando, giunto da per tutto il grido del suo valore, fu chiamato in Pavia a dettare grande Letteratura, e gli ultimi che la professarono erano Villa, Ceretti e Vincenzo Monti. Con un parlamento sull'Origine e l'Uffizio della Letteratura, e in compagnia di un amico pericoloso, di che, nell'atto di mostrarsi, alcuni sogliono compiacersi, voglio dire col nome d'uomo eloquente, montò la Cattedra. So che Demostene temeva sul cominciare; so che temeva Marco Tullio, e non solamente parlando a favor di Milone lo mosse a temere la moltitudine armata, ma eziandio alla presenza di Cesare, per lo Re Deiotaro, lo mosse la troppa solitudine che gli tolse l'animo, e gli sminuì la veemenza del dire. Se Ugo Foscolo temesse, nol so; ma se ciò fu, tenne la paura imprigionata nel cuore, chè nullo indizio gli fu veduto in sembiante, e lieto di onesta baldezza, incominciò. Era bello a vedere un'aula di sterminata grandezza, tutta piena di genti d'ogni età, d'ogni grado, d'ogni condizione, starsene silenziose come se la vita là fosse muta. Bello a mirare quei sapienti togati, i quai d'età gli eran padri, insieme a due milla alunni starsi intenti al parlatore. Più bello udire dopo

due ore, le grida d' applauso e le palme battenti della infinita moltitudine, che erompea fuor delle porte e facea delle strade nuovo teatro d' applauso; ai quali Ugo si toglica lagrimando di tenerezza, e riducevasi nelle sue stanze, ove giugneano gli ultimi rumori della folla tumultuante. Questa nostra natura che s' illude sì volentieri, e che desidera ardentemente che tutti gli uomini facciano a suo rispetto altrettanto, quantunque abbiano un interesse contrario, quando vede venire a sè le spontanee acclamazioni di tutto un popolo, non trova forze da opporre, e si resta fortemente agitata, pagando così un tributo alla propria fralezza, nell' atto stesso della sua gloria. Ed Ugo che di fama era vago, nè so che fama spregiando si possa ben amare virtù, s' abbandonava alla gioia colla stessa voluttà con cui creava, nè tentava pur di nasconderla. Che se qualcuno, per essere in lui lo sentire diverso, a questo si mostrasse difficile, io gli parlerei in tal guisa. Vedi di grazia, uom grave, come nell'ora in cui Ugo ha molle il viso di pianto per lo piacere, il giovinetto che l' ascoltò va passeggiando, e pensa se è atto all' utile Letteratura; pensa che abbisogna di molto studio; che deve provvedere con quello ai bisogni della sua Patria; che deve amare il Vero; che non deve far la parola strumento d' adulazione; che deve rispettare la Morale, la Religione; che

deve diventar sempre migliore, e così l' utilità dello stato civile, e la sua gloria sono una cosa medesima; a questo pensa, e già s' infiamma il generoso all' arringo che gli mostra il maestro, e già lo prende colla speranza a rivale. E questo è frutto della maschia Eloquenza; nè, col vero pacatamente annunziato, in quei casi si viene a nulla. Perchè ne' più degli animi s' abbarbica in cupa latebra la inerzia, la quale dolcemente leva l' attività dell' oprare, e, per poter quivi penetrare e cacciarnela, bisogna colla parola fervente mettere in moto tutte le nobili passioni. Ed è così che lo squillar delle trombe, e le sinfonie bellicose addormentano nel cuor del forte l' istinto della vita, e corre a spenderla. Ma chi ha quella attitudine all' Eloquenza, porta seco necessariamente che senta in sè ripercossi gli effetti che in altri produce, che è la cosa che a te, uom grave, non piace, e che natura assolutamente pur vuole. Chi avrà riguardo al perchè fu fatta quell' Orazione, forse non troverà molto difettuoso che alla lettura riesca soverchiamente concitata. E già aveva preparato, con più pacata eloquenza, un corso di lezioni nelle quali era sua mente di parlar prima della vita d' ogni Scrittore, desumendone il carattere da' suoi scritti, poi dello stato in cui erano le Scienze, e le Lettere, e le Arti a' suoi tempi; e dei costumi, e della Religione, e degli istituti politici,

e della Filosofia, di tutto in somma, e credo che con tutto questo tendesse a far risultare se lo scrittore era al di sotto, a livello, o al di sopra del suo secolo. Se non che per quello stesso motivo che fu costretto a scrivere contro la sentenza che cacciava la Lingua Latina, la sua Eloquenza non ebbe più campo la cattedra di Pavia, nè per ciò sentì consumata ogni cagione dell'adoprarla, chè molti chiedevano a lui difesa, ed egli difendeva per lo più improvvisando. Un antico rettore lasciò scritto, che l'Oratore è come un Generale d' armata di cui gl' intendimenti ed i voleri prendono qualità dal suolo su cui si trova, dagli uomini a cui comanda, da quelli ch'egli vuol vincere. La qual similitudine qui ridico perchè Ugo Foscolo, improvvisando le sue difese le metteva in atto e perchè ci rammenta essere stato Capitano e poscia Caposquadrone.

Altri si saria forse attristato a questo passo, che le occasioni abbiano tolto ad Ugo di combattere, e a lui il piacere di far orrida l'orazione dei sanguinolenti spettacoli della pugna, i quali in quelle epoche, e per la natura di que'Potenti, e per quella dei lochi, eran maravigliosi. E certo, ove il correre all' armi non abbia sola cagione la prepotenza dell'ambizioni, aiutata dalla forza, ma una giusta ed importante, è bella ed invidiata la gloria che s'asside sulla bara del prode. Che se altrimenti, non è da

mover lamento, chè il mondo non fu scarso giammai di coloro a cui è unica e suprema Virtù quella dei corrucci e del sangue. Ben egli, coll' edizione che diede del Montecuccoli, s' avvisò di far prender spirto novello al coraggio degl' Italiani. Ed ove l' originale era scemo del suo dettato, Ugo poneva il suo proprio, imitando le forme, di che è rigido Montecuccoli, sì bellamente che menti erudite e nello stile e nella Scienza Militare, per notarne le differenze invano s'assottigliavano. E questo partorì lode molta all'ingegno. Ma le note, con che accompagnò l'Edizione, molto vantaggio portarono agl' Italiani, perchè le une erano piene di classiche osservazioni sul guerreggiar degli antichi, le altre rigiravansi per le Arti tenute guerreggiando da Federico Secondo, e da quell' altro Guerriero dei tempi nostri. Ma non è che la prima passione della Letteratura non gli ardesse novellamente nell' animo; e già, chiuso d'assedio in Genova, cantò quella bellissima Lirica, della quale credo non sia altra da porre innanzi, e ben la pareggiano le altre di quel Libretto, nelle quali però non è alcuna che possa venir a gara con un poema, del quale ora favellerò, come quello che gli partorì somma gloria.

Quando una nazione non è ancora incivilita, ed è selvaggia dell' Arte, il Poeta che non è grande, tale apparirà di leggieri se natura non gli fu in tut-

to matrigna. Allora i miracoli dell'Arte antica non si conoscono, o male, ed egli non ha emuli, di chi tema, e resta facil signore delle menti, e dei cuori che si commovono ad ogni cenno che tu faccia sulle cose che sono ad essi care, come fanciulli che piangendo e ridendo pargoleggiano. Non è uomo che non conosca che Epoca fosse per le lettere quella in cui Ugo scrisse i Sepolcri; e non di meno in sulle prime i letterati si tacquero, e non ardirono giudicarli. Similemente Michelangelo Buonarotti, disdegnando di porre le orme ove gli antichi poste l'avevano, ruppe il filo del giudicare alla moltitudine degli artisti, che consiste quasi sempre in confronti. Ma coloro che erano molto via dentro all' arte (parlo di quella che l'Alighieri volle sublimemente chiamare quasi nipote di Dio, volendo intendere, parmi, essere sua figliuola Natura, e a questa l' Arte figliuola,) coloro dico, ed eran pochi, si sentirono presi di maraviglia, e il primo fu Vincenzo Monti, uno di quei grandi che hanno vergogna di essere circospetti nel laudare le cose degli altri.

Molti daranno la preferenza all' ultimo episodio nel quale i primi intendimenti dell' arte sono d' una grande altezza, ed infiniti sono i personaggi di quella scena, e caldissime le passioni, e differenti gli atteggiamenti. Ma, forse per la natura degli oggetti ch' egli divisa, l'esecuzione non è così palpa-

bile come in quell'altro episodio che vendica il Parini. . . . .

. . . .

. . . .

Dopo aver detto essere i cimiteri chiusi, ecco che il suo pensiero si riscalda all'idea che al Parini non fu eretto alcun monumento; gli s'affacciano alla mente tutti i meriti di Parini. Allora s'accende d'ira e lancia dardi avvelenati contro i Milanesi. Ma che fa perchè il lettore sposi quell'ira? Dipinge la sepoltura di Parini orrenda al di fuori, perchè, in luogo del sospiro del passeggiero, non suona quivi che la querimonia lunga del gufo che svolazza su per le croci, ed il raspare della smarrita cagna. La dipinge più orrenda al di dentro, perchè giacendo il Parini in uno dei cimiteri dove si portavano anche i cadaveri dei giustiziati, il Poeta ce lo mostra (oh vitupero de' Milanesi!) insanguinato dal teschio d'un malfattore. Finalmente, e questo è l'ultimo artifizio, verun occhio mortale non è pio d'un guardo a quella scena, e solamente la luce delle stelle piove là sopra. E quel mettere un cimitero che chiude le reliquie di migliaia d'uomini, in faccia ai cieli seminati di stelle, ha gran virtù di farti entrare in molti pensieri. La figura principale del quadro è la salma del Parini; e Talia, e il tiglio che mormora, e il

capo mozzo del ladro, e il gufo, e la cagna, e la luce degli astri sono accessori parte ideali, parte reali, i quali, maestrevolmente mescolati, ti fanno un' illusione che ti si stampa come la realtà della vita. Precipue qualità di quel Carme ci sembrano la profondità e l' arditezza, e questa aiuta quella ed arrivano qualche volta al sublime. E restringe in poco spazio molte figure, non come fa Omero, ma come fa Dante, il qual procedere, se nuocerebbe all' Epica dove si narra, giova alla Lirica dove si canta rapiti da forte estro che non ha tempo da perdere. Ma sua natura appare nei transiti, che egli forma frequenti, e i quali trapassano sempre le idee intermedie lasciandole ai lettori. E li forma, come facevano i Greci, i Romani, e quegli Italiani che scrivevano nel trecento, di tenui modificazioni di lingua, e di particelle che acquistano senso e vita diversa secondo gli accidenti, il tempo e il luogo. Parla breve ed assegnato; ed è franco quel suo poetare, toccando con maestria, di Politica, di Morale, di Arti e di fatti Storici. Loda la virtù degli uomini, e sferza i loro vizi. Ove vede nobiltà ed altezza, ivi corre, e, per dar lume al nostro secolo, corre ai secoli dimenticati e fa movere, parlar, operare personaggi, al cui solo nome ti senti compreso di riverenza. E si compiace dell' entusiasmo poetico che trae il mare e l' inferno alla

vendetta dell'ingiustizia, valendosi della tradizione delle armi d'Achille. Cerca e vedi, chè dir tutto sarebbe lunga fatica, ed a questo luogo non conveniente. Intanto i molti che stavano taciturni, storditi dalla novità, avvertiti dai pochi, cominciarono ad alzare il rumore sì che per quei versi non era che una voce in Italia. Videro essi aperta una nuova strada, e, credendo esser anche per essi, per quella cominciarono loro cammino, ed imitando l'armonia de' suoi versi, ora austera, ora sonora, ora mollissima, siccome dentro gliela dettava l' affetto, e le parole e le frasi, non quelle comuni che son di tutti, ma da lui fatte, bene appare che a loro posta aiutavansi per istrappare al Poeta l' alto secreto. Ma essi non potevano che accrescergli gloria, dando loco al paragone, nè avria natura diversamente concesso. La mente d'Ugo procedeva dal concetto dell' Arte sua, a quelle esterne apparenze del pensamento colle quali suolsi significare, e però erano con quello naturalmente nate e cresciute; e la mente de' suoi imitatori, all'opposito, facendo scala di quelle forme, sperava con quelle di salire alle potenze intellettive di un altro, la cui esterna impronta è, nell'arte dello scrivere, detta stile. E quel Timeo restò deriso per aver voluto spingersi anch' egli, nella sua storia, agli stessi combattimenti, a quelle stesse battaglie navali, ed alle stesse concio-

ni che il mondo ammirava in Tucidide ed in Filisto, ed, usurpando la voce a Pindaro, dissero ch' ei non andava neppure a piedi accanto di un cocchio Lidio. E noi usurpando l'immagine ad Omero, tradotta mirabilmente dal Poeta che vive, daremo la differenza che passa tra loro due e gli altri, che senza voler imitarli, scrivono bene:

Minerva
Li precorre, e Gradivo entrambi d' oro,
E la veste han pur d' oro, ed alte e belle
Le divine stature; e, d' ogni parte
Visibile, più bassa iva la torma.

Ugo considerò i sepolcri politicamente, ed ha per iscopo di animare l' emulazione degli Italiani cogli esempi de' popoli, che onorarono la memoria e i sepolcri degli uomini grandi. E da quei versi suona una corda che ti dice, periture le cose create, ma non per questo t' avezza a spendere il tempo in vani omei, ma t' affretta ad oprarlo in cose utili alla patria. Conciossiachè coloro che non mirano ad un vero religioso, morale, politico, fisico, ed anche scrivono male, non son tollerandi, e non è bene che le Città ordinate abbian per le lor vie di cotestoro, che oziosi, noiosi, e ridicolosi le ingombrano, e saria lo meglio che si mostrassero di loro dispette, cacciandoli con atti di scherno, e non coi fiori, come voleva dei veri Poeti nella sua Repubblica quel

mile savio. In questo modo, come già dissi, Ugo Foscolo aiutava la civiltà della civilissima Italia, spezialmente col dire il vero in ogni occasione risolutamente, mentre altri vuole tacerlo o per naturale timidezza, o per reprensibil freddezza, o per turpissima venalità. Laonde egli, acceso di buon zelo, quando vide l'Italia divertire i passi, e posare su cammino non retto, ad essa diede biasimo e mala voce, a quella guisa che il padre castiga il figlio del suo fallire, affinchè estrano rimproverare non gli faccia, con più vergogna, scoppiar dalla guancia proterva l'accusa del suo peccato. Con questo intendimento il Petrarca, il Boccaccio, l'Ariosto, punsero le loro Patrie, e, più di tutti, il più grande di tutti loro, nell'anima del quale l'ira s'assise ministra della Giustizia, ed all'Italia gridando,

Serva (*le disse*) e di dolore ostello,
Nave senza nocchiero in gran tempesta,
Non donna di provincie, ma bordello!

facendo allegri i sublimi rancori, non pur nei lochi, ove speranza è già morta, ma nelle lande del desiderio, e fin anche nei Cieli, ove le faccie di quei Celesti, parlando delle colpe degli uomini, fansi scure. E' mirava sempre al bene d'Italia, col pensiero, colla voce, coll'opra, e solo l'abbandonò quando vide che le sue franche virtù potevano essergli rovina certissima. E bene ei fece, perocchè

quivi alla gloria delle Arti andava mista la vergogna di servitù. Giusto era per tanto che se n'andasse presso gl'Inglesi, uomini veramente gloriosi di Arti, di Sapienza, e d'Armi, e fortunati assai pei loro politici istituti. Ma perchè la parola vada immune da ogni equivoco senso, voglio che ogni uditore, benevolo o no, stia securo ch'io volli dire di quegli istituti, onde essi governano sè medesimi. Se non che qualcheduno, a cui non è troppa noia il venirmi ascoltando per lo soverchio di sua cortesia, a questo passo dirà: bene sta ch'egli, liberissimo e da per tutto esaltato, quivi ricovri; lui vorranno gl'Inglesi per aver dato saggio di sapienza militare, di Arte Poetica, d'Oratoria, di Critica; ma come farà per la lingua, la quale gli impedirà di apparire quale e quanto ei sia, nei crocchi inglesi, nei quali non si fa troppa grazia al forestiere di far tacere la propria lingua per parlargli la sua? Chi questo avesse detto, ciò saria stato ragionevolmente. Chè come che Ugo avesse vòlto per gl'Italiani quello strano e passionato viaggiatore, non era atto neppure mezzanamente a parlare la lingua dei nuovi ospiti, e gran danno, che fa apparire di sè medesmo d'assai minore l'uomo, è quel dire le cui forme non escono col pensare, ma dopo. Ma e si guardi anche di che ingegno gli fe' dono natura. E di tanto gliene fe', che

in pochissimo tempo, onde apparire in Inghilterra quale era, a sè provide, all'Italia, onde accrescere la sua gloria, ed a me, che seguendolo in Inghilterra, anzi che deviare dal mio proposto, mi fo più celere in conseguirlo. Imperciocchè, per non parlare di altre opere, ora che per il mio argomentare non fanno, dico che stampò nella loro lingua una scrittura eruditissima, colla quale annunziava la Visione di Frate Alberigo, data fuori in Roma dall'Abate Francesco Cancellieri, e così s' aperse il campo e scrisse esteticamente per ben due volte di Dante, e poscia del Petrarca, in ultimo del Boccaccio; e così gl' Inglesi hanno nella loro lingua, scolpito da vigorosa mano, il secolo padre di Scienza a tutti gli altri. Certo non giace in basso il nome d' altri, che di quello prima parlarono, ma siccome noi non conosciamo che verun d' essi abbia fatto quanto Ugo, così n'è caro il sapere come, per opera di Ugo, la fama di quei grandi venisse fatta segno di riverenza agl' Inglesi, con maggior notizia di cagioni. Nè era mestieri di minor ingegno del suo per dire condegnamente di quel secolo pieno di varii casi. Discordie ed ire: battaglie atroci cogli estrani; atrocissime fra loro; piccoli tiranni sparsi qui e qua: grandi fortune cadere al fondo, miserissime sollevarsi; cittadini cacciati da cittadini che vinceano miseranda vittoria; Re sorgere, fuggire, cadere; la Patria

lacerata, e quindi facile preda all' inimico; Italia fatta teatro di miseria, e in quella confusione di passioni, di leggi, di pugne, sorger quei tre mortali, come scogli in oceano tempestoso.

E a mano a mano scriveva degli altri Classici. Immaginiamo con quale attenzione ascoltavano e leggevano lui, il quale si può dire che parlasse di quegli ingegni coll'affermar che fa credere, avendo mostro coll'opera avere da essi tratto, col potentissimo ingegno, tanto d'aiuto da poterli emulare. Ond'è che gl'Inglesi avranno meglio sentito che, se gl'Italiani hanno di che invidiarli, questo non è dal lato degli scrittori. Ed Ugo era salito in sommo onore appo i primi; e udite nomi che lo circondavano e gli faceano festa: e Rogers, e Moore, e Campbell, e quel Lord Holland, generosissimo amatore d'ogni ingegno. E in vero, come pochissima cosa è venire in fama presso i mediocri, così al contrario veramente glorioso può nominarsi colui, che tale vien giudicato da altri nobilissimi e reputatissimi. Ma pensate come sia difficile farsi largo in un paese, dove è tanta sapienza, e Letterati che hanno i loro parenti, i loro amici, che parteggiano non solamente per l'onore degl'individui, ma per quel della Patria, e vedono un forestiere che detta nella loro lingua; pensate a questo, e, sì pensando, entrate nello studio del Murray; nè siate schivi;

conciossiachè là non ornano uomini di piccola qualità, ma grandi Politici, Guerrieri, Oratori, Poeti, Filosofi, Artisti, Scienziati, Letterati d'ogni maniera, alti Signori e Principi. Entrate, e vedrete offerte agli occhi vostri due figure appese alle opposte pareti, sole e senza altra compagnia d'attorno, che rappresentano in intera pittura Ugo Foscolo e Byron, che si stanno liberamente guardando. E chi fosse stato, per singolar grazia della fortuna, testimonio di quelle tre o quattro volte, in cui quei due in questa vita trattaronsi, forse li avrebbe veduti, non altrimenti che in quelle pitture, ricercarsi vicendevolmente cogli occhi lampeggianti, e da quelli lasciar trasparire, fra gli alti ragionamenti, la secreta compiacenza di somigliarsi l'un l'altro. Che se non fu simile l'uno all'altro senza eccezione, - perchè il nome dell'Inglese viveva ab antico nella Storia, e i suoi antenati, che avevano combattuto gloriosamente, ed accompagnato in Inghilterra Guglielmo il Conquistatore, gli lasciarono in eredità il grado di Pari, e le molte e beate dovizie, - non io mi turberò, essendo pronto il vedere come è buon per Ugo che, anche senza queste lusinghe della fortuna, che in chi le mira possono tanto, altri non si ristà dal paragonarli fra loro. E' furon simili per la rapidità della loro fama, per la altezza degli ardimentosi intelletti, per la forza del

loro coraggio, per lo amore generoso che portarono a quella Libertà, che è fontana delle civili virtù, per una spontanea, repentina, irrefrenabile, e quasi soverchiante piena di Eloquenza, per l'arguzia con cui bistrattarono e derisero le zucche dei prosuntuosi pedanti, per il modo di annunziare, senza temer pericoli, le utili verità, o in lettere o in politica, onde l'uno si fece acre all'Italia, e l'altro all'Inghilterra; in tutto, in somma, che può far l'uomo riverito e temuto nel mondo, giovandolo, e perfino furono simili (ahi dolorosissima somiglianza!) per aver avuto l'ultimo asilo nella terra medesima. Della qual ultima somiglianza devono essere mesti tutti de'nostri. Il Poeta Inglese riposa nella terra de' suoi padri; il Greco no. Ma a me basta avere ciò accennato a voi cortesi, che anzi credo di aver toccato a molti il segreto pensiero. Non vi parrà egli di averlo quasi riacquistato in quel giorno, in cui lo farete tornare nella sua Patria, risolcando quelle acque che fur fatte solcare a Byron per andar nella sua? Gli consolerete l'anima, voi, Monsignore Reverendissimo, di novella preghiera su quelle ossa, le quali in questa casa di Dio un dì, coperte delle loro carni infantili, ebber battesmo. Nè mi sarà rancura, ma gioia molta, che altri in quel giorno dica sovr' esse maestrevolmente del suo ingegno e delle sue virtù.

Ma intanto che questi egregi me li veggo in pensiero, ma più non sono, vengo sospinto a fissar gli occhi devotamente nei cieli, e lagrimare, perchè dopo d'averci, per sì poco momento d'ora, inebbriati di loro, ci abbandonano alla cura del desiderio, perocchè morte li ragguaglia al restante degli uomini, a cui sì poco s'assimigliavano. Nè alcuno di voi, se discortese ed ignobile affatto l'alma non abbia, dirà essermi io dipartito dall'argomento, se qui mi fermo a sospirare d'un altro. Abbiti un nostro mestissimo saluto, o nobilissimo spirito di Guilford! Se la ventura ne fosse amica, sì che tu fossi vivo e qui presente, il sol timore di apparire un lusinghiero, a coloro che mi ascoltano, m'avria a pena tenuto dal volgerti repentina la parola, or che discorre sulla virtù degli egregi. Ma oggi che più non odi, libero ma dolente ti parlo, e piango che tu, col toglierti per sempre al nostro affettuoso abbracciare, ti togliesti ai grandi della tua Patria che ti onorarono, ai Letterati che ti pregiarono, a tanti giovani Greci i quali, e di parole, e di maniere, e di generose opere, ti conobbero padre; alle turbe dolenti, a cui tu quietavi la fame, e finalmente a tutti i lochi per li quali pellegrinando avesti sempre compagna la cortesia. Ben m'è avviso di vedere ciascuno di questi benedire l'anima tua, senza mistura alcuna di rio parlare, in passando su quella pietra,

che coperse tanto fiore di virtù, di sapere, di gentilezza.

Ed or m' accorgo che col dare meritamente questo piccolo segno di affetto, di riverenza, e di dolore, in verun modo non mi partii dal subbietto, e quasi qualcuno andrà pensando ch' io mi sia entro i limiti di questo artatamente rigirato, ove egli pensi che cresca onore ad Ugo, per esser stato ammirato da un personaggio così distinto. E' correva lietissimo incontro ad Ugo ad accoglierlo con ogni modo di nobiltà, tutte le volte che da' suoi viaggi tornava in Londra; e nei domestici ragionari, onde si facevano lieti, avrà tratto piacere, ammirando quella gran mente, anche per la molta notizia delle cose antiche, di cui Guilford molto piacevasi, la quale dettò ad Ugo la Dissertazione sul Digamma, la più stupenda di tutte, direbbe il gran Corneille, perchè al suo autore fruttò tanto da fabbricarsi una casa; la quale, giustamente, prese il nome della Dissertazione. Colà dentro stava meditando i suoi lavori, e in un' età la quale, avvegnachè non fosse più in sul primo fiorire delle sue forze, lasciava naturalmente vedere dinanzi a sè tre o quattro lustri utili alle Lettere, senza contare quegli anni più, che goderono alcuni fortunati che di potenze intellettive abbondavano. E già l' edizione di Dante è in pronto; e così voleva fare di tutti

i Classici Italiani, e procedeva facendo Italico Omero, di cui lasciò nove Libri, e andava limando i carmi l'Oceano, l'Alceo, ed altri; tra i quali, deh! si trovasse l'Inno alla Sventura che ci promise! Perchè quell'intelletto, che tanto vide e sentì, avvolgendosi per entro gli umani accadimenti, e le cagioni ed i successi librando, avrà trovato opportuno di dipingere alcuni di quei grandi mortali, che da fortuna furon travagliatissimi. E forse vedremmo ritta quivi entro l'ombra di Camoens, o di Torquato, o di Milton, per annunziare che la gloria a pena li consolò dell'avere avuti i cuori macerati dalla sventura, e le guance arse dalla vergogna del chiedere. Ma se creatura potesse spinger lo sguardo ove sta quieto il futuro, e mi dicesse che era serbato ad Ugo di rassembrarli anche per questo, grazie molte e ferventi alla Morte, che ce lo tolse! E non per tanto egli non fu felice, per l'indole e per la forza delle proprie passioni, tutte lontane dalle battute vie, e questa è la cagione che lo fe' scrivere:

Avverso al mondo, avversi a me gli eventi.

Egli non fu felice, o Signori! Chè quel piacere, che costoro sentono in produrre le maraviglie dell'Arte, nè l'altro dell'altrui lode, può chiamarsi felicità; la quale par che consista piuttosto in uno temperamento di sentire, il più che puossi, continuato. E così è che l'umana fralezza viene impedita nel

godimento di quella parte di felicità, che può avere quaggiù, viene impedita, dico, da quelle stessissime qualità che la fanno apparire maravigliosa, e degna d' invidia. Egli diceva di voler cercar pace in quest' isoletta che egli amò sempre, nella quale ove fosse venuto, e penetrato qua dentro, dove noi siamo, altri si saria ricordato di Dante, il quale entrò in quella Chiesa della sua Patria affaticato e di disgrazie, e di gloria, e di vita, e da quell' umile fraticello interrogato del suo volere, fissò gli occhi nelle Immagini sante, e risposegli: Pace.

Egli sentia fortemente la giustizia, e per essa parlando vera, e ferma, ed alta ragione, non era curante di offendere chi si fosse. Non era punto invidioso di chi accennava di alzarsi, ma l' aiutava. Ben avvisava i piccoli di non mettersi nell' alto pelago dell' Arte, e li cacciava colle grida al lido, da cui stoltamente partivano; ma quando vedeva lesa giustizia, ecco che le grida si facevano più sonore. Il perchè egli, e il mondo a cui sgridava, diremo, per usare un nome almeno dell' altrui scienza, essere due linee Parallele che, in loro correre rapidissime, se in eterno viaggiassero, non s' incontrerebbero mai. E così, per troppo zelo, qualche volta falliva lo scopo a cui mirava parlando; e sarà colpa di quella sua natura bollente ed esercitata a pog-

giar alto nell' Arte, che gli fosse difficile assai a chiamarla, in altre cose, a quel mezzo, ove le nostre virtù hanno in costume di riparare. Nell' amicizia era ferventissimo, nè la poneva sulla lance dell' interesse. Ma ogni pìstola che amico suo riceveva, nonchè nelle franche parole che per entro leggeavi, avea un' immagine di lui nella figura che avea lasciata il suo suggello. Ed era un leone addormentato sulle sue zampe protese innanzi, in atto di essere preste alle difese. Nè rade volte svegliavasi, alzava il capo, guardava attorno, e ruggiva. Quel generoso animale, immagine di quell' altro a cui la morte fece muto il ruggito, avea per conveniente Epigrafe le parole, che trovo scritte su quella bara; uditele perchè suonano molto:

Est, est; non, non.

Delle quali parole nella bocca di lui non si può dire, come d' altre si disse, che fossero l' Epigrafe della vita sulle porte d' un cimitero. Imperciocchè chi l' ha udito parlare ai discepoli, ai Professori, ai Letterati, ai Potenti, e per fino a Colui, che or dorme sotto la gleba di Sant' Elena, gli fu forza fra sè ripetere: Est, est; non, non. E, nondimeno, facilissimamente a pietà si destava alla vista dell' infortunio, e si accendeva di carità, ma proprio di quella che si leva il vestimento per darlo, pensando poscia alle parole dell' Ecclesiastico: «Non ri-

gettare la preghiera del tribolato, e non volger la faccia dal meschinello. Non affliggere il cuore del meschino; e non differire il soccorso a chi è in angustia; e Dio terrà conto della buona opera come la pupilla dell' occhio suo.» Che se siamo contenti di aver qui dette queste parole, perchè queste une rispondono alla santità del loco, siamo ancor più contenti in pensare che Ugo Foscolo lasciò scritto nella notizia di Didimo, che la Bibbia era l'unico libro che leggeva sempre da capo a fondo. Da qualche tempo egli era preso da certo fastidio d'ogni cosa, e già la ragione dei medici a noi insegna che il fegato, in cui prima di morire fu leso, viene affranto dall' animo che patisce. Ma quel tendere a giustizia e quel cercar sempre di giovar coll' ingegno, ed anche, se si vuole, quel passionarsi troppo nei mezzi, deve averlo lasciato sol colla vita.

Che se novella dell' ultime sue parole ne fosse giunta, forse da quelle apparirebbe manifesto quello ch'io dico, ed io vi parlerei di quelle, più volentieri di qualunque altra cosa io v'abbia detto fin qui. Ma di questo tanta certezza nella mente mi suona, volgendo il guardo alla sua vita, che mi fa entrare in una immaginazione la quale, come quella che non combatte col verosimile, lasciate che ve la dica. Se qualcuno di quei fortunati ed egregi, che dalla prima fanciullezza lo amarono, e gli furono

compagni nella via dell'onore e del sapere, de' quali credo che parecchi mi stieno ascoltando, (e fra i quali già non fu'io, di che m'accoro per non aver potuto da lui, come essi, o almen tentato, accendere il mio debole e fioco lume) se qualcuno di loro, dico, alla novella del suo male si fosse messo per lo sentiero che in Inghilterra conduce, e, terre e mari, quanto più si poteva rapidamente, varcando, là fosse giunto, ed abbassato si fosse sul suo letto di morte, per contemplare quella faccia, fatta più macra di quello che glielo avessero le forti e generose passioni, e' m'è avviso che l'avrebbe udito favellargli in tal guisa:

Povero amico! Affannoso ti vedo giungere per rivedermi, ma l'affanno è il più fedele seguace di ciascheduno su questa terra, e la morte, credimi pure, è l'ottima delle cose. Sono giunto, sullo stremo degli anni cinquantadue, e sono più di quaranta che sento ardere una fiamma nel petto angusto, che tentò più volte di dilatarsi violentemente. Se non temessi che in questi istanti mi venisse a turbare l'orgoglio, direi che questa fosse Giustizia. Fanciullo essendo, mi spingea questa in Zaciuto nelle solitudini delle rive, e dei monti a meditare; mi spinse questa in Italia, e nella piccola casa mi raccolsi solingo. Spesso mi trovò l'alba sulle carte di quelli, che vollero colla mente porger soccorso a' mortali, nè le loro

sventure, nè le tristizie del mondo, che in quelle carte leggevo, mi fe' cadere il coraggio. E poichè, in leggendo, parevami che questa fiamma si facesse più viva, tutto allegro della speranza d' esser uno del loro numero, abbandonai la mia solitudine. M'affacciai all'operoso ed incessante tumulto della vita, e posi mente. E vidi; oh vidi quello che la bocca della Sapienza gridava: «Le mani insanguinate dei padri seminarono l'ingiustizia, e ormai la terra non dà altra messe.» Vidi un conflitto d'interessi, di opinioni, e di spade, che non ha posa un momento; e le leggi, che contrastavano cogl' interessi dell' egoismo, e gl' interessi dell' egoismo, che contrastavano colle leggi. E l' arbitrio delle leggi padre della tirannide; e l' arbitrio delle opinioni padre della licenza, e quindi, — vidi un popolo, che da per tutto ebbe nome di gentile, che diceva di voler libero il mondo, ed uscì fuora col ferro, ed il furore del macellarsi diventò per esso una danza. Vidi un uomo, rapidamente alzato su tutti gli altri, cadere con tale un fragore da fare che lo ripeta l'eco dei secoli. Mi pareva che l'uso della parola dovesse equilibrare il potere di chi comanda, e le opinioni di chi obbedisce, e cominciai ad oprarla, e vidi da una parte i potenti ombrare e turbarsi, e vidi dall'altra cento meschini, i quali mi si piantarono sulla via pertinaci, ingordamente

affamati e quasi furiosi di lode, e perchè duramente io la negava, m'odiarono sì che tra poco ne rideranno. Vidi la follia, sotto le apparenze della saviezza, nelle case, nelle vie, nei fori, nelle Accademie, nei palazzi, nelle capanne; e la sciocchezza prosuntuosa, e la bontà beffeggiata, e la tristizia temuta, e la fortuna adorata, e la sporca menzogna, e l'ingratitudine, e il tradimento, e gridai. Vidi le lettere (le sante lettere) non far altro nei più che cambiare l'oggetto delle passioni, e intanto i Letterati nutricarle d'inezie, d'impostura, e d'eterni rancori. E da per tutto un subbuglio, una pressa, un tumulto, una faccenda, una guerra che confonde la mente di chi si pone a pensare. Guardavo il Sole, questo maggior ministro della natura, e a quei torrenti di luce che spandea sulle città popolose, e sui deserti, mi pareva che fosse l'immagine della santa Libertade da Dio voluta. E vidi — ma la voce mi manca per ridir quanto vidi. Ben ti so dire che tutto quello ch'io vidi, e l'accorarmi, ed il gridare che feci, affrettò lo estinguersi di questa fiamma che mi divora. Nè di questo movo lamento, chè anzi, avvegnachè mi senta fiacche le braccia, vedimi, amico, che trovo forza bastante per innalzarle all'Onnipotente, nude come me le creò, e ringraziarlo di questo istante, e pregarlo che mi sia giudice mite.

Queste cose mi pare ch' egli avria dette; ma non crediate, o uomini che ascoltate, che labbra d' uomo, che or viva, possano pareggiare la forza di quelle sue, ed in quell' ore, nelle quali poi si sarà suo pensiero soffermato alle porte d' Eternità, per la quale le parole degli uomini sono mute. E certo giova sperare, o Signori, che le sue virtù, e l' uso che fece del suo ingegno, e la riverenza che portò alla Religione, avranno fatto dimenticare le sue fralezze all' Eterna Bontà, e l' avranno spinto in fra le braccia

Di Lui, che eterna ciò che a Lui somiglia.

Abbassa gli occhi su questa terra, o spirito fortunato, e mira i cittadini starsi dolenti intorno al vuoto feretro, che ti composero. Sentirono anguste le porte di questa chiesa, per le quali versaronsi compresi di dolore, a pianger, non già di te, che sei degno d' invidia, ma di sè stessi, che t' han perduto. Mira questa fronda d' alloro, che certe povere mani hanno spiccato dalla solitaria muraglia d' una chiesa campestre, nell' ora in cui il Sole, terminando la sua luminosa carriera, faceva pensare a te. Mirala, e non sorridere per esser ella fronda caduca, e pensa che, quando eri grave dell' incarco d' Adamo, l' avesti cara anche tu. L' abbiamo posta per onorarti quanto meglio per noi si poteva, per i tanti obblighi che sentiamo d' averti. Ma se vuoi col-

marne la misura, siimi grazioso col secondarmi una preghiera che tutti di questo Tempio, giovani e vecchi, poveri e ricchi, nobili e popolani, letterati ed illetterati, privati e magistrati, laici e sacerdoti, tutti, con cenni reiterati, e di mani, e di capo, vedo che mi metton sul labbro. Deh! spirito immortale; per quell' amore che tu portasti a tutte le eccelse cose, accostati al trono dell' Onnipotente, gettati colle labbra sullo sgabello de' suoi piedi, e, se legge di Paradiso non toglie il lagrimare, pregalo lagrimando e gridando, di mandare alla Patria vicina la Libertà.

NOTE.

Pag. 363.

Argomento di questa poesia è una voce che si aparse fra noi, quando l'Ammiraglio Parker stringeva di blocco i lidi di Grecia. Diceva essa: una grossa nave Inglese da guerra incontrando una piccola, e Greca, e chiestala ove andasse, questa rispondesse—vo navigando—onde l'Inglese le intimasso l'arrandersi; ma i Greci nulla rispondendo, dopo breve colloquio fra loro, apprestassero la miccia per dar fuoco alle polveri; al quale atto, l'Inglese concedette libero 'l passo.

Questa Poesia fu letta dall'Autore istesso, come tema, all'egregio improvvisatore S.r Giuseppe Regaldi, in un'Accademia da questo data nell'Aula maggiore dell'Università di Corfù la sera 30 Ag. 1851.

Pag. 366.

Questa Poesia, come la precedente, era destinata ad esser letta qual tema. In seguito il Poeta riformò questo Componimento. Tra le cose riformate rammentiamo il verso che dipingeva l'apparizione della fanciulla:

E al dolce incesso della tacit'orma.

Così di memoria abbiamo introdotto nel testo il verso 36 che nello sbozzo sta

L'alta beltà delle Fidiache forme.

Come la precedente, e come questa, erano destinate altre due, che noi tutti abbiamo inteso, e delle quali non ci rimangono nella memoria che pochi frammenti i quali ci piace riportare.

I. L'Avvelenata, in verso sciolto, la quale cominciava così:

Una vergine uscì fuor del sepolcro,
E lentamente verso me . . . . . .

dirigevasi; è taciturna e pallida

. . . . e nel volto
Mostra un dolor che non avrà mai fine.

Parlando quindi della beltà della fanciulla diceva che Aprile le porse un fiore

. . . . e disse:
Il più bel fiore al più virgineo crine.

Procedendo poi a cantare del giovane amato da lei, il quale dal cembalo traeva armonie simili a quelle,

Che del Manzaro in petto hanno la vita

essa (diceva il Poeta) dagli occhi di lui

Lungo amore bevea pieno di morte.

II. Argomento di questa era chiamare l'improvvisatore

. . . . in quella parte
Dell'Ellenica terra atra di sangue,
Là dove giace un giovane guerriero

lasciato per morto nel campo di battaglia, e bello tanto che

Cede l' antica lite arte a natura.

E proseguia

Domani ei forse scenderà sotterra
Tra l' armi gloriose a terra vòlte,
E tra 'l chiuso nei cor pianto de' forti.

E giungerà fino a lui

Gemito da lontan campo nemico.

Ma ecco si s' alza, e d' intorno si guarda

. . . . e non gli pesa
Di trovarsi là solo egli e la spada.

A questo punto il Poeta invita l'improvvisatore a cantare l' istante nel quale 'l guerriero, salito sopra un colle vicino, non iscorge del suo villaggio natio, che

. . . . poco fumo
Che 'l vento non avea disperso ancora.

Pag. 368.

Il Poeta da lungo tempo tenea vòlta la mente ad un Carmen Saeculare, e vi andava lavorando di tratto in tratto, come si può scorgere da' frammenti originali riportati nella parte delle poesie Greche (Pag. 294.) Forse tenea luogo in esso il bellissimo, e, a mol-

ti non ignoto Episodio del Ciaccò, ossia Corvo del Forta Vecchio, vestito d'un' ironia sì melanconica che ti spingeva a forti e profondi pensieri; e molto ci duole non aver ritenuto a memoria che 'l generale andamento, qualche particolare, e 'l fatto che determinò 'l Poeta. Ma senza forse vi tenea luogo l' Albero Mistico dal quale questi versi sono — una rimembranza — direm così. (Ivi Fram. 3).

Molto il Poeta si compiacea recitando i due Componimenti, e dal confronto far iscaturire limpide le ragioni che differentemente governano la Poesia e il ritmo delle due Lingue: e quando questo si ponga vicino a ciò che diceva Ugo Foscolo — che l'indole della lingua può tanto sul modo di concepire dell'autore, che uno stesso ingegno, in due diversi linguaggi, presenterebbe in due modi diversi un medesimo pensiero — si avrà al dogma aderente la prova.

Tutti questi Componimenti sono dell' ultimo decennio di sua vita.

Pag. 369.

Appartiene all' epoca giovanile del Poeta, quando improvvissava in Zante stimolato dagli amici; e qui è bene notare com' Egli nascesse nel 1798, fosse mandato in Italia nel 1808, e ripatriasse nel 1818, venisse in Corfù nel 1828, e morisse nel 1857.

Pag. 373, 377, 378.

Tutti questi tre componimenti furono composti in Cremona fra l' anno 1813 e 'l 1816.

Pag. 379.

Foscolo morì in Inghilterra nel 1827.

Pag. 380.

Questo pure fu scritto in Cremona come quelli più sopra.

Pag. 381, 382, 383, 384.

Appartengono all' Epoca indicata nella Nota alla Pagina 369.

Pag. 385.

Figlio primogenito al Cav.r Giorgio Marcoran, quello che pronunciò qual breve, ma sentito discorso sulla bara del Conte. Vedi vicenda di lagrimevoli uffici dell' amaro destino! Morì 'l 29 Aprile 1852.

V. 11. Il giovane amava la Poesia, e scrisse anche una volta, in Greco moderno, de' versi che ottennero debita lode dall' istesso Conte.

V. 14. La morte del giovine accadde dopo la Pasqua, mentre 'l Conte, come in que' tempi soleva, si trovava in campagna.

Pag. 386.

Fu letto dall' autore istesso, nel Teatro di Corfù, come tema all' improvvisatore S.r Borioni, nella sera 22 Settembre 1847.

Pag. 387.

Dionisio Macrì era fratello alla S.a Stella Macrì moglie del Conte Roberto Solomos fratello maggiore, ma d'altra madre, del Conte Dionisio.

Pag. 388.

Amabilissima fanciulla, e figlia minore a Sir G. H. Ward, allora Lord Alto Commissionario, la quale erasi riavuta da lunga e pericolosa malattia. Il Conte aveale mandato de' fiori venuti di Zante. È tra 'l 1853, e 'l 1854.

Pag. 389.

Il Cav.e Giovanni Fraser, già Secretario del Lord Alto Commissionario, è 'l padre di quella prediletta alla quale è rivolta la Poesia Greca,

Μικρὸς προφήτης ἔβριξε σὲ Κορασιὰ τὰ μάτια, etc.

Vedi Parte Greca a Pag. 293. Quest' Epigramma fu mandato al S.r Fraser quando, lasciato l' incarico di Secretario, era ritornato in Inghilterra. È dopo il 1855, e l' originale è in potere del S.r Fraser.

Se a questa e alla precedente Ottava abbiam posto 'l titolo d' Epigramma, è perchè 'l Conte così le chiamava egli stesso, tenendo l' antico senso della parola.

Pag. 390.

Linea 3. L u n g a è l a f o s s a etc. Questa immagine si trova espressa anche con un verso Greco che teniamo a memoria,

Μακρὺς ὁ λάκκος 'π' ἄνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου V. Pag. 356.

Pag. 392.

Linea 20. Nell'Originale si trova soltanto la voce greca ἀκοίμητο, il P e r v i g i l de' Latini, con la quale noi significhiamo quel lume che rimane sempre, anche di notte, acceso innanzi all'immagine principale nelle nostre chiese. Per questo abbiamo tradotto L a m p a d a E t e r n a tenendo 'l vocabolo che hanno in Roma per indicare quelle faci che stanno sempre accese sulle tombe de' Santi Apostoli Pietro e Paolo.

Pag. 394.

Direm qui ciò che diede occasione a questo componimento. Un

giorno il Conte parlava, con uno de' suoi, intorno ad Esiodo; e cadendo 'l discorso su quel passo ove 'l Poeta narra ai potenti l' apologo del Rosignuolo e dello Sparviere, (Opera ec Dies v. 202 et seq.) volle rileggerlo, e riletto che l' ebbe, dopo brevissima posa, disse all' amico suo — siedi costì ed aspetta un momento — e presa la penna gettò giù, così d' un tratto e senza pentimento, questa Prosa, che fu trovata fra le carte, e riconosciuta per quell' istessa. Che questa dovesse essere versaggiata in Greco, ed aver luogo in uno de' Poemi del Conte, l' amico sunnominato lo afferma sulla sua fede.

Pag. 413.

I punti indicano un passo del Manoscritto che non abbiam saputo restituire alla sua vera lezione.

Pag. 423.

Linea 11. Questi era Federico North Conte di Guilford, il quale metteva tutta, quasi, la sua signorile fortuna a fondare in Corfù un' Università, fornita di tutto ciò che veramente importa un tal nome, ed a far istudiare a sua spese, ed in essa, e nella straniera, molti de' giovani Greci, che poi onorarono la patria. Morì in Inghilterra nel 14 Ottobre 1827, con grave nostro danno, e dolore.

Pag. 432.

Linea 12. Così 'l manoscritto; forse, nella premura, la memoria non fu fedele all' autore, citando 'l verso del Ch.mo Manzoni.

Ibid.

Linea 19. Queste P o v e r e M a n i eran quelle del Conte istesso.

Delle negligenze che s' incontreranno, preghiamo ci si faccia indulgenza, in grazia all' ansia di mandar fuori un giorno più presto questo, tanto aspettato, volume.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

(α) Ἔλειψα νὰ σημειώσω ὅτι Ἡ Ἀ μ ο υ σ ί α εἶναι αὐτοσχεδιασμένη μετάφρασι τῶν ἑξῆς στίχων τοῦ Σχίλλερ·

Der allein besitzt die Musen,
Der sie trägt im warmen Busen;
Dem Vandalen sind sie Stein.